

Jaarboek onderwijs in cijfers 2012

Verklaring van tekens

.	gegevens ontbreken
*	voorlopig cijfer
**	nader voorlopig cijfer
x	geheim
–	nihil
–	(indien voorkomend tussen twee getallen) tot en met
0 (0,0)	het getal is kleiner dan de helft van de gekozen eenheid
niets (blank)	een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
2011–2012	2011 tot en met 2012
2011/2012	het gemiddelde over de jaren 2011 tot en met 2012
2011/'12	oogstjaar, boekjaar, schooljaar enz., beginnend in 2011 en eindigend in 2012
2010/'11	
–2011/'12	oogstjaar, boekjaar enz., 2010/'11 tot en met 2011/'12

In geval van afronding kan het voorkomen dat het weergegeven totaal niet overeenstemt met de som van de getallen.

Colofon

Uitgever

Centraal Bureau voor de Statistiek
Henri Faasdreef 312
2492 JP Den Haag

Prepress

Centraal Bureau voor de Statistiek
Grafimedia

Druk

Drukkerij Tuijtel B.V., Hardinxveld-Giessendam

Omslag

Bruikman Reclame, Den Haag

Inlichtingen

Tel. (088) 570 70 70
Fax (070) 337 59 94
Via contactformulier:
www.cbs.nl/infoservice

Bestellingen

E-mail: verkoop@cbs.nl
Fax (045) 570 62 68

Internet

www.cbs.nl

Prijs: € 27,70
(exclusief verzendkosten)
ISBN: 978-90-357-2062-6
ISSN: 1388-9737
Oplage: 750

© Centraal Bureau voor de Statistiek,
Den Haag/Heerlen, 2012.
Verveelvoudiging is toegestaan,
mits het CBS als bron wordt vermeld

Voorwoord

Voor de meeste opleidingen in het hoger beroepsonderwijs staat een studieduur van vier jaar. In de praktijk rondt ongeveer 55 procent een voltijdstudie binnen vijf jaar af. Eén op de zeven studenten haakt al in het eerste jaar af. Na vijf jaar heeft ruim een vijfde van de hbo'ers het hoger onderwijs zonder diploma verlaten. Dit zijn enkele feiten uit het *Jaarboek onderwijs in cijfers 2012*, dat nu voor u ligt. Hierin presenteert het CBS de meest actuele cijfers over het onderwijs.

Het jaarboek bestaat uit een aantal thematische hoofdstukken. Ze belichten onder meer stromen in het onderwijs, studievoortgang, voortijdig schoolverlaten, uitgaven aan onderwijs en de overgang van het onderwijs naar de arbeidsmarkt. Waar mogelijk wordt ingegaan op opleidingsrichtingen.

Zo blijken in het middelbaar beroepsonderwijs en hoger onderwijs zowel mannen als vrouwen relatief vaak een diploma te behalen op het gebied van administratie, detailhandel of bedrijfskunde. Mannen ronden iets vaker een opleiding af in de richting techniek, bouwkunde of ICT, vrouwen doen dat iets vaker in de richting gezondheidszorg en welzijn, sociaal-pedagogische hulpverlening, onderwijs of sociale wetenschappen.

Een andere conclusie is dat tussen 2000 en 2010 de uitgaven van gesubsidieerde onderwijsinstellingen, uitgedrukt in prijzen van 2010, met 9,5 miljard euro stegen. Hiervan is 5,8 miljard euro toe te schrijven aan de gestegen uitgaven per deelnemer en 3,7 miljard euro aan veranderingen in de bevolking en onderwijsdeelname.

Het *Jaarboek onderwijs in cijfers 2012* is verrijkt met grafieken en tabellen die inzicht geven in het cijfermateriaal dat het CBS als basis gebruikt voor de gepresenteerde ontwikkelingen. Meer cijfers en informatie kunt u vinden op de themapagina Onderwijs (cbs.nl/onderwijs) en in de statistische databank StatLine (statline.cbs.nl).

Dit boek is bedoeld voor iedereen die beroepshalve of op een andere manier geïnteresseerd is in het onderwijs in Nederland.

De Directeur-Generaal van de Statistiek

Drs. G. van der Veen

Den Haag/Heerlen, december 2012

Inhoud

	Voorwoord	3
1	Uitgelicht	9
	1.1 Richtingkeuze van meisjes en jongens in het onderwijs	11
	1.2 Het voortgezet onderwijs vanaf 1900 tot nu	15
	1.3 Bedrijfsopleidingen	23
	1.4 Personeelskosten per leerling internationaal vergeleken	31
	1.5 Stijging onderwijsuitgaven ontleed in factoren	43
2	Onderwijs algemeen	57
	2.1 Onderwijs in vogelvlucht	58
	2.2 Onderwijsdeelname en gemiddelde onderwijsverwachting	62
	2.3 Opleidingsniveau van de bevolking	64
3	Kerncijfers per onderwijssoort	69
	3.1 Primair onderwijs	72
	3.2 Voortgezet onderwijs	79
	3.3 Middelbaar beroepsonderwijs en educatie	89
	3.4 Hoger onderwijs	100
	3.5 Levenlang leren	109
	3.6 Financiële positie onderwijsinstellingen	112
4	Stromen in het onderwijs	117
	4.1 Gediplomeerde doorstroom vanuit vmbo naar havo en mbo	118
	4.2 Gediplomeerde doorstroom vanuit havo naar vwo, mbo en hbo	122
	4.3 Gediplomeerde doorstroom vanuit het vwo naar hbo of wo	126
5	Studievoortgang	135
	5.1 Studievoortgang in het voortgezet onderwijs	136
	5.2 Studievoortgang in het middelbaar beroepsonderwijs	143
	5.3 Studievoortgang in het hoger onderwijs	150
6	Voortijdig schoolverlaten	161
	6.1 Voortijdig schoolverlaters en hun achtergrondkenmerken	162
	6.2 Herintredende voortijdig schoolverlaters	168
	6.3 Voortijdig schoolverlaters van 15 tot 25 jaar	171

7	Overgang naar de arbeidsmarkt	177
	7.1 Overgang van onderwijs naar de arbeidsmarkt	178
	7.2 Arbeidsmarktpositie van mbo-geplomeerden	179
	7.3 Werk en inkomsten van voortijdig schoolverlaters	183
	7.4 Arbeidsmarktpositie zonder en met startkwalificatie	188
8	Uitgaven voor onderwijs	197
	8.1 Nederlandse onderwijsuitgaven	198
	8.2 Internationale indicatoren onderwijsuitgaven	200
	Algemene toelichting	205
	Onderwijsinformatie op CBS.nl	211
	Lijst van afkortingen	213
	Medewerkers aan deze uitgave	217

1

Uitgelicht

1.1

Richtingkeuze van meisjes en jongens in het onderwijs

- Segregatie naar geslacht in opleidingsrichting neemt geleidelijk af
- Toename aandeel vrouwen met NT-profiel in havo en vwo

1.2

Het voortgezet onderwijs vanaf 1900 tot nu

- Meer leerlingen naar het voortgezet onderwijs
- Ontstaan van het voortgezet onderwijs
- 1900–1925 Uitbreiding van overheidsbijdragen
- 1925–1950 Grotere klassen
- 1950–1975 Het belang van een goede opleiding neemt toe
- 1975–2000 Minder leerlingen
- 2000–heden Achterstanden worden kleiner

1.3

Bedrijfsopleidingen

- Ruim drie kwart van bedrijven leidt werknemers op
- Meer mannen naar cursus
- Cursisten bijna een werkweek op cursus
- Meeste externe cursussen door particuliere instituten
- Bijna 1 200 euro per cursist
- Uitgaven vooral aan externe opleiders
- Meeste aandacht voor technische, praktische en beroepsspecifieke vaardigheden
- Opleidingsbeleid
- Evaluatie bedrijfsopleidingen

1.4

Personeelskosten per leerling internationaal vergeleken

- Personeelskosten per leerling
- Opbouw Nederlandse personeelskosten per leerling
- Nederlandse personeelskosten internationaal vergeleken
- Onderliggende factoren internationaal vergeleken
- Gewicht onderliggende factoren
- Conclusie

1.5

Stijging onderwijsuitgaven ontleed in factoren

- Deelname-effecten 3,7 miljard euro
- Effect uitgaven per deelnemer 5,7 miljard euro
- Werknemers/deelnemersratio
- Loonkosteneffect
- Toelichting decompositie-analyse

1.1 Richtingkeuze van meisjes en jongens in het onderwijs

Meisjes en jongens kiezen in het onderwijs voor verschillende richtingen, maar in alle onderwijsniveaus neemt dat verschil in meer of mindere mate af. De seksesegregatie is het hoogst in vmbo en mbo. Na invoering van de vernieuwde tweede fase in havo en vwo steeg het aandeel meisjes binnen het profiel natuur en techniek. Dit heeft (nog) niet direct geresulteerd in een toename van het aandeel vrouwen binnen bèta-studies in het hoger onderwijs.

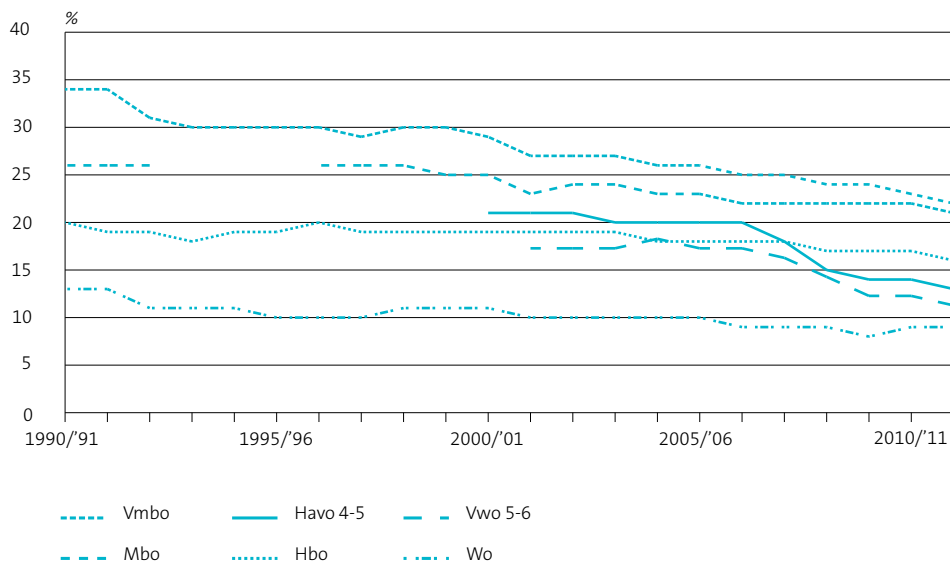
Segregatie naar geslacht in opleidingsrichting neemt geleidelijk af

Meisjes en jongens verschillen in de richting die ze in het onderwijs kiezen. In alle onderscheiden onderwijsniveaus neemt dit verschil in meer of mindere mate af (zie figuur 1.1.1). Meisjes kiezen traditioneel vooral voor de zorg en het onderwijs en zijn ook oververtegenwoordigd in sociaal-culturele opleidingen. Jongens kiezen veel vaker voor natuur en techniek.

In het vmbo en mbo is het verschil in richtingkeuze het grootst. In 2011/'12 bedroeg de segregatie-index voor deze onderwijssoorten iets meer dan 20 procent. Dat wil zeggen dat ruim één op de vijf leerlingen van richting zou moeten wisselen om een gelijke verdeling tussen meisjes en jongens te krijgen. In dat jaar koos 47 procent van de meisjes in vmbo-3/4 (excl. vmbo-t) voor de sector zorg en welzijn tegen 5 procent van de jongens. Van de jongens koos 41 procent voor de sector techniek tegen 4 procent van de meisjes. De tweede sector voor zowel meisjes als jongens in het vmbo is economie.

Meisjes én jongens van niet-westerse herkomst kiezen in het vmbo en mbo vaker voor de economische sector dan autochtone leerlingen. Bij de niet-westerse vmbo- en mbo-jongens zelfs de populairste sector. Hierdoor is de segregatie-index van niet-westers allochtone leerlingen in het vmbo en mbo met respectievelijk 19 en 20 procent lager dan die van autochtone leerlingen (23 en 22 procent).

1.1.1 Segregatie-index¹⁾ voor keuze van opleidingsrichting

Bron: CBS.

¹⁾ Percentage van de leerlingen dat van opleidingsrichting zou moeten veranderen om een gelijke verdeling van vrouwen en mannen te krijgen.

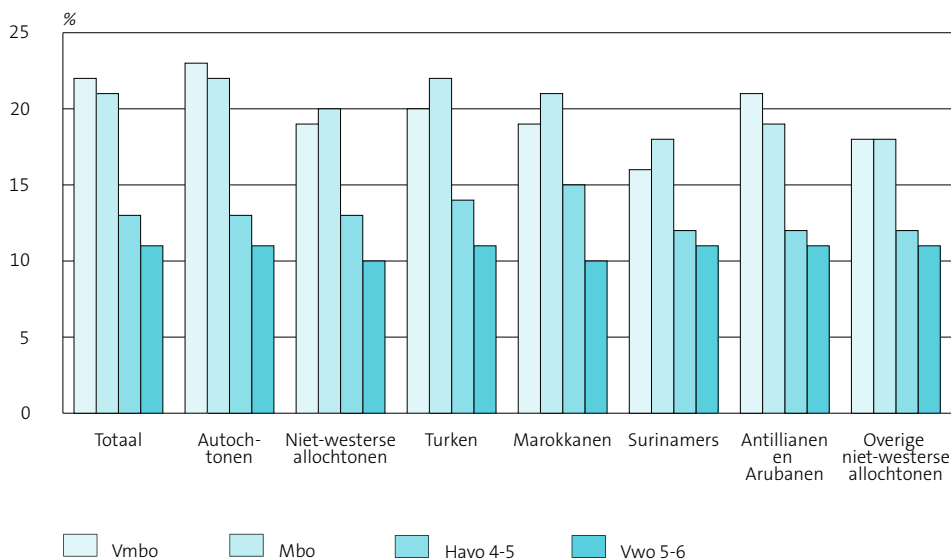
In het hbo kiezen vrouwen en mannen ook redelijk sekse-specifiek. De segregatie-index bedroeg in 2011/'12 16 procent. Vrouwen kiezen in het hbo meer voor onderwijs en voor gezondheidszorg en welzijn dan mannen. Mannen kiezen vaker voor sociale wetenschappen en bedrijfskunde en de bèta-richtingen. In het wetenschappelijk onderwijs verschillen vrouwen en mannen het minst in hun keuze van studierichting. De segregatie-index zit er al enkele jaren onder de 10 procent. Binnen de profielen van vwo en havo was de segregatie-index in 2011/'12 met 11 en 13 procent maar iets hoger.

De invoering van de vernieuwde tweede fase in havo en vwo (vanaf 2007/'08) zorgde in die onderwijssoorten voor een versnelde afname van de segregatie. Op de havo heeft vooral het profiel cultuur en maatschappij bij de meisjes aan populariteit ingeboet. Vóór invoering van de vernieuwde tweede fase koos meer dan de helft van de meisjes op de havo voor dit profiel. De meisjes kozen daarna vooral meer voor economie en maatschappij, maar ook de twee natuurprofielen wonnen iets aan populariteit.

Daarnaast kozen meer meisjes en jongens voor een dubbel profiel. Vóór de vernieuwde tweede fase kozen de havo-meisjes veel minder vaak voor een dubbel profiel dan de havo-jongens. In vergelijking met de havo kozen vwo'ers al vaker voor een dubbel profiel, maar na de invoering van de vernieuwde tweede fase nam dit verder toe, vooral binnen de natuurrichting.

Naar herkomstgroepering zijn de verschillen in studiekeuze bij havo en vwo ook afgenomen. In 2003/'04 bedroeg het verschil in segregatie-index van autochtonen en niet-westerse allochtonen binnen de havo nog 3 procentpunten en binnen het vwo 6 procentpunten. In 2011/'12 was er binnen de havo geen verschil meer en bedroeg het verschil binnen het vwo één procentpunt.

1.1.2 Segregatie-index¹⁾ voor keuze van opleidingsrichting naar herkomstgroepen, 2011/'12*

Bron: CBS.

¹⁾ Percentage van de leerlingen dat van opleidingsrichting zou moeten veranderen om een gelijke verdeling van vrouwen en mannen te krijgen.

Toename aandeel vrouwen met NT-profiel in havo en vwo

Een belangrijke oorzaak van de ongelijke verdeling van vrouwen en mannen over de opleidingsrichtingen is dat vrouwen traditioneel erg weinig kiezen voor studies in de richting van natuur en techniek; met name in het vmbo en het mbo. Het aandeel vrouwen binnen de sector techniek bedroeg in 2011/'12 respectievelijk 8 en 17 procent. In 2005/'06 was in de havo maar één op de tien leerlingen binnen het profiel natuur en techniek (NT) vrouw, maar na de invoering van de vernieuwde tweede fase steeg dit aandeel tot 24 procent in 2011/'12. In het vwo verdubbelde in die tijd het aandeel vrouwen dat koos voor een NT-profiel (van 19 tot 38 procent). Dat ging samen met een stijging van het aandeel dubbele profielen binnen de natuurrichting. Het hogere aandeel vrouwen binnen het NT-profiel in

havo en vwo heeft (nog) niet direct geresulteerd in een toename van het aandeel vrouwen dat in het hoger onderwijs voor een studie natuur en/of techniek kiest. Sinds 1990/'91 is dit aandeel weliswaar toegenomen, maar het is juist de laatste jaren wat minder snel gegroeid (tot 17 procent vrouwen binnen de natuur- en techniekstudies op hbo-niveau en 19 procent binnen de wo-opleidingen in techniek, industrie en bouwkunde). Op wo-niveau daalde het aandeel vrouwen binnen natuurwetenschappen en informatica zelfs iets (van 36 procent in 2009/'10 tot 34 procent in 2011/'12). In verband met de te verwachten tekorten van technisch geschoolden op de arbeidsmarkt is het belangrijk dat meer meisjes én jongens voor technische opleidingen kiezen.

1.1.3 Aandeel vrouwen in bèta-richtingen

	1990/'91	2000/'01	2005/'06	2008/'09	2010/'11	2011/'12*
	%					
Vmbo-3/4 totaal, excl. vmbo-t sector techniek	39 6	43 3	46 6	47 6	47 7	47 8
Havo-4/5 totaal		53	51	51	51	51
NT/NG-profiel		36	36	41	42	43
NT-profiel		12	10	21	22	24
Vwo-5/6 totaal ¹⁾		54	53	54	54	53
NT/NG-profiel ¹⁾		45	46	48	48	48
NT-profiel ¹⁾		20	19	31	38	38
Mbo totaal	41	46	47	47	47	47
sector techniek	9	11	13	15	17	17
natuur en techniek ²⁾			7	7	8	8
Hbo totaal ³⁾	50	53	53	53	53	52
natuur en techniek ^{2, 3)}	14	12	12	15	17	17
Wo totaal	46	51	52	54	54	53
natuur en techniek ^{2, 3)}	21	22	20	25	27	26

Bron: CBS.

¹⁾ Voor vwo 2001/'02 in plaats van 2000/'01.

²⁾ Volgens de Isced-indeling: natuur (Isced 4) en techniek (Isced 5).

³⁾ Eerstejaars bachelor en doctoraal.

1.2 Het voortgezet onderwijs vanaf 1900 tot nu

Gedurende de twintigste eeuw veranderde het voortgezet onderwijs steeds meer van elite-onderwijs in massaonderwijs. In 1900 bezocht één op de vijftig kinderen tussen de twaalf en achttien jaar een school voor voortgezet onderwijs. Tegenwoordig zijn dat er vier op de vijf, goed voor bijna 940 duizend leerlingen in 2010.

Het voortgezet onderwijs (vo) is toegankelijker dan een eeuw geleden. Het aantal meisjes, kinderen uit lagere sociale milieus en allochtonen nam in het vo steeds verder toe. Allochtonen en kinderen uit lagere sociale milieus zijn nog wel ondervertegenwoordigd op de havo en het vwo, maar op deze hogere onderwijsniveaus is het deelnamepercentage van meisjes inmiddels hoger dan dat van de jongens.

De opkomst van het voortgezet onderwijs werd gesteund door de overheid. De overheidsuitgaven groeiden tussen 1900 en 2010 met gemiddeld 8 procent per jaar. Dat is harder dan het aantal leerlingen en de inflatie samen. De toename van zowel het aantal leerlingen als de overheidsuitgaven was in de jaren vijftig en zestig het grootst.

Meer leerlingen naar het voortgezet onderwijs

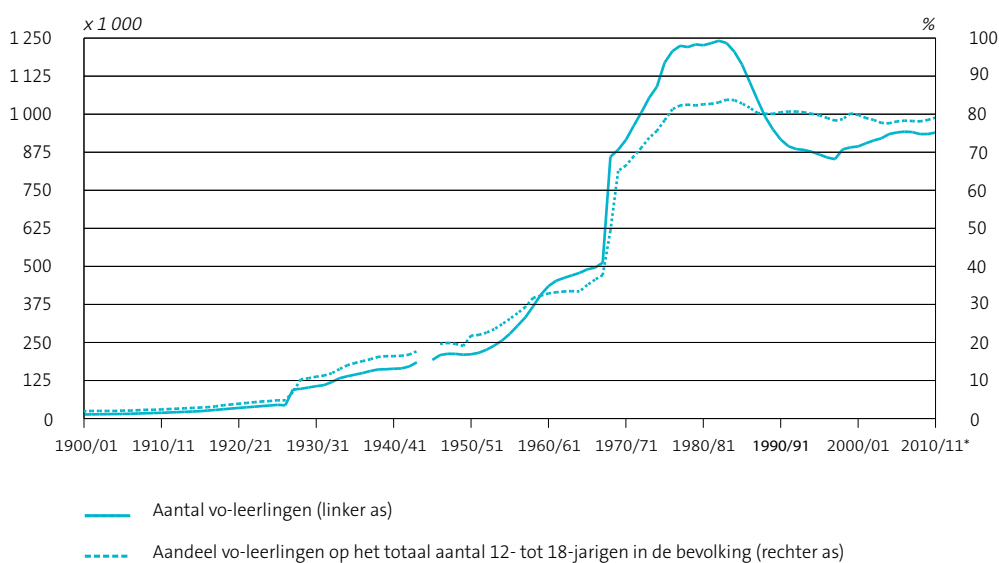
In 1900 telde het vo ruim 13 duizend leerlingen. In 2010 waren dat er bijna 940 duizend. Het aantal leerlingen nam in 110 jaar vooral toe door het verlengen van de leerplicht, de toename van het aantal 12- tot 18-jarigen en de komst van opleidingen met een langere studieduur.

Tussen 1958 en 1973 zorgde de babyboomgeneratie voor overvolle klassen in het voortgezet onderwijs. De vo-scholen werden toen bevolkt door een groot aantal kinderen dat in de periode 1946–1955 het levenslicht zag. De piek van het aantal leerlingen lag met bijna 1,25 miljoen leerlingen in het begin van de jaren tachtig. Vanaf de zeventiger jaren nam het aantal geboortes in ons land af en vonden er bovendien geen grote wijzigingen in de leerplichtwet en de duur van de opleidingen plaats. Dat had zijn weerslag op de toestroom naar het voortgezet onderwijs.

Het schooljaar 1968/'69 was de belangrijkste mijlpaal in de ontwikkeling van het aantal leerlingen in het voortgezet onderwijs. In dat schooljaar trad de Wet op het Voortgezet Onderwijs (WVO), beter bekend als de Mammoetwet, in werking. Daarbij werden bestaande onderwijssoorten voor algemeen vormend onderwijs vervangen door vwo, havo en mavo. In een enkel geval ging dit gepaard met een verlenging van de studieduur.

Zo werd bijvoorbeeld de 5-jarige hbs vervangen door het 6-jarige vwo. Daarnaast werd de brugklas ingevoerd en namen de doorstroommogelijkheden binnen het vo toe. Leerlingen konden door te stapelen na de mavo naar de havo en daarna naar het vwo. Een andere belangrijke wijziging in de Mammoetwet was dat voortaan het lager beroepsonderwijs ook tot het vo werd gerekend. Hierdoor steeg het aantal leerlingen in deze onderwijssoort in één klap met in totaal 318 duizend jongens en meisjes. Tot slot werd in 1968/'69 ook de leerplichtperiode met een jaar opgehoogd tot negen jaar.

1.2.1 Aantal leerlingen en deelname 12- tot 18-jarigen in het voortgezet onderwijs¹⁾, 1900/'01-2010/'11

Bron: CBS.

¹⁾ Trendbreuk in het schooljaar 1968/'69. Door een wetswijziging valt het lager beroepsonderwijs vanaf dat jaar ook onder het voortgezet onderwijs.

Ontstaan van het voortgezet onderwijs

Aan het voortgezet onderwijs (vo) in Nederland liggen twee wetten uit de negentiende eeuw ten grondslag. Met het uitvaardigen van de wetten voor het meer uitgebreid lager onderwijs (mulo) in 1857 en het middelbaar onderwijs in 1863 ontstonden onderwijssoorten die tot ver in de twintigste eeuw standhielden.

De mulo werd een algemene opleidingsvorm bij uitstek voor kinderen uit de 'middenklasse'. Deze onderwijssoort begon in feite als een lagere school met een paar extra leerjaren. Het was een soort verlengstuk van het lager onderwijs, bedoeld als voorbereiding op

het middelbaar onderwijs. In de Wet op het Lager Onderwijs van 1920 werd de mulo officieel als ulo gedefinieerd; een aparte school met drie of vier leerjaren. Omdat veel scholen mulo beter vonden klinken is ook deze naam altijd naast de ulo blijven bestaan.

De Wet op het Middelbaar Onderwijs rekende de (hogere) burgerscholen, het gymnasium en middelbare meisjesscholen (mms) tot het middelbaar onderwijs. De tweejarige burgerschool was bestemd voor toekomstige ambachtslieden en landbouwers. Voor de 'hogere' burgers, veelal werkzaam in de handel en nijverheid, werd de Hogere Burgerschool (hbs) opgericht. De hbs had zowel driejarige als vijfjarige opleidingen. Vanaf 1871 werden ook meisjes tot de hbs toegelaten.

In de loop der jaren werd het voortgezet onderwijs (voorheen mulo en middelbaar onderwijs) voor een steeds groter deel van de bevolking toegankelijk. De overgang van de negentiende naar de twintigste eeuw was daarbij van grote betekenis. In 1901 werd namelijk een leerplichtwet ingevoerd die kinderen van 6 tot 12 jaar verplichtte naar school te gaan. Hiermee werd de basis gelegd voor de uitbreiding van het voortgezet onderwijs in de twintigste eeuw.

1900–1925 Uitbreiding van overheidsbijdragen

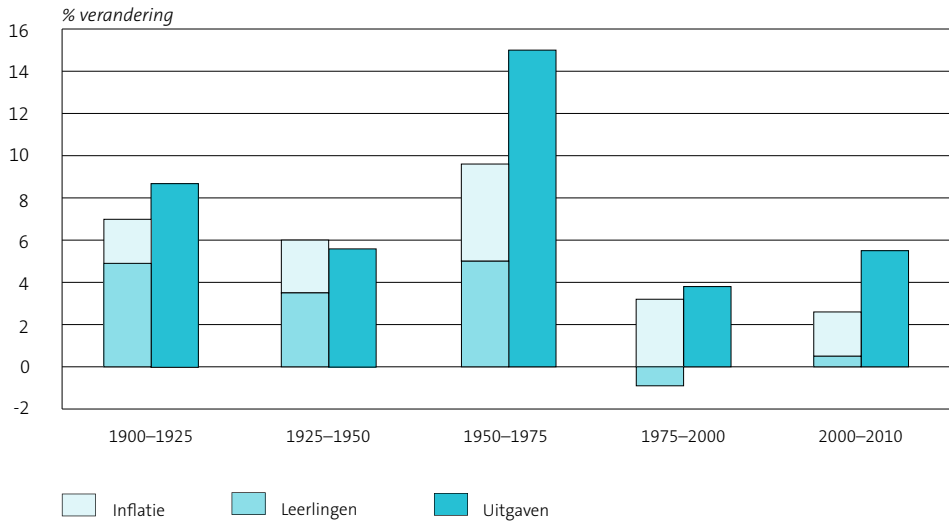
Na 1900 nam het aantal leerlingen in het vo sterk toe. Deze groei hing samen met de industrialisatie – waardoor de vraag naar geschoolde arbeidskrachten toenam – en werd gesteund door de rijksoverheid. Rijks-hbs'en werden opgericht en subsidieregelingen aan onderwijsinstellingen verbeterden. Zo werd in 1909 een regeling getroffen voor het subsidiëren van bijzondere scholen. Vóór die tijd ontvingen alleen openbare scholen subsidie van het Rijk. In 1915 werd het schoolgeld gekoppeld aan het ouderlijk inkomen. Tot slot verhoogde het Rijk in 1918, 1920 en 1922 de bijdrage aan scholen. De verhoogde bijdrage was onder andere bedoeld voor het verbeteren van lerarensalarissen en het invoeren van natuurwetenschappen op het gymnasium.

In 1900 bezocht 2 procent van de 12- tot 18-jarigen een school voor gymnasium, hbs of mms. In 1925 was dit percentage toegenomen tot 5. De overheidsuitgaven stegen in deze periode harder dan het aantal leerlingen en de inflatie.

1925–1950 Grotere klassen

De overheidsuitgaven namen toe totdat de Stopwet en bezuinigingsmaatregelen van 1924 daar een einde aan maakten. De Stopwet hield in dat alleen bijzondere hbs'en die vóór 1921 waren geopend konden rekenen op Rijkssubsidie. Met als gevolg dat het oprichten van nieuwe scholen stagneerde, en dat terwijl het aantal leerlingen steeg. De Stopwet werd in 1931 ingetrokken, maar gelijke subsidiëring van openbare en bijzondere scholen werd pas in 1956 een feit.

1.2.2 Overheidsuitgaven, aantal leerlingen en inflatie, 1900-2010

Bron: CBS.

1.2.3 Gemiddeld aantal leerlingen per klas

	Vhmo			(M)ulo ¹⁾
	gymnasium	hbs	mms	
1930	16	18	18	19
1950	20	21	19	26

Bron: CBS.

¹⁾ Gemiddeld aantal leerlingen per onderwijzer.

Ook het begin van de jaren dertig stond – als gevolg van de economische depressie – in het teken van bezuinigingen. De uitgaven aan het voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs (gymnasium, lyceum, hbs en mms) daalden tussen 1930 en 1939 met 12 procent. Het aantal vhmo-leerlingen steeg in dezelfde periode met 39 procent. Dat resulteerde in grotere klassen. In het uitgebreid lager onderwijs nam tussen 1932 en 1947 het percentage klassen met meer dan 30 leerlingen toe van 15 tot 35. In dit tijdvak werd ook de leerplichtperiode met enige haperingen verlengd. Vanaf 1928 moesten kinderen zeven jaar naar school en vanaf

1950 acht jaar. In 1950 volgde ruim één op de vijf 12- tot 18-jarigen voortgezet onderwijs. Dat kwam neer op 211 duizend leerlingen. Daarvan ging bijna 39 procent naar het vmo. Ruim 60 procent zat op de (m)ulo en minder dan 1 procent op de handelsdagschool.

1950–1975 Het belang van een goede opleiding neemt toe

Na de Tweede Wereldoorlog was er sprake van een explosieve groei van zowel het aantal leerlingen als de overheidsuitgaven aan onderwijs. In 1950 gaf de overheid 25 euro per hoofd van de bevolking uit aan onderwijs, in 1975 was dat 588 euro. Naast de economische groei waren de verlenging van de leerplicht, het in werking treden van de Mammoetwet en het aantal babyboomers belangrijke oorzaken van de expansie van het voortgezet onderwijs. In 1972/'73 zaten voor het eerst in de geschiedenis meer dan een miljoen leerlingen op een school voor voortgezet onderwijs.

De economische groei van de jaren vijftig en zestig veroorzaakte niet alleen een hogere vraag naar geschoolde arbeidskrachten, hij bood de overheid ook de ruimte om te investeren in onderwijs. De (financiële) overheidsbemoediging breidde zich uit. Achterstanden in Rijksvergoedingen werden ingelopen, schoolgelden verlaagd en tot dusverre ongesubsidieerde instellingen gesubsidieerd. Daarnaast stegen door salarisherzeningen de persoonlijke lasten op zowel de (m)ulo als het vmo harder dan de inflatie (zie grafiek 1.2.2).

Het toenemende belang dat aan onderwijs werd gehecht kwam ook tot uiting in een verdere verlenging van de leerplicht. Zoals eerder vermeld, moesten kinderen vanaf 1969 negen jaar naar school. Twee jaar later kwam daar een jaar verplicht deeltijdonderwijs bij. Met ingang van 1975 is de leerplicht verlengd naar tien jaar, gevolgd door verplicht deeltijdonderwijs tot en met het schooljaar waarin het kind 17 wordt. In 1975/'76 volgden bijna 1,2 miljoen kinderen voortgezet onderwijs. Dit betekende dat in dat schooljaar bijna acht op de tien 12- tot 18-jarigen een vo-opleiding genoot. Van hen volgde twee derde algemeen vormend onderwijs (mavo, havo of vwo) en een derde een lagere beroepsopleiding.

Meer aandacht voor invloed van sociaal milieu op schoolkeuze

De invoering van de Mammoetwet in 1968/'69 beoogde niet alleen de doorstroom binnen het vo te verbeteren, maar ook de onbenutte talenten van kinderen uit lagere milieus beter tot zijn recht te laten komen. Uitstel van studiekeuze door introductie van algemene leerjaren (brugklassen) had onder andere tot doel het effect van het sociaal milieu waaruit een kind kwam te verminderen. Dit aspect kreeg aandacht door het Talenten project van Van Heek (1968). Door middel van een longitudinaal onderzoek had hij vanaf leerjaar 6 van het gewoon lager onderwijs (glo) gedurende tien jaar de schoolloopbaan van ruim 10 duizend leerlingen in het voortgezet onderwijs gevolgd. Uit dat onderzoek bleek dat leerlingen uit de hogere sociale milieus oververtegenwoordigd waren op de hogere niveaus van het vo. Bij een gelijk prestatieniveau in het glo beïnvloedde het sociaal milieu niet alleen het advies van het schoolhoofd, maar ook het opvolgen daarvan.

1975–2000 Minder leerlingen

Tussen 1975 en 1985 daalden – net als in de jaren dertig – de reële uitgaven per leerling als gevolg van een recessie. Onder druk van de alsmaar oplopende staatsschuld werd er bezuinigd op het voortgezet onderwijs, zoals ook op alle andere beleidsterreinen van de overheid. Vanaf 1985 namen de reële uitgaven per leerling weer toe.

In 1985 werd de leerplicht verlengd naar 12 jaar. Dit leidde echter niet tot een toename van het aantal leerlingen omdat het aantal 12- tot 18-jarigen in de bevolking afnam en het percentage dat uit die leeftijdsklasse voortgezet onderwijs volgde rond de 80 bleef steken. In het schooljaar 2000/'01 zaten er 'nog maar' 894 duizend leerlingen op een school voor voortgezet onderwijs. Ook in het midden van de jaren negentig heeft het sociaal milieu waarin een kind opgroeit nog steeds een aanzienlijke invloed op de schoolkeuze. Zo ging in 1995/'96 de helft van de kinderen van ouders met een hbo-opleiding en drie van de vier kinderen van ouders met een academische opleiding naar de havo of het vwo. Bij kinderen van laagopgeleide ouders was dat nog geen vijfde deel.

Een steeds groter aandeel volgt havo of vwo

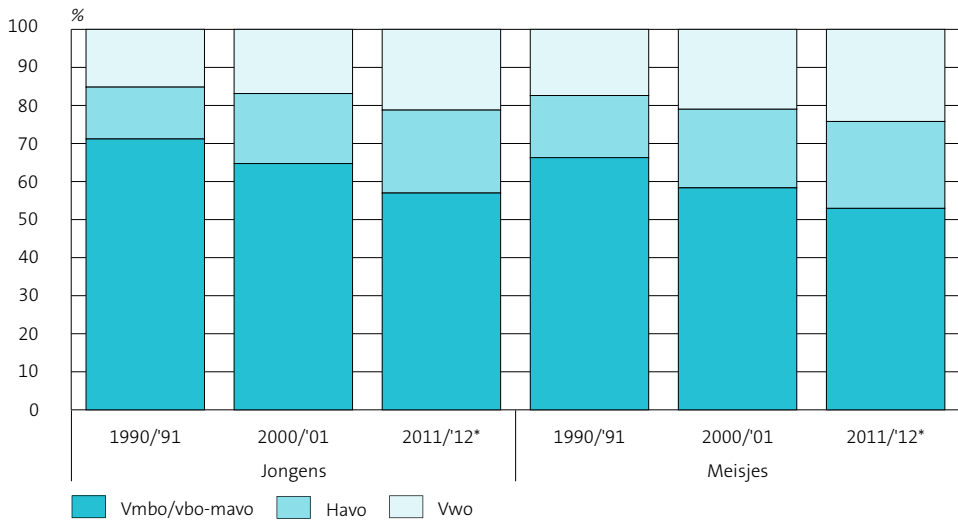
In de afgelopen twintig jaar volgden steeds meer jongens en meisjes een hogere opleiding binnen het voortgezet onderwijs. In 1990/'91 zat 71 procent van de jongens in het derde leerjaar van het vo in een klas voor mavo of voorbereidend beroepsonderwijs (vbo). In 2010/'11 was het aandeel voor deze lagere niveaus binnen het vo met 14 procentpunten gedaald en volgde 22 procent een havo- en 21 procent een vwo-opleiding. Bij de meisjes vond een bijna even grote verschuiving plaats, maar dan op een iets hoger vo-niveau. Van de meisjes zat in 1990/'91 66 procent in het derde leerjaar in een mavo- of vbo-klas. In 2011/'12 was dat ruim de helft (53 procent). Met een aandeel van 23 procent op de havo en 24 procent op het vwo overtroffen ze de jongens duidelijk qua opleidingsniveau.

2000-heden Achterstanden worden kleiner

De overheidsuitgaven aan het voortgezet onderwijs stegen in het afgelopen decennium harder dan het aantal leerlingen. Deze stijging kwam vooral ten goede aan het personeel op middelbare scholen. Het aantal voltijdbanen nam met 22 procent toe, het aantal leerlingen met 5 procent.

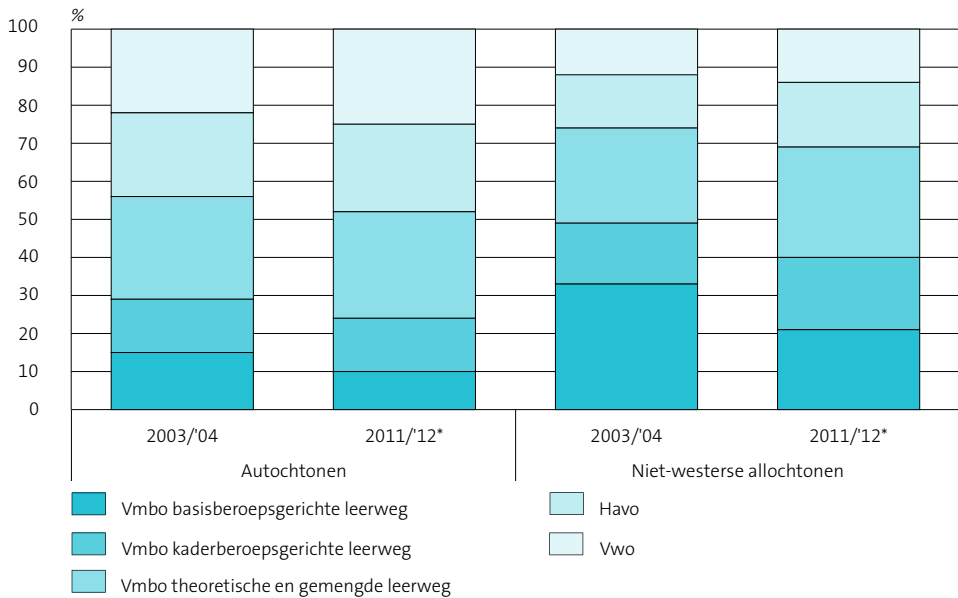
De afgelopen jaren steeg vooral het aandeel havisten en vwo'ers binnen het vo. Dat kwam onder andere doordat deze hogere vormen van voortgezet onderwijs ook meer toegankelijk werden voor allochtonen. Zo ging in 2003/'04 26 procent van de niet-westerse allochtonen in het derde leerjaar van het vo naar de havo of het vwo. In 2011/'12 was dat 31 procent. Van de autochtonen zat in 2003/'04 in leerjaar 3 van het vo 44 procent in een havo- of vwo-klas. Acht jaar later was dat 48 procent. Binnen het vmbo zijn de niet-westerse allochtonen

1.2.4 Leerlingen in het derde leerjaar van het voortgezet onderwijs naar geslacht en onderwijssoort

Bron: CBS.

1.2.5 Leerlingen in het derde leerjaar van het voortgezet onderwijs naar herkomstsgroepering

Bron: CBS.

nog duidelijker bezig om hun achterstand op de autochtonen te verkleinen. De afname van het aandeel niet-westerse allochtonen in de basisberoepsgerichte leerweg van het vmbo is immers veel groter dan die van de autochtonen. Niet-westerse allochtonen gaan tegenwoordig vaker naar de theoretische en gemengde leerweg binnen het vmbo, de havo of het vwo. Daarmee bevestigen zij de trend van de afgelopen eeuw dat leerlingen steeds beter zijn opgeleid en vaker een hoger niveau in het voortgezet onderwijs zijn gaan volgen.

Literatuur:

Bie, R. van der (2002), Milieueffecten van schoolkeuze, In: Index 2002 nr. 7, blz. 24–25, CBS, Den Haag/Heerlen.

Druine, N., Haak, E.M., Lagerweij, N.A.J., Wielemans, W. & Dewulf, L. (1995), Verwantschap en verscheidenheid. Het secundair Onderwijs in Vlaanderen. Het Voortgezet Onderwijs in Nederland. Een vergelijking, Den Haag.

Mandemakers, C. (1999), Onderwijsdeelname, 1870–1990, In: Nationaal goed, blz. 179–197, CBS, Den Haag/Heerlen.

1.3 Bedrijfsopleidingen¹⁾

In 2010 werden bij meer dan drie kwart van de particuliere bedrijven met tien en meer werknemers bedrijfsopleidingen gegeven²⁾. Bijna 40 procent van de werknemers in deze bedrijven volgde een bedrijfsopleiding in de vorm van een cursus³⁾. De gemiddelde cursusduur bedroeg 35 uur en er werd bijna 1 200 euro per cursist uitgegeven.

Ruim drie kwart van bedrijven leidt werknemers op

Meer dan drie kwart van de bedrijven faciliteerde in 2010 een vorm van bedrijfsopleiding (77 procent) voor hun werknemers. Cursussen zijn veruit het belangrijkste instrument voor bedrijven om werknemers te scholen. In bijna zeven van de tien bedrijven (69 procent) hebben werknemers cursussen gevolgd. De helft van de bedrijven stuurde werknemers naar conferenties, workshops, lezingen of seminars. Bij bijna 28 procent deden werknemers aan zelfstudie. Kwaliteitscirkels en/of georganiseerde groepsdiscussies (17 procent) en functieroulatie, uitwisseling, detachering en dergelijke (13 procent) werden minder vaak toegepast. Het aandeel bedrijven dat naast cursussen ook andere vormen van bedrijfsopleiding toepast, neemt toe met de omvang van de bedrijven.

Meer mannen naar cursus

Van de 3,7 miljoen werknemers in de onderzochte bedrijven gingen ruim 1,4 miljoen op cursus. Dat is 39 procent van de werknemers. Dit aandeel verschilde per bedrijfstak en bedrijfsomvang. In de 'Dienstverlening en cultuur, sport, recreatie' was het aandeel met 42 het hoogste, in de 'Handel, vervoer en opslag, horeca' met 34 procent het laagst. Het aandeel cursusdeelnemers neemt toe met de omvang van het bedrijf. Bij de grote bedrijven was het 45 procent, bij de middelgrote bedrijven 35 en bij de kleine bedroeg het aandeel 29 procent.

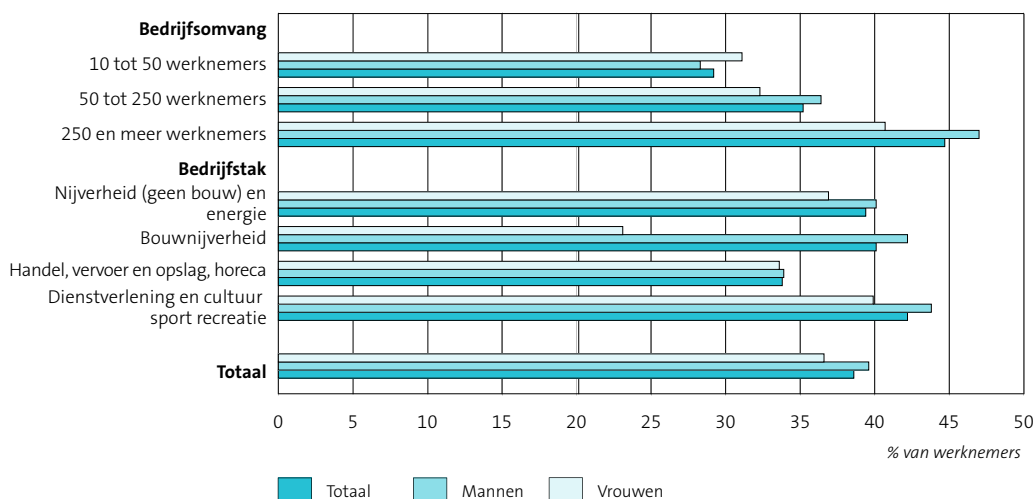
¹⁾ Deze bijdrage beschrijft de resultaten van het onderzoek Bedrijfsopleidingen. Dit is een vijfjaarlijkse geharmoniseerde enquête onder ongeveer 5 500 bedrijven met tien of meer werkzame personen in de particuliere sector. De bedrijven in de sector 'Landbouw, bosbouw en visserij' zijn niet bij het onderzoek betrokken. De gegevens hebben betrekking op bedrijfsopleidingen die in het jaar 2010 gevolgd zijn.

²⁾ Er is sprake van een bedrijfsopleiding als de opleiding georganiseerd wordt om nieuwe kennis of vaardigheden te ontwikkelen of bestaande kennis of vaardigheden te verbeteren. De opleiding dient geheel of gedeeltelijk door het bedrijf financieel dan wel door het beschikbaar stellen van werktijd ondersteund te worden. Daarnaast dient de opleiding op voorhand gepland te zijn.

³⁾ Bij cursussen gaat het om opleidingsactiviteiten die worden gegeven aan een aantal deelnemers/cursisten tegelijk. Verder worden deze vrijwel altijd gegeven buiten de eigen werkplek, zoals in een trainingscentrum of klaslokaal. Bij cursussen is er een hoge mate van organisatie door de trainer of het opleidingscentrum wat betreft inhoud, locatie en tijdstip.

Mannen nemen vaker deel aan cursussen dan vrouwen. In totaal gingen iets meer mannen (40 procent) dan vrouwen (37 procent) op bedrijfskursus. Opvallend is dat in de kleine bedrijven meer vrouwen dan mannen op cursus gingen, terwijl in de grotere bedrijven beduidend meer mannen een cursus volgden. In de 'Bouwnijverheid' verschilde het aandeel mannen en vrouwen het meest, respectievelijk 42 en 23 procent. In andere sectoren zijn er nauwelijks verschillen. Toch blijft het patroon dat in de meeste sectoren meer mannen dan vrouwen op cursus gaan. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat vrouwen vaker in deeltijd werken en dat werkgevers minder bereid zijn om te investeren in deeltijdwerkers. Een andere mogelijke verklaring is het verschil in werkzaamheden tussen mannen en vrouwen in verschillende bedrijfstakken. De aard van de functie kan een rol spelen in de beslissing van een bedrijf om werknemers een cursus aan te bieden. In de 'Bouwnijverheid' werken bijvoorbeeld relatief veel vrouwen in administratieve functies, terwijl de uitvoerende functies veelal door mannen worden vervuld.

1.3.1 Cursusdeelnemers, naar bedrijfstak en bedrijfsomvang, 2010

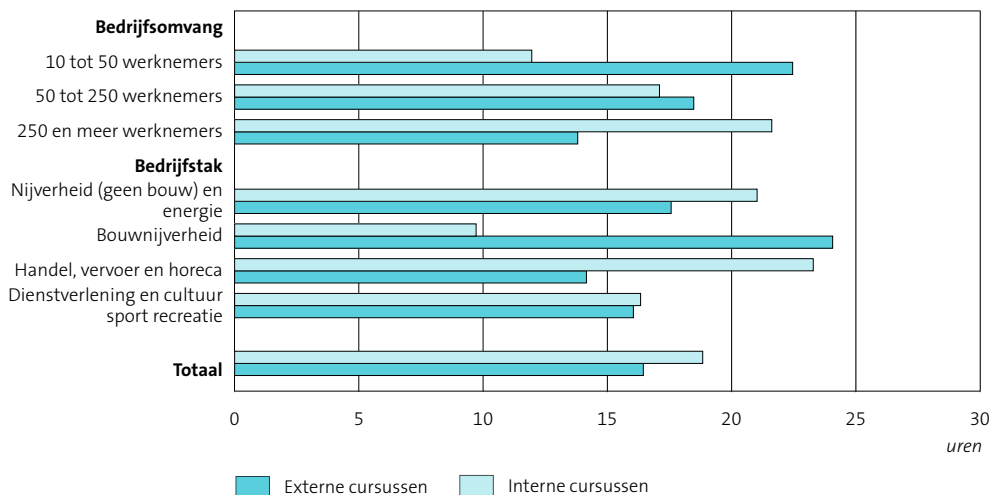
Bron: CBS, Onderzoek Bedrijfsopleidingen 2010.

Cursisten bijna een werkweek op cursus

In totaal zijn bijna 51 miljoen arbeidsuren besteed aan cursussen. Ruim de helft van deze tijd bestond uit interne cursussen; de overige uren betroffen externe cursussen. Interne cursussen worden door het eigen bedrijf ontworpen en georganiseerd.⁴⁾ Externe cursussen zijn door andere instanties ontworpen, eventueel door een moeder- of dochterorganisatie van het bedrijf.

De gemiddelde cursusdeelnemer besteedde met 35 uur bijna een volledige werkweek aan cursussen. In de sector 'Nijverheid (geen bouw) en energie' besteedde een gemiddelde cursist de meeste tijd aan cursussen, 39 uur. Bij 'Dienstverlening en cultuur, sport en recreatie' was dit met 32 uren het minst. De verschillen naar omvang van de bedrijven zijn klein. Voor elke bedrijfsomvang geldt een tijd van ongeveer 35 uur per deelnemer. Opvallend is wel dat het aandeel interne cursussen toeneemt met het aantal werknemers van het bedrijf. Dat duidt er op dat grotere bedrijven meer zelf de cursussen organiseren, terwijl kleinere bedrijven cursussen vaker uitbesteden.

1.3.2 Gemiddelde cursussen uren per deelnemer, 2010

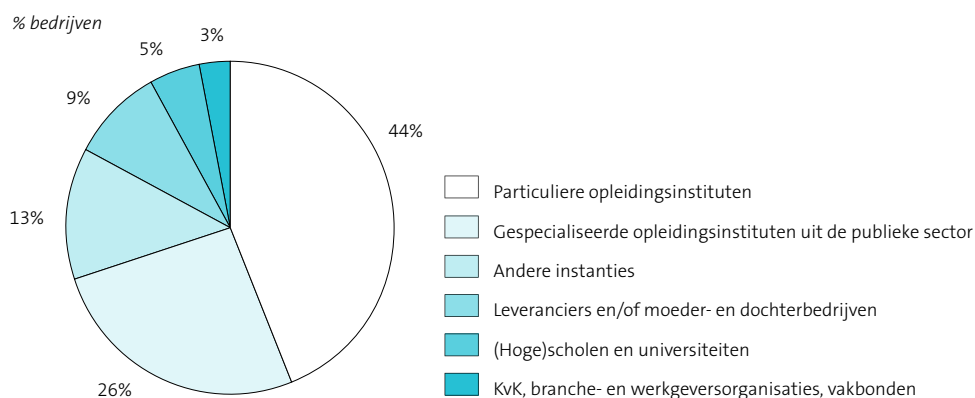
Bron: CBS, Onderzoek Bedrijfsopleidingen 2010.

⁴⁾ Interne cursussen kunnen wel buiten het eigen bedrijf plaatsvinden, bijvoorbeeld in een conferentievoord.

Meeste externe cursussen door particuliere instituten

Externe cursussen werden het vaakst verzorgd door particuliere opleidingsinstituten. Dit gebeurde bij 44 procent van de bedrijven. Bij ruim een kwart van de bedrijven werden de meeste cursussen gegeven door gespecialiseerde opleidingsinstituten uit de publieke sector, zoals regionale opleidingscentra (ROC's). Bij bijna één op de tien bedrijven werd de meeste cursustijd verzorgd door de leveranciers van installaties, machines en apparatuur en/of moeder- en dochterorganisaties. Hogescholen en universiteiten, en branche- en werkgeversorganisaties verzorgden minder vaak cursussen.

1.3.3 Externe cursussen naar uitvoerende instantie, 2010

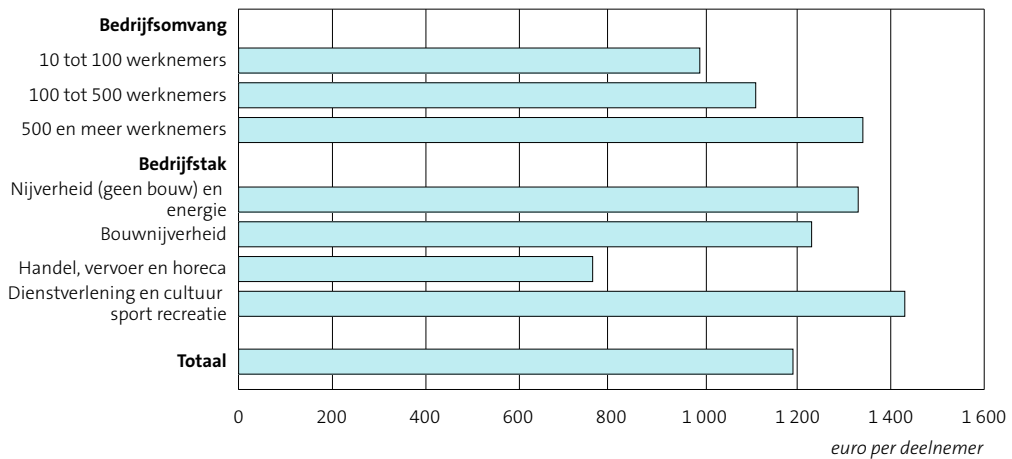

Bron: CBS, Onderzoek Bedrijfsopleidingen 2010.

Bijna 1 200 euro per cursist

In totaal hebben bedrijven in 2010 ruim 1,7 miljard euro uitgegeven aan cursussen voor hun werknemers. Omgerekend komt dit neer op 1 190 euro per deelnemer. De uitgaven per cursist waren met 1 430 euro het hoogst in de sector 'Dienstverlening en cultuur, sport en recreatie'. De bedrijven in de sector 'Handel, vervoer en horeca' gaven met 760 euro het laagste bedrag per deelnemer uit. Voor kleine en middelgrote bedrijven bedroegen de uitgaven per cursist ruim 1 000 euro. Grote bedrijven gaven per deelnemer ongeveer 30 procent meer uit.

1.3.4 Cursusuitgaven per deelnemers, 2010¹⁾

Bron: CBS, Onderzoek Bedrijfsopleidingen 2010.

¹⁾ Kosten zijn exclusief gedeerde arbeidstijd.

Uitgaven vooral aan externe opleiders

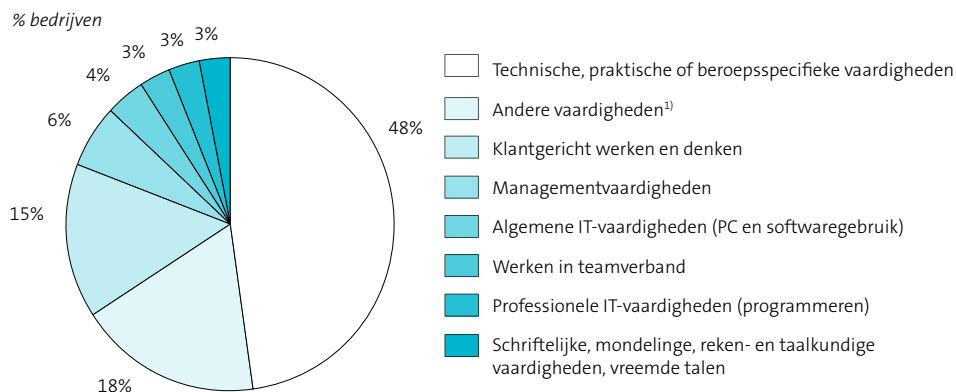
Vier vijfde van de cursusuitgaven ging naar de opleidingsinstellingen die de externe cursussen organiseerden en naar vergoeding van studiekosten (exclusief reis- en verblijfskosten) aan werknemers. Tien procent betrof materiële kosten voor gebouwen, uitrustingen en studiemateriaal. Verder ging zes procent naar vergoedingen voor reis- en verblijfskosten in verband met de cursussen. De overige vijf procent van de uitgaven betroffen arbeidskosten voor intern opleidingspersoneel dat de cursussen verzorgde.

Meeste aandacht voor technische, praktische en beroepsspecifieke vaardigheden

In bijna de helft van de bedrijven werden de meeste cursussen besteed aan 'technische, praktische en beroepsgerichte' vaardigheden. Voor 15 procent van de bedrijven was 'klantgericht werken' het onderwerp waaraan de meeste trainingstijd werd besteed. 'Managementvaardigheden' was bij 6 procent van de bedrijven het belangrijkste cursusonderwerp. Aan vaardigheden zoals 'algemene en professionele IT-vaardigheden', 'schriftelijke, mondelinge en rekenvaardigheden', besteedde maar een klein deel van de

bedrijven de meeste cursustijd. Van alle bedrijven heeft 18 procent de meeste cursustijd besteed aan 'andere dan bovengenoemde' vaardigheden, waaronder 'administratieve vaardigheden' (1 procent) en 'oplossend vermogen' (1 procent) en een categorie 'anders' (15 procent). Waarschijnlijk gaat het bij de laatste om zeer specifieke vaardigheden gericht op het eigen bedrijf.

1.3.5 Belangrijkste vaardigheden van gegeven cursussen, 2010

Bron: CBS, Onderzoek Bedrijfsopleidingen 2010.

¹⁾ 'Andere vaardigheden' omvat Administratieve vaardigheden, Probleemoplossend vermogen en Andere vaardigheden.

Opleidingsbeleid

De beslissing van bedrijven om opleidingen aan te bieden aan werknemers kan gebeuren op ad hoc basis of vloeit voort uit doelgericht opleidingsbeleid. Bedrijven kunnen fysieke en organisatorische maatregelen treffen en/of gebruik maken van formele procedures om het aanbod van bedrijfsopleidingen te regelen. Zo kan een eigen opleidingscentrum of afdeling de opleidingen verzorgen en kan het opleidingsbeleid ingebed zijn in de overlegstructuur met de werknemers. De mate van formalisering van het opleidingsbeleid is een indicatie of een bedrijf professioneel omgaat met de scholing van werknemers.

Bijna tweederde van de bevroegde bedrijven inventariseert de behoefte aan nieuwe vaardigheden bij de werknemers en van het eigen bedrijf. Een persoon of afdeling verantwoordelijk voor bedrijfsopleidingen was te vinden in 38 procent van de bedrijven. In de bouw was dit zelfs 45 procent. Eén op de drie bedrijven heeft een jaarlijks opleidingsbudget. Eveneens bij één op de drie bedrijven vloeiden de opleidingen mede voort uit cao-afspraken. In de bouwnijverheid was dit in 44 procent van de bedrijven het

geval. In 18 procent van de bedrijven was een gedocumenteerd opleidingsplan terug te vinden. Eén op de tien bedrijven had een eigen of gedeeld opleidingscentrum. Bij eenzelfde aantal was de ondernemingsraad betrokken bij het opleidingsbeleid.

De bedrijfsomvang blijkt zeer bepalend in de mate waarin het opleidingsbeleid is geformaliseerd. Hoe groter het bedrijf, des te groter de mate van formalisering. De behoefte om het opleidingsbeleid te formaliseren is bij kleine bedrijven minder sterk aanwezig. Kleine bedrijven hebben een beter overzicht (of kunnen dit snel verschaffen) over de behoeften aan opleidingen. Tevens zijn managementtaken en beslissingbevoegdheden geconcentreerd bij een of een beperkt aantal personen. Voor grote bedrijven is dit minder vanzelfsprekend. Daarnaast hebben grote bedrijven meer personele en budgettaire mogelijkheden om meer structuur aan te brengen in het opleidingsbeleid.

1.3.6 Organisatie en procedures bij aanbieden bedrijfsopleidingen

	Totaal	Bedrijfstak				Bedrijfsomvang		
		nijverheid (geen bouw) en energie	bouwnijverheid	handel, vervoer en opslag, horeca	dienstverlening en cultuur sport recreatie	10 tot 100 werknemers	100 tot 500 werknemers	500 en meer werknemers
	%							
Bedrijf inventariseert behoefte vaardigheden bij individuele werknemers	66	67	77	56	72	63	86	92
Regelmatig vaststellen behoefte aan nieuwe vaardigheden van eigen bedrijf	65	64	70	57	74	63	84	92
Bedrijf heeft verantwoordelijke persoon/afdeling voor opleidingen	38	40	45	34	38	34	71	88
Bedrijf heeft een jaarlijks opleidingsbudget	29	27	31	19	42	25	59	83
Gegeven opleidingen vloeien mede voort uit afspraken sociale partners (cao)	29	38	44	29	20	27	47	59
Bedrijf heeft een gedocumenteerd opleidingsplan	18	18	25	16	17	15	36	60
Bedrijf heeft eigen of gedeeld trainingscentrum	11	8	15	10	13	9	24	53
Inspraakorganisatie werknemers (bv. OR) is betrokken bij beleid opleidingen	10	15	11	5	12	6	38	54

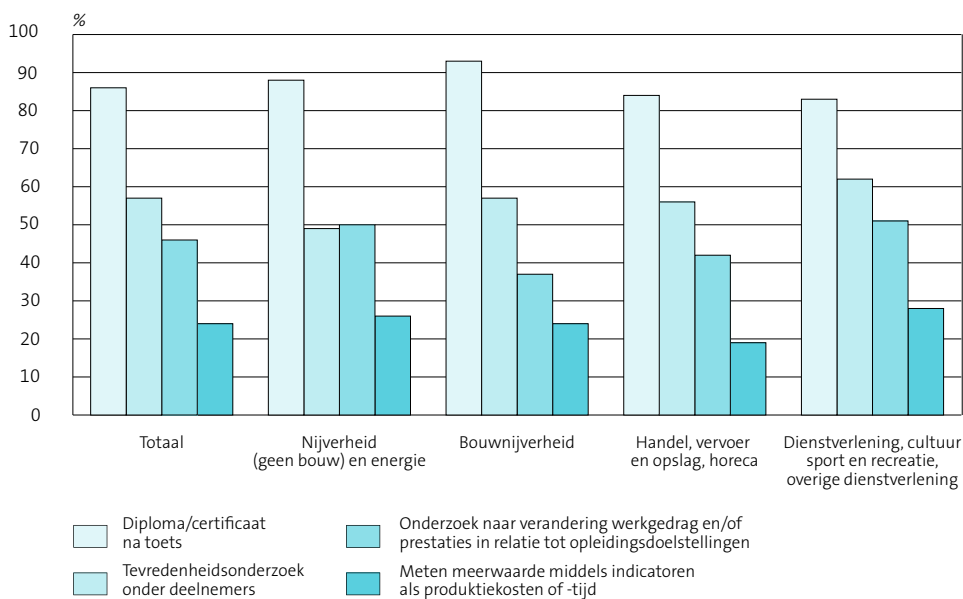
Bron: CBS, Onderzoek Bedrijfsopleidingen 2010.

Evaluatie bedrijfsopleidingen

Ruim 29 procent van de bedrijven evalueert alle gegeven opleidingen en nog eens 32 procent doet dit voor een gedeelte van de bedrijfsopleidingen. Dit betekent dat 62 procent van de bedrijven de gegeven opleidingen wel evalueert en ongeveer 38 procent niet.

Van de bedrijven die wel evalueert, zegt 86 procent een schriftelijke of praktijktoets bij deelnemers af te (laten) nemen. Dit is veruit de meest gebruikte methode. Met ongeveer 55 procent van de evaluerende bedrijven is het houden van een tevredenheidsonderzoek onder de deelnemers de op één na meest gebruikte methode van evaluatie. Dit geldt niet voor de bedrijven in de nijverheid. Daar is de op één na meest gebruikte methode een evaluatie op basis van onderzoek naar verandering werkgedrag en/of prestaties. Het meten van de meerwaarde van de opleiding via indicatoren als productiekosten of -tijd is de methode die het minst vaak wordt toegepast. Dit gebeurt bij ongeveer een kwart van de bedrijven.

1.3.7 Evaluatie gegeven bedrijfsopleidingen naar bedrijfstak 2010

Bron: CBS, Bedrijfsopleidingen 2010.

1.4 Personeelskosten per leerling internationaal vergeleken

Het onderwijs is in verschillende landen heel anders ingericht. Toch verschillen landen soms weinig qua personeelskosten per leerling. Hoe komt dat? Hieronder worden van een aantal landen, waaronder Nederland, de personeelskosten per leerling onderling vergeleken. Daarbij is gekeken naar nationale verschillen in salaris en lestijd van leraren, de instructietijd die leerlingen krijgen en het gewogen aantal leerlingen per leraar. De Nederlandse situatie wordt specifiek uitgelicht, evenals de mate waarin onderliggende factoren de personeelskosten beïnvloeden.

Personeelskosten per leerling

De Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) brengt jaarlijks 'Education at a Glance' uit, een publicatie met indicatoren op het gebied van onderwijs. Eén van die indicatoren geeft de personeelskosten per leerling weer, de uitgaven per leerling uitgedrukt in kosten voor menselijk kapitaal. De materiële kosten per leerling, zoals kosten voor huisvesting en leermiddelen, vallen hier dus niet onder.

De hoogte van de personeelskosten per leerling wordt door verschillende factoren beïnvloed. Het ligt voor de hand dat het salaris van leraren een belangrijke factor is. Daarnaast telt de OESO drie andere factoren mee: de leerlinginstructie, de lestijd van leraren en de (met de verhouding tussen instructietijd en lestijd) gewogen leerling/leraar ratio (OECD, 2012).

Opbouw Nederlandse personeelskosten per leerling

Tabel 1.4.1 geeft de opbouw van de personeelskosten per leerling voor Nederland weer. De cijfers zijn afkomstig van de OESO (OECD, 2012) en in het geval van het salaris van leraren uitgedrukt in koopkrachtpariteiten (equivalent US dollars). Daarnaast hanteert de OESO een indeling in drie onderwijssectoren. Voor Nederland is dit het primair onderwijs (groep 3 t/m 8), het lager secundair onderwijs (vmbo jaar 1 t/m 4, havo/vwo jaar 1 t/m 3 en mbo-1) en het hoger secundair onderwijs (havo jaar 4–5, vwo jaar 4–6 en mbo-2 t/m 4).

De cijfers voor het lager en hoger secundair onderwijs blijken in deze tabel gelijk te zijn. Dit heeft te maken met de manier waarop Nederland de cijfers doorgeeft aan de OESO. Zie hiervoor de technische toelichting aan het einde van dit artikel.

1.4.1 Opbouw personeelskosten per leerling in Nederland, 2010

	Eenheid	Basisonderwijs	Lager secundair	Hoger secundair
Salaris van leraren per jaar ¹⁾	<i>US dollar</i>	50 621	61 704	61 704
Leerlinginstructie ²⁾	<i>uren</i>	940	1 000	1 000
Lestijd van leraren per jaar ³⁾	<i>uren</i>	930	750	750
Gewogen aantal leerlingen per leraar ⁴⁾	<i>1</i>	15,7	16,5	16,5

Bron: OECD.

¹⁾ Het gaat hier om het statutaire salaris, dat wat een leraar met 15 jaar werkervaring kán verdienen. Hier uitgedrukt in US dollars, omgerekend met koopkrachtpariteiten (equivalent US dollars).

²⁾ Het getal bij de leerlinginstructie geeft in het primair onderwijs een gemiddelde weer. Scholen mogen naar eigen inzicht de voorgeschreven 7 520 uur over 8 leerjaren verdelen. Bij dit getal is uitgegaan van een gelijke verdeling van de instructietijd over de jaren. In het secundair onderwijs is er wel een verplichte instructietijd, maar die verschilt tussen het vmbo (1 000 uur) en het havo/vwo (1 040 uur); (EAG 2012, annex 3).

³⁾ Het getal bij de lestijd geeft in het secundair onderwijs een maximum aan. In de Nederlandse cao (2008-2010) is vastgelegd dat leraren maximaal 750 uur mogen lesgeven (EAG 2012, annex 3).

⁴⁾ De OESO hanteert voor het gewogen aantal leerlingen per leraar de term 'estimated class size', ofwel geschatte klassengrootte. Hierbij is de geschatte klassengrootte een functie van het aantal leerlingen per leraar * (het aantal uur instructietijd per leerling / het aantal uur lestijd per leraar). De door de OESO gehanteerde formule lijkt echter meer te zeggen over het aantal leerlingen per leraar dan over de daadwerkelijke gemiddelde klassengrootte, waarover in Nederland nog geen actuele cijfers bekend zijn.

Nederlandse personeelskosten internationaal vergeleken

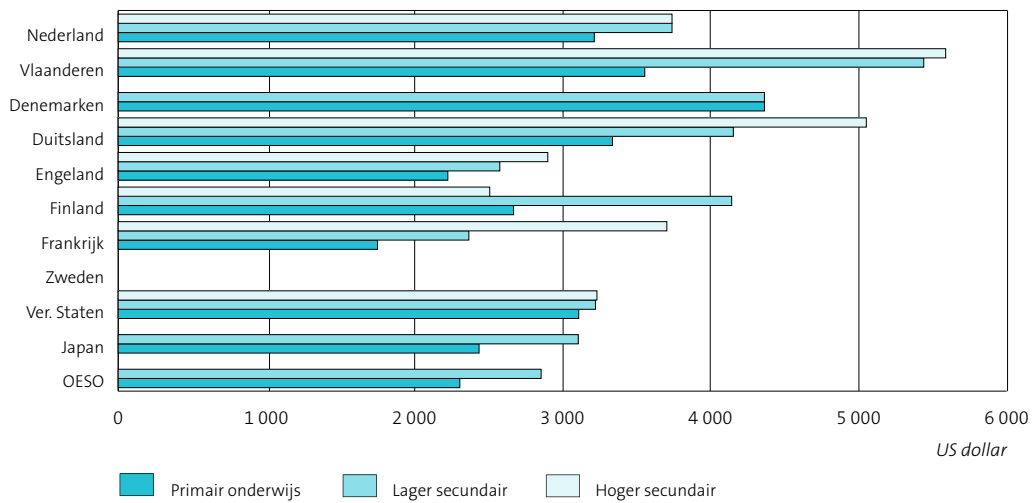
In figuur 1.4.2 worden de personeelskosten per leerling van Nederland en referentielanden met elkaar vergeleken. Dit zijn landen die ofwel in de buurt van Nederland liggen, ofwel landen waaraan Nederland zich regelmatig spiegelt (zoals de Scandinavische landen, de Verenigde Staten, het Verenigd Koninkrijk en Japan). De personeelskosten worden uitgedrukt in koopkrachtpariteiten (equivalent US dollars).

De Nederlandse personeelskosten per leerling blijken boven het OESO-gemiddelde te liggen. Ze komen nog het meest overeen met die van de Verenigde Staten. Vlaanderen, Denemarken en Duitsland hebben hogere personeelskosten dan Nederland, met name in het voortgezet onderwijs. Engeland en Japan hebben gemiddeld lagere personeelskosten. In Frankrijk en Duitsland zijn de verschillen in personeelskosten tussen de onderwijssectoren relatief groot.

Wanneer de kosten worden uitgedrukt als percentage van het bbp per hoofd van de bevolking, wordt gecorrigeerd voor welvaartsverschillen tussen landen. Dit maakt de personeelskosten per leerling beter vergelijkbaar, zoals te zien is in figuur 1.4.3. Dan valt op dat de Nederlandse personeelskosten niet meer bovengemiddeld zijn, maar gemiddeld. Ook is te zien dat in Nederland, net als in de Verenigde Staten en Engeland, de verschillen tussen de onderwijssectoren klein zijn.¹⁾

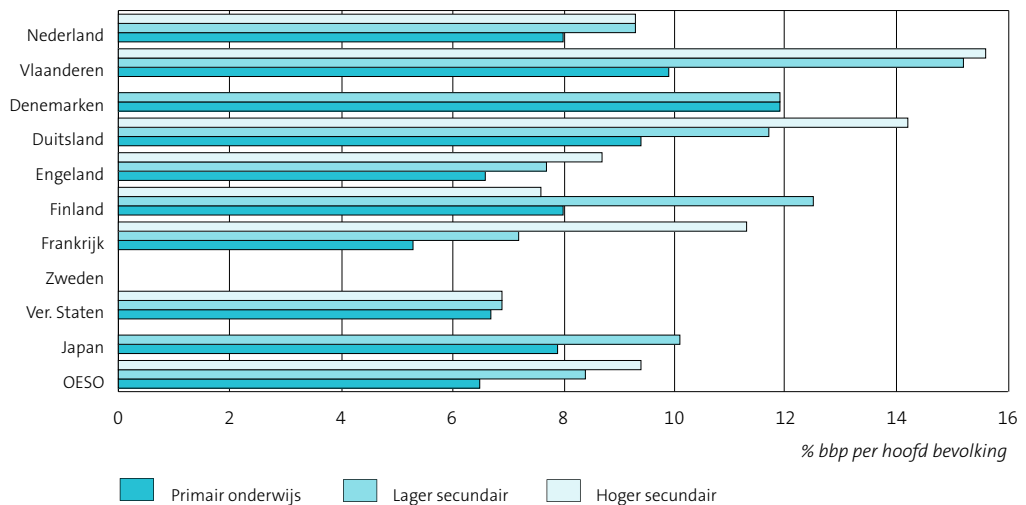
¹⁾ Hierbij moet rekening gehouden worden dat Nederland voor het lager en hoger secundair onderwijs dezelfde cijfers heeft geleverd.

1.4.2 Personeelskosten per leerling naar land, 2010

Bron: OECD.

1.4.3 Personeelskosten per leerling naar soort onderwijs, 2010

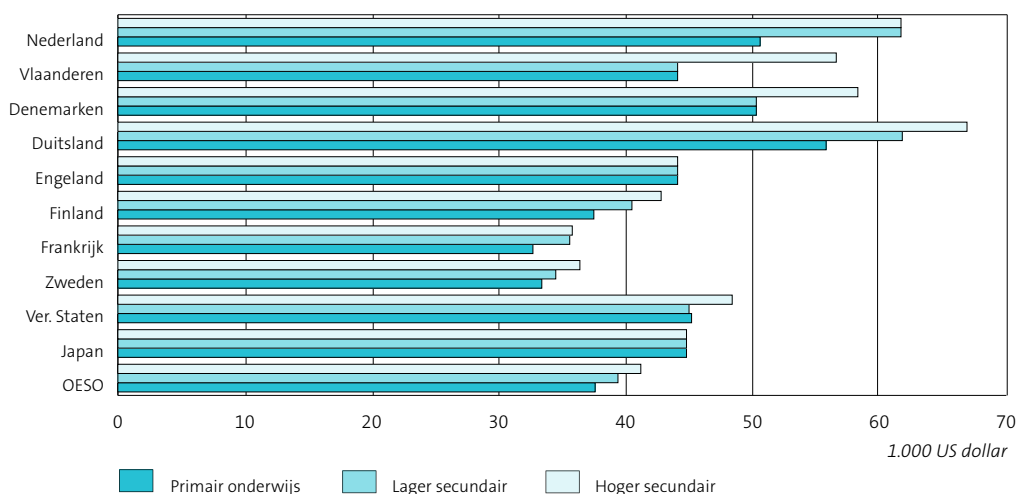
Bron: OECD.

Onderliggende factoren internationaal vergeleken

Het salaris van leraren

De verschillen in personeelskosten per leerling tussen landen worden inzichtelijker als de bijdragen van de onderliggende factoren in beeld worden gebracht, net zoals in tabel 1.4.1 voor Nederland is weergegeven. Uit figuur 1.4.4 valt af te lezen dat het statutaire salaris van Nederlandse leraren (het salaris dat een leraar met 15 jaar werkervaring kán verdienen) boven het OESO-gemiddelde ligt en er slechts één referentieland is (Duitsland) dat een hoger statutair salaris voor leraren heeft. In deze figuur zijn de salarissen omgerekend naar koopkrachtpariteiten (equivalent US dollars) ter compensatie van de koopkrachtverschillen tussen landen. Er is niet gecorrigeerd voor welvaartsverschillen (met het bbp als maat).

1.4.4 Statutair salaris van leraren, 2010

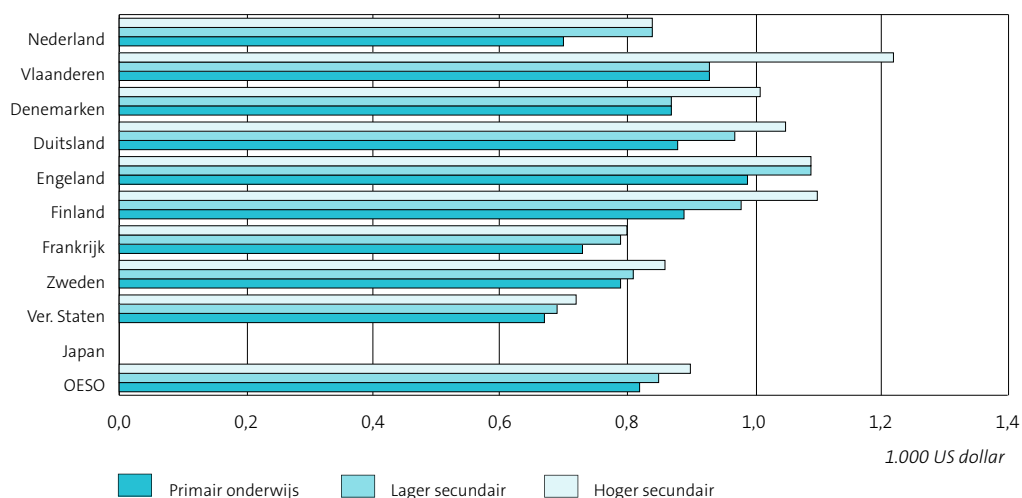

Bron: OECD.

Verder heeft een aantal landen, net als Nederland, voor twee onderwijsniveaus dezelfde cijfers doorgegeven (Vlaanderen, Denemarken, Engeland, Frankrijk, Japan en de Verenigde Staten). Dit kan wijzen op verschillen tussen landen in de inrichting van het onderwijsstelsel en de verdeling van leraren over de verschillende onderwijsniveaus (in sommige landen gelden bijvoorbeeld dezelfde kwalificatie-eisen voor leraren in het primair onderwijs en het lager secundair onderwijs, die op hun beurt tot uiting komen in salariskosten (OECD, 2012)).

We kunnen het salaris van leraren ook vergelijken met dat van andere hoogopgeleiden. Figuur 1.4.5 toont de verhouding tussen het statutaire lerarsalaris na 15 jaar en het gemiddelde jaarsalaris van iemand die werkt op hoger onderwijsniveau. In alle vergelijkingslanden, maar ook gemiddeld in de OESO, verdienen leraren minder dan iemand met een baan op een vergelijkbaar niveau. Nederland valt internationaal op met een relatief bescheiden salaris in het primair onderwijs ten opzichte van andere werkende hoger opgeleiden. Nederlandse leraren in het primair onderwijs hebben echter veelal een hbo-opleiding. In het lager secundair onderwijs komt het relatieve Nederlandse lerarsalaris overeen met het gemiddelde in de OESO landen. In het hoger secundair onderwijs blijft het Nederlandse lerarsalaris sterker achter bij wat andere hoger opgeleiden verdienen dan gemiddeld binnen de OESO (Ministerie van OCW, 2012).

1.4.5 Salaris van leraren en andere hoogopgeleiden

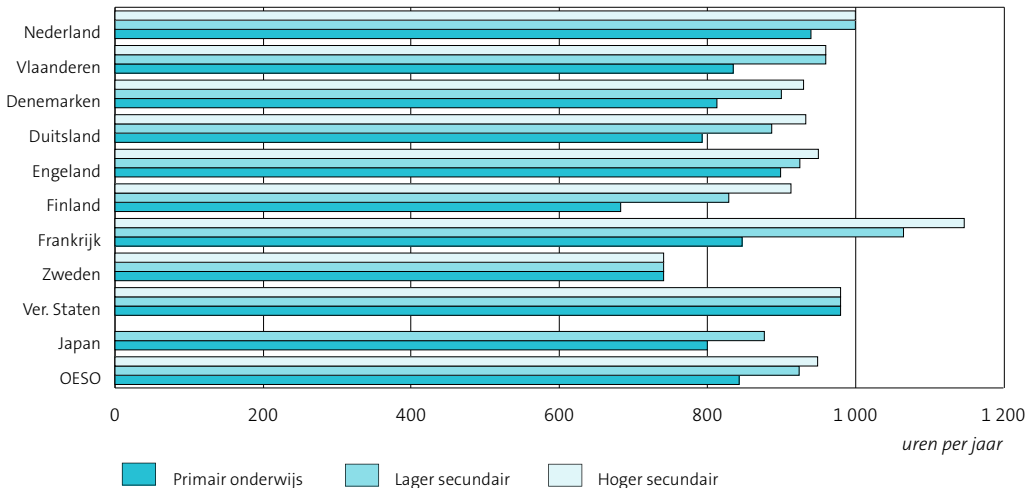
Bron: OECD.

Leerlinginstructie

Bij de factor leerlinginstructie gaat het om het voorgenomen aantal klassikale lessen dat leerlingen op jaarbasis krijgen van een fulltime groepsleerkracht of vakdocent. Ook niet verplichte onderdelen van het curriculum en buitenschoolse activiteiten die tot het verplichte curriculum behoren, vallen hieronder. Individuele instructie valt echter niet onder de voorgenomen instructietijd (OECD, 2004).

Grafiek 1.4.6 laat zien dat Nederlandse leerlingen meer klassikale instructietijd krijgen dan gemiddeld in de OESO-landen. Leerlingen in Zweden en Finland moeten het met minder klassikale instructietijd doen dan gemiddeld. Alleen in Frankrijk ligt de instructietijd in het lager en hoger secundair onderwijs hoger dan in Nederland.

1.4.6 Uren leerlinginstructie per land, 2010

Bron: OECD.

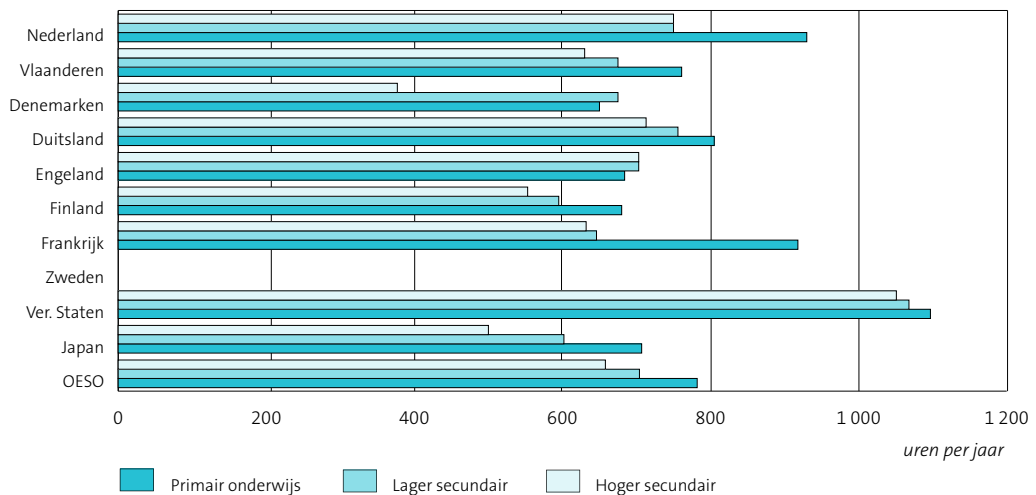
Lestijd van leraren

Met lestijd van leraren bedoelen we het aantal uren dat een fulltime leraar per jaar klassikaal of aan kleine groepjes lesgeeft. Hiervan is het maximum vastgelegd in de Nederlandse CAO.²⁾ Nederland zit wat lestijd betreft boven het OESO-gemiddelde, zoals figuur 1.4.7 laat zien. De Verenigde Staten hebben het hoogste aantal lessen van de referentielanden.

De lestijd van leraren komt bij het primair onderwijs in veel landen niet overeen met de leerlinginstructie. De instructietijd is vaak hoger omdat daar ook niet-verplichte curriculumonderdelen en buitenschoolse activiteiten onder vallen. Die worden niet altijd verzorgd door de groepsleraar of vakdocent (OECD, 2004).

²⁾ Alleen voor de leraren in het secundair onderwijs is dit maximum vastgelegd in de CAO.

1.4.7 Lestijd per land, 2010

Bron: OECD.

Gewogen aantal leerlingen per leraar

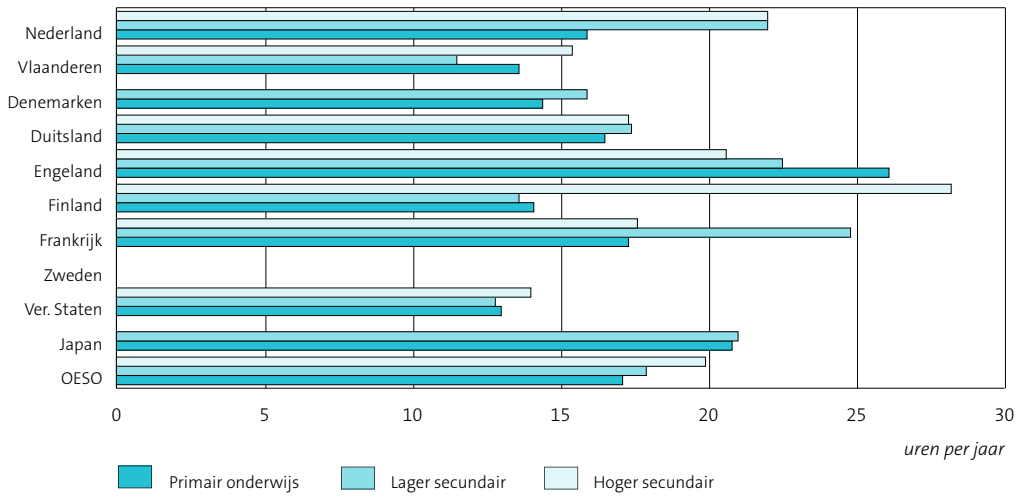
De laatste factor, het gewogen aantal leerlingen per leraar, wordt in figuur 1.4.8 in beeld gebracht. Zoals in noot 4 van tabel 1.4.1 vermeld is dit een samengestelde factor, die door de OESO wordt aangeduid als de geschatte klassengrootte. Bij benadering lijkt hij nog het meest op het gemiddelde aantal leerlingen per leraar, gewogen met de verhouding tussen lestijd en leerlinginstructie. Het blijft echter een geschatte waarde.

Nederland komt in het secundair onderwijs boven het OESO-gemiddelde uit, net als Engeland en Japan. In de Verenigde Staten is het gewogen aantal leerlingen per leraar gemiddeld het laagst. Ook Vlaanderen, Denemarken en Duitsland hebben een relatief laag aantal leerlingen per leraar.

Gewicht onderliggende factoren

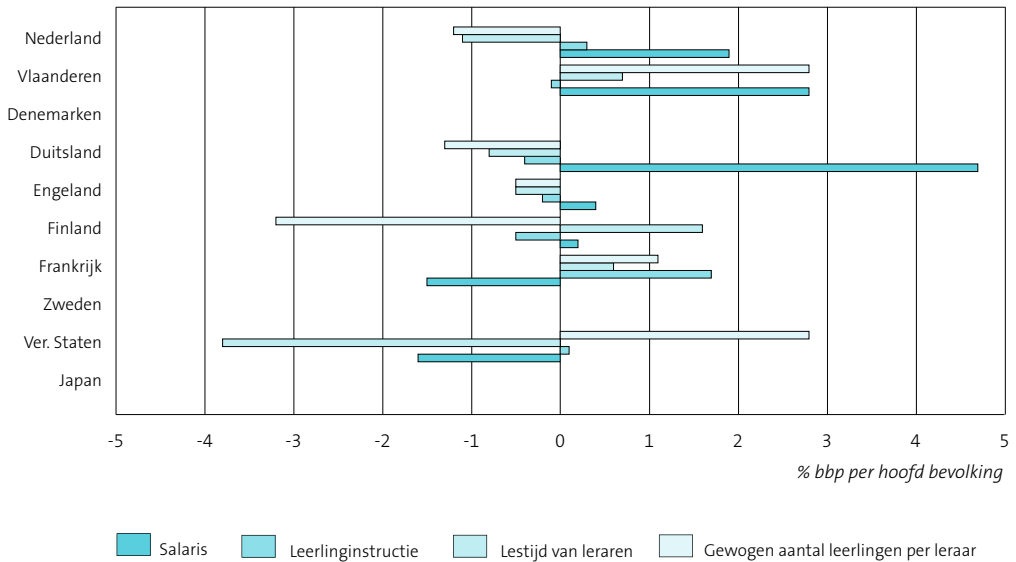
Van de vier genoemde factoren draagt de factor salaris van leraren relatief gezien in veel OESO-landen het meeste bij aan de totale personeelskosten per leerling (OECD, 2012). Dit geldt zowel voor landen met hoge als met lage lerarensalarissen. In landen waar het salaris van leraren niet de grootste factor is, draagt veelal het gewogen aantal leerlingen per leraar relatief het meeste bij. Bij de referentielanden is ook terug te zien dat het salaris of het gewogen aantal leerlingen per leraar meestal de grootste invloed hebben (figuur 1.4.9).

1.4.8 Leerlingen per leraar, 2010

Bron: OECD.

1.4.9 Verhouding factoren in het hoger secundair onderwijs (afwijking OESO-gemiddelde), 2010

Bron: OECD.

Dit kan alleen zichtbaar gemaakt worden voor het hoger secundair onderwijs. De factoren worden uitgedrukt als percentage van het bbp per hoofd van de bevolking én als afwijking van het OESO-gemiddelde.

Duidelijk is zichtbaar welke factoren een grote invloed (positief of negatief) hebben op de personeelskosten per leerling. Ook is te zien dat landen met vergelijkbare personeelskosten per leerling, zoals Nederland en de Verenigde Staten, een andere verdeling van onderliggende factoren kunnen hebben, waarbij in het ene land het salaris van leraren de meest invloedrijke factor is en in het andere land de lestijd van leraren. Ten slotte is te zien welke landen veel afwijken van het OESO-gemiddelde (Vlaanderen, Duitsland en de Verenigde Staten) en welke landen nauwelijks (Engeland).

Conclusie

Personeelskosten per leerling is een complexe indicator, die is opgebouwd uit verschillende factoren. Door standaardisering wordt een vergelijking tussen landen mogelijk. Dan wordt bijvoorbeeld inzichtelijk welk van de onderliggende factoren het meest bepalend is voor de hoogte van de personeelskosten.

Over ons land kan gezegd worden dat de personeelskosten qua grootte niet veel afwijken van het OESO-gemiddelde. De personeelskosten als percentage van het bbp per hoofd van de bevolking zijn gemiddeld. Wanneer we kijken naar de onderliggende factoren, is het statutaire salaris van leraren bovengemiddeld (zonder correctie voor welvaartsverschillen). Vergeleken met andere werkende hoger opgeleiden in Nederland blijft het statutaire salaris van leraren met 15 jaar werkervaring in het primair onderwijs relatief gezien achter. In de meeste andere landen is die achterstand in het primair onderwijs kleiner, evenals in het hoger secundair onderwijs. In het lager secundair onderwijs is het Nederlandse salaris gemiddeld.³⁾ De instructie- en lestijd ligt iets boven het gemiddelde in de OESO-landen. Het gewogen aantal leerlingen per leraar is in het primair onderwijs lager dan het OESO-gemiddelde en in het lager en hoger secundair onderwijs hoger.

In verhouding tot de referentielanden vertoont Nederland qua personeelskosten per leerling weliswaar overeenkomsten met verschillende landen, maar qua opbouw van de verschillende factoren zijn er grote verschillen tussen de landen.

³⁾ Ook hier moet rekening worden gehouden met dat Nederland dezelfde cijfers heeft doorgegeven voor het lager en hoger secundair onderwijs.

Bronnen

Ministerie van OCW (2012). Trends in beeld 2012 / <http://www.trendsinbeeld.minocw.nl>. Geraadpleegd op 20-09-2012.

OECD (2012). Education at a Glance 2012. OECD Indicators. Paris, OECD.

OECD (2004). OECD Handbook for Internationally Comparative Education Statistics. Concepts, Standards, Definitions and Classifications. Paris, OECD.

Technische toelichting

Koopkrachtpariteiten en percentage van bbp per capita

Om de verschillen tussen landen inzichtelijk te maken, worden de personeelskosten en onderliggende factoren uitgedrukt in koopkrachtpariteiten (equivalent US dollars). Dit betekent dat er gecorrigeerd is voor verschillen in prijsniveaus tussen landen. Ook kan ervoor gekozen worden de personeelskosten of onderliggende factoren uit te drukken in een percentage van het bruto binnenlands product per hoofd van de bevolking. In dat geval wordt gecorrigeerd voor de welvaartsverschillen tussen landen en de vaak hogere salarissen in welvarende landen. Voor Nederland wordt dit verschil zichtbaar gemaakt in tabel 1.4.1 en figuur 1.4.2.

De weergave in koopkrachtpariteiten of als percentage van het bbp per capita kan tot veranderingen leiden in de invloed van de onderliggende factoren. Uitgedrukt in koopkrachtpariteiten zijn het salaris van de leraar en het gewogen aantal leerlingen per leraar vaak de grootste beïnvloeders van de personeelskosten per leerling (tabel 1.4.10).

1.4.10 Grootste beïnvloeders van personeelskosten per land in US dollars, 2010

	Primair onderwijs	Lager secundair	Hoger secundair
Salaris van leraren	DEN (+), DLD (+), NL (+)	DEN (+), DLD (+), NL (+)	VLA (+), ENG (+), DLD (+), NL (+), ZWE (-)
Leerlinginstructie	FIN (-), ZWE (-)		FRA (+)
Lestijd van leraren	FRA (-), VS (-)	VS (-)	VS (-)
Gewogen aantal leerlingen per leraar	VLA (+), ENG (-)	VLA (+), ENG (-), FIN (+), FRA (-), ZWE (+)	FIN (-)

Bron: OECD.

Een plus of min achter het land geeft aan of de factor de personeelskosten per leerling ten opzichte van het OESO-gemiddelde positief of negatief beïnvloedt. Als bijvoorbeeld naar de factor gewogen aantal leerlingen per leraar in het primair onderwijs wordt gekeken, valt op dat deze factor in Vlaanderen van positieve invloed is op de personeelskosten en in Engeland van negatieve invloed. Deze verschillen zien we terug in figuur 1.4.8: in Vlaanderen is het gewogen aantal leerlingen per leraar relatief laag, waardoor er mogelijk in verhouding meer leraren nodig zijn, wat kan leiden tot hogere salariskosten. Het gewogen aantal leerlingen per leraar heeft daarom in Vlaanderen een grote invloed op de personeelskosten per leerling. In Engeland geldt het omgekeerde: door een relatief hoog aantal gewogen leerlingen per leraar zijn er mogelijk lagere salariskosten, waardoor de personeelskosten per leerling negatief worden beïnvloed door het lerarsalaris.

Wanneer gecorrigeerd wordt voor welvaartsverschillen leveren de factoren leerlinginstructie en lestijd van leraren soms een grotere bijdrage. Dit is in Nederland bijvoorbeeld in het primair onderwijs het geval (tabel 1.4.11). Ook in Frankrijk, Denemarken, Zweden en Engeland zijn er verschuivingen te zien ten gunste van de factoren leerlinginstructie en lestijd van leraren als meest invloedrijke factor (dikgedrukt in tabel 1.4.11).

1.4.11 Grootste beïnvloeders van personeelskosten per land in % van het bbp, 2010

	Basisonderwijs	Voortgezet onderbouw	Voortgezet bovenbouw*
Salaris van leraren	DLD (+), FRA (-)	DLD (+), NL (+)	VLA (+), DLD (+), NL (+)
Leerlinginstructie	FIN (-), ZWE (-)		FRA (+), ZWE (-)
Lestijd van leraren	DEN (+), NL (-), VS (-)	VS (-)	VS (-)
Gewogen aantal leerlingen per leraar	VLA (+), ENG (-)	VLA (+), ENG (-), FIN (+), FRA (-), ZWE (+), DEN (+)	FIN (-), ENG (-)

Bron: OECD.

Salarisberekening

De OESO probeert samen met de lidstaten de indicatoren zoveel mogelijk te standaardiseren, met als doel de internationale vergelijkbaarheid zo goed mogelijk te laten zijn. Daartoe zijn de definities en bijbehorende rekenmethoden voortdurend onderwerp van discussie in internationale werkgroepen en wordt regelmatig gewerkt aan verdere verbetering van de internationale gegevens. Nederland berekent voor de OESO bijvoorbeeld het salaris van leraren op basis van de verdeling van de leraren over de verschillende functieschalen per onderwijsniveau. Als in het primair onderwijs 98 procent van de leraren werkzaam is in schaal LA en 2 procent van de leraren in schaal LB, dan wordt het salaris als volgt berekend:

$(98/100 * LA) + (2/100 * LB)$. In het secundair onderwijs wordt hetzelfde gedaan met het percentage leraren dat werkzaam is in schaal LB, LC en LD. Omdat veel leraren zowel in de onderbouw als in de bovenbouw van het voortgezet onderwijs lesgeven, worden daarvoor dezelfde cijfers doorgegeven. Door het salaris van leraren op bovenstaande wijze te berekenen, kan ook rekening worden gehouden met verschuivingen van de percentages per salarisschaal als gevolg van het ingezette beleid met betrekking tot de Functiemix (annex 3 OECD 2012).

1.5 Stijging onderwijsuitgaven ontleed in factoren

Uitgedrukt in prijzen van 2010 stegen de uitgaven van gesubsidieerde onderwijsinstellingen tussen 2000 en 2010 met 9,5 miljard euro¹⁾. Hiervan is 3,7 miljard euro toe te schrijven aan veranderingen in de demografie en onderwijsdeelname en 5,8 miljard euro aan de gestegen uitgaven per deelnemer.

Om veranderingen in de uitgaven aan onderwijs te verklaren heeft het CBS een decompositiemodel ontwikkeld. Dit model brengt in kaart welke factoren voor de grootste veranderingen zorgen. Onderstaande tabel toont per onderwijssector de uitgesplitste factoren die de uitgaven het meest hebben beïnvloed in de afgelopen periode.

Uit het model blijkt dat de uitgaven in het primair onderwijs vooral zijn gestegen door verkleining van de klassen (ratio werknemer/deelnemer). In het secundair onderwijs namen vooral de huisvestingslasten toe (materiële uitgaven). In het tertiair onderwijs zorgde de gegroeide instroom vanuit het secundair onderwijs voor het grootste deel van de stijging van de uitgaven (absolute deelname).

1.5.1 Factoren per onderwijssector 2000–2010

	Primair	Secundair	Tertiair	Totaal
<i>mln euro</i>				
Deelname-effecten	-38	1 355	2 405	3 722
Demografie	2	561	220	783
Absolute deelname	2	564	1 761	2 327
Relatieve deelname	-43	230	425	613
Uitgaven-per-deelnemer-effecten	2 909	2 622	218	5 749
Materiële uitgaven	897	1 213	72	2 182
Ratio werknemer/deelnemer	1 243	399	-587	1 055
Loonkosten	769	1 009	733	2 512
Totaal	2 871	3 977	2 623	9 471

Bron: CBS.

¹⁾ Voor dit artikel zijn de cijfers vóór revisie gebruikt. De definitieve cijfers komen pas na het verschijnen van deze publicatie beschikbaar.

De niet voor inflatie gecorrigeerde uitgaven van de gesubsidieerde onderwijsinstellingen stegen in de periode 2000–2010 van 20 tot 34 miljard euro. Gecorrigeerd voor inflatie en uitgedrukt in prijzen van 2010 gaven de gesubsidieerde onderwijsinstellingen in 2000 24 miljard euro uit. Als percentage van het bruto binnenlands product zijn de uitgaven van de onderwijsinstellingen gestegen van 4,7 tot 5,7 procent.

Deelname-effecten 3,7 miljard euro

De factor onderwijsdeelname is bij de decompositie-analyse uitgesplitst in drie subfactoren:

- a demografische ontwikkelingen (veranderingen in de bevolkingsaantallen per leeftijdscategorie gedurende een gemeten periode)
- b absolute onderwijsparticipatie (verhouding tussen het totale aantal personen per leeftijdscategorie in Nederland en het aantal onderwijsdeelnemers in die leeftijdscategorie)
- c relatieve onderwijsparticipatie (verhouding tussen het totale aantal onderwijsdeelnemers per leeftijdscategorie in Nederland en het aantal deelnemers per onderwijssoort in die leeftijdscategorie).

Het demografische effect maakt zichtbaar wat de invloed op de onderwijsuitgaven is van de groei of de krimp van de bevolking. De absolute onderwijsparticipatie laat zien in hoeverre de onderwijsuitgaven veranderen omdat de procentuele vraag naar onderwijs in het algemeen per leeftijdscategorie af- of toeneemt. De relatieve onderwijsparticipatie toont wat het financiële effect is van een relatief hogere of lagere deelname aan de diverse soorten onderwijs, zoals het speciaal onderwijs of het hoger onderwijs.

Demografisch effect 0,8 miljard euro

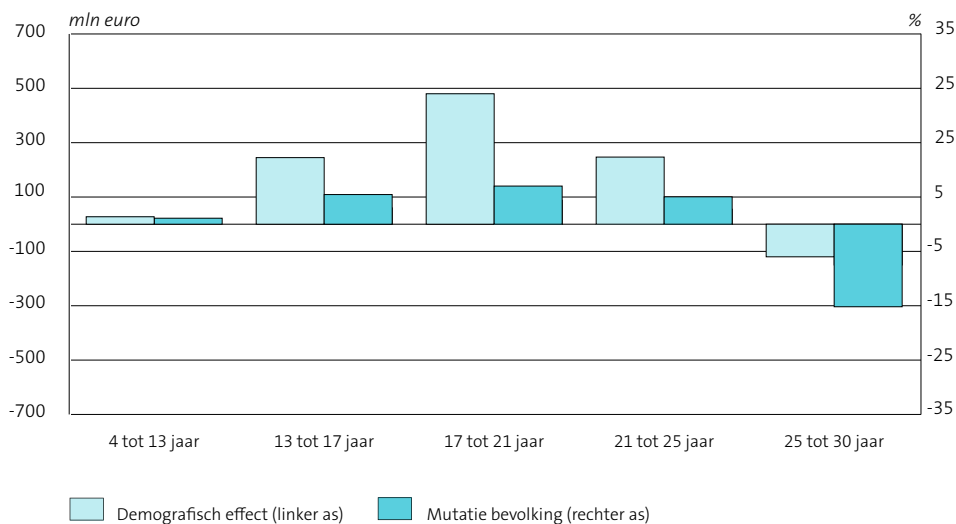
De aan demografische ontwikkelingen toe te schrijven financiële gevolgen liepen per onderwijssector flink uiteen. Logischerwijs zijn de ontwikkelingen rond de aantallen geboorten het eerst zichtbaar in het primair onderwijs. De toename van het aantal kinderen tussen de vier en dertien jaar was klein. Het totale demografische effect is daardoor maar 2 miljoen euro, in de hele periode 2000–2010. In de eerste helft van die periode echter was het opwaartse effect nog 59 miljoen, terwijl in de tweede helft het effect negatief was: -57 miljoen euro.

De geringe toename tussen 2000 en 2010 van de bevolking van 4 tot 13 jaar en het effect daarvan op de onderwijsuitgaven komt vrijwel één op één tot uitdrukking in de uitgaven van het primair onderwijs. Na 2005 is die groep echter kleiner geworden. Dit verklaart het negatieve demografisch effect tussen 2005 en 2010.

In het secundair onderwijs is de situatie vergelijkbaar. In de eerste helft van die periode echter was het opwaartse effect nog 570 miljoen, omdat vooral in die periode het aantal potentiële onderwijsdeelnemers van 13 tot 21 jaar steeg. In de tweede helft was die groei

eruit en was het effect zelfs negatief: -9 miljoen euro. Het demografische effect is daarvoor 561 miljoen over de periode 2000–2010.

1.5.2 Demografisch effect 2000-2010

Bron: CBS.

De toename van de bevolking van 21 tot 25 jaar had vooral gevolgen voor de uitgaven van het tertiair onderwijs. Het deel van de demografische trend dat effect sorteerde op het tertiair onderwijs, zorgde daar voor een stijging van 220 miljoen euro in de periode 2000–2010. In de eerste helft van die periode echter was het effect negatief: -66 miljoen, terwijl in de tweede helft het effect positief was: 286 miljoen euro. De groei van het aantal potentiële onderwijsdeelnemers in het laatste decennium van de vorige eeuw, die eerder in het secundair onderwijs voor een opwaarts effect zorgde, doet dat sinds de tweede helft van de meetperiode in het tertiair onderwijs.

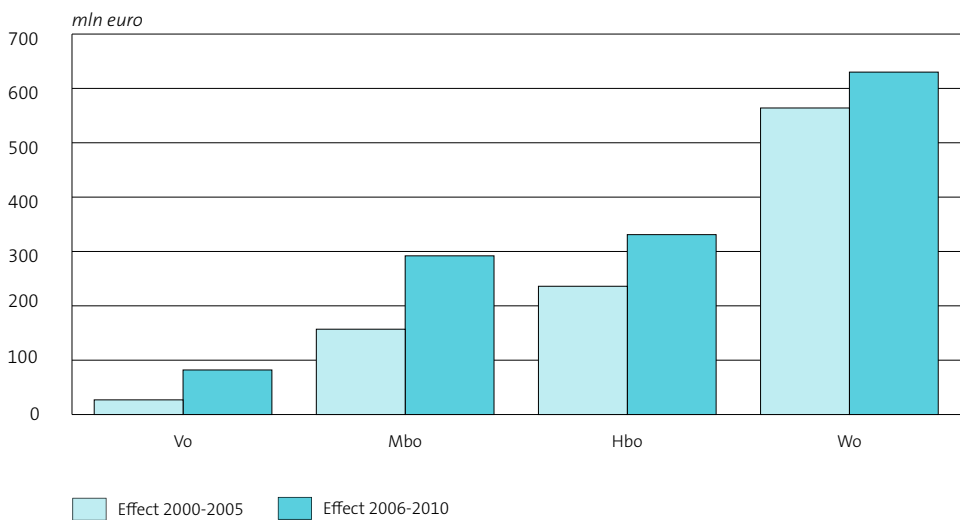
Effect absolute participatie 2,3 miljard euro

Stijging of daling van de absolute participatie kan het saldo zijn van verschillende effecten. Invoering van de kwalificatieplicht (een verlenging van de leerplicht onder voorwaarden), zoals doorgevoerd in 2007 verhoogt de absolute deelname ten opzichte van de jaren ervoor. Ditzelfde geldt voor de inspanningen om de voortijdige schooluitval (vsv) terug te dringen. Zo kan bijvoorbeeld in het voortgezet onderwijs (vo) sprake zijn van een afname doordat de doorstroming in dat soort onderwijs is versneld en van een toename door de kwalificatieplicht en de resultaten van de inspanningen op het gebied van de vsv.

Tegelijkertijd kan in het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) sprake zijn van een stijging doordat de maatregelen om voortijdige schooluitval terug te dringen ertoe leiden dat deelnemers langer in het mbo verblijven. Ten slotte kan er een toename zijn doordat deelnemers besluiten om een (hogere) vervolgopleiding te gaan volgen, al of niet onder druk van de economische omstandigheden. De verschillende ontwikkelingen komen het best tot uitdrukking als men de cijfers uit de eerste helft van de meetperiode vergelijkt met die uit de tweede helft.

In de periode 2000–2010 was het effect van de absolute participatie op de onderwijsuitgaven 2,3 miljard euro. Van dit bedrag is 60 procent gerealiseerd na 2005; een stijgende trend dus.

1.5.3 Effect absolute onderwijsparticipatie 2000-2010

Bron: CBS.

In het primair onderwijs bestaat hoegenaamd geen effect van de absolute participatie. Ieder kind van 5 tot en met 12 jaar wordt immers geacht primair onderwijs te volgen. Men is leerplichtig. In het primair onderwijs wordt de verandering van de uitgaven dus niet door het participatie-effect, maar geheel door het demografisch effect bewerkstelligd.

In het secundair onderwijs is het beeld genuanceerd. Een groot deel van de leerplichtigen in het secundair onderwijs zit en zit in het vo (inclusief het voortgezet speciaal onderwijs). Voor dat deel geldt dus hetzelfde als voor het primair onderwijs: men wordt geacht onderwijs te volgen. In het mbo, waar in verhouding tot het vo minder leerlingen zitten, is het

financiële effect van de wijzigingen in de absolute participatie mede daardoor aanzienlijk groter dan in het vo (449 versus 109 miljoen euro). Sinds 2007 geldt een verlengde leerplicht tot het achttiende jaar in de vorm van de kwalificatieplicht.

Grafiek 1.5.3 laat zien dat in de tweede helft van de meetperiode het effect in het mbo bijna verdubbeld is en in het vo bijna verdrievoudigd ten opzichte van de eerste helft. De diverse beleidsmaatregelen die in de loop van de jaren '00 zijn genomen, en wellicht ook de economische omstandigheden sinds 2008, hebben dus positief uitgedrukt voor de absolute onderwijsdeelname. Tussen 2000 en 2010 heeft die in het mbo 449 miljoen euro bijgedragen aan de stijging van de onderwijsuitgaven. Dit bedrag kan voor de helft worden toegeschreven aan de 17- tot 21-jarigen en voor bijna een kwart aan de 21- tot 25-jarigen in het mbo. De stijging van 109 miljoen euro in het vo komt voor ongeveer de helft op het conto van de 17-jarigen. Voor het grootste deel is zij gerealiseerd in het tweede deel van de meetperiode.

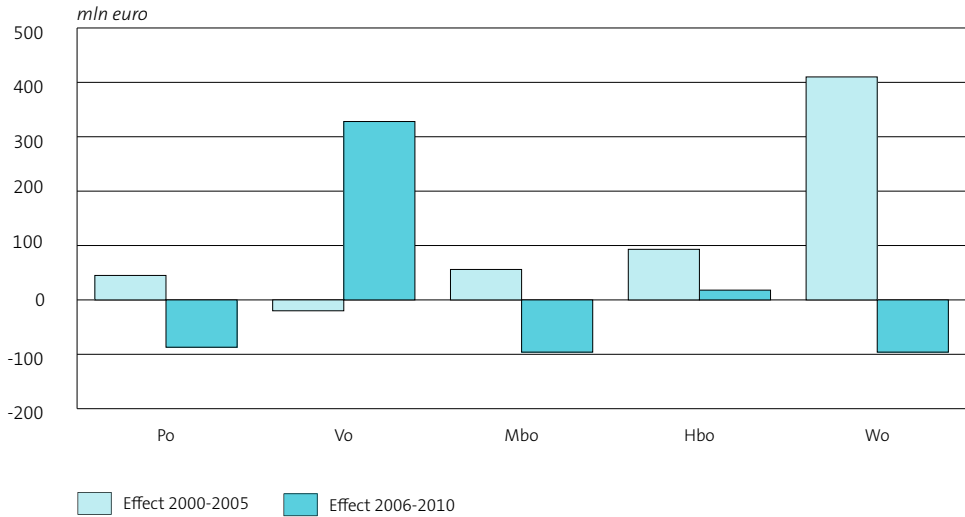
Verreweg het grootste effect is echter te vinden in het tertiair onderwijs: 1,8 miljard euro. Uitgesplitst over de twee onderwijssoorten in het tertiair onderwijs is het effect in het hoger beroepsonderwijs 0,6 miljard euro en in het wetenschappelijk onderwijs 1,2 miljard. In plaats van te kiezen voor een baan nadat ze een opleiding in het secundair onderwijs hebben voltooid, hebben steeds meer leerlingen een studie in het tertiair onderwijs gevolgd. Een deel van de stijging is ook te verklaren door het feit dat de economische situatie sinds 2008 studenten ertoe bracht langer door te studeren.

Effect relatieve participatie 0,6 miljard euro

In het primair onderwijs zijn de aantallen leerlingen in het speciaal basisonderwijs (sbao) gedaald en die in de speciale scholen in de zin van de Wet op de Expertisecentra (so-wec) gestegen. Zo zaten er in 2010 9 duizend leerlingen minder in het sbao dan in 2000, terwijl er in het so-wec 5 duizend leerlingen meer waren. De afname van het aantal leerlingen in het sbao zorgde voor een daling van 95 miljoen euro, waarvan 72 miljoen werd gerealiseerd in de periode 2005–2010. De stijging van het aantal leerlingen in het so-wec zorgde daarentegen voor een opwaarts effect van 67 miljoen. In het reguliere basisonderwijs is er uiteraard sprake van een tegengestelde tendens, maar is het financiële effect kleiner doordat dit onderwijs minder uitgaven vergt. Het gesaldeerde effect in het primair onderwijs is al met al negatief: -43 miljoen euro.

Het voortgezet speciaal onderwijs (vso-wec) heeft in de periode 2000–2010 een groei doorgemaakt van 15 naar 34 duizend leerlingen. Het demografisch effect was overigens zo klein dat dit hier niet apart is besproken, net als het effect van de absolute participatie (de meeste deelnemers zijn leerplichtig). Het saldo van de relatieve participatie over 2000–2010 was echter 140 miljoen euro. Tot 2004 was er sprake van een neerwaarts effect, daarna van een opwaarts effect. Tussen 2005 en 2010 leidde dit tot een stijging van 235 miljoen euro.

1.5.4 Effect relatieve onderwijsparticipatie 2000-2010

Bron: CBS.

In het reguliere voortgezet onderwijs (inclusief het leerwegondersteunend en het praktijkonderwijs) steeg het effect van de relatieve participatie tussen 2000 en 2010 met 168 miljoen euro. Het betreft hier echter een saldo van twee tegengestelde bewegingen. In het vo zelf daalden de uitgaven met 178 miljoen, terwijl ze in het leerwegondersteunend en het praktijkonderwijs toenamen met 340 miljoen euro. Verreweg het grootste deel van deze stijging (283 miljoen) vond plaats in de periode 2000–2005. In deelnemersaantallen vond toen ook de grootste toestroom plaats, van 93 duizend naar 123 duizend. Vanaf 2008 was er een lichte daling in de toestroom en dus ook in het effect van de relatieve participatie. In het vo zelf is sprake van een tegengestelde tendens, maar het financiële effect daarvan is kleiner doordat dit onderwijs minder uitgaven vergt dan het leerwegondersteunend en het praktijkonderwijs.

Het mbo (dus exclusief het volwassenen voortgezet onderwijs) laat over de periode 2000–2010 een negatief relatief participatie-effect zien van 40 miljoen euro. Een uitsplitsing van de uitkomst naar beroepsopleidende leerweg (bol) en beroepsbegeleidende leerweg (bbl) en naar periode levert een genuanceerd beeld op: de voltijd bol zorgt voor een opwaarts effect van 65 miljoen euro, terwijl de deeltijd bol dit effect weer ongedaan maakt met -66 miljoen euro. Wat resteert in het mbo is een negatief effect door de bbl van 39 miljoen euro. In relatieve zin heeft het mbo dus een beetje terrein prijs moeten geven aan de andere soorten onderwijs, ondanks de in absolute zin gestegen aantallen deelnemers.

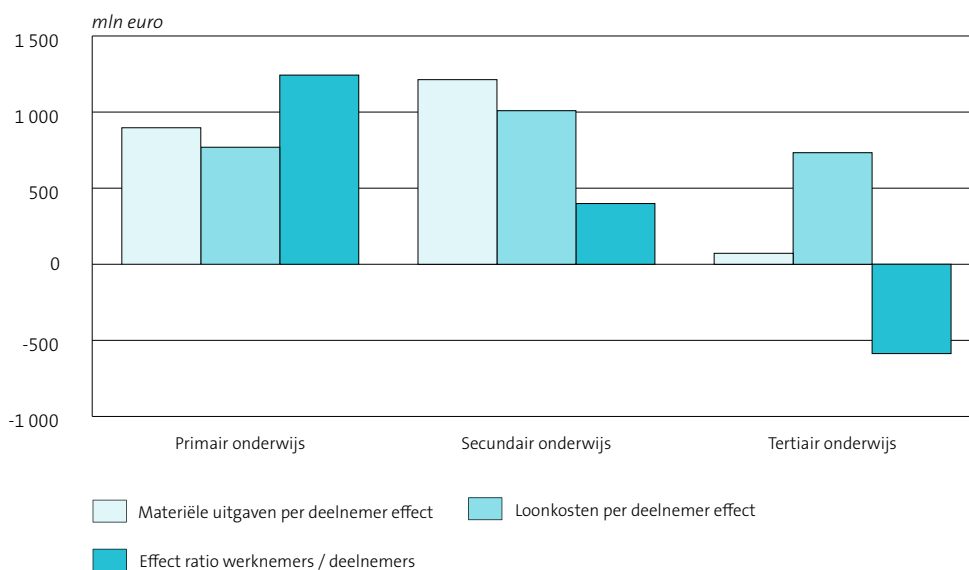
Het leeuwendeel van het relatieve participatie-effect, 425 miljoen euro, komt voor rekening van het tertiair onderwijs. Niet alleen nam de absolute onderwijsparticipatie in de voor het tertiair onderwijs relevante leeftijdscategorieën toe, maar ook in verhouding tot de andere onderwijssectoren is het aandeel van het tertiair onderwijs toegenomen. Hiervan valt 111 miljoen toe te schrijven aan het hbo en 314 miljoen aan het wetenschappelijk onderwijs. In het tweede deel van de meetperiode is het effect van de relatieve participatie een stuk lager, in het wetenschappelijk onderwijs is het zelfs negatief. De oorzaak ligt in de verminderde deelname aan het deeltijdonderwijs.

Alles bij elkaar genomen had het tertiair onderwijs in 2010 ongeveer 173 duizend studenten meer dan in 2000, van wie 102 duizend in het hoger beroepsonderwijs en 71 duizend in het wetenschappelijk onderwijs. Dat resulteerde in een totale extra uitgavendruk door deelname-effecten van 2,4 miljard euro. Hiervan had 1,6 miljard betrekking op het wetenschappelijk onderwijs.

Effect uitgaven per deelnemer 5,7 miljard euro

Bij de uitgaven per deelnemer worden twee typen uitgaven onderscheiden, te weten de materiële uitgaven per deelnemer en de personele uitgaven per deelnemer.

1.5.5 Uitgaven per deelnemer 2000-2010

Bron: CBS.

Effect materiële uitgaven per deelnemer 2,2 miljard euro

Materiële uitgaven bestaan ongeveer voor twee vijfde deel uit investeringen, waartoe onder andere uitgaven voor gebouwen, apparatuur en leermiddelen worden gerekend, en voor drie vijfde deel uit lopende uitgaven, zoals huur, energie, schoonmaakkosten en dergelijke.

Per onderwijssector zijn er flinke verschillen in wat er per deelnemer extra is uitgegeven. In het primair onderwijs is het effect van de materiële uitgaven bijna 0,9 miljard euro. Hier stegen de uitgaven per leerling voor bijvoorbeeld huur en energie. Bovendien was er sprake van overheveling van verantwoordelijkheden en budgetten (doordecentralisatie) van gemeenten naar schoolbesturen voor het buitenonderhoud; in mindere mate zelfs van volledige doordecentralisatie (hierbij gaat het economisch eigendom van schoolgebouwen over van gemeenten naar schoolbesturen).

In het secundair onderwijs is het effect groter: 1,2 miljard euro. De uitgaven per deelnemer voor gebouwen, inventaris, apparatuur en leermiddelen, maar ook uitgaven aan huur, energie en dergelijke, namen toe. In sterkere mate dan in het primair onderwijs had dit te maken met de verschuivende huisvestingsverantwoordelijkheden. Sinds 1997 bestaat de mogelijkheid tot 'vrijwillige doordecentralisatie' van de huisvestingsverantwoordelijkheid van gemeenten naar schoolbesturen. In het voortgezet onderwijs is er vaker sprake van volledige doordecentralisatie dan in het primair onderwijs. Vooral als gevolg van die doordecentralisatie was in 2010 de boekwaarde van gebouwen en terreinen op de balans van de scholen in het voortgezet onderwijs in absolute zin 3,5 keer zo hoog als in 2000.

In het tertiair onderwijs ten slotte is het effect een bescheiden 72 miljoen euro. Hier stegen de uitgaven per student voor huur en energie.

Effect personele uitgaven per deelnemer 3,5 miljard euro

In de analyse van de personele uitgaven per deelnemer zijn twee elementen van belang:

- de hoeveelheid werknemers die per deelnemer nodig zijn om het onderwijs te kunnen verzorgen; dit wordt uitgedrukt in de werknemers/deelnemersratio,
- de gemiddelde loonkosten per werknemer. Het aantal werknemers is in voltijdequivalenten (vte). Werknemers in dit verband zijn docenten en overig personeel, zoals het management en de ondersteuning.

Werknemers/deelnemersratio

Van de totale uitgavenstijging bij de gesubsidieerde onderwijsinstellingen in de periode 2000–2010 is 1,1 miljard euro toe te schrijven aan het feit dat in de meeste onderwijssoorten de werkgelegenheid in vte's naar verhouding meer is gestegen dan het aantal onderwijsdeelnemers.

In het primair onderwijs draagt dit effect 1,2 miljard euro bij aan de totale uitgavenstijging van deze onderwijssector. Het effect was het grootst in de periode 2000–2003, toen de klassenverkleining in het basisonderwijs gaande was.

In het secundair onderwijs draagt het effect van de werknemers/deelnemersratio bijna 400 miljoen euro bij aan de stijging van deze onderwijssector, ongeveer gelijk verdeeld over vo en mbo. Eén van de verklaringen hiervoor is de groei van het speciaal voortgezet onderwijs. In het middelbaar beroepsonderwijs is meer geld uitgegeven aan inspanningen om minder deelnemers zonder diploma het onderwijs te laten uitstromen. Dit levert een effect op dat zich vooral in de bol manifesteert: 148 miljoen euro.

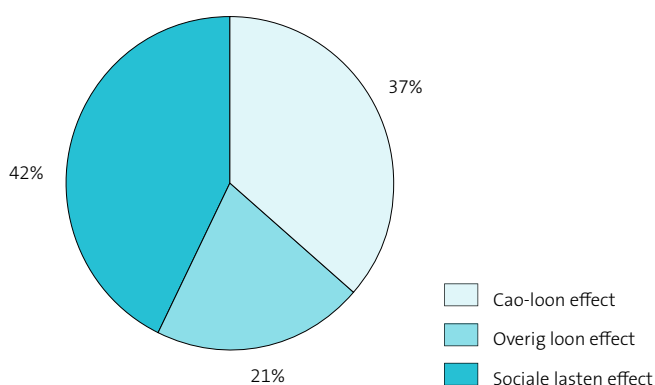
In het tertiair onderwijs daalde de ratio in de periode 2000–2007 vrijwel constant. De jaren erna leverden een stijging op. Per saldo is het berekende effect bijna –590 miljoen euro. Dit laat zien dat de groei van de aantallen werknemers in het tertiair onderwijs geen gelijke tred heeft gehouden met de toename van het aantal deelnemers.

Loonkosteneffect

Van de totale uitgavenstijging bij de gesubsidieerde onderwijsinstellingen in de periode 2000–2010 is 2,5 miljard euro toe te schrijven aan het gemiddelde-loonkosteneffect. Onder de loonkosten vallen zowel de sociale lasten die voor rekening komen van de werkgever als de salarissen die aan de werknemers worden uitgekeerd.

1.5.6 Loonkosteneffect 2000-2010

Totaal 2 512 mln euro

Bron: CBS.

De sociale lasten veroorzaakten 1,1 miljard euro van de stijging. Onderdelen van de sociale lasten zijn de werkgeverspremies in het kader van de Werkloosheidswet (WW) en de Wet Inkomen en Arbeid (WIA), en de werkgeversbijdragen voor de pensioenen van hun werknemers. Vooral de pensioenpremies zijn toegenomen.

De stijging van de reële salarissen was verantwoordelijk voor 1,4 miljard euro. Binnen de salariscomponent kan onderscheid worden gemaakt tussen het effect van de cao-loonontwikkeling en de overige looneffecten. De gestegen cao-lonen in het onderwijs droegen volgens de decompositie-uitkomsten voor 0,9 miljard euro bij aan de totale groei van de onderwijsuitgaven, de overige looneffecten voor 0,5 miljard euro.

Zowel voor het effect van de gemiddelde lonen als voor de eerder genoemde sociale lasten geldt dat er verschillen bestaan tussen de verscheidene onderwijssectoren. Dit heeft onder andere te maken met de gedifferentieerde cao-afspraken die zijn gemaakt voor de diverse onderwijssoorten. Ook verschilt de samenstelling van het personeelsbestand in termen van bijvoorbeeld leeftijdsopbouw en functies. Over het geheel genomen is het effect van deze verschillen echter beperkt en volgen alle sectoren de hierboven beschreven trends.

Toelichting decompositie-analyse

Met een decompositie-analyse kan men veranderingen van een bepaalde variabele (in dit artikel: uitgaven van gesubsidieerde onderwijsinstellingen) verklaren. Dit gebeurt met een aantal vooraf gedefinieerde factoren (bijvoorbeeld: aantallen onderwijsdeelnemers en de uitgaven per deelnemer), waarvan die variabele het product of de som is. Aan deze factoren worden vervolgens de effecten (bijvoorbeeld: demografische ontwikkeling en onderwijsparticipatie) toegeschreven die hebben geleid tot de totale verandering. Op deze manier geeft elk effect aan in welke mate de variabele is beïnvloed door de verandering van de betreffende factor. Zoals bij elke verklarende analyse zijn de verkregen antwoorden afhankelijk van de keuze voor de factoren in de analyse. Het effect van de inflatie is uit deze decompositie-analyse weggefilterd. De in prijzen van 2010 gepresenteerde resultaten in dit artikel geven dus de zuivere effecten van de gedefinieerde factoren weer.

Het hier gebruikte begrip onderwijsuitgaven omvat alle uitgaven inclusief reserveringen en de investeringen van onderwijsinstellingen die door de overheid worden gesubsidieerd. Ook uitgaven voor research en development vallen hieronder. R&D-uitgaven worden voornamelijk door de universiteiten en in mindere mate door de hogescholen gedaan. Uitgaven van het particulier onderwijs en uitgaven van huishoudens aan leermiddelen en dergelijke vallen hierbuiten, evenals de uitgaven die leerbedrijven doen in het kader van de beroepspraktijkvorming.

De in deze decompositie-analyse gebruikte werknemers/deelnemersratio is niet gelijk aan de meer bekende leraar/leerlingratio die gangbaar is bij de weergave van de gemiddelde klassengrootte. De hier gebruikte ratio is ruimer aangezien er ook niet-lesgevendenden tot de onderwijswerknemers behoren. Het is dan ook niet de bedoeling iets als een 'klassengrootte' aan te geven, wel om de financiële veranderingen in relatie tot de gemiddelde personeelsinzet per deelnemer te tonen.

Het begrip 'overige looneffecten' behelst de ontwikkeling van de gemiddelde salariskosten die niet terug te voeren zijn op de cao-loonontwikkeling. Het gaat om de incidentele-loonontwikkeling, zoals bijzondere beloningen en individuele toeslagen. Verder gaat het om de verandering van de loonstructuur die gedreven wordt door de samenstelling van het personeelsbestand, zoals de gevolgen van de verdeling van voltijd- en deeltijdarbeid, de vergrijzing, de verhouding tussen managers en docenten en andere veranderingen die de verdeling van de werknemers over de verschillende salarisschalen beïnvloeden. Deze elementen zijn in de huidige opzet van het decompositiemodel niet als aparte effecten uitgewerkt. Ze spelen echter een belangrijke rol als het gaat om de gemiddelde loonontwikkeling van de onderwijswerknemers. Deze toegenomen uitgaven zijn namelijk niet slechts een verbetering van de inkomenspositie van de individuele werknemer.

2

Onderwijs algemeen

2.1

Onderwijs in vogelvlucht

- Nederlanders steeds hoger opgeleid
- Aantal geslaagden in mbo het hoogst
- Veel leerlingen lopen tijdens hun schoolloopbaan vertraging op
- Voortijdige schooluitval iets verder teruggedrongen
- Met startkwalificatie betere kansen op de arbeidsmarkt
- Onderwijsuitgaven nemen toe ondanks economische crisis

2.2

Onderwijsdeelname en gemiddelde onderwijsverwachting

- Jongeren blijven langer onderwijs volgen

2.3

Opleidingsniveau van de bevolking

- Jongere vrouwen vaker hoogopgeleid dan jongere mannen
- Turken en Marokkanen vaker een startkwalificatie

Nog steeds is er een trend dat de Nederlanders steeds hoger worden opgeleid. In de hogere onderwijsniveaus staan meer vrouwen dan mannen ingeschreven en niet-westerse allochtonen verkleinen hun achterstand op de autochtonen. Vier van de tien 16-jarigen zitten inmiddels in klas 4 of hoger van havo of vwo, bijna 8 procentpunt meer dan in 2000/01. Steeds meer mensen hebben ook een startkwalificatie. Vooral Turken en Marokkanen maakten op dit gebied een behoorlijke inhaalslag.

2.1 Onderwijs in vogelvlucht

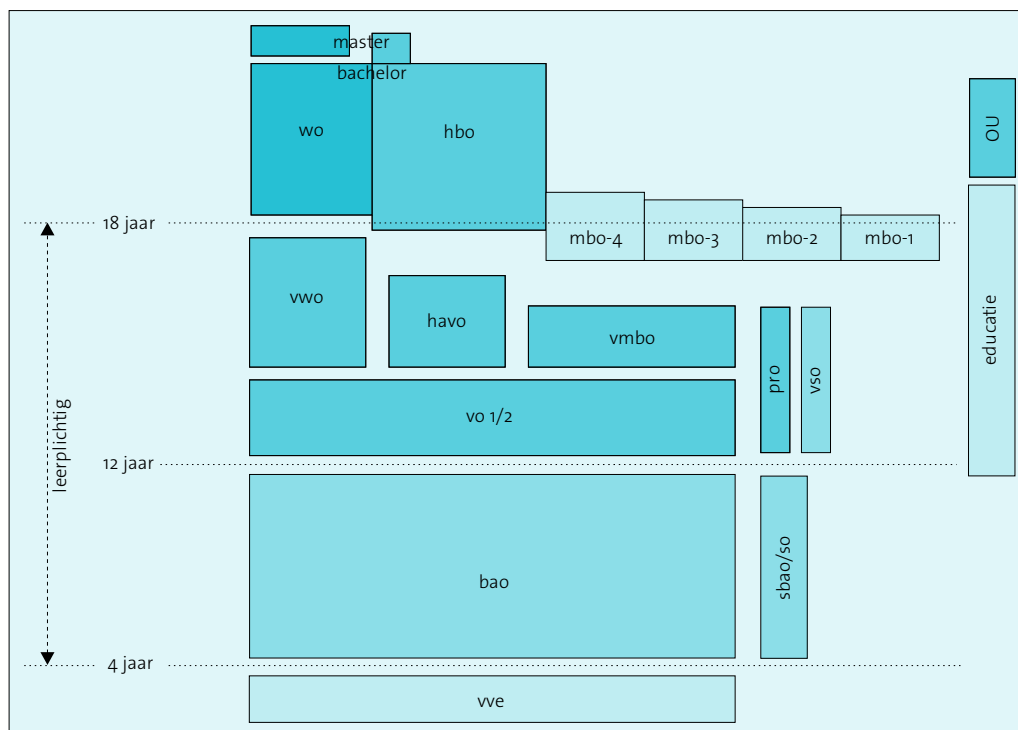
Nederlanders steeds hoger opgeleid

In het schooljaar 2011/12 volgden 3,81 miljoen personen onderwijs aan een door de overheid bekostigde instelling, een fractie minder dan een jaar eerder. Vanaf 1997/98 nam het aantal onderwijsvolgenden nog bijna elk jaar toe. Het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) verwacht echter dat ook de komende tien jaar steeds minder personen onderwijs volgen, vooral als gevolg van demografische ontwikkelingen.

In 2011/12 bezochten bijna 1,63 miljoen leerlingen het primair onderwijs, ruim 1 procent minder dan in het jaar ervoor. Onder het primair onderwijs vallen het basisonderwijs, het speciaal basisonderwijs en de speciale scholen voor kinderen met een handicap of stoornis. Op de speciale scholen is de afgelopen jaren vooral het aantal zeer moeilijk opvoedbare kinderen sterk toegenomen. De deelname aan het voortgezet onderwijs (vo) steeg in 2011/12 licht tot 949 duizend leerlingen. Aan het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) namen 523 duizend personen deel, 5 duizend minder dan in het jaar ervoor. Het aantal ingeschrevenen in het hoger onderwijs (ho) nam ten opzichte van 2010/11 met 1,5 procent toe. In 2011/12 telde het hoger beroepsonderwijs (hbo) 424 duizend studenten en het wetenschappelijk onderwijs (wo) 245 duizend.

Evenals in de twintigste eeuw is er nog steeds een trend dat Nederlanders steeds hoger worden opgeleid. In het vo en mbo overtreffen de vrouwen inmiddels de mannen in de hogere onderwijsniveaus. In het hbo en wo staan eveneens meer vrouwen dan mannen ingeschreven. Gelijktijdig zijn niet-westerse allochtonen bezig om hun achterstand op de autochtonen te verkleinen.

2.1.1 Het Nederlandse onderwijsstelsel

Bron: OCW.

baob	basisonderwijs	sbao	speciaal basisonderwijs
bbl	beroepsbegeleidende leerweg	so	speciaal onderwijs (op speciale scholen)
bol	beroepsopleidende leerweg	vmbo	voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs
havo	hoger algemeen voortgezet onderwijs	vo	voortgezet onderwijs
hbo	hoger beroepsonderwijs	vso	voortgezet speciaal onderwijs (op speciale scholen)
mbo	middelbaar beroepsonderwijs	vve	voor- en vroegschoolse educatie
OU	Open Universiteit	vwo	voorbereidend wetenschappelijk onderwijs
pro	praktijkonderwijs	wo	wetenschappelijk onderwijs

Aantal geslaagden in het mbo het hoogst

In het schooljaar 2010/'11 slaagden in het voortgezet onderwijs 167 duizend kandidaten voor het eindexamen, een fractie minder dan een jaar eerder. In hetzelfde schooljaar kregen in het mbo ruim 175 duizend personen een diploma uitgereikt. Na een uitschieter naar boven in 2009/'10 is de groei van het aantal geslaagden in het mbo, met gemiddeld 4 procent in de afgelopen vijf jaar, weer genormaliseerd. In 2010/'11 nam het aantal afgestudeerden voor een bacheloropleiding in het hbo licht af tot ruim 61 duizend. In het

wo behaalden toen bijna 33 duizend studenten hun doctoraal of master, 8 procent meer dan in het jaar ervoor.

In het mbo en/of ho krijgen zowel mannen als vrouwen relatief vaak een diploma uitgereikt voor een opleiding op het gebied van administratie, detailhandel en bedrijfskunde. Verder ronden mannen wat vaker een opleiding af in de richting techniek, bouwkunde of ICT. Vrouwen doen dat wat vaker in de richtingen gezondheidszorg en welzijn, sociaal-pedagogische hulpverlening, onderwijs of sociale wetenschappen.

Veel leerlingen lopen tijdens hun schoolloopbaan vertraging op

De weg naar het eindexamen verloopt niet voor iedereen via de kortste route en binnen de gestelde opleidingstermijn(en). In het vo stroomt ongeveer één op de zes leerlingen in het algemeen vormend onderwijs (vmbo-gt, havo en vwo) tijdens hun opleiding af naar een lager niveau dan waarop ze zijn begonnen. Omgekeerd stroomt een iets groter deel vanuit de verschillende niveaus in het vmbo en vanuit de havo op naar een hoger niveau. Daarnaast loopt van de vmbo'ers en de vwo'ers die niet van onderwijssoort veranderen ongeveer een kwart vertraging op door zittenblijven. Van de havisten zijn dat er zelfs bijna twee op de vijf. Na het behalen van het diploma stromen vmbo'ers meestal door naar het mbo, havisten naar het hbo en vwo'ers naar het wo. Van de geslaagden voor een mbo-4-opleiding stroomt ongeveer twee vijfde door naar het hbo. Zowel in het mbo als ho sluit de gekozen opleidingsrichting meestal goed aan op de sector of het profiel dat een leerling in het voortgezet onderwijs heeft gevolgd.

Van de eerstejaars in het mbo is na vijf jaar driekwart geslaagd. Van hen behalen ruim zeven op de tien een diploma in dezelfde opleidingsrichting als waarmee ze zijn begonnen en bijna drie op de tien een diploma in een andere richting. In het hbo rondt iets meer dan de helft van de voltijdstudenten een bacheloropleiding binnen vijf jaar af. Aan het begin van het zesde jaar staat nog ruim een kwart ingeschreven en heeft ongeveer één op de vijf studenten het hoger onderwijs zonder diploma verlaten. In het wo heeft na zeven jaar iets meer dan de helft van de voltijdstudenten met vwo als vooropleiding een masterdiploma op zak. Ongeveer tweevijfde is dan nog bezig met zijn studie en 7 procent heeft er zonder succes een punt achter gezet. In zowel het hbo als het wo ronden vrouwen hun studie niet alleen sneller af dan mannen, maar halen ze uiteindelijk ook vaker het eindexamen.

Voortijdige schooluitval iets verder teruggedrongen

Ook op jongere leeftijd komt schooluitval voor. In 2010/11 verliet 3,2 procent van de leerlingen onder de 23 jaar het vo of mbo zonder startkwalificatie, dat wil zeggen zonder diploma op minimaal havo-, vwo- of mbo-2-niveau. Zonder startkwalificatie zijn jongeren in Nederland verplicht tot hun achttiende verjaardag onderwijs te volgen om hun kansen op

de arbeidsmarkt te vergroten. Het aantal voortijdig schoolverlaters (vsv'ers) is sinds 2005/'06 met 0,9 procentpunt afgenomen. Binnen het vo loopt het percentage vsv'ers uiteen van 0,7 in leerjaar 3–4 van de havo en 3–5 van het vwo tot 9,8 in de eindexamenklas van het vmbo. Binnen het mbo hebben de middenkader- en specialistenopleidingen (niveau 4) te maken met een percentage vsv'ers van 3,9 en de assistentopleidingen (niveau 1) met een percentage vsv'ers van 36,6. Relatief gezien is op dit laagste niveau de afgelopen vijf jaar de minste winst geboekt om de voortijdige schooluitval verder terug te dringen. Bijna drie op de tien vsv'ers keren binnen zeven jaar terug in het onderwijs. Op die wijze haalt ruim een kwart van de vsv'ers uit het vo alsnog een startkwalificatie. Van de vsv'ers uit het mbo is dit er één op de vijf.

Met startkwalificatie betere kansen op de arbeidsmarkt

Van alle mbo-gediplomeerden hebben mbo'ers die de beroepsbegeleidende leerweg (bbl) volgen de grootste kans snel een baan te vinden. Na afloop van het schooljaar 2008/'09 had 93 procent van hen binnen enkele maanden betaald werk. Van de voltijd-mbo'ers die via de beroepsopleidende leerweg (bol) een diploma behaalden, lukte het 79 procent om snel een baan te vinden. Gediplomeerde bbl'ers komen niet alleen sneller aan de slag, maar ze verdienen ook aanzienlijk meer dan gediplomeerde voltijd-bol'ers. Mbo-opleidingen op het gebied van gezondheidszorg en welzijn bieden in beide opzichten de beste vooruitzichten, dit in tegenstelling tot opleidingen op het gebied van ICT. Van de voortijdig schoolverlaters vindt slechts 51 procent binnen een paar maanden betaald werk. Bovendien verdienen zij bij het betreden van de arbeidsmarkt gemiddeld veel minder dan jongeren die een startkwalificatie hebben behaald. Zo bedroeg het fiscaal maandloon van een schoolverlater zonder startkwalificatie eind september 2009 gemiddeld 1 350 euro en van een schoolverlater met startkwalificatie 1 650 euro.

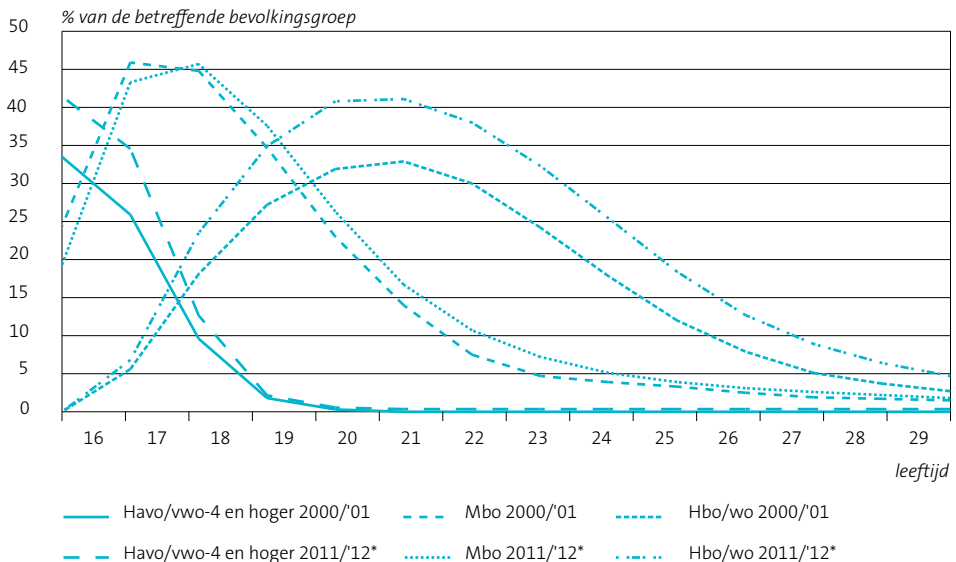
Onderwijsuitgaven nemen toe ondanks economische crisis

In 2011 hebben overheid, huishoudens, bedrijven en internationale organisaties samen ruim 40 miljard euro uitgegeven aan onderwijs. Dit is 6,7 procent van het bruto binnenlands product. De uitgaven aan universiteiten stegen het meest. Ondanks de economische crisis en overheidsbezuinigingen nemen de uitgaven aan onderwijs in zowel Nederland als Europa nog steeds toe. Het jaar 2009 is het meest recente jaar waarvoor cijfers voor een internationale vergelijking beschikbaar zijn. In dit jaar zijn in de meeste Europese landen de uitgaven per deelnemer voor alle onderwijssectoren gestegen. Veel landen kiezen er voor om in het hoger onderwijs vooral meer budget beschikbaar te stellen voor het uitvoeren van onderzoek in plaats van voor onderwijs.

2.2 Onderwijsdeelname en gemiddelde onderwijsverwachting

De deelname aan het onderwijs is de afgelopen elf jaar flink toegenomen. In 2011/'12 zat ruim 41 procent van de 16-jarigen in klas 4 of hoger van havo of vwo. Dit is bijna 8 procentpunt hoger dan in 2000/'01. Deze groei komt vooral doordat binnen het voortgezet onderwijs geleidelijk aan meer jongeren havo of vwo volgen en minder jongeren het vmbo. Het voortgezet algemeen volwassenenonderwijs (vavo) is bij deze ontwikkeling buiten beschouwing gelaten. De deelname aan het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) is in dezelfde periode minder sterk gegroeid. Bij 16- en 17-jarigen blijft het deelnamepercentage in 2011/'12 zelfs onder het niveau van dat aan het begin van deze eeuw. In het hoger onderwijs (ho) is voor alle leeftijden het deelnamepercentage de afgelopen tien jaar fors toegenomen. Met ruim 41 procent was de deelname aan het ho in 2011/'12 onder de 21-jarigen het hoogst. In 2000/'01 volgde op deze leeftijd nog geen 33 procent hoger onderwijs.

2.2.1 Onderwijsdeelname naar leeftijd, 2000/'01-2011/'12*

Bron: CBS.

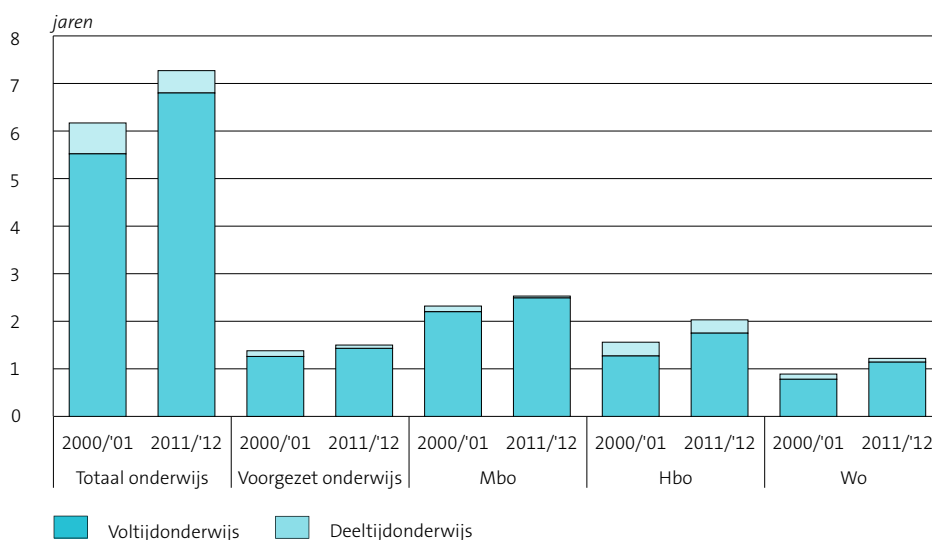
Jongeren blijven langer onderwijs volgen

Steeds meer jongeren blijven na afloop van de volledige leerplicht in het onderwijs of keren daarin terug. In het schooljaar 2000/'01 bedroeg de gemiddelde onderwijsverwachting in het voltijdonderwijs voor een 16-jarige 5,5 jaar. Als deelname aan het deeltijdonderwijs wordt meegerekend, bedroeg dit gemiddelde ruim zes jaar. In 2011/'12 was de gemiddelde onderwijsverwachting in het voltijdonderwijs voor een 16-jarige toegenomen tot 6,8 jaar, inclusief deelname aan het deeltijdonderwijs was dit ruim zeven jaar.

De onderwijsverwachting is de gemiddelde resterende verblijfsduur in het onderwijs voor een 16-jarige. Dit gemiddelde is berekend voor alle 16-jarigen in de bevolking, inclusief degenen die op dat moment geen onderwijs (meer) volgen.

De verwachte tijd die een 16-jarige gemiddeld nog in het voltijd voortgezet onderwijs zal doorbrengen, is in de periode 2000–2011 toegenomen van bijna 1,3 tot ruim 1,4 jaar en in het voltijd mbo van 2,2 tot 2,5 jaar. De gemiddelde onderwijsverwachting voor een 16-jarige in het hoger onderwijs is nog iets sterker toegenomen. In het voltijd hbo steeg dit gemiddelde de afgelopen elf jaar met bijna 0,5 jaar tot 1,8 jaar en in het voltijd wo nam het met bijna 0,4 jaar toe tot 1,1 jaar.

2.2.2 Gemiddelde verwachte onderwijsduur voor een 16-jarige

Bron: CBS.

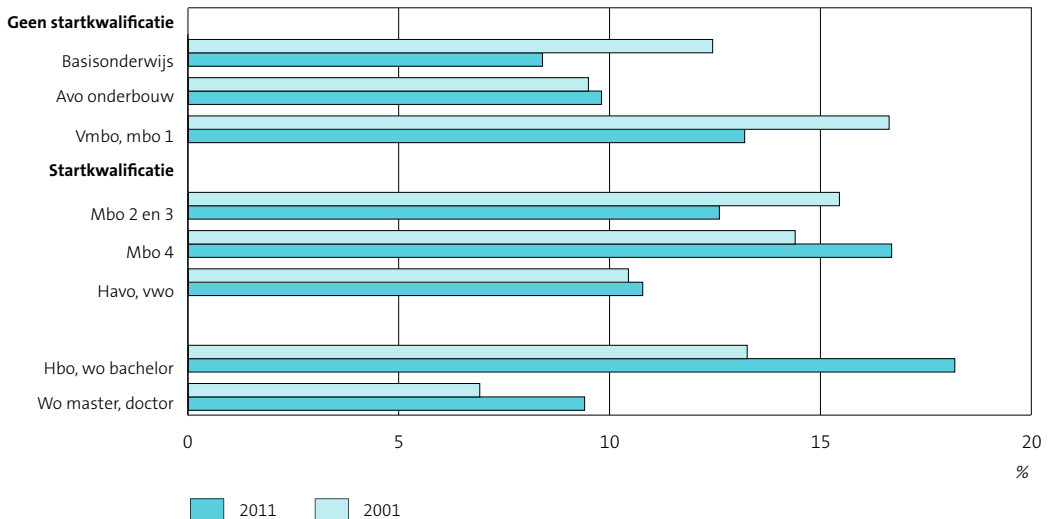
2.3 Opleidingsniveau van de bevolking

Nederland telt steeds meer mensen met een startkwalificatie, dat wil zeggen een diploma op minimaal havo-, vwo- of mbo-2-niveau. In 2011 hadden ongeveer zeven op de tien een dergelijke kwalificatie, in 2001 waren dat er nog zes op de tien. Het aandeel hoogopgeleiden (hbo- of wo-diploma) nam toe van 20 naar 28 procent in de periode 2001–2011, terwijl in deze tienjaarsperiode ook het aandeel mensen met een mbo-4-diploma steeg van 14 naar 17 procent. In 2011 had één op de twaalf alleen basisonderwijs, in 2001 was dat nog één op de acht.

Jongere vrouwen vaker hoogopgeleid dan jongere mannen

In 2001 al waren jongere vrouwen (leeftijdsgroepen: 15 tot 25 jaar en 25 tot 35 jaar) vaker hoogopgeleid dan jongere mannen. Het verschil was toen nog maar klein. In 2011 was het verschil tussen het aandeel hoogopgeleide vrouwen en mannen in de leeftijd 25 tot 35 jaar opgelopen tot 8 procentpunten.

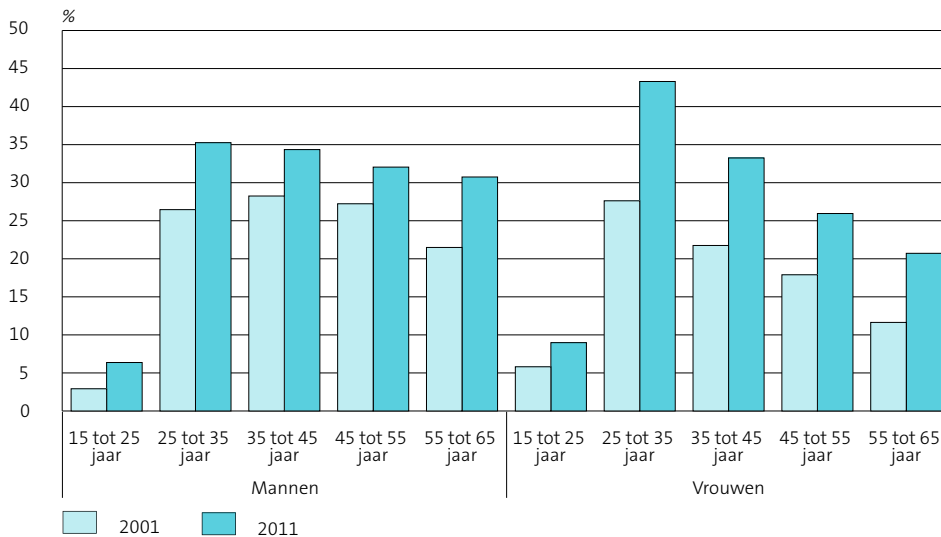
2.3.1 Opleidingsniveau van de bevolking (15 tot 65 jaar)

Bron: CBS.

In de leeftijdsgroepen vanaf 35 jaar zijn mannen nog vaker hoogopgeleid dan vrouwen, ook al neemt het verschil af. In 2001 was het aandeel hoogopgeleide vrouwen in de leeftijd 35 tot 45 jaar nog 7 procentpunten lager, in 2011 nog maar 1 procentpunt lager. In alle leeftijdsgroepen is het aandeel hoogopgeleiden toegenomen ten opzichte van 2001.

2.3.2 Hoogopgeleiden naar leeftijd en geslacht

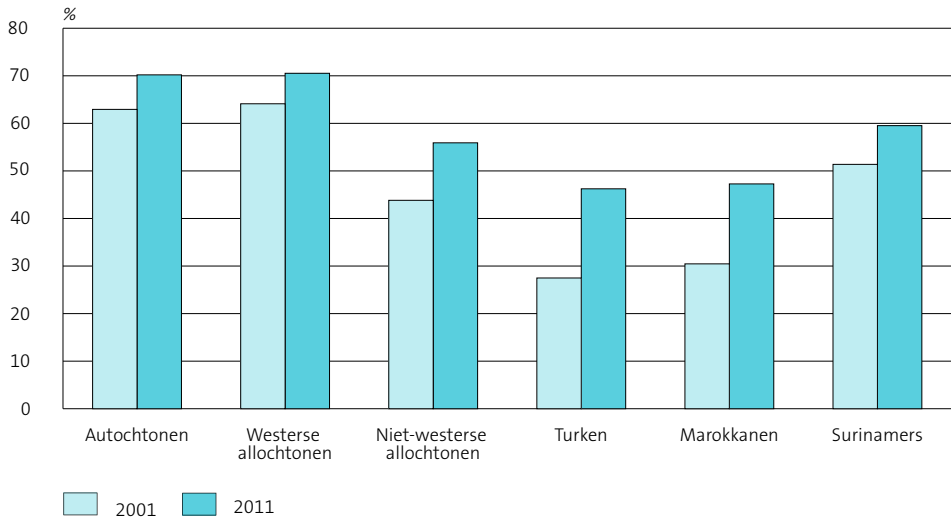

Bron: CBS.

Turken en Marokkanen vaker een startkwalificatie

Niet-westerse allochtonen hebben in vergelijking met 2001 vaker een startkwalificatie. Wel is er nog steeds een verschil met autochtonen, ook al is dit kleiner geworden. Vooral Turken en Marokkanen maakten een behoorlijke inhaalslag. In 2001 had 27 procent van de Turken een startkwalificatie, in 2011 was dit aandeel gestegen naar 46 procent. De stijging bij Marokkanen lag in dezelfde orde van grootte. Onder Surinamers, Antillianen en Arubanen is het aandeel personen met een startkwalificatie met ongeveer 60 procent hoog vergeleken met dat van Turken en Marokkanen, maar nog altijd laag ten opzichte van autochtonen.

2.3.3 Personen (15 tot 65 jaar) met startkwalificatie naar herkomst

Bron: CBS.

Kerncijfers per
onderwijssoort

3

Kerncijfers per onderwijssoort

3.1

Primair onderwijs

- Steeds minder scholen in het primair onderwijs
- Verdere daling van de werkgelegenheid in het primair onderwijs
- Veruit de meeste kinderen op een school voor bijzonder onderwijs
- Prestaties niet-westers allochtone leerlingen blijven achter
- Aantal zeer moeilijk opvoedbare en psychisch langdurig zieke kinderen fors gestegen
- Bijna de helft van de leerlingen op speciale scholen zit in cluster 4

3.2

Voortgezet onderwijs

- Verschuiving naar hogere onderwijssoorten in het vo
- Werkgelegenheid in het voortgezet onderwijs verder afgenomen
- Relatief veel niet-westerse allochtonen in de laagste onderwijssoorten van het vo
- Techniek op het vmbo populair bij de jongens, zorg en welzijn bij de meisjes
- Economie op het vmbo relatief vaak gekozen in de grote steden
- Op het vwo kiest bijna een kwart voor een combinatie van profielen
- Slagingspercentages in basisberoepsgerichte leerweg van het vmbo het hoogst
- Aantal geslaagden in het voortgezet onderwijs opnieuw iets afgenomen
- Aanzienlijke verschuiving in het aantal geslaagden per profiel

3.3

Middelbaar beroepsonderwijs en educatie

- Afname van werkgelegenheid in het mbo
- Ruim twee vijfde van de mbo'ers volgt een opleiding op het hoogste niveau
- Techniek, industrie en bouw vooral in trek in Zeeland en Noord-Brabant
- Groei van het aantal geslaagden in het mbo weer genormaliseerd
- De meeste diploma's voor hulp bij zorg en welzijn
- Aantal deelnemers bij de educatie opnieuw sterk afgenomen
- Ruim de helft volgt een opleiding sociale redzaamheid
- Opvallend veel ouderen onder autochtone deelnemers aan de educatie
- Aantal deelnemers bij het vavo opnieuw gedaald
- Rendement in het vavo sterk toegenomen

3.4

Hoger onderwijs

- Sterke afname van het aantal hogescholen
- Het hbo is ook bij 30-plussers nog in trek
- Populariteit studies bedrijfskunde en administratie fors toegenomen
- Aantal eerstejaars in het hbo iets afgenomen
- Verdere toename van afgestudeerden in het wo
- Veruit de meeste hbo-diploma's voor leraar basisonderwijs
- Bijna 3,5 duizend masterdiploma's in het wo voor bedrijfskunde
- Aantal afgestudeerden voor een vervolgopleiding in het wo opnieuw gegroeid

3.5

Levenlang leren

- Deelname post-initieel onderwijs daalt met de leeftijd
- Bijna eenderde kiest sociale wetenschappen, bedrijfskunde of rechten
- Groei deelnemers Open Universiteit onder vrouwen zet door

3.6

Financiële positie onderwijsinstellingen

- Primair en voortgezet onderwijs: ondanks rode cijfers nog veel geld in kas
- Hoger onderwijs: hogere inkomsten leiden tot overschot

3 Kerncijfers onderwijs¹⁾

	2000/01	2005/06	2009/10	2010/11	2011/12*
	<i>x 1 000</i>				
Leerlingen/studenten					
Primair onderwijs	1 644	1 657	1 659	1 647	1 629
Voortgezet onderwijs ²⁾	894	940	935	940	949
Middelbaar beroepsonderwijs	452	484	522	528	523
Educatie (exclusief vavo)	.	.	36	28	22
Voortgezet algemeen volwassenenonderwijs	24	15	17	15	14
Hoger beroepsonderwijs	313	357	403	417	424
Wetenschappelijk onderwijs	166	206	233	242	245
	<i>x 1 000</i>				
Geslaagden/afgestudeerden³⁾					
Voortgezet onderwijs	153	168	168	167	.
Middelbaar beroepsonderwijs	129	146	200	175	.
Voortgezet algemeen volwassenenonderwijs	5	4	7	8	.
Hoger beroepsonderwijs (bachelor)	53	59	62	61	.
Wetenschappelijk onderwijs (bachelor)	0	19	27	31	.
Wetenschappelijk onderwijs (master/doctoraal)	20	29	30	33	.
	<i>x 1</i>				
Instellingen					
Primair onderwijs	7 759	7 619	7 529	7 481	7 436
Voortgezet onderwijs ²⁾	850	666	657	659	659
Middelbaar beroepsonderwijs	73	70	69	70	69
Voortgezet algemeen volwassenenonderwijs	41	37	37	37	.
Hoger beroepsonderwijs	62	52	51	50	39
Wetenschappelijk onderwijs	13	13	13	13	13
	<hr/>				
	2000	2008	2009	2010	
	<hr/>				
	<i>mln euro</i>				
Financieel resultaat					
Primair onderwijs ⁴⁾	.	56,0	-13,7	-116,6	
Voortgezet onderwijs	75,2	65,7	29,9	-73,5	
Middelbaar beroepsonderwijs	64,2	-26,5	33,8	22,1	
Hoger beroepsonderwijs	32,9	25,3	47,1	134,1	
Wetenschappelijk onderwijs	37,5	134,6	30,0	51,0	

Bron: CBS.

¹⁾ De gegevens hebben betrekking op het door de overheid bekostigde onderwijs.

²⁾ Het voortgezet onderwijs omvat vwo, havo, vmbo inclusief lwoo, svo en praktijkonderwijs.

³⁾ Voorlopige cijfers in 2010/11.

⁴⁾ Financiële gegevens over het primair onderwijs zijn beschikbaar vanaf 2006. Tot en met 2005 hoefden deze instellingen zich niet financieel te verantwoorden.

In het primair onderwijs stijgt het aantal zeer moeilijk opvoedbare kinderen. In het voortgezet onderwijs vindt een verschuiving plaats naar de hogere onderwijssoorten. In het mbo werden in 2010/'11 de meeste diploma's uitgereikt voor opleidingen op het gebied van hulp bij zorg en welzijn. In het hbo telde de bacheloropleiding tot leraar basisonderwijs de meeste geslaagden. In het wo was dit de masteropleiding bedrijfskunde. Onder jongeren van 25 tot 35 jaar is de deelname aan post-initieel onderwijs het hoogst. Met elke oudere leeftijdsgroep daalt de deelname. Scholen in het primair en voortgezet onderwijs hadden samen een financieel tekort, hogescholen en universiteiten hadden daarentegen een overschot.

3.1 Primair onderwijs

In het schooljaar 2011/'12 bezochten 1 517 duizend leerlingen het basisonderwijs, ruim 1 procent minder dan een jaar eerder. Kinderen die meer hulp nodig hebben bij het opvoeden en leren dan het basisonderwijs kan bieden, zijn aangewezen op het speciaal basisonderwijs. Dit telde in het schooljaar 2011/'12 bijna 42 duizend leerlingen. Sinds 2003/'04 is het aantal leerlingen in deze onderwijssoort voortdurend afgenomen. De afgelopen decennia is het beleid van de overheid erop gericht om zo veel mogelijk leerlingen in het basisonderwijs te houden.

In 2011/'12 zaten ruim 70 duizend leerlingen op speciale scholen. Hieronder vallen het basis- en voortgezet onderwijs aan onder meer visueel gehandicapte kinderen, dove en slechthorende kinderen, lichamelijk gehandicapte kinderen, zeer moeilijk lerende of opvoedbare kinderen en langdurig zieke kinderen. Ten opzichte van 2010/'11 is het totaal aantal leerlingen op deze scholen met bijna 2 procent gestegen. Vooral de leerlingen die er voortgezet onderwijs volgden droegen bij aan deze groei. In vergelijking met het schooljaar 2000/'01 is het aantal leerlingen in het voortgezet onderwijs op speciale scholen meer dan verdubbeld.

Steeds minder scholen in het primair onderwijs

In het schooljaar 2011/'12 waren er in ons land 7 436 scholen voor primair onderwijs. Ten opzichte van 2000/'01 is het aantal scholen voor het basisonderwijs en het speciaal basisonderwijs in een wisselend tempo gedaald. Het aantal speciale scholen is sinds 2005/'06 vrijwel gelijk gebleven. De 6 808 basisscholen hadden samen 6 966 vestigingen. Gemiddeld telde een vestiging 218 leerlingen. De 304 scholen voor speciaal basisonderwijs hadden 326 vestigingen met gemiddeld 128 leerlingen. De 324 speciale scholen waren over relatief veel vestigingen (520) verspreid, waardoor de gemiddelde vestigingsgrootte beperkt bleef tot 135 leerlingen.

Verdere daling van de werkgelegenheid in het primair onderwijs

In 2011/12 waren er 127 duizend voltijdbanen in het primair onderwijs. Dat is ruim 5 procent minder dan een jaar eerder. Ten opzichte van 2000/'01 is het totaal aantal voltijdbanen met 15 procent gestegen. Vooral in het basisonderwijs en op speciale scholen nam de werkgelegenheid tot voor kort duidelijk toe.

Binnen het basisonderwijs is 82 procent van het personeel docent. De overigen hebben een leidinggevende of onderwijsondersteunende functie. Opmerkelijk is dat het aantal voltijdbanen in het basisonderwijs de afgelopen elf jaar met 15 procent is gestegen, terwijl het aantal leerlingen met bijna 2 procent afnam. In het speciaal basisonderwijs en op speciale scholen is het gemiddeld aantal personeelsleden per duizend leerlingen eveneens duidelijk toegenomen.

3.1.1 Kerncijfers leerlingen, instellingen en personeelsleden primair onderwijs

	2000/'01	2005/'06	2008/'09	2009/'10	2010/'11	2011/'12*
	<i>x 1 000</i>					
Leerlingen	1 643,9	1 656,8	1 663,7	1 659,4	1 646,6	1 629,4
w.v.						
basisonderwijs	1 546,5	1 549,5	1 553,3	1 548,4	1 534,9	1 517,5
speciaal basisonderwijs	51,6	48,3	44,1	43,3	42,8	41,8
speciale scholen	45,8	59,1	66,3	67,7	68,9	70,1
w.v.						
basisonderwijs	30,3	35,1	34,5	34,2	34,2	34,3
voortgezet onderwijs	15,5	23,9	31,7	33,4	34,6	35,9
	<i>x 1</i>					
Instellingen	7 759	7 619	7 546	7 529	7 481	7 436
w.v.						
basisonderwijs	7 059	6 970	6 910	6 895	6 849	6 808
speciaal basisonderwijs	368	326	313	311	308	304
speciale scholen	332	323	323	323	324	324
	<i>1 000 voltijdbanen</i>					
Personeelsleden	110,3	130,5	133,4	135,4	133,3	126,9
w.v.						
basisonderwijs	91,7	105,9	106,1	107,4	105,3	100,2
w.v.						
docenten	76,4	84,8	86,4	88,0	86,2	82,1
overig personeel	15,3	21,1	19,7	19,4	19,1	18,1
speciaal basisonderwijs	7,3	8,1	7,3	7,3	7,1	6,6
speciale scholen	11,3	16,5	20,0	20,7	20,9	20,0

Bron: CBS/OCW (DUO).

Veruit de meeste kinderen op een school voor bijzonder onderwijs

In het schooljaar 2011/'12 zaten in het basisonderwijs evenveel jongens als meisjes. In het speciaal basisonderwijs waren twee op de drie leerlingen jongens en op de speciale scholen ruim zeven op de tien.

In 2011/'12 gingen in het basisonderwijs zeven op de tien leerlingen naar het bijzonder onderwijs en drie op de tien naar het openbaar onderwijs. Bij het bijzonder onderwijs gaat het vooral om scholen met een rooms-katholieke of protestants-christelijke grondslag. In het speciaal basisonderwijs ging drie kwart van leerlingen naar het bijzonder onderwijs en op de speciale scholen zelfs 82 procent. Op de speciale scholen, en in mindere mate ook in het speciaal basisonderwijs, bezochten relatief veel leerlingen een school voor algemeen bijzonder onderwijs.

3.1.2 Leerlingen en vestigingen in het primair onderwijs, 2011/'12*

	Basisonderwijs	Speciaal basisonderwijs	Speciale scholen
	<i>x 1 000</i>		
Leerlingen	1 517,5	41,8	70,1
	%		
Geslacht			
Jongens	50	66	72
Meisjes	50	34	28
Denominatie			
Openbaar	31	25	18
Protestants-christelijk	28	24	12
Rooms-katholiek	34	33	25
Overig bijzonder onderwijs ¹⁾	8	18	44
	<i>x 1</i>		
Instellingen			
Scholen	6 808	304	324
Vestigingen	6 966	326	520
Gemiddelde vestigingsgrootte	218	128	135

Bron: CBS.

¹⁾ Het betreft hier de overige confessionele scholen, scholen voor algemeen bijzonder onderwijs en samenwerkingsverbanden tussen openbare en confessionele scholen.

Prestaties niet-westers allochtone leerlingen blijven achter

Aan het eind van de basisschool blijven de prestaties van niet-westers allochtone leerlingen achter bij die van autochtonen en westerse allochtonen. Dat blijkt uit resultaten van de Eindtoets Basisonderwijs van Cito. In 2011 hadden kinderen met een niet-westers allochtone achtergrond gemiddeld 68 procent van de vragen goed; op het onderdeel taal scoorden ze 70 procent en op het onderdeel rekenen-wiskunde 65. Autochtone leerlingen scoorden hoger. Ze beantwoordden in totaal 75 procent van de vragen goed; 76 procent bij taal en 72 bij rekenen-wiskunde.

3.1.3 Gemiddeld percentage vragen goed op de Citotoets naar achtergrondkenmerken, 2011

	Totaal ¹⁾	Taal	Rekenen-wiskunde	Studievaardigheden
	%			
Totaal²⁾	74	75	70	74
Geslacht				
Jongens	74	75	74	75
Meisjes	73	76	67	74
Herkomstgroepering				
Autochtonen	75	76	72	76
Westerse allochtonen	75	76	72	75
Niet-westerse allochtonen	68	70	65	68

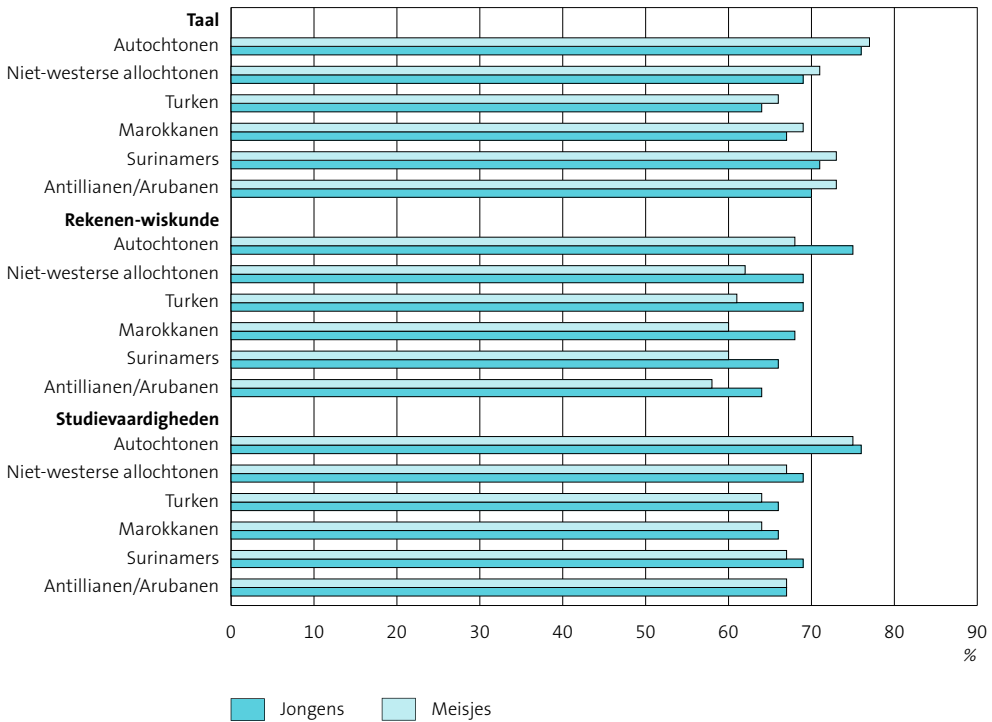
Bron: Cito, CBS.

¹⁾ Voor de totaalscore op de Eindtoets Basisonderwijs wordt de score op de onderdelen taal, rekenen-wiskunde en studievaardigheden samengenomen.

²⁾ Inclusief een klein aantal leerlingen van wie geslacht en herkomstgroepering in de registratie onbekend is.

Op taal en rekenen is de achterstand van niet-westers allochtone leerlingen op autochtone leerlingen ongeveer even groot; op het onderdeel studievaardigheden lopen ze iets meer achter. Vooral leerlingen van Turkse en Marokkaanse herkomst scoren laag op dit onderdeel. Binnen alle onderscheiden groepen scoren meisjes iets lager op studievaardigheden dan jongens. Voor het onderdeel taal geldt het omgekeerde: hier scoren meisjes traditioneel iets hoger dan jongens. De Marokkaanse en vooral de Turkse jongens scoren op het onderdeel taal het laagst. De resultaten van de jongens op rekenen-wiskunde zijn veel beter dan die van de meisjes. In 2011 was dat verschil tussen jongens en meisjes 8 procentpunt bij leerlingen van Turkse en Marokkaanse herkomst. De jongens en meisjes van Antilliaans/Arubaanse herkomst lopen met rekenen het verst achter bij de autochtone leerlingen.

3.1.4 Gemiddeld percentage vragen goed op de Citotoets naar geslacht en herkomstsgroepering, 2011

Bron: Cito, CBS.

Aantal zeer moeilijk opvoedbare en psychisch langdurig zieke kinderen fors gestegen

Vanaf het schooljaar 2003/'04 zijn de leerlingen op speciale scholen op basis van hun handicap of ontwikkelingsstoornis onderverdeeld in vier clusters. Vanaf die datum is het totaal aantal leerlingen in het basisonderwijs op deze scholen vrijwel gelijk gebleven. Wel trad er een verschuiving op in het type kinderen dat op een speciale school basisonderwijs genoot. Het aantal slechthorende en zeer moeilijk lerende kinderen nam sterk af, maar hiertegenover staat een flinke groei van het aantal kinderen met ernstige spraakmoeilijkheden, zeer moeilijk opvoedbare kinderen en psychisch langdurig zieken. Bij al deze groepen zijn de jongens veruit in de meerderheid. Van de kinderen met een ernstige ontwikkelingsstoornis (cluster 4) is slechts 15 procent van het vrouwelijk geslacht.

De afgelopen acht jaar het aantal leerlingen in het voortgezet onderwijs op speciale scholen met 75 procent toegenomen. Deze forse groei kan voor een belangrijk deel op het conto worden geschreven van de groep zeer moeilijk opvoedbare kinderen. Maar ook het

aantal psychisch langdurig zieken en zeer moeilijk lerende kinderen nam aanzienlijk toe. Vooral de toename van laatstgenoemde groep is opmerkelijk, omdat het aantal zeer moeilijk lerende kinderen in het basisonderwijs op speciale scholen de afgelopen jaren juist sterk verminderde. Daar komt bij dat het aantal cluster-3-leerlingen dat met behulp van leerlinggebonden financiering (het rugzakje) naar scholen voor regulier voortgezet onderwijs ging ook nog eens zeer sterk toenam. In het voortgezet onderwijs op speciale scholen zijn ruim zeven op de tien leerlingen jongens. Op de cluster-4-scholen zijn dit er zelfs acht van de tien. Uitsluitend bij de visueel gehandicapte, de dove en de somatisch langdurig zieke kinderen is de verhouding tussen jongens en meisjes meer in evenwicht.

3.1.5 Leerlingen op speciale scholen

	Basisonderwijs				Voortgezet onderwijs			
	2003/'04		2011/'12*		2003/'04		2011/'12*	
	totaal		jongens	meisjes	totaal	jongens	meisjes	
	x 1 000		%		x 1 000		%	
Totaal	33,6	34,3	73	27	20,5	35,9	71	29
Cluster 1								
Visueel gehandicapten	0,5	0,4	62	38	0,2	0,2	55	45
Meervoudig gehandicapten ¹⁾	-	0,1	59	41	-	0,0	50	50
Cluster 2								
Dove kinderen	0,4	0,4	52	48	0,2	0,2	53	47
Slechthorende kinderen	1,2	0,5	60	40	1,4	1,8	72	28
Kinderen met ernstige spraakmoeilijkheden	4,4	5,7	74	26	-	-	-	-
Meervoudig gehandicapten ¹⁾	1,0	0,3	61	39	0,2	0,3	60	40
Cluster 3								
Zeer moeilijk lerende kinderen	10,0	7,0	65	35	6,2	9,4	60	40
Somatisch langdurig zieken	1,4	1,1	61	39	0,3	0,8	51	49
Lichamelijk gehandicapten	1,2	1,4	66	34	1,6	1,1	63	37
Meervoudig gehandicapten ¹⁾	3,5	4,3	62	38	0,3	1,9	64	36
Cluster 4								
Zeer moeilijk opvoedbare kinderen	4,0	5,6	85	15	8,9	15,7	79	21
Kinderen op pedologische instituten	1,7	1,9	85	15	0,1	0,4	80	20
Psychisch langdurig zieken	4,2	5,6	85	15	1,1	4,1	79	21

Bron: CBS.

¹⁾ Het betreft hier leerlingen die naast een van eerder genoemde handicaps of stoornissen in desbetreffend cluster ook nog een andere handicap of stoornis hebben.

Bijna de helft van de leerlingen op speciale scholen zit in cluster 4

Door al deze ontwikkelingen is de verdeling van het totaal aantal leerlingen over de vier clusters op de speciale scholen de afgelopen acht jaar flink gewijzigd. In 2011/'12 zat bijna de helft (48 procent) van de leerlingen in cluster 4. In 2003/'04 was dit percentage kinderen met een ernstige ontwikkelingsstoornis 37. Hiertegenover staat dat de leerlingen met een auditieve of communicatieve beperking in 2011/'12 een minder prominente plaats op de speciale scholen innemen dan acht jaar geleden. Het aandeel van deze cluster 3-leerlingen daalde van 46 naar 38 procent.

Verwachtingen

Volgens de Referentieraming 2012 van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) zal het aantal leerlingen in het basisonderwijs de komende tien jaar afnemen tot 1 420 duizend in 2021/'22. OCW verwacht ook dat in dezelfde periode het aantal leerlingen in het speciaal basisonderwijs met ruim een kwart daalt tot bijna 31 duizend. Het totaal aantal leerlingen op speciale scholen zal volgens de Referentieraming de komende zes jaar nog licht stijgen en in de vier daaropvolgende jaren vrijwel gelijk blijven. In 2021/'22 gaan naar verwachting bijna 74 duizend leerlingen naar een speciale school.

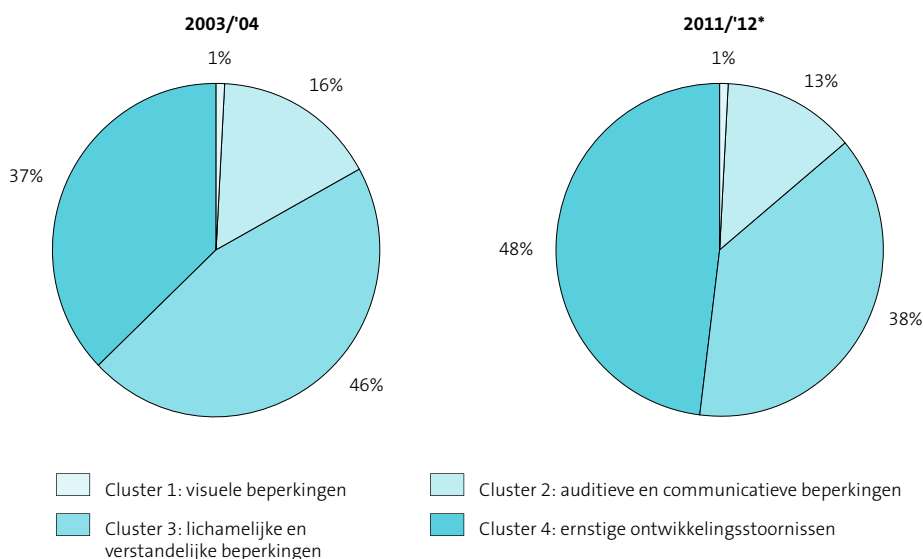
Wat het aantal leerlingen in het voortgezet onderwijs betreft verwacht het ministerie de komende jaren een stijging tot ruim 979 duizend leerlingen in 2015/'16. In de jaren daarna zal dit aantal als gevolg van demografische ontwikkelingen sterk afne-

men tot 915 duizend leerlingen in 2021/'22.

In het mbo zal het aantal deelnemers in de beroepsopleidende leerweg (bol) de komende vier jaar toenemen tot bijna 378 duizend. Daarna volgt een geleidelijke daling tot 362 duizend deelnemers in 2021/'22. In de beroepsbegeleidende leerweg (bbl) verwacht OCW dat het aantal deelnemers de komende vier jaar met ruim een vijfde deel afneemt. Na een geringe stijging in 2016/'17 gaat het ministerie er ook voor deze leerweg van uit dat het aantal deelnemers daarna geleidelijk zal dalen en in 2021/'22 uitkomt op 112 duizend.

Zowel het aantal hbo'ers als wo'ers stijgt de komende tien jaar flink, volgens de verwachtingen van OCW. Voor het studiejaar 2021/'22 gaat het ministerie uit van bijna 480 duizend studenten in het hbo en ruim 286 duizend studenten in het wo.

3.1.6 Leerlingen op speciale scholen naar soort handicap

Bron: CBS.

3.2 Voortgezet onderwijs

In het schooljaar 2011/'12 telde het voortgezet onderwijs (vo) bijna 949 duizend leerlingen. Dit is 1 procent meer dan in het jaar ervoor. Tot het voortgezet onderwijs behoren het vwo, de havo, het vmbo inclusief het leerwegondersteunend onderwijs (lwoo), en het praktijkonderwijs.

Verschuiving naar hogere onderwijssoorten in het vo

In de afgelopen elf jaar is het aantal leerlingen in het praktijkonderwijs verdubbeld tot bijna 27 duizend. Het aantal vmbo'ers nam in dezelfde periode met 8 procent af tot bijna 204 duizend. Het aantal leerlingen op de havo nam daarentegen met 30 procent toe tot 153 duizend leerlingen. Op het vwo steeg het aantal leerlingen de afgelopen elf jaar met 28 procent tot 164 duizend. Door deze ontwikkelingen maakten de vmbo'ers, havisten en vwo'ers in 2011/'12 respectievelijk 21, 16 en 17 procent van het totaal aantal leerlingen in het

3.2.1 Kerncijfers leerlingen, instellingen en personeelsleden voortgezet onderwijs

	2000/'01	2005/'06	2008/'09	2009/'10	2010/'11	2011/'12*
	<i>x 1 000</i>					
Leerlingen	894,1	939,9	934,6	934,9	939,5	948,9
ww.						
speciaal voortgezet onderwijs ¹⁾	16,9					
praktijkonderwijs	13,4	27,3	26,9	26,8	26,6	26,8
algemeen leerjaar	395,9	399,5	385,4	387,6	393,4	401,5
vmbo	222,4	226,2	212,2	207,5	203,7	203,9
vmbo exclusief lwoo	191,3	182,3	163,9	159,6	156,2	157,1
vmbo met indicatie lwoo	31,0	43,9	48,3	47,9	47,5	46,9
basis- en kaderberoepsgerichte leerweg	121,4	124,1	109,9	105,7	102,0	100,1
theoretische en gemengde leerweg	101,0 ²⁾	102,1	102,3	101,8	101,7	103,9
havo	117,3	137,2	145,6	149,4	151,2	152,9
vwo	128,2	149,7	164,4	163,7	164,7	163,8
	<i>x 1</i>					
Instellingen						
Scholen	850	666	660	657	659	659
Vestigingen	.	1 172 ³⁾	1 289	1 289	1 321	1 339
Gemiddelde vestigingsgrootte	.	779 ³⁾	725	725	711	709
	<i>1 000 voltijdbanen</i>					
Personeelsleden	72,0	82,8	86,0	88,0	87,6	85,3

Bron: CBS/OCW (DUO).

¹⁾ Dit omvat het voortgezet onderwijs aan kinderen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden en aan moeilijk lerende kinderen.

²⁾ Inclusief de vrije school.

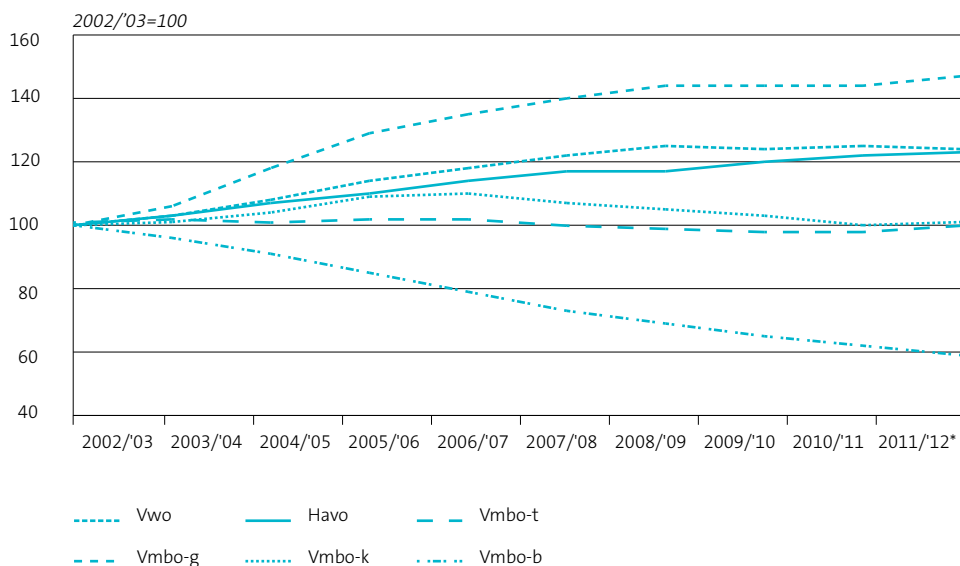
³⁾ Exclusief het praktijkonderwijs.

voortgezet onderwijs uit. In 2000/'01 volgde nog 25 procent van de leerlingen vmbo, 13 procent havo en 14 procent vwo. Naast de verschuiving naar een hogere onderwijssoort in het voortgezet onderwijs nam binnen het vmbo het aantal leerlingen met een indicatie voor het lwoo de afgelopen elf jaar duidelijk toe en daalde het aantal leerlingen zonder indicatie sterk.

In een iets kortere periode is binnen het vmbo ook het aantal leerlingen in de basisberoepsgerichte leerweg zeer sterk gedaald. In 2011/'12 telde het vmbo-b ruim 40 procent minder leerlingen dan in 2002/'03. Hiertegenover staat een relatief forse groei van het aantal leerlingen in de gemengde leerweg (vmbo-g). Dit steeg de afgelopen negen jaar met bijna de helft. Minder spectaculair waren de ontwikkelingen in de kaderberoepsgerichte en de theoretische leerweg. Na een lichte groei van het aantal leerlingen in de

periode 2002/'03–2006/'07 telt het vmbo-k nu weer bijna evenveel jongens en meisjes als in 2002/'03. Bij het vmbo-t was het aantal leerlingen de afgelopen negen jaar zeer stabiel. Op de havo nam het aantal leerlingen wel vrijwel ieder jaar iets toe. Op het vwo bleef de groei van het aantal leerlingen beperkt tot de periode 2002/'03–2008/'09. In de jaren daarna bleef het nagenoeg gelijk.

3.2.2 Leerlingen in enkele onderwijssoorten van het voortgezet onderwijs

Bron: CBS.

Werkgelegenheid in voortgezet onderwijs verder afgenomen

In 2011/'12 waren er in ons land 659 scholen voor voortgezet onderwijs, evenveel als in het jaar ervoor (tabel 3.2.1). In de periode 2000/'01–2005/'06 verdwenen er onder andere door fusies nog gemiddeld 37 scholen per jaar.

De scholen voor voortgezet onderwijs waren in 2011/'12 verspreid over 1 339 vestigingen. Dat zijn er 18 meer dan in 2010/'11. Gemiddeld telde een vestiging 709 leerlingen.

De werkgelegenheid in het voortgezet onderwijs is in 2011/'12 opnieuw iets afgenomen. Gerekend in voltijdbanen bood deze onderwijssoort toen aan ruim 85 duizend personen werk. Dat is bijna 3 procent minder dan in het schooljaar ervoor.

Relatief veel niet-westerse allochtonen in de laagste onderwijssoorten van het vo

In het schooljaar 2011/'12 was van alle leerlingen in het voortgezet onderwijs 78 procent autochtoon, 6 procent westers allochtoon en 15 procent niet-westers allochtoon. Het aantal jongens en meisjes was vrijwel gelijk. Per onderwijssoort zijn er in deze verdelingen wel verschillen. In het praktijkonderwijs zijn bijna zes op de tien leerlingen jongens en is bijna een op de drie van niet-westerse herkomst. In de basisberoepsgerichte leerweg van het vmbo zijn jongens en niet-westerse allochtonen ook duidelijk oververtegenwoordigd. Omgekeerd zijn meisjes en autochtonen vooral op het vwo duidelijk in de meerderheid. Bij deze hoogste onderwijssoort binnen het voortgezet onderwijs is 53 procent van de leerlingen vrouw en 83 procent autochtoon. Wel is er een trend dat ook niet-westerse jongeren steeds vaker naar de havo en het vwo gaan.

3.2.3 Leerlingen in het voortgezet onderwijs naar geslacht en herkomstgroepering, 2011/'12*

	Totaal	Geslacht		Herkomstgroepering ¹⁾		
		jongens	meisjes	autochtonen	westerse allochtonen	niet-westerse allochtonen
	<i>x 1 000</i>	<i>%</i>				
Totaal	948,9	50	50	78	6	15
Praktijkonderwijs	26,8	58	42	62	6	32
Algemeen leerjaar ²⁾	401,5	51	49	77	6	16
Vmbo	203,9	52	48	75	6	19
vmbo, exclusief lwoo	157,1	52	48	77	6	17
lwoo	46,9	52	48	69	6	25
basisberoepsgerichte leerweg	44,6	56	44	67	6	27
kaderberoepsgerichte leerweg	55,5	52	48	75	6	20
theoretische en gemengde leerweg	103,9	50	50	79	6	16
Havo	152,9	49	51	82	7	12
Vwo	163,8	47	53	83	7	9

Bron: CBS.

¹⁾ Exclusief een klein aantal leerlingen van wie de herkomstgroepering onbekend is.

²⁾ Leerjaar 1 en 2, plus een kleine groep leerlingen in leerjaar 3 die nog geen keuze heeft gemaakt tussen havo en vwo.

Techniek op het vmbo populair bij de jongens, zorg en welzijn bij de meisjes

In de laatste leerjaren van het voortgezet onderwijs moeten leerlingen in het vmbo een sector kiezen. Zij hebben in het derde en vierde leerjaar de keuze uit vier sectoren: landbouw, techniek, economie en zorg en welzijn. De leerlingen van de gemengde leerweg

kiezen ook uit deze sectoren, maar dat geldt voor maar één praktijkvak. Vanaf 2007/'08 is het in het vmbo ook mogelijk om voor een intersectoraal programma te kiezen.

In leerjaren 3 en 4 van het vmbo volgden de afgelopen twee jaar ruim vier van de tien de jongens de sector techniek en bijna de helft van de meisjes de sector zorg en welzijn. In 2011/'12 kozen beide seksen iets vaker voor een intersectoraal programma. Dit lijkt ten koste te gaan van de zojuist genoemde sectoren. Binnen de intersectorale programma's combineren zowel jongens als meisjes vaak techniek met een andere sector. Bij deze trends zijn de derde- en vierdeklassers die de theoretische leerweg volgden buiten beschouwing gelaten, omdat de beschikbare bronnen geen informatie over de sectoren van deze leerweg bevatten.

3.2.4 Sectorkeuze van leerlingen in leerjaar 3 en 4 van het vmbo (excl. theoretische leerweg)

	Jongens			Meisjes		
	2005/'06	2010/'11	2011/'12*	2005/'06	2010/'11	2011/'12*
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	78,4	67,5	66,2	67,9	59,2	59,1
	%					
Landbouw	11	11	11	14	15	14
Techniek	50	43	41	4	4	4
Economie	31	28	29	25	26	26
Zorg en welzijn	9	6	5	57	48	47
Intersectorale programma's ¹⁾	-	12	13	-	8	9

Bron: CBS.

¹⁾ Binnen de intersectorale programma's kan gekozen worden voor Dienstverlening en Commercie, een ICT-route, Technologie en Commercie, Technologie en Dienstverlening, Technologie Oriëntatie en Sport en Dienstverlening en Veiligheid.

Economie op het vmbo relatief vaak gekozen in de grote steden

In het schooljaar 2011/'12 volgde in de hoogste leerjaren van het vmbo 27 procent van de leerlingen de sector economie. Daarmee was economie bij de jongens en meisjes tezamen de meest gekozen sector. In drie kwart van de gemeenten met meer dan 100 duizend inwoners is dit aandeel aanzienlijk groter. In deze grote steden zijn niet-westers allochtone jongeren oververtegenwoordigd. Zij kiezen op het vmbo ruim twee keer zo vaak (46 procent) voor de sector economie als hun autochtone schoolgenoten. Ook in enkele populaire

toeristengebieden, zoals de Waddeneilanden, de Overijsselse Vechtstreek, de Veluwezoom, de Zeeuwse eilanden en Zuid-Limburg, en in Oost-Groningen, de Zaanstreek, het gebied tussen Den Haag en Rotterdam, op Goeree Overflakkee en rond de grote steden in Noord-Brabant is economie bij de derde- en vierdeklassers van het vmbo in trek. De sector economie wordt daarentegen het minst gekozen in plattelandsgemeenten in het noorden van ons land, in het midden van Noord-Holland, in de Hoekse- en Alblasserwaard, in Midden-Brabant en Noord-Limburg.

Op het vwo kiest bijna een kwart voor een combinatie van profielen

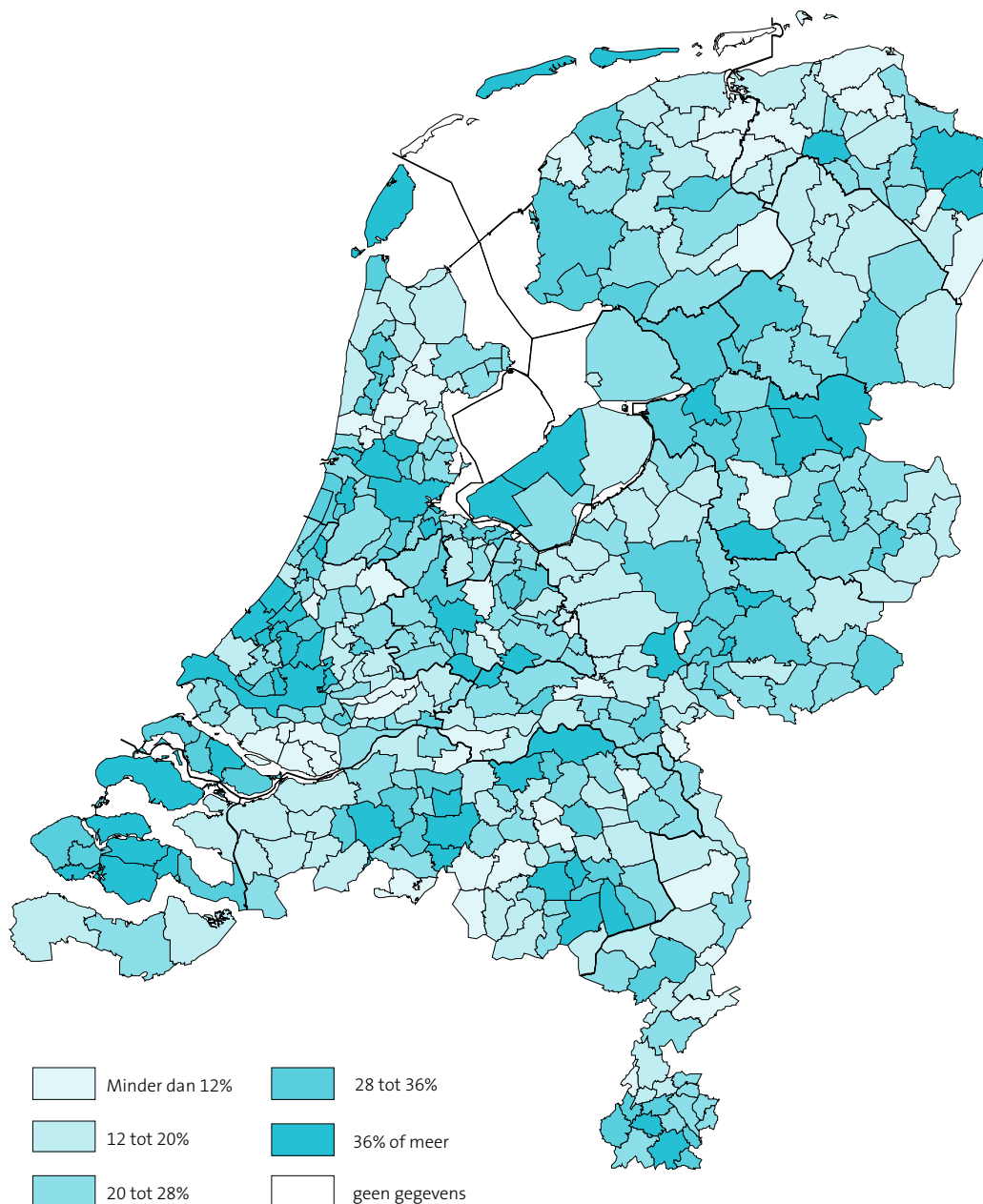
Net als de vmbo'ers moeten de leerlingen van havo en vwo na enkele leerjaren kiezen. Voor hen zijn er vier profielen: natuur en techniek, natuur en gezondheid, economie en maatschappij en cultuur en maatschappij. Een combinatie van profielen is ook mogelijk.

Op de havo kozen in 2011/'12 in de leerjaren 4 en 5 zowel jongens (50 procent) als meisjes (39 procent) het meest voor economie en maatschappij. Vooral bij de meisjes is het profiel cultuur en maatschappij in vergelijking met 2005/'06 sterk in populariteit gedaald. Dit is een gevolg van de invoering van de vernieuwde tweede fase in het schooljaar 2007/'08, waardoor wiskunde en economie in dit profiel geen verplichte vakken meer zijn. Omdat wiskunde en/of economie voor veel hbo-studies een vereiste is, kiezen de meisjes sindsdien eerder voor het profiel economie en maatschappij dan voor cultuur en maatschappij. In het vwo is de profielkeuze in de twee hoogste leerjaren wat gelijkmatiger verdeeld. Met uitzondering van cultuur en maatschappij bij de jongens en natuur en techniek bij de meisjes worden alle profielen geregeld gekozen. Wel kiezen in vergelijking met 2005/'06 steeds meer jongens en meisjes voor een combinatie van profielen. Zo wordt door de toegenomen ruimte voor scholen om eigen keuzes te maken ten aanzien van de profielstructuur en de vorm en inhoud van de examenprogramma's in de vernieuwde tweede fase het profiel natuur en gezondheid in toenemende mate gecombineerd met natuur en techniek. In iets mindere mate wordt cultuur en maatschappij gecombineerd met economie en maatschappij.

Slagingspercentages in basisberoepsgerichte leerweg van het vmbo het hoogst

In 2010/'11 waren de examenkandidaten voor de basisberoepsgerichte leerweg in het vmbo het meest succesvol. Van hen slaagde 95 procent. Binnen het vmbo bleven de eind-examenkandidaten van de overige leerwegen daar met slagingspercentages van 94 en 93 nauwelijks bij achter. Bij de vwo'ers kon 89 procent na het examen de vlag uithangen. Evenals in voorgaande jaren vielen de havisten met een slagingspercentage van 85 procent bij deze resultaten enigszins uit de toon. Zowel bij havo als vwo lagen de slagingspercentages vijf jaar eerder nog 4 procentpunten hoger dan in 2010/'11. Wellicht was de keuze

3.2.5 Aandeel vmbo'ers in de sector economie op het totaal aantal leerlingen in leerjaar 3 en 4 van het vmbo, 2011/'12* (excl. theoretische leerweg)

Bron: CBS.

3.2.6 Profielkeuze van leerlingen in de twee hoogste leerjaren van havo en vwo

	Jongens			Meisjes		
	2005/'06	2010/'11	2011/'12*	2005/'06	2010/'11	2011/'12*
	<i>x 1 000</i>					
Havo leerjaar 4 en 5	47,7	54,0	54,0	50,0	56,4	56,6
	%					
Natuur en techniek	18	19	18	1	3	3
Natuur en gezondheid	17	15	16	18	22	22
Economie en maatschappij	47	50	50	26	38	39
Cultuur en maatschappij	13	7	6	52	27	26
Natuur en techniek/natuur en gezondheid	3	8	7	1	4	4
Economie en maatschappij/cultuur en maatschappij	1	1	1	1	5	5
Overige combinaties of profiel onbekend	1	1	1	1	1	1
	<i>x 1 000</i>					
Vwo leerjaar 5 en 6	32,1	36,7	36,8	36,8	42,5	42,1
	%					
Natuur en techniek	25	26	26	4	8	8
Natuur en gezondheid	25	16	17	35	25	26
Economie en maatschappij	36	29	30	27	23	23
Cultuur en maatschappij	7	4	5	31	19	18
Natuur en techniek/natuur en gezondheid	6	18	17	2	15	15
Economie en maatschappij/cultuur en maatschappij	1	5	5	1	8	9
Overige combinaties of profiel onbekend	1	1	1	1	1	1

Bron: CBS.

voor havo of vwo de afgelopen paar jaar voor enkelen te hoog gegrepen en had een aantal vwo'ers meer succes op de havo gehad en was een aantal havisten beter af geweest op het vmbo.

Aantal geslaagden in het voortgezet onderwijs opnieuw iets afgenomen

In het schooljaar 2010/'11 behaalden in het voortgezet onderwijs bijna 167 duizend leerlingen een diploma. Dit zijn er minder dan in de vijf voorgaande jaren, maar aanzienlijk meer dan tien jaar geleden. In vergelijking met 2009/'10 is het aantal geslaagden bij het vmbo

3.2.7 Kerncijfers slagingspercentages en geslaagden voortgezet onderwijs

	2000/'01	2005/'06	2008/'09	2009/'10	2010/'11*
	%				
Slagingspercentages					
Vmbo	95	95	95	94	94
vmbo exclusief lwoo	.	96	95	95	94
vmbo met indicatie lwoo	.	93	94	94	93
basisberoepsgerichte leerweg	.	95	96	96	95
kaderberoepsgerichte leerweg	.	97	94	94	94
theoretische en gemengde leerweg	95	95	94	94	93
Havo	90	89	87	85	85
Vwo	91	93	91	89	89
	x 1 000				
Geslaagden					
w.v.	152,5	168,3	171,2	168,4	166,6
vmbo	95,4	100,9	96,5	94,7	91,6
vmbo exclusief lwoo	84,3	83,6	75,8	74,1	71,5
vmbo met indicatie lwoo	11,0	17,3	20,8	20,7	20,1
basisberoepsgerichte leerweg	.	27,6	22,8	22,0	20,2
kaderberoepsgerichte leerweg	.	26,8	26,3	25,9	24,9
theoretische en gemengde leerweg	44,6	46,5	47,4	46,9	46,4
havo	30,2	38,1	40,6	42,1	42,4
vwo	27,0	29,3	34,1	31,6	32,6

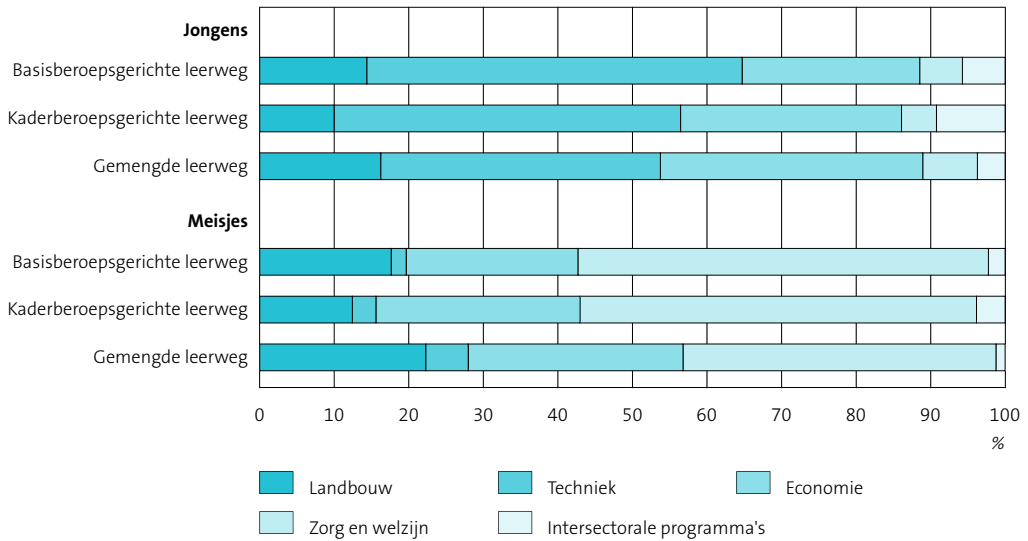
Bron: CBS.

in 2010/'11 afgenomen. Dit komt doordat er minder kandidaten voor het eindexamen ogingen, want het slagingspercentage bleef gelijk. Omgekeerd is het hogere aantal geslaagden bij de havo en het vwo uitsluitend het gevolg van een toename van het aantal eindexamenkandidaten, want ook bij deze onderwijssoorten bleef het slagingspercentage op hetzelfde niveau als in 2009/'10.

Binnen het vmbo heeft ruim de helft van de geslaagden de theoretische of gemengde leerweg gevolgd. Ruim een kwart slaagde voor de kaderberoepsgerichte leerweg en ruim een vijfde voor de basisberoepsgerichte leerweg. Van alle vmbo-geslaagden had nog eens ruim een vijfde een indicatie voor het leerwegondersteunend onderwijs.

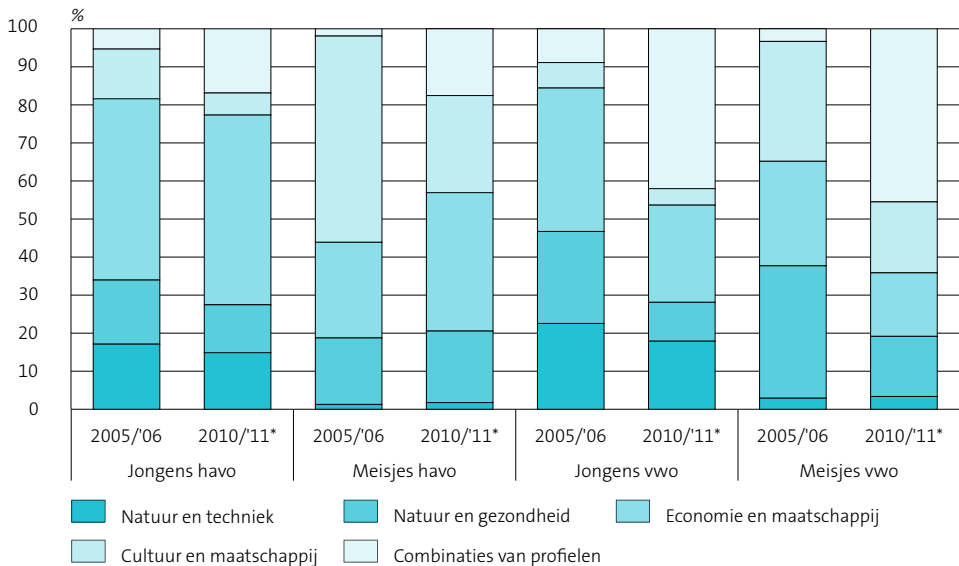
Van de jongens die in 2010/'11 voor de basisberoepsgerichte leerweg van het vmbo waren geslaagd, had de helft de sector techniek gevolgd. In de gemengde leerweg bleef dit aandeel beperkt tot 38 procent. Bij de meisjes werden in het vmbo veruit de meeste diploma's in de sector zorg en welzijn uitgereikt. In de basis- én kaderberoepsgerichte leerweg bedroeg dit aandeel rond de 54 procent en in de gemengde leerweg 42 procent. Vooral voor

3.2.8 Geslaagden voor het vmbo (excl. theoretische leerweg) naar geslacht, leerweg en sector, 2010/'11*

Bron: CBS.

3.2.9 Geslaagden voor havo en vwo naar geslacht en profiel

Bron: CBS.

jongens geldt dat de sector economie onder de geslaagden populairder is naarmate het niveau van de leerweg binnen het vmbo hoger is.

Aanzienlijke verschuiving in het aantal geslaagden per profiel

Bij de geslaagden voor de havo trad er de afgelopen vijf jaar een aanzienlijke verschuiving op in de gekozen profielen. Bij de meisjes is het aandeel van cultuur en maatschappij meer dan gehalveerd. Dit kwam ten goede aan economie en maatschappij plus de combinaties van profielen. Ook de jongens kregen in 2010/'11 vaker dan in het verleden een diploma voor meerdere profielen uitgereikt.

In het vwo komt deze trend nog veel nadrukkelijker naar voren. In 2010/'11 nam ruim twee vijfde van de jongens en meisjes een diploma voor een combinatie van profielen in ontvangst. In 2005/'06 was dit bij de jongens 9 procent en bij de meisjes 3 procent. Zoals eerder vermeld hangt deze forse verschuiving samen met de invoering van de vernieuwde tweede fase in 2007/'08. Door een ruimer aanbod bij de invulling van het vakkenpakket kozen zowel jongens als meisjes daarna vaak voor een combinatie van twee natuur- of maatschappijprofielen.

3.3 Middelbaar beroepsonderwijs en educatie

In het schooljaar 2011/'12 telde het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) ruim 523 duizend deelnemers, bijna 5 duizend minder dan in het jaar ervoor. Van alle mbo'ers volgde ruim twee derde een opleiding in de beroepsopleidende leerweg (bol). De overigen deden de beroepsbegeleidende leerweg (bbl). Deze opleidingsvorm is een combinatie van werken en leren.

In 2011/'12 volgden ruim 358 duizend deelnemers de bol, een fractie meer dan in het jaar ervoor. Het aantal deelnemers in de bbl nam daarentegen met 3 procent af tot bijna 165 duizend. Dit zijn er echter nog altijd zo'n 27 duizend meer dan 2005/'06, het jaar met het laagste aantal deelnemers in de bbl in deze eeuw tot nu toe.

Afname van werkgelegenheid in het mbo

In 2011/'12 telde het mbo 69 scholen voor de bol. Dat is er 1 minder dan in het jaar ervoor. Bijna al deze scholen boden ook opleidingen in de bbl aan.

In 2011/'12 is de werkgelegenheid in het middelbaar beroepsonderwijs (inclusief educatie) voor het eerst sinds 2005/'06 afgenomen. In voltijdbanen bood deze onderwijssoort het afgelopen schooljaar aan 37,5 duizend personen werk. Dat is 3 procent minder dan in het jaar ervoor, maar nog altijd 12 procent meer dan aan het begin van deze eeuw.

Ruim twee vijfde van de mbo'ers volgt een opleiding op het hoogste niveau

In 2011/'12 stond 44 procent van de deelnemers aan het middelbaar beroepsonderwijs ingeschreven voor een opleiding op niveau 4. Op dit hoogste niveau gaat het vrijwel uitsluitend om middenkaderopleidingen. Slechts een enkeling (0,5 procent van het totaal aantal deelnemers) stond ingeschreven voor een specialistenopleiding. Op ruime afstand volgde het aantal deelnemers aan een vakopleiding (niveau 3) en basisberoepsopleiding (niveau 2). Het aantal mbo'ers dat een assistentopleiding (niveau 1) volgde, was zeer bescheiden (5 procent).

3.3.1 Kerncijfers deelnemers, instellingen en personeelsleden middelbaar beroepsonderwijs

	2000/'01	2005/'06	2008/'09	2009/'10	2010/'11	2011/'12*
	<i>x 1 000</i>					
Deelnemers	452,0	483,8	513,9	522,3	528,0	523,3
ww.						
beroepsopleidende leerweg (bol)	298,9	346,7	342,4	351,4	357,8	358,5
beroepsbegeleidende leerweg (bbl)	153,1	137,1	171,5	170,9	170,3	164,8
	<i>x 1</i>					
Instellingen						
Beroepsopleidende leerweg (bol)	73	70	70	69	70	69
Beroepsbegeleidende leerweg (bbl) ¹⁾	70	66	67	67	67	67
	<i>1 000 voltijdbanen</i>					
Personeelsleden²⁾	33,4	36,5	38,5	38,5	38,7	37,5

Bron: CBS/OCW (DUO).

¹⁾ Vrijwel alle scholen van de bbl zijn verbonden aan een school voor de bol.

²⁾ Inclusief educatie.

Bij deze cijfers speelt het verschil in nominale duur van de mbo-opleidingen een belangrijke rol. Middenkaderopleidingen, die doorgaans 3 of 4 jaar duren, leggen meer gewicht in de schaal dan bijvoorbeeld assistentopleidingen, die binnen een half of één jaar kunnen worden afgerond.

Van alle mbo'ers is ruim de helft man. Ook ruim de helft is tussen de 15 en 20 jaar oud en bijna drie kwart is autochtoon. Bijna een kwart volgt een opleiding op het gebied van gezondheidszorg en welzijn en een vijfde een opleiding gericht op techniek, industrie en bouw.

3.3.2 Deelnemers aan het middelbaar beroepsonderwijs, 2011/'12*

	Totaal	Niveau 1: assistent- opleiding	Niveau 2: basisberoeps- opleiding	Niveau 3: vakopleiding	Niveau 4: middenkader- en specialisten- opleiding
	<i>x 1 000</i>				
Deelnemers	523,3	24,3	124,7	144,0	230,3
	<i>%</i>				
Geslacht					
Mannen	53	61	65	49	48
Vrouwen	47	39	35	51	52
Leeftijd					
15 tot 20 jaar	56	42	62	49	59
20 tot 25 jaar	27	14	18	31	29
25 tot 30 jaar	5	10	5	6	4
30 tot 35 jaar	3	6	3	3	2
35 jaar en ouder	9	28	12	10	5
Herkomstgroepering					
Autochtonen	73	48	70	75	77
Westerse allochtonen	6	9	6	6	6
Niet-westerse allochtonen	20	33	24	19	17
Onbekend	1	10	0	0	0
Leerweg					
Beroepsopleidende leerweg (bol)	69	46	52	60	85
Beroepsbegeleidende leerweg (bbi)	31	54	48	40	15
Opleidingsrichting					
Onderwijs	2	-	-	-	5
Vormgeving en audiovisuele productie	5	-	1	2	10
Handel, administratie en juridische ondersteuning	19	4	16	21	21
ICT	4	-	3	5	5
Techniek, industrie en bouw	20	22	31	18	15
Landbouw en dieren	5	15	4	4	4
Gezondheidszorg en welzijn	24	6	14	32	26
Persoonlijke dienstverlening, vervoer en veiligheid	19	7	31	19	15
Algemeen	2	45	0	-	-

Bron: CBS.

Per opleidingsniveau zijn er in deze verdelingen wel verschillen. Bij de middenkader- en specialistenopleidingen (niveau 4) zijn bijna zes van de tien deelnemers jonger dan 20 jaar. Veruit de meesten volgden de beroepsopleidende leerweg (bol). Op dit hoogste niveau was naast gezondheidszorg en welzijn ook handel, administratie en juridische ondersteuning populair. Ook bij de vakopleidingen (niveau 3) tellen deze twee opleidingsrichtingen de meeste deelnemers. Een belangrijk verschil met de middenkader- en specialistenopleidingen is dat vakopleidingen doorgaans iets oudere deelnemers trekken die hun opleiding vaak combineren met een baan. Van de mbo'ers op niveau 3 volgt namelijk 40 procent de beroepsbegeleidende leerweg (bbl).

Bij de basisberoepsopleidingen (niveau 2) is bijna twee derde van de deelnemers van het mannelijk geslacht en zijn ruim zes op de tien deelnemers jonger dan 20 jaar. Op dit niveau zijn techniek, industrie en bouw en persoonlijke dienstverlening, vervoer en veiligheid de meest gekozen opleidingsrichtingen.

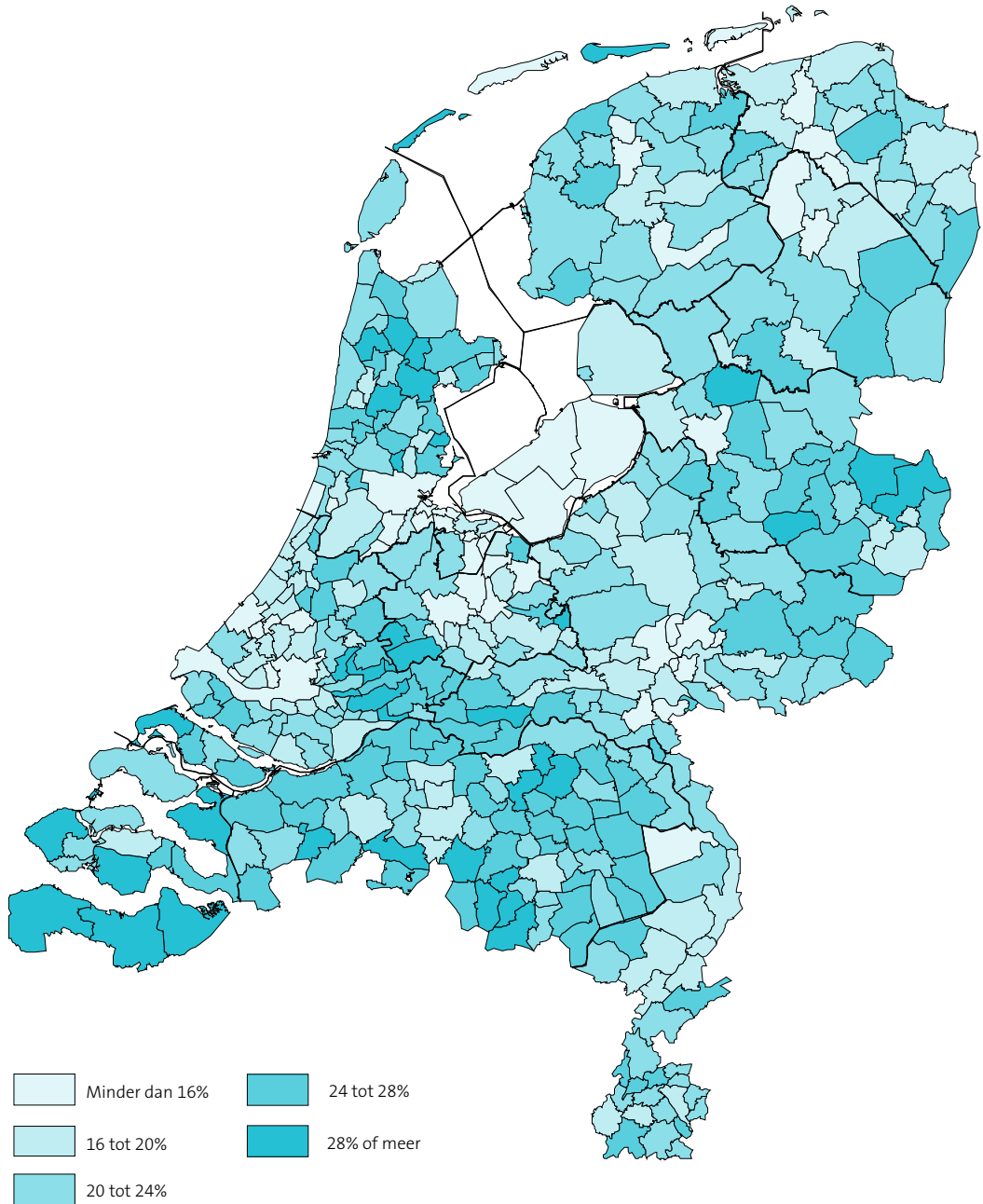
Naarmate het niveau van de opleidingen in het mbo lager is, neemt het aandeel deelnemers dat voor de bbl kiest toe. In 2011/'12 koos bij de basisberoepsopleiding 48 procent voor een combinatie van werken en leren. Bij de assistentopleidingen (niveau 1) was dit 54 procent. Ook op dit laagste niveau zijn mannen veruit in de meerderheid. Daarnaast is opvallend dat bij de assistentopleidingen één op de drie deelnemers 30 jaar of ouder is en niet-westerse allochtonen er sterk oververtegenwoordigd zijn.

In 2011/'12 volgde 45 procent van deelnemers op niveau 1 een algemene opleiding. Dit houdt in dat zij als arbeidsmarkt gekwalificeerd assistent in diverse vakgebieden inzetbaar zijn.

Techniek, industrie en bouw vooral in trek in Zeeland en Noord-Brabant

In 2011/'12 volgde 20 procent van de mbo-deelnemers een opleiding in de richting techniek, industrie of bouw. In Oost-Nederland, de Kop van Noord-Holland, het grensgebied tussen Zuid-Holland en respectievelijk Gelderland en Utrecht, de Zuid-Hollandse eilanden en de provincies Zeeland en Noord-Brabant is dit aandeel aanzienlijk groter, 24 procent of meer. In Schoonhoven, waar mbo'ers onder andere een opleiding voor goud- en zilversmid kunnen volgen, is het aandeel techniek, industrie en bouw zelfs bijna 40 procent. Hiertegenover staat dat deze opleidingsrichting verhoudingsgewijs veel minder deelnemers telt in enkele verspreid liggende gemeenten in het noorden van ons land, de regio Arnhem-Nijmegen, de regio Utrecht-Amersfoort, Oost- en Zuid-Flevoland, de regio Amsterdam-Haarlem, de grote steden rond het Westland (Den Haag, Zoetermeer en Rotterdam) en Noord-Limburg (Venray). In deze gebieden volgde nog geen 16 procent van de deelnemers een opleiding in de richting techniek, industrie of bouw.

3.3.3 Aandeel mbo-deelnemers in de richting techniek, industrie en bouw op het totaal aantal mbo-deelnemers per woongemeente, 2011/'12*

Bron: CBS.

Groei van het aantal geslaagden in het mbo weer genormaliseerd

In 2010/'11 kregen in het mbo ruim 175 duizend personen een diploma uitgereikt. Dat zijn er 25 duizend minder dan in het jaar ervoor. Ruim 88 duizend geslaagden hadden in 2010/'11 het mbo via de bol gevolgd en bijna 61 duizend via de bbl. Deze aantallen wijken nauwelijks af van het voorgaande jaar.

Het uitzonderlijk hoge aantal geslaagden in 2009/'10 was grotendeels het gevolg van een wijziging in de Wet Kinderopvang, waardoor ouders die van gastouderopvang gebruik maken alleen recht op kinderopvangtoeslag hebben als de gastouder in het bezit is van een diploma helpende zorg en welzijn op mbo-niveau 2 of een diploma dat daaraan is gelijkgesteld. Bij de opleidingen voor hulp bij zorg en welzijn werden daardoor in 2009/'10 bijna 39 duizend geslaagden (vrijwel uitsluitend extraneï) op dit niveau geteld. In 2008/'09 waren dit er 10 duizend en in 2010/'11 bijna 14 duizend.

Bij de extraneï is het aantal geslaagden in een jaar tijd bijna gehalveerd. De afname van bijna 52 duizend geslaagden in 2009/'10 naar ruim 26 duizend geslaagden in 2010/'11 is vrijwel uitsluitend toe te schrijven aan de opleidingen voor hulp bij zorg en welzijn.

3.3.4 Kerncijfers geslaagden middelbaar beroepsonderwijs

	2000/'01	2005/'06	2008/'09	2009/'10	2010/'11*
	<i>x 1 000</i>				
Middelbaar beroepsonderwijs	128,7	146,3	161,8	200,4	175,4
<i>ww.</i>					
<i>leerweg</i>					
beroepsopleidende leerweg (bol)	79,4	85,8	86,1	87,6	88,3
beroepsbegeleidende leerweg (bbl)	49,3	46,7	55,4	61,1	60,8
alleen examendeelnemer		13,8	20,2	51,7	26,3
<i>opleidingsrichting</i>					
onderwijs	.	4,1	3,9	3,5	3,3
vormgeving en audiovisuele productie	.	2,9	4,1	4,9	5,4
handel, administratie en juridische ondersteuning	.	30,0	31,2	33,6	32,4
ICT	.	6,8	6,0	5,9	6,1
techniek, industrie, bouw	.	31,3	34,6	37,4	35,7
landbouw en dieren	.	6,5	7,2	8,0	8,5
gezondheidszorg en welzijn	.	36,1	38,3	67,3	42,2
persoonlijke dienstverlening, vervoer en veiligheid	.	26,1	31,1	33,4	34,1
algemeen	.	2,4	5,4	6,3	7,8

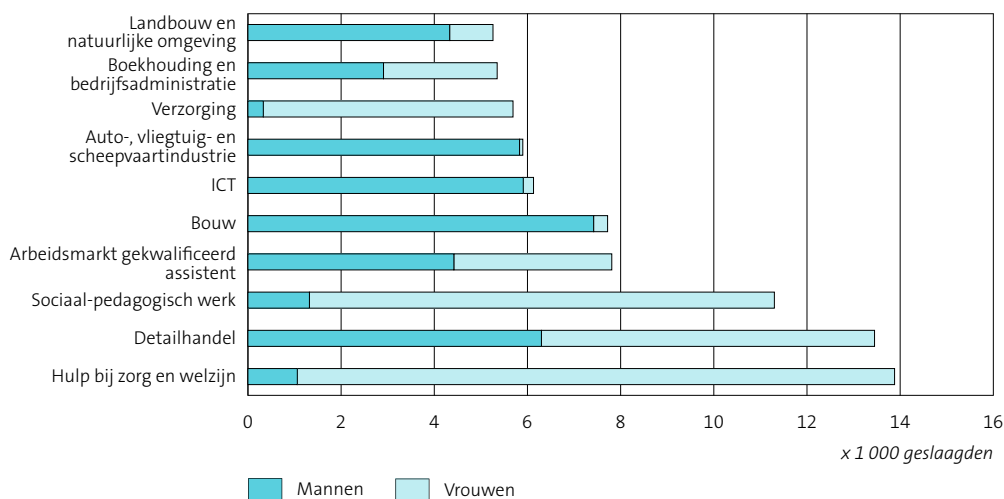
Bron: CBS.

Genoemde wetwijziging heeft ook zijn weerslag op de ontwikkeling van het aantal geslaagden bij gezondheidszorg en welzijn. Ondanks een forse daling werden in deze opleidingsrichting ook in 2010/'11 de meeste mbo-diploma's uitgereikt. De afgelopen vijf jaar nam vooral het aantal geslaagden in de richtingen persoonlijke dienstverlening, vervoer en veiligheid en algemeen (arbeidsmarkt gekwalificeerd assistent) flink toe. Bij de opleidingsrichtingen onderwijs en ICT is het aantal geslaagden de afgelopen vijf jaar daarentegen iets afgenomen.

De meeste diploma's voor hulp bij zorg en welzijn

Uit de meest verfijnde indeling van de opleidingen in het mbo blijkt dat in 2010/'11 de meeste diploma's werden uitgereikt voor opleidingen op het gebied van hulp bij zorg en welzijn, detailhandel en sociaal-pedagogisch werk. De populariteit van de opleidingen op het gebied van gezondheidszorg en welzijn is vooral te danken aan de vrouwen. Daarentegen zorgden vrijwel uitsluitend de mannen er voor dat de auto-, vliegtuig- en scheepvaartindustrie, ICT en bouw in de toptien van meest populaire opleidingen onder de geslaagden in het mbo behoren.

3.3.5 Tien populairste opleidingsrichtingen¹⁾ onder geslaagden in het mbo, 2010/'11*

Bron: CBS.

¹⁾ Deze grafiek is gebaseerd op de meest verfijnde indeling met 46 opleidingsrichtingen in het mbo.

Aantal deelnemers bij de educatie opnieuw sterk afgenomen

In het schooljaar 2011/'12 namen op 1 oktober volgens voorlopige cijfers bijna 22 duizend volwassenen deel aan de door ROC's aangeboden educatie die via de gemeenten door het Ministerie van OCW wordt bekostigd. Dat is een kwart minder dan in het jaar ervoor. Deze verdere afname is mogelijk het gevolg van forse bezuinigingen op het educatiebudget die vanaf 2010 door het ministerie aan de gemeenten zijn opgelegd. In de periode 2007/'08–2009/'10 stonden ieder jaar namelijk nog rond de 37 duizend volwassenen bij deze vorm van volwassenenonderwijs ingeschreven.

3.3.6 Deelnemers aan de educatie¹⁾

	2006/'07	2010/'11	2011/'12*			
			totaal ²⁾	w.o.		
				autochtonen	westerse allochtonen	niet-westerse allochtonen
	<i>x 1 000</i>					
Totaal³⁾	48,3	28,5	21,9	5,8	3,2	12,7
	<i>%</i>					
Geslacht						
Mannen	31	34	34	40	30	33
Vrouwen	69	66	66	60	70	67
Niveau						
Niveau 1	40	45	44	54	27	43
Niveau 2	34	28	28	39	30	22
Niveau 3	16	13	13	6	23	13
Niveau 4	10	6	7	1	18	7
Onbekend	-	8	9	0	2	14
Educatietype						
Educatieve redzaamheid (4)	3	1	1	0	2	1
Sociale redzaamheid (1–4)	48	58	54	86	47	41
Professionele redzaamheid (1–4)	50	33	36	14	49	43
Alfabetisering	-	8	9	0	2	14

Bron: CBS.

¹⁾ Het betreft hier uitsluitend de door ROC's aangeboden educatie die via de gemeenten door het Ministerie van OCW wordt bekostigd, exclusief het vavo. Bij alle cijfers gaat het om het aantal deelnemers op 1 oktober van het betreffende schooljaar.

²⁾ Inclusief deelnemers van wie de herkomstgroepering onbekend is.

³⁾ Inclusief een zeer gering aantal deelnemers van wie het geslacht in de registratie onbekend is.

Ruim de helft volgt een opleiding sociale redzaamheid

In 2011/'12 waren twee op de drie deelnemers bij de educatie vrouwen. Ruim de helft van alle deelnemers volgde een opleiding die gericht is op sociale redzaamheid en 36 procent een opleiding waarbij het accent ligt op de professionele redzaamheid. Slechts 10 procent van de deelnemers ging naar een opleiding voor educatieve redzaamheid of naar een alfabetiseringscursus voor allochtonen.

Bijna negen op de tien autochtone deelnemers aan de educatie volgden een opleiding waarbij het accent op sociale redzaamheid ligt. Van de deelnemers met een westerse of niet-westerse achtergrond was dat minder dan de helft. Zij volgden vaker een opleiding voor professionele redzaamheid.

Behalve naar type zijn de opleidingen van de educatie ook in te delen naar niveau. In 2011/'12 volgde drie kwart van de deelnemers een opleiding op niveau 1 of niveau 2, de zogenaamde basiseducatie. De opleidingen op deze twee laagste niveaus zijn gericht op het aanleren van sociale vaardigheden en basisvaardigheden in lezen, schrijven en rekenen. Daarnaast volgde 13 procent van de deelnemers een opleiding op niveau 3 en 7 procent een opleiding op niveau 4. Niveau 3 komt overeen met het niveau van de theoretische leerweg van het vmbo of de vakopleiding van het mbo. Niveau 4 correspondeert met het niveau van de havo, het vwo of de middenkaderopleiding van het mbo. Van 9 procent van de deelnemers is het niveau van de opleiding onbekend. Het gaat daarbij om alfabetiseringscursussen.

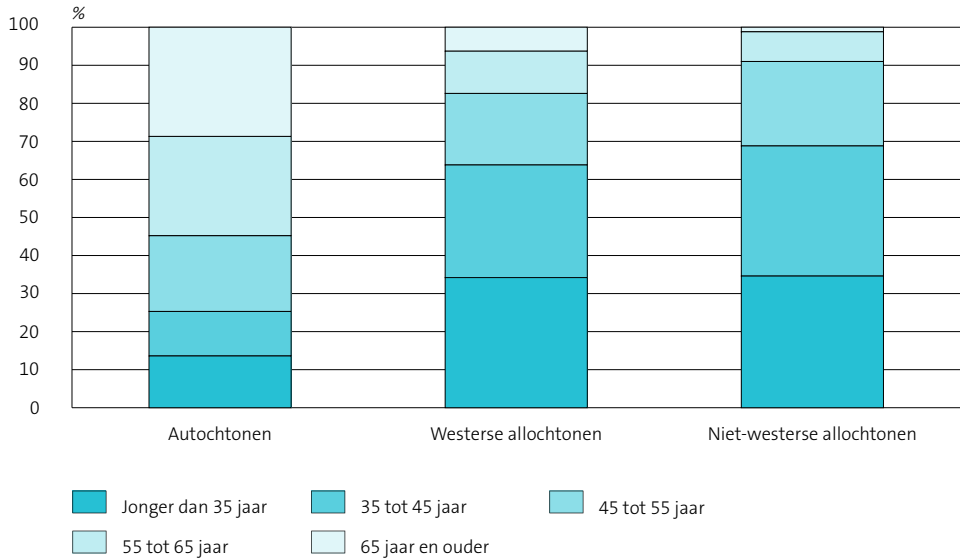
Opvallend veel ouderen onder autochtone deelnemers aan de educatie

In het schooljaar 2011/'12 was ruim de helft van de 6 duizend autochtone deelnemers aan de educatie 55 jaar of ouder. De meeste van deze ouderen waren zelfs de 65 al gepasseerd. De bijna 16 duizend allochtone deelnemers aan de educatie waren gemiddeld een stuk jonger. Zowel van de westerse als niet-westerse allochtonen was ruim een derde nog geen 35 en een iets grotere groep pas tussen de 35 en 45 jaar.

Aantal deelnemers bij het vavo opnieuw gedaald

In 2011/'12 telde het voortgezet algemeen volwassenenonderwijs bijna 14 duizend deelnemers. Dat is bijna een tiende deel minder dan in het jaar ervoor. In 2000/'01 gingen ruim 24 duizend deelnemers naar het vavo. In 2006/'07 was dit aantal gehalveerd, vooral door een zeer sterke afname van de deelname aan de theoretische leerweg van het vmbo. In de periode 2007/'08–2009/'10 zat het vavo weer in de lift. Deze groei hing deels samen met de invoering van de vernieuwde tweede fase in het voortgezet onderwijs. Niet elke school

3.3.7 Deelnemers aan de educatie naar leeftijd, 2011/'12*

Bron: CBS.

voor havo of vwo bood leerlingen die voor het eindexamen waren gezakt, de gelegenheid om een jaar later het eindexamen van de oude tweede fase over te doen. In het vavo was dit wel mogelijk.

In 2011/'12 stond bij het vavo bijna 60 procent van deelnemers ingeschreven voor de havo, 25 procent voor het vwo en 15 procent voor de theoretische leerweg van het vmbo. Evenals in het voortgezet onderwijs neemt onder deze deelnemers het aandeel vrouwen en autochtonen toe naarmate de onderwijssoort hoger is.

Rendement in het vavo sterk toegenomen

In 2010/'11 werd aan ruim 8 duizend deelnemers van het vavo een diploma uitgereikt (tabel 3.3.8). Dat zijn er bijna duizend meer dan in het jaar ervoor. Deze groei is vrijwel geheel toe te schrijven aan de deelnemers die via deze onderwijssoort alsnog een havo-diploma behaalden. Opmerkelijk is dat het rendement van het vavo de afgelopen tien jaar sterk is toegenomen. In 2000/'01 ontving slechts 22 procent van de deelnemers aan het vavo een diploma. In 2010/'11 was dit meer dan de helft (53 procent).

3.3.8 Kerncijfers deelnemers, instellingen en geslaagden in het voortgezet algemeen volwassenenonderwijs (vavo)

	2000/'01	2005/'06	2008/'09	2009/'10	2010/'11	2011/'12*
	× 1 000					
Deelnemers	24,3	15,0	15,4	16,7	15,2	13,8
w.v.						
vmbo theoretische leerweg	10,2	4,5	2,5	2,5	2,3	2,1
havo	9,8	8,1	9,5	9,4	9,1	8,2
vwo	4,4	2,5	3,4	4,7	3,8	3,5
	× 1					
Instellingen	41	37	37	37	37	.
	× 1 000					
Geslaagden¹⁾	5,4	4,2	6,5	7,2	8,1	
w.v.						
vmbo theoretische leerweg	1,2	1,0	1,0	1,0	1,1	
havo	2,8	2,2	4,0	3,7	4,7	
vwo	1,4	1,0	1,5	2,4	2,3	

Bron: CBS.

¹⁾ Voorlopige cijfers in 2010/'11.

3.3.9 Deelnemers aan het voortgezet algemeen volwassenenonderwijs, 2011/'12*

	Totaal	Geslacht		Herkomstgroepering ¹⁾		
		mannen	vrouwen	autochtonen	westerse allochtonen	niet-westerse allochtonen
	× 1 000		%			
Totaal	13,8	51	49	66	9	25
Vmbo theoretische leerweg	2,1	55	45	56	9	35
Havo	8,2	53	47	67	9	24
Vwo	3,5	46	54	70	9	21

Bron: CBS.

¹⁾ Exclusief een klein aantal deelnemers van wie de herkomstgroepering onbekend is.

3.4 Hoger onderwijs

In het studiejaar 2011/'12 stonden bijna 667 duizend personen ingeschreven in het door de overheid bekostigde hoger onderwijs. Dat is 1,5 procent meer dan in het jaar ervoor. In de afgelopen elf jaar is zowel het aantal studenten in het hoger beroepsonderwijs (hbo) als in het wetenschappelijk onderwijs (wo) voortdurend toegenomen.

3.4.1 Kerncijfers ingeschrevenen, instellingen en personeelsleden hoger onderwijs¹⁾

	2000/'01	2005/'06	2008/'09	2009/'10	2010/'11	2011/'12*
	<i>x 1 000</i>					
Ingeschrevenen²⁾	476,7	560,3	602,0	634,1	656,7	666,8
ww.						
hoger beroepsonderwijs	312,7	356,8	383,7	403,3	416,6	423,7
wetenschappelijk onderwijs	166,3	205,9	220,5	233,1	242,3	245,3
	<i>x 1</i>					
Instellingen	75	65	64	64	63	52
ww.						
hoger beroepsonderwijs	62	52	51	51	50	39
wetenschappelijk onderwijs	13	13	13	13	13	13
	<i>1 000 voltijdbanen</i>					
Personeelsleden	61,7	61,4	66,1	68,4	69,7	
ww.						
hoger beroepsonderwijs	21,7	24,5	28,4	29,3	29,9	
wetenschappelijk onderwijs	40,0	36,9	37,7	39,1	39,8	

Bron: CBS/OCW (DUO).

¹⁾ Exclusief de Open Universiteit, de theologische universiteiten en de universiteit voor Humanistiek.

²⁾ Ingeschrevenen die in één opleidingsjaar zowel een hbo- als wo-studie volgen, zijn bij beide vormen van hoger onderwijs meegeteld. Binnen het hoger onderwijs als geheel worden zij slechts eenmaal meegeteld, waardoor het totaal iets lager is dan de som van hbo en wo afzonderlijk.

Sterke afname van het aantal hogescholen

In 2011/'12 waren er in ons land 52 door de overheid bekostigde instellingen voor hoger onderwijs: 39 hogescholen en 13 universiteiten. Vooral door fusies is het aantal hogescholen begin deze eeuw en het afgelopen studiejaar sterk afgenomen. In 2000/'01 waren er nog 62 hogescholen.

In voltijdbanen uitgedrukt bood het hoger onderwijs in 2010/'11 aan bijna 70 duizend personen werk. In vergelijking met een jaar eerder is zowel in het hbo als in het wo de werkgelegenheid met ongeveer 2 procent toegenomen.

3.4.2 Ingeschrevenen hoger onderwijs, 2011/'12*

	Totaal	Hoger beroepsonderwijs	Wetenschappelijk onderwijs
	<i>× 1 000</i>		
Ingeschrevenen	666,8	423,7	245,3
	%		
Geslacht			
Mannen	48	48	48
Vrouwen	52	52	52
Leeftijd			
Jonger dan 20 jaar	20	21	18
20 tot 25 jaar	56	55	58
25 tot 30 jaar	15	14	18
30 jaar en ouder	9	11	6
Herkomstgroepering			
Autochtonen	72	74	71
Westerse allochtonen	11	9	14
Niet-westerse allochtonen	14	15	13
Onbekend	2	2	2
Opleidingsvorm			
Voltijd	88	83	96
Deeltijd	10	14	4
Duaal ¹⁾	2	3	0

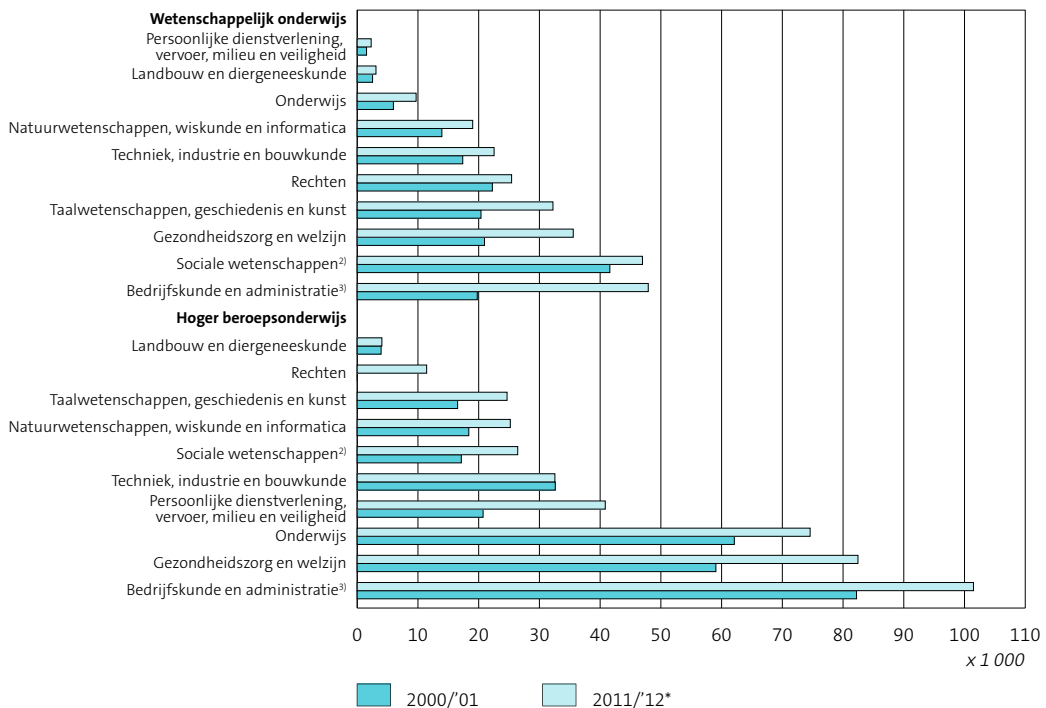
Bron: CBS.

¹⁾ Duaal onderwijs is een opleidingsvorm waarbij werken en leren worden gecombineerd.

Het hbo is ook bij 30-plussers nog in trek

In 2011/'12 stonden in het hbo en wo iets meer vrouwen dan mannen ingeschreven. In beide onderwijssoorten zijn de 20- tot 25-jarigen in de meerderheid. De meesten hadden havo, mbo of vwo als vooropleiding. Opvallend is dat in het hbo het aandeel 30-plussers bijna twee keer zo groot is als in het wo (11 om 6 procent). Mogelijk speelt het grotere aanbod van deeltijdstudies in het hbo daarbij een rol van betekenis. In het hbo was bijna drie kwart van de studenten autochtoon, in het wo een iets kleiner deel. Binnen het hbo was verder 9 procent van westers en 15 procent van niet-westers allochtone herkomst. Binnen het wo hielden de westers en niet-westers allochtone studenten elkaar vrijwel in evenwicht. Ze maakten respectievelijk 14 en 13 procent uit van het totaal aantal wo'ers. Het hoger onderwijs kent drie opleidingsvormen: voltijd-, deeltijd- en duaal onderwijs. In 2011/'12 volgde in het wo 96 procent van de studenten een voltijdstudie en in het hbo 83 procent. Bij de overige studenten waren vooral deeltijdstudies in trek.

3.4.3 Ingeschreven in het hoger onderwijs naar studierichting (Isced-gebieden)¹

Bron: CBS.

¹⁾ Iscedgebieden zijn de door het CBS gehanteerde studierichtingen uit de International Standard Classification of Education van de Unesco.

²⁾ Inclusief algemene economie, journalistiek, documentatie en informatie.

³⁾ Onder deze studierichting vallen onder meer bedrijfseconomie, commerciële economie en (juridische) bestuurskunde.

Populariteit studies bedrijfskunde en administratie fors toegenomen

Zowel in het hbo als in het wo telt bedrijfskunde en administratie het hoogste aantal ingeschrevenen. In het hbo was dat elf jaar geleden ook al zo, maar in het wo is deze studierichting enorm in populariteit gestegen. In 2011/'12 volgden bijna tweeënhalf keer zoveel wo-studenten een studie bedrijfskunde of administratie als in 2000/'01. In het hbo zijn daarnaast studies op het gebied van gezondheidszorg en welzijn en onderwijs in trek. Ook is het aantal ingeschrevenen voor studies op het gebied van persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid sterk toegenomen en spreekt de in 2002/'03 gestarte opleiding hbo-rechten duidelijk aan. Hier staat tegenover dat techniek, industrie en bouwkunde als enige studierichting geen groei doormaakte en in 2011/'12 nog evenveel ingeschrevenen telde als elf jaar geleden. In het wo doet sociale wetenschappen met 47 duizend studenten nauwelijks onder voor bedrijfskunde en administratie. Op enige afstand volgen gezondheidszorg en welzijn en taalwetenschappen, geschiedenis en kunst. Bij beide studierichtingen is het aantal ingeschrevenen sinds 2000/'01 fors toegenomen.

3.4.4 Ingeschrevenen hoger onderwijs naar studierichting, 2011/'12*

	HOOP-gebieden ¹⁾										
	Onderwijs	Landbouw en natuurlijke omgeving	Natuur	Techniek	Gezondheid	Economie	Recht	Gedrag en maatschappij	Taal en cultuur	Sector overstijgend	Totaal
	<i>x 1 000</i>										
Isced-gebieden ²⁾											
Onderwijs	65,9	0,7	0,1	-	-	-	-	16,4	-	-	83,1
Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst	0,1	-	0,1	8,9	-	1,8	0,0	2,1	40,7	2,9	56,6
Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten	0,4	2,8	0,3	8,5	0,1	156,3	28,0	54,1	8,3	0,2	259,1
Natuurwetenschappen, wiskunde en informatica	-	2,2	13,8	22,2	0,2	6,1	-	-	-	-	44,4
Techniek, industrie en bouwkunde	-	3,1	0,9	49,7	0,0	-	-	0,6	0,6	0,0	55,0
Landbouw en diergeneeskunde	-	5,6	-	-	1,5	-	-	-	-	-	7,1
Gezondheidszorg en welzijn	-	0,3	4,0	5,5	67,5	0,2	-	40,4	0,1	-	117,9
Persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid	-	1,5	0,4	3,7	1,5	32,7	-	3,3	-	0,1	43,1
Onbekend	-	-	0,5	-	-	-	-	-	0,0	-	0,6
Totaal	66,5	16,1	20,1	98,5	70,8	197,0	28,1	116,8	49,7	3,3	666,8

Bron: CBS/OCW (DUO).

¹⁾ HOOP-gebieden zijn de door het Ministerie van OCW gehanteerde studierichtingen uit het Hoger Onderwijs en OnderzoeksPlan.

²⁾ Isced-gebieden zijn de door het CBS gehanteerde studierichtingen uit de International Standard Classification of Education van de Unesco.

Bij het onderscheiden van de studierichtingen in het hoger onderwijs heeft het Centraal Bureau voor de Statistiek gebruik gemaakt van de International Standard Classification of Education (ISCED) van de Unesco. Het Ministerie van OCW gebruikt een indeling naar HOOP-gebieden. HOOP staat voor Hoger Onderwijs en Onderzoeksplan. Bij deze indeling was in 2011/'12 economie de populairste studierichting, op ruime afstand gevolgd door gedrag en maatschappij en techniek.

Aantal eerstejaars in het hbo iets afgenomen

In 2011/'12 telde het hbo 99 duizend eerstejaarsstudenten, ruim 1 procent minder dan in het jaar ervoor. Bij de mannen was bedrijfskunde en administratie veruit de populairste studierichting. Vrouwen kozen het meest voor gezondheidszorg en welzijn. Daarnaast waren bij de vrouwelijke eerstejaars studies op het gebied van onderwijs in trek. De afgelopen jaren is de belangstelling om aan een lerarenopleiding te beginnen echter sterk afgenomen. Opleidingsrichtingen die hoofdzakelijk aantrekkingskracht hebben op mannen zijn techniek, industrie en bouwkunde en natuurwetenschappen, wiskunde en informatica.

3.4.5 Eerstejaars hbo-studenten naar studierichting

	Mannen			Vrouwen		
	2005/'06	2010/'11	2011/'12*	2005/'06	2010/'11	2011/'12*
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	41,7	47,1	47,2	47,2	53,0	51,7
	%					
Onderwijs	10	9	8	27	21	20
Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst	6	6	6	5	6	6
Sociale wetenschappen ¹⁾	4	5	4	6	8	8
Bedrijfskunde en administratie ²⁾	30	32	33	16	16	17
Rechten	1	2	2	3	4	4
Natuurwetenschappen, wiskunde en informatica	11	10	10	1	2	2
Techniek, industrie en bouwkunde	16	15	14	2	3	3
Landbouw en diergeneeskunde	1	1	1	1	1	1
Gezondheidszorg en welzijn	9	10	10	29	31	31
Persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid	11	10	10	9	9	9

Bron: CBS.

¹⁾ Inclusief algemene economie, journalistiek en documentatie en informatie.

²⁾ Onder deze studierichting vallen onder meer bedrijfseconomie, commerciële economie en (juridische) bestuurskunde.

In 2011/'12 stonden bijna 53 duizend studenten voor het eerst ingeschreven bij een universiteit. Dat is een fractie meer dan een jaar eerder. Evenals in het hbo schreven mannelijke eerstejaars zich het meest in voor een studie op het gebied van bedrijfskunde en administratie. Vrouwelijke eerstejaars waren in het wo het meest geïnteresseerd in sociale wetenschappen. In tegenstelling tot in het hbo oefenden studies op het gebied van onderwijs in het wo vrijwel uitsluitend aantrekkingskracht uit op vrouwen.

Verdere toename van afgestudeerden in het wo

Met ingang van het studiejaar 2002/'03 is in het hoger onderwijs het bachelor-masterstelsel ingevoerd. Als gevolg daarvan zijn de meeste reguliere hbo-opleidingen omgezet in bacheloropleidingen van vier jaar en zijn de wetenschappelijke opleidingen opgedeeld in een bachelorfase van drie jaar en een daarop aansluitende masterfase van één jaar of langer. Om de instroom in het hoger onderwijs te vergroten kunnen studenten in het hoger beroepsonderwijs vanaf 2006/'07 ook voor een tweejarig associate degree-programma kiezen. In 2010/'11 zijn in het hbo ruim 61 duizend studenten afgestudeerd voor een

3.4.6 Eerstejaars wo-studenten naar studierichting¹⁾

	Mannen			Vrouwen		
	2005/'06	2010/'11	2011/'12*	2005/'06	2010/'11	2011/'12*
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	20,4	24,2	25,0	21,8	28,1	27,8
	%					
Onderwijs	1	1	1	8	7	6
Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst	11	11	11	16	15	14
Sociale wetenschappen ²⁾	16	15	14	25	26	26
Bedrijfskunde en administratie ³⁾	25	30	29	13	16	16
Rechten	9	7	8	13	11	12
Natuurwetenschappen, wiskunde en informatica	11	11	11	4	5	5
Techniek, industrie en bouwkunde	15	15	15	3	4	4
Landbouw en diergeneeskunde	1	1	1	1	1	1
Gezondheidszorg en welzijn	9	8	9	16	13	14
Persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid	1	1	1	1	1	1

Bron: CBS.

¹⁾ Exclusief een zeer klein aantal eerstejaars van wie de studierichting onbekend is.

²⁾ Inclusief algemene economie, journalistiek en documentatie en informatie.

³⁾ Onder deze studierichting vallen onder meer bedrijfseconomie en (juridische) bestuurskunde.

bacheloropleiding. Dat is ruim 1 procent minder dan in het jaar ervoor. Daarnaast slaagden duizend studenten voor een associate degree-programma. Het aantal afgestudeerden voor een vervolgopleiding in het hbo nam ten opzichte van het voorgaande studiejaar met een zesde deel toe tot ruim 4.700.

In 2010/'11 werd in het wetenschappelijk onderwijs aan bijna 31 duizend studenten het bachelordiploma uitgereikt en aan bijna 32 duizend studenten het masterdiploma. Ten opzichte van 2009/'10 namen beide groepen met ongeveer een achtste deel toe. Tegenover een verdere toename van het aantal afgestudeerden voor een masteropleiding staat een verdere afname van afgestudeerden voor een doctoraalopleiding. Met ruim duizend afgestudeerden zijn deze 'oude' opleidingen in het wo bijna verleden tijd.

3.4.7 Kerncijfers afgestudeerden hoger onderwijs¹⁾

	2000/'01	2005/'06	2008/'09	2009/'10	2010/'11*
	<i>x 1 000</i>				
Hoger beroepsopleiding					
Associate degree ²⁾			0,8	1,0	1,0
Bachelor ³⁾	53,1	59,5	61,7	62,2	61,5
Master/vervolgopleiding	3,0	4,5	4,0	4,0	4,7
Wetenschappelijk onderwijs					
Bachelor	0,1	19,1	26,1	27,4	30,8
Master ⁴⁾		12,6	26,2	28,0	31,6
Doctoraal	20,4	16,7	2,5	2,3	1,2
Vervolgopleiding ⁵⁾	2,4	3,1	3,2	3,5	3,9
Promoties	2,5	3,0	3,3	3,7	3,7

Bron: CBS.

¹⁾ Exclusief de Open Universiteit, de theologische universiteiten en de universiteit voor Humanistiek.

²⁾ Een associate degreeprogramma is een tweejarig programma binnen een hbo-bacheloropleiding.

³⁾ Vóór de invoering van het bachelor-masterstelsel betreft het de hoofdfase van een hbo-studie.

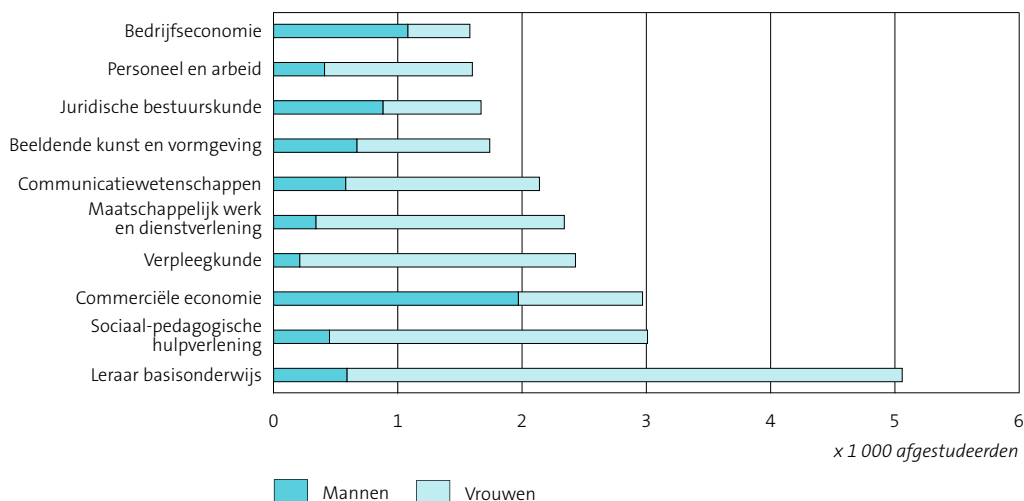
⁴⁾ Exclusief de beroeps- of masteropleidingen geneeskunde, diergeneeskunde, tandheelkunde en farmacie plus de afgestudeerden van alle universitaire opleidingen voor leraar.

⁵⁾ Vóór invoering van het bachelor-masterstelsel betreft het afgestudeerden voor een beroepsdiploma geneeskunde, diergeneeskunde, tandheelkunde en farmacie plus de afgestudeerden van alle universitaire opleidingen voor leraar. Na invoering van dit stelsel gaat het om masteropleidingen in genoemde studierichtingen.

Veruit de meeste hbo-diploma's voor leraar basisonderwijs

Evenals in het mbo zijn de opleidingen in het hoger onderwijs op verschillende manieren naar richting in te delen. Bij de meest verfijnde indeling worden in het hbo en wo door het CBS 187 verschillende studierichtingen onderscheiden. In grafiek 3.4.8 zijn daarvan de tien populairste richtingen, dat wil zeggen die met het hoogste aantal geslaagden voor een hbo-bachelordiploma in 2010/'11, weergegeven. De meeste diploma's (ruim 5 duizend) werden dat studiejaar uitgereikt voor de opleiding leraar basisonderwijs. Op grote afstand

3.4.8 Tien populairste studierichtingen¹⁾ onder afgestudeerden voor een bachelordiploma in het hbo, 2010/'11*

Bron: CBS.

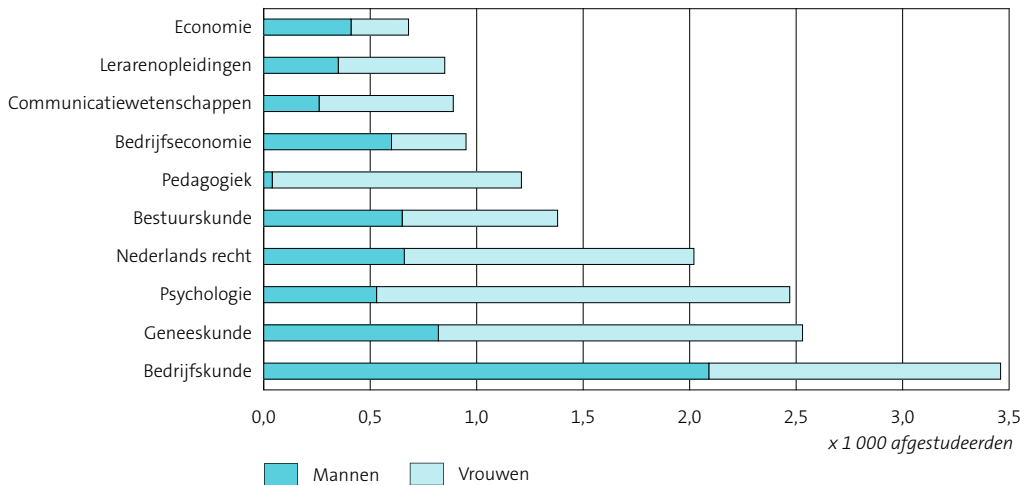
¹⁾ Deze grafiek is gebaseerd op de meest verfijnde indeling met 187 verschillende studierichtingen in het hoger onderwijs.

volgden sociaal-pedagogische hulpverlening en commerciële economie. Bij de economische studies waren de mannen veruit in de meerderheid. Daarentegen maken vrouwen de dienst uit bij geslaagden voor leraar basisonderwijs en alle opleidingsrichtingen op het gebied van zorg en welzijn.

Bijna 3,5 duizend masterdiploma's in het wo voor bedrijfskunde

In grafiek 3.4.9 zijn op een vergelijkbare wijze de tien studierichtingen met het hoogste aantal geslaagden voor een wo-masterdiploma weergegeven. Met bijna 3,5 duizend geslaagden prijkte de masteropleiding bedrijfskunde in 2010/'11 op de eerste plaats. Op ruime afstand volgden geneeskunde, psychologie en Nederlands recht. Bij de drie laatstgenoemde studies waren de vrouwen veruit in de meerderheid. Bij pedagogiek was de oververtegenwoordiging van vrouwen nóg groter en kon je het aantal mannen onder de geslaagden op een paar handen tellen.

3.4.9 Tien populairste studierichtingen¹⁾ onder afgestudeerden voor een masterdiploma²⁾ in het wo, 2010/'11*

Bron: CBS.

¹⁾ Deze grafiek is gebaseerd op de meest verfijnde indeling met 187 verschillende studierichtingen in het hoger onderwijs.

²⁾ Hieronder vallen ook de beroepsdiploma's voor geneeskunde, diergeneeskunde, tandheelkunde, farmacie en alle universitaire lerarenopleidingen plus de doctoraaldiploma's voor de andere studierichtingen.

Aantal afgestudeerden voor een vervolgopleiding in het wo opnieuw gegroeid

Voor geneeskunde, diergeneeskunde, tandheelkunde, farmacie en alle universitaire lerarenopleidingen moet een afsluitend beroepsexamen worden afgelegd. In 2010/'11 is het aantal afgestudeerden voor deze studies in vergelijking met het jaar ervoor opnieuw iets toegenomen. Het kwam uit op 3,9 duizend (zie tabel 3.4.7). Daarnaast promoveerden 3,7 duizend personen, vrijwel evenveel als in het voorgaande studiejaar.

3.5 Levenlang leren

In 2011 volgden bijna 1,5 miljoen mensen van 15 tot 65 jaar een opleiding of cursus in het kader van het post-initiële onderwijs. De participatiegraad bedroeg 15,3 procent. Dat is net iets hoger dan in 2010. Vrouwen nemen al jaren relatief vaker deel aan het post-initieel onderwijs dan mannen. De deelname van mannen is in 2011 ten opzichte van het jaar ervoor wel gestegen, terwijl de deelname van vrouwen juist iets gedaald is.

3.5.1 Kerncijfers post-initieel onderwijs

	Deelname absoluut				Participatiegraad ¹⁾			
	2003	2005	2010	2011*	2003	2005	2010	2011*
	x 1 000				%			
Totaal	1 486	1 333	1 434	1 458	15,3	13,9	15,0	15,3
Geslacht								
Mannen	741	655	682	715	15,1	13,6	14,3	15,0
Vrouwen	745	678	752	744	15,5	14,2	15,8	15,6
Leeftijd								
15 tot 25 jaar	206	113	117	114	25,9	16,6	18,3	17,8
25 tot 35 jaar	456	405	403	413	20,6	19,9	21,6	22,1
35 tot 45 jaar	429	408	401	401	16,6	15,7	16,6	17,0
45 tot 55 jaar	277	278	342	352	12,2	12,0	13,9	14,2
55 tot 65 jaar	117	129	171	178	6,4	6,6	7,9	8,2
Vooropleiding								
Vmbo, mbo-1, avo ²⁾	335	224	245	280	10,4	7,8	9,4	10,5
Mbo-2 en 3	221	169	173	162	13,1	11,6	12,3	12,0
Mbo-4	272	260	278	266	17,3	14,8	15,4	15,1
Havo, vwo	168	157	142	177	21,7	19,9	21,0	23,7
Hbo, wo	480	515	588	567	20,3	19,8	20,0	19,5
Arbeidsmarktpositie								
Werkzame beroepsbevolking	1 190	1 052	1 185	1 217	17,7	15,8	16,8	17,3
Werkloze beroepsbevolking	49	62	56	53	13,8	14,3	14,9	14,1
Niet-beroepsbevolking	246	219	193	189	9,4	8,9	9,1	9,1

Bron: CBS.

¹⁾ Als percentage van de overeenkomstige groep in de bevolking die geen initieel onderwijs meer volgt.

²⁾ Avo staat voor 'algemeen vormend onderwijs' oftewel de onderbouw van havo en vwo.

Deelname post-initieel onderwijs daalt met de leeftijd

De deelname aan post-initieel onderwijs verschilt per leeftijdsgroep. Onder jongeren van 25 tot 35 jaar is hij het hoogst, 22,1 procent. Met elke oudere leeftijdsgroep daalt de deelname. Jongeren van 15 tot 25 jaar zitten natuurlijk nog vaak in hun initiële schoolloopbaan, maar als dat niet het geval is volgen ook zij relatief vaak post-initieel onderwijs. Het gaat daarbij bijvoorbeeld om een havo-opleiding via het vavo of om deeltijd-mbo. In 2011 deed 17,8 procent van hen een post-initiële opleiding, iets minder dan in 2010. Vanuit alle overige leeftijdsgroepen is de deelname in vergelijking met 2005 en 2010 toegenomen.

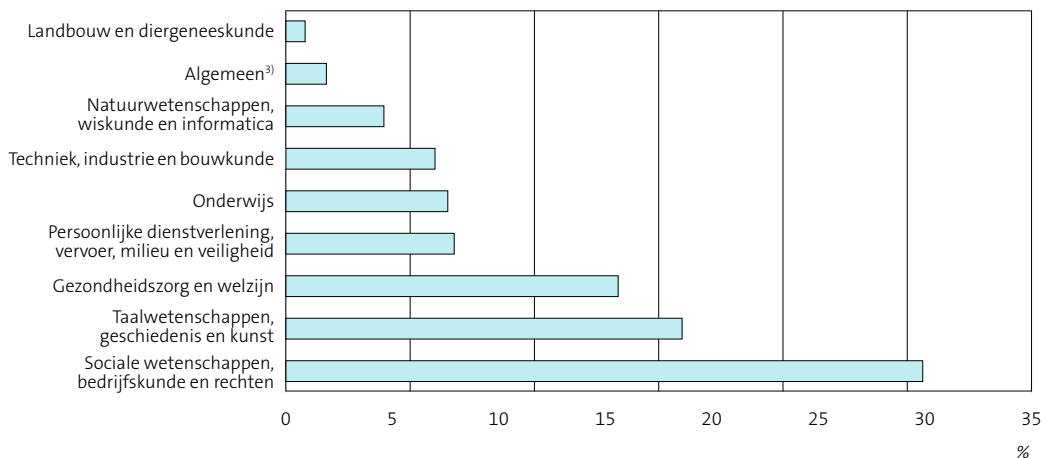
Personen die tot de werkzame beroepsbevolking behoren, volgden met 17,3 procent in 2011 vaker een post-initiële opleiding dan personen die geen baan hadden of een baan hadden van minder dan 12 uur per week (14,1 procent). Mensen zonder baan die daar ook niet naar op zoek waren, volgden het minst vaak post-initieel onderwijs (9,1 procent). Het merendeel van de opleidingen en cursussen werd gevolgd om sterker te staan op de arbeidsmarkt. Van de deelnemers in 2011 gaf 87 procent een werkgerelateerde reden op om een post-initiële opleiding te volgen.

Bijna eenderde kiest sociale wetenschappen, bedrijfskunde of rechten

De deelname aan post-initieel onderwijs is met 23,7 procent het hoogst onder mensen met een vooropleiding havo of vwo, gevolgd door mensen met een hbo- of wo-diploma. De deelname onder lager opgeleiden is met 10,5 procent ver beneden het gemiddelde, maar is in vergelijking met 2005 en 2010 wel gegroeid.

Bijna de helft (ruim 741 duizend mensen) van de deelnemers aan het post-initieel onderwijs in 2011 volgden een opleiding van minimaal 6 maanden. Bijna eenderde van hen volgde een opleiding in de richting van sociale wetenschappen, bedrijfskunde of rechten. Vooral opleidingen op het gebied van bedrijfskunde en administratie (23 procent van de deelnemers) zijn populair. In de richting landbouw en diergeneeskunde wordt het minst post-initieel onderwijs gevolgd.

3.5.2 Deelname post-initieel onderwijs (minimaal 6 maanden) naar richting¹⁾ van de opleiding²⁾, 2011*

¹⁾ Het betreft de hoofdingeling volgens de International Standard Classification of Education (ISCED).

²⁾ Van 5,9% van de deelnemers is de richting van de opleiding onbekend; dit is niet in de grafiek opgenomen.

³⁾ Het betreft algemeen vormend onderwijs als havo en vwo.

Groei deelname Open Universiteit onder vrouwen zet door

Veel mensen volgen een post-initiële opleiding aan de Open Universiteit. In de afgelopen vier jaar stonden er telkens ruim 13 duizend actieve studenten ingeschreven voor één of meer cursussen. Vrouwelijke deelnemers zijn in de meerderheid, hun aandeel is in 2012 gestegen tot 55 procent. De meeste studenten volgen een opleiding met als doel een diploma te behalen in het hoger onderwijs. Hun aandeel is de laatste twee jaar overigens wel iets afgenomen, tot 62 procent in 2012. De overige studenten volgden een of meer losse cursussen of wisten bij aanvang nog niet of ze door zouden gaan voor een volledig hbo- of wo-diploma.

3.5.3 Kerncijfers Open Universiteit

	2000	2005	2009	2010	2011	2012
	× 1 000					
Deelnemers¹⁾	20,1	16,9	13,1	13,3	13,5	13,3
	%					
Geslacht						
Mannen	55	50	46	47	46	45
Vrouwen	45	50	54	53	54	55
Programma						
Diplomastudenten	66	78	66	66	66	62
Cursusstudenten	20	10	14	14	15	19
Nog open	14	12	20	19	19	17
Onbekend	0	0	0	0	1	2

Bron: CBS.

¹⁾ Actieve studenten, dat wil zeggen studenten die zich in een jaar voor één of meer cursussen hebben aangemeld, stand per 1 januari.

3.6 Financiële positie onderwijsinstellingen

Onderwijsinstellingen hielden in 2010 17 miljoen euro over. Het financiële resultaat van de verschillende instellingen loopt echter uiteen; terwijl scholen in het primair en voortgezet onderwijs een gezamenlijk tekort hadden van 190 miljoen euro, hadden hogescholen en universiteiten een overschot van 185 miljoen.

Primair en voortgezet onderwijs: ondanks rode cijfers nog veel geld in kas

In de laatste jaren stegen de uitgaven van scholen in het primair en voortgezet onderwijs harder dan de inkomsten. Hoewel scholen de laatste jaren gemiddeld meer geld uitgeven dan er binnenkomt, heeft een groot aantal nog veel geld in kas.

Kosten personeel relatief sterk gestegen

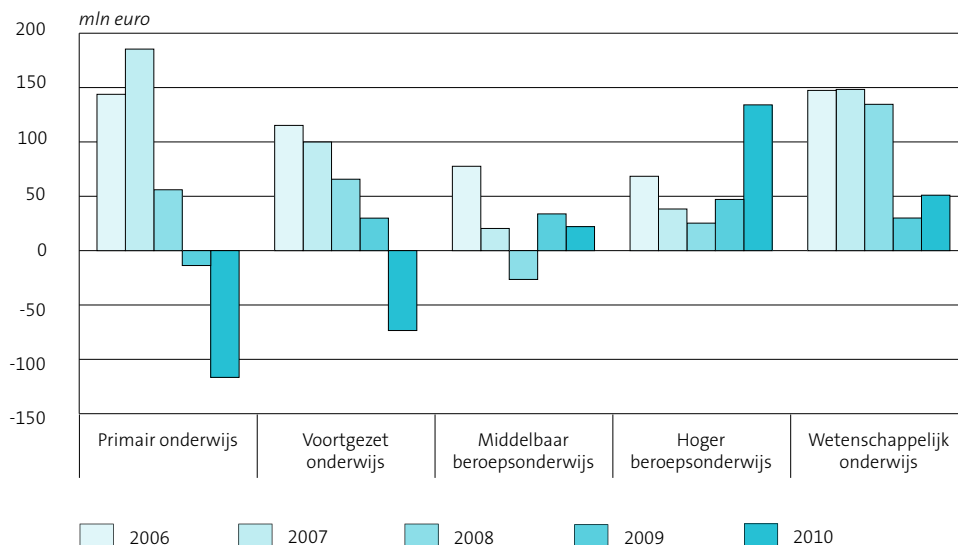
Dat de uitgaven harder stegen dan de inkomsten, komt voornamelijk doordat de overheidsfinanciering achterbleef bij de uitgaven aan personeel. De personeelslasten groeiden tussen 2006 en 2010 met 21 procent. Het aantal voltijdbanen nam met 2,5 procent toe; de cao-lonen met 11 procent. Ten slotte kwamen veel leraren in hogere salarisschalen terecht.

Minder scholen met veel geld in kas

Doordat scholen de laatste jaren meer geld uitgeven dan dat er binnenkomt, is het aandeel scholen met veel geld in kas gedaald. Bij goed financieel management ligt de liquiditeit van een school tussen de zogenoemde signaleringswaarden van 0,5 en 1,5. In 2010 had 73 procent van de scholen een liquiditeit boven de 1,5; een jaar eerder was dat nog 77 procent. Bij 4 procent van de scholen lag de waarde onder de 0,5.

Van de basisscholen had 80 procent in 2010 een liquiditeit boven de 1,5, tegen 47 procent van de middelbare scholen. Dit verschil wordt veroorzaakt doordat basisscholen doorgaans kleiner zijn dan middelbare scholen. Kleinere scholen houden vaak grotere reserves aan omdat ze meer risico lopen, bijvoorbeeld bij teruglopende leerlingaantallen.

3.6.1 Financieel resultaat scholen

Bron: CBS.

Hoger onderwijs: hogere inkomsten leiden tot overschot

Hogescholen en universiteiten hielden 185 miljoen euro over in 2010. Het positieve resultaat is vooral te danken aan de hogere rijksbijdrage voor hogescholen, het toenemende contractonderzoek bij universiteiten en hogere inkomsten uit collegegelden.

Hoger budget voor hogescholen

Hogescholen kregen, doordat het aantal studenten toenam, meer geld van het Rijk. In de periode 2006–2010 stegen de Rijksbijdragen namelijk met 30 procent. In dezelfde periode stegen de lasten van hogescholen met 24 procent.

Meer contractonderzoek bij universiteiten

Universiteiten ontvingen in 2010 ruim 1,3 miljard euro voor contractonderzoek; 75 miljoen euro meer dan in 2009. Een groot deel daarvan is afkomstig van de Nederlandse Organisatie van Wetenschappelijk Onderzoek en de Europese Commissie. Deze instellingen financieren onderzoekers aan universiteiten.

Collegegelden nemen toe

Door de combinatie van gestegen studentenaantallen en een verhoging van het wettelijk collegegeld kwam er meer collegegeld binnen bij hogescholen en universiteiten. In 2010 ontvingen hogescholen en universiteiten 100 miljoen euro meer voor college- en examen-gelden dan in 2009. Dat is een stijging van 10 procent.

Literatuur

Kerncijfers 2006–2010, Ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschap.

Toelichting

Liquiditeit

Vlottende activa / kortlopende schulden. De liquiditeit geeft aan in hoeverre een instelling aan haar korte termijnverplichtingen kan voldoen: de verhouding tussen vlottende middelen en vlottende schulden. Vlottend wil zeggen binnen een jaar beschikbaar (middelen) of binnen een jaar te voldoen (schulden).

Stromen in het onderwijs

4

Stromen in het onderwijs

4.1 **Gediplomeerde doorstroom vanuit vmbo naar havo en mbo**

- Merendeel vmbo-gediplomeerden stroomt door naar mbo
- Vmbo'ers volgen op havo vaak economie en maatschappij
- Vmbo'ers kiezen in mbo vaak persoonlijke dienstverlening
- Vanuit basisberoepsgerichte leerweg vaak naar technische mbo-opleiding
- Niet-westerse allochtonen kiezen op mbo voor handel en administratie
- Jongens en meisjes kiezen op mbo voor andere richtingen
- Meisjes gaan naar een hoger mbo-niveau dan jongens

4.2 **Gediplomeerde doorstroom vanuit havo naar vwo, mbo en hbo**

- Merendeel havo-gediplomeerden stroomt door naar hbo
- Jongens stromen vaker van havo naar vwo dan meisjes
- Met profiel cultuur en maatschappij minder vaak naar hbo
- Havo-gediplomeerden volgen in vwo doorgaans zelfde soort profiel
- Havo-gediplomeerden in mbo niet altijd naar niveau 4
- Persoonlijke dienstverlening op het mbo populair voor havisten
- Havisten doen in het hbo vaak sociale wetenschappen
- Sociale wetenschappen bij jongens en meisjes populair op hbo

4.3 **Gediplomeerde doorstroom vanuit vwo naar hbo of wo**

- Grootste doorstroom vanuit vwo naar wo
- Vanuit cultuur en maatschappij hoogste doorstroom naar hbo
- Doorstroom naar wo sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten
- Jongens techniek, meisjes gezondheidszorg
- Niet-westerse allochtonen kiezen sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten
- Met maatschappijprofiel naar richting sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten

Van de vmbo'ers die naar de havo gaan, kiest ruim de helft voor het profiel economie en maatschappij. In het mbo kiest een vijfde voor persoonlijke dienstverlening, vervoer en veiligheid. Havisten met het profiel cultuur en maatschappij kiezen minder vaak voor het hbo dan met andere profielen. Van de leerlingen die met een vwo-diploma doorstroom naar het wo, gaat veruit het hoogste percentage een opleiding volgen in de richting sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten. Niet-westerse allochtone leerlingen kiezen na het behalen van hun diploma meer dan autochtone en westerse allochtone leerlingen voor de hoogst mogelijke opleiding.

4.1 Gediplomeerde doorstroom vanuit vmbo naar havo en mbo

Na het behalen van een diploma op het vmbo is de meest gangbare vervolgroute in het onderwijs die naar het mbo. Een andere route is het stapelen van opleidingen in het voortgezet onderwijs. Deze loopt van het vmbo naar de havo om later in te kunnen stromen in het hbo. Dit stapelen kan alleen vanuit de gemengde of theoretische leerweg van het vmbo. In het hbo gaan havo-ge-diplomeerden vaak sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten doen.

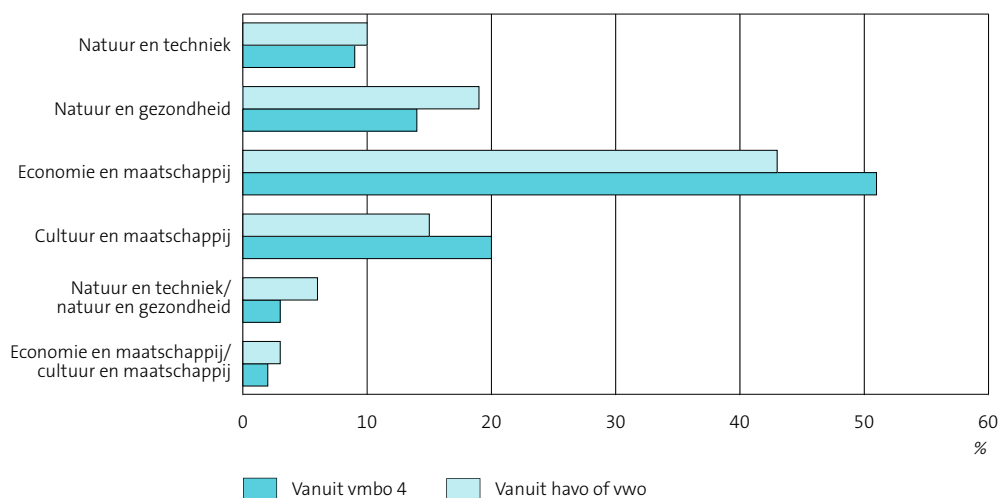
Merendeel vmbo-ge-diplomeerden stroomt door naar mbo

In het schooljaar 2010/11 zaten 101 290 leerlingen in het examenjaar van het vmbo. Aan het eind van het schooljaar had 90 procent van hen een diploma behaald. Vanuit de basis- en kaderberoepsgerichte leerweg van het vmbo stroomde bijna 95 procent van de ge-diplomeerden een jaar later naar een opleiding in het mbo. Vanuit de gemengde en theoretische leerweg van het vmbo stroomde een jaar later ongeveer 81 procent van de ge-diplomeerden naar het mbo. Vanuit de gemengde of theoretische leerweg is het ook mogelijk door te stromen naar de havo. Vanuit de gemengde leerweg maakte 7 procent van de vmbo-ge-diplomeerden uit 2010/11 gebruik van deze mogelijkheid en vanuit de theoretische leerweg bijna 18 procent. Jongens en meisjes verschillen niet veel in het stapelen. Ongeveer 8 procent van de jongens uit de gemengde leerweg en 18 procent uit de theoretische leerweg stroomde naar de havo. Bij de meisjes gaat het om 6 (gemengde leerweg) en 17 procent (theoretische leerweg).

Vmbo'ers volgen op havo vaak economie en maatschappij

De vmbo'ers die naar de havo gaan, kiezen vooral voor het profiel economie en maatschappij. Meer dan de helft (52 procent) koos dit profiel. Zij volgen dit profiel vaker dan leerlingen die doorstromen binnen de havo of die vanuit het vwo naar de havo gaan (43 procent). De vmbo-gediplomeerden kiezen minder vaak voor een natuurprofiel bij de overgang naar de havo.

4.1.1 Profielkeuze op de havo van gediplomeerde vmbo'ers en van leerlingen uit havo-3 of vwo-3 die doorstromen naar havo-4, 2010/'11–2011/'12*

Bron: CBS.

Vmbo'ers kiezen in mbo vaak persoonlijke dienstverlening

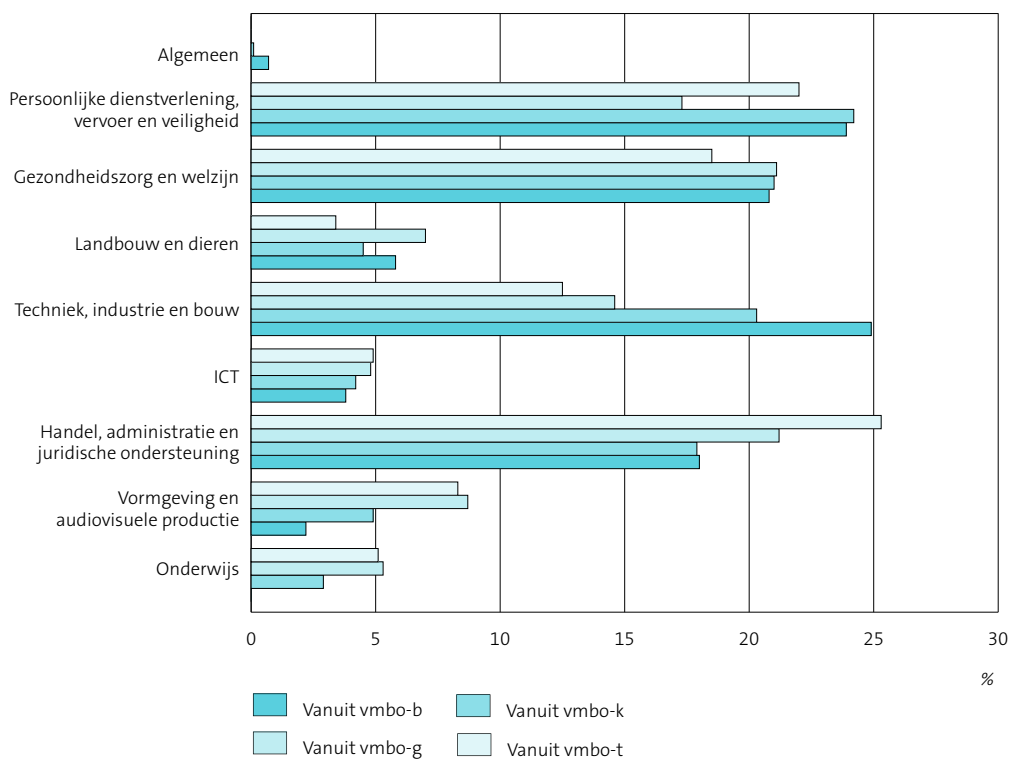
De meest gevolgde opleidingsrichting in het mbo voor gediplomeerde vmbo'ers ligt in de persoonlijke dienstverlening, vervoer en veiligheid. Ongeveer een vijfde van de vmbo-gediplomeerden die doorstromen naar het mbo kiest een opleiding in deze richting. Populaire opleidingen zijn hier: kapper, ondernemer horeca/bakkerij en kok.

Ruim 18 procent van de vmbo'ers die doorstromen naar het mbo volgt hier een opleiding in de handel, administratie en juridische ondersteuning. De meest gekozen opleidingen in deze richting zijn: verkoper, medewerker marketing en communicatie en verkoopspecialist. Voor een opleiding in de richting gezondheidszorg en welzijn koos bijna 18 procent van de vmbo-gediplomeerden. Hier worden vaak de opleidingen helpende zorg & welzijn, pedagogisch werk of mbo-verpleegkundige gevolgd. Techniek, industrie en bouw wordt door

ongeveer 16 procent van de vmbo'ers gekozen als richting in het mbo. Hier gaan ze vaak de opleiding middenkader engineering, autotechniek of timmerman doen.

Een klein deel van de vmbo-gediplomeerden die doorstromen naar het mbo, kiest voor een opleiding in één van de overige richtingen. Ongeveer 5 procent kiest voor vormgeving en audiovisuele productie, zoals mediavormgever, 4 procent voor landbouw en dieren, zoals ondernemer recreatiedieren, eveneens 4 procent voor een ICT-opleiding, zoals ICT-medewerker en 3 procent voor onderwijs, vooral de opleiding onderwijsassistent.

4.1.2 Opleidingsrichting op het mbo van gediplomeerde vmbo'ers die doorstromen naar het mbo, 2010/'11–2011/'12*

Bron: CBS.

Vanuit basisberoepsgerichte leerweg vaak naar technische mbo-opleiding

Welke opleidingsrichting een vmbo-gediplomeerde in het mbo kiest, varieert met de leerweg vanuit het vmbo. Vanuit de basisberoepsgerichte leerweg kiezen de gediplomeerden die naar het mbo gaan vaak voor techniek, industrie en bouw. Een kwart van hen volgt een opleiding in deze richting. Dit is vaker dan de gediplomeerden die vanuit de theoretische leerweg naar het mbo gaan. Van hen volgt maar 13 procent een technische opleiding. Vanuit deze leerweg wordt het meest gekozen voor een opleiding in de handel, administratie en juridische ondersteuning. Een kwart van hen volgt deze richting, vaker dan vanuit de andere leerwegen van het vmbo.

Niet-westerse allochtonen kiezen op mbo voor handel en administratie

Vmbo-gediplomeerden met een niet-westerse achtergrond die doorstromen naar het mbo kiezen relatief vaak voor een opleiding in de richting handel, administratie en juridische ondersteuning. Ongeveer 41 procent van hen volgt een opleiding op dit gebied. Dit is vaker dan de autochtone vmbo-gediplomeerden die naar het mbo gaan. Van hen kiest 17 procent voor deze richting. Populaire opleidingen bij deze richting zijn voor niet-westerse allochtonen: juridisch medewerker, verkoper detailhandel en administrateur.

Jongens en meisjes kiezen op mbo voor andere richtingen

Jongens en meisjes die na hun vmbo-diploma doorstromen naar het mbo, verschillen in hun keuze voor een opleidingsrichting. Meisjes kiezen vaak voor de richting gezondheidszorg en welzijn en doen dit met 38 procent beduidend vaker dan de jongens. Van hen kiest slechts 3 procent voor deze richting. Jongens kiezen met 31 procent het vaakst voor techniek, industrie en bouw, tegen 4 procent van de meisjes. Ook in de keuze voor ICT-opleidingen verschillen jongens en meisjes. Ruim 8 procent van de jongens kiest voor deze opleidingsrichting, de meisjes nauwelijks.

Meisjes gaan naar een hoger mbo-niveau dan jongens

In het algemeen geldt: hoe hoger de leerweg in het vmbo, hoe hoger het niveau in het mbo. Opvallend is dan ook dat bijna een derde van de gediplomeerde jongens uit de kaderberoepsgerichte leerweg van het vmbo die doorstromen naar mbo, een opleiding op niveau 2 volgt. Deze leerweg leidt namelijk op tot een mbo-opleiding op niveau 3 of 4. Bijna twee derde van deze jongens gaat op mbo-2-niveau een opleiding doen in de richting techniek, bouw en industrie, zoals autotechniek, timmerman of monteur elektrische

installaties. Ongeveer een derde gaat een opleiding doen in de richting van persoonlijke dienstverlening, zoals kok of beveiliging. Slechts 10 procent van de meisjes met een diploma van de kaderberoepsgerichte leerweg die doorstromen naar het mbo, gaat naar mbo-2-niveau. Zij kiezen wel voornamelijk voor een mbo-opleiding op niveau 3 of 4. Vanuit alle vmbo leerwegen kiezen meisjes voor een hoger niveau in het mbo dan jongens.

4.2 Gediplomeerde doorstroom vanuit havo naar vwo, mbo en hbo

Na het behalen van een havo-diploma ligt een vervolgonderwijs in het hbo voor de hand. Ook kan een leerling kiezen om door te leren op het vwo of het mbo.

Merendeel havo-geplomeerden stroomt door naar hbo

Ruim 51 duizend leerlingen zaten in het schooljaar 2010/'11 in het examenjaar van de havo. Aan het eind van het schooljaar had 83 procent van hen een diploma gehaald. Van de havo-geplomeerden ging 78 procent in 2011/'12 naar het hbo. Bijna 4 procent koos voor een vervolgonderwijs op het vwo en 3 procent ging naar het mbo. Verder verliet 14 procent het (bekostigd) onderwijs. Zij stopten bijvoorbeeld voor kortere of langere tijd met de studie of gingen een opleiding volgen in de particuliere sector of in het buitenland.

Jongens stromen vaker van havo naar vwo dan meisjes

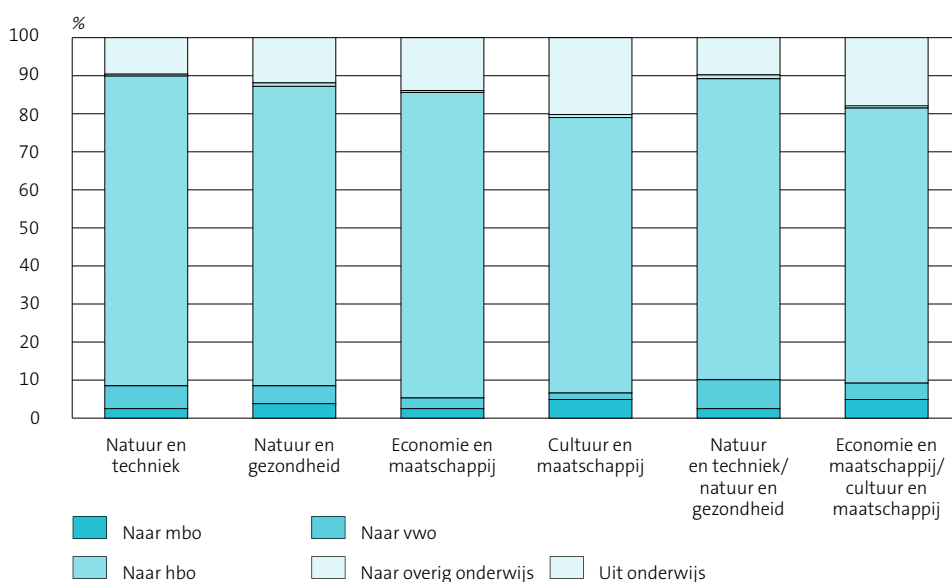
Bijna 5 procent van de jongens die in 2010/'11 een havo-diploma haalde, stroomde door naar het vwo. Zij doen dit vaker dan meisjes; van hen stroomde 3 procent naar het vwo. Meisjes stroomden juist vaker van havo naar mbo dan jongens (4 tegen 3 procent).

Ook niet-westerse allochtonen stapelen vaker nadat ze een havo-diploma behaald hebben. Bijna 4,5 procent van hen stroomde door naar het vwo tegen ruim 3,5 procent van de autochtonen. Ook in de doorstroom van havo naar mbo verschillen deze groepen. Niet-westerse allochtonen stromen bijna niet door naar het mbo na het behalen van een havo-diploma. Minder dan 1 procent volgt deze route. Bij autochtonen omvat deze stroom bijna 4 procent van de havo-geplomeerden.

Met profiel cultuur en maatschappij minder vaak naar hbo

Met het profiel cultuur en maatschappij wordt minder vaak voor het hbo gekozen dan met andere profielen. Gediplomeerden met dit profiel gaan met 5 procent vaker naar het mbo dan vanuit andere profielen. Ook stromen zij vaker uit het onderwijs. Havo-gediplomeerden met een natuurprofiel kiezen vaker voor het vwo als vervolgopleiding dan leerlingen met andere profielen.

4.2.1 Doorstroom naar vervolgonderwijs van havo-gediplomeerden, naar profiel op de havo, 2010/'11–2011/'12*

Bron: CBS.

Havo-gediplomeerden volgen in vwo doorgaans zelfde soort profiel

Havo-gediplomeerden die doorstromen naar het vwo kiezen daar doorgaans voor eenzelfde profiel. Vanuit het profiel natuur en techniek blijft 73 procent van de havo-gediplomeerden daar hetzelfde profiel volgen. Bijna 17 procent van hen kiest voor een ongedeeld natuurprofiel en de overigen gaan natuur en gezondheid doen. De doorstroom vanuit natuur en gezondheid laat eenzelfde beeld zien. Hieruit blijft 81 procent bij hetzelfde profiel en kiest 13 procent voor een ongedeeld natuurprofiel. De overige gaan natuur en techniek volgen. Vanuit de profielen economie en maatschappij en cultuur en maatschappij

stromen relatief weinig havo-gediplomeerden naar het vwo door. Degene die doorstromen naar het vwo blijven grotendeels hetzelfde profiel volgen (86–90 procent).

Havo-gediplomeerden in mbo niet altijd naar niveau 4

Een kleine groep (3 procent) van de havo-gediplomeerden vervolgt hun opleiding op het mbo. Van deze groep gaat 79 procent naar een mbo-opleiding op niveau 4, het hoogst mogelijke niveau. Ongeveer 14 procent gaat een opleiding op niveau 3 doen en zelfs 7 procent op niveau 2. Het zijn vooral jongens die op het mbo een lager niveau volgen dan niveau 4. Ongeveer 30 procent van de jongens die na het havo-diploma een mbo-opleiding gaat doen, volgt daar een opleiding op een lager niveau dan niveau 4. Bij de meisjes is dat 15 procent.

Persoonlijke dienstverlening op het mbo populair voor havisten

Voor gediplomeerde havisten is persoonlijke dienstverlening, vervoer en veiligheid op het mbo de meest gevolgde opleidingsrichting. Ongeveer 30 procent van de havo-gediplomeerden die doorstromen naar het mbo, kiest daar een opleiding in deze richting. Vaak kiezen zij voor de opleiding ondernemer horeca/bakkerij. Ruim 19 procent van de havisten die doorstromen naar het mbo volgt hier een opleiding in de vormgeving en audiovisuele productie. De meest gekozen opleiding in deze richting is mediavormgever. Voor een opleiding in de techniek, industrie en bouw koos bijna 16 procent van de havo-gediplomeerden. Hier wordt vaak de opleiding middenkader engineering (technicus) gevolgd.

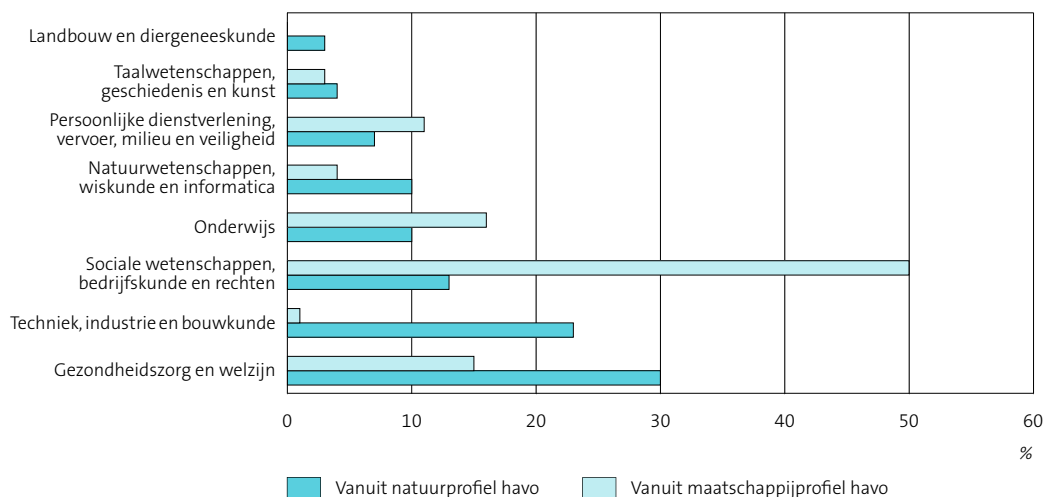
Een klein deel van de havo-gediplomeerden die doorstromen naar het mbo, kiest voor een opleiding in één van de overige richtingen. Ongeveer 12 procent kiest voor handel, administratie en juridische ondersteuning en bijna 12 procent voor gezondheidszorg en welzijn. Iets meer dan 10 procent kiest voor de richting landbouw en dieren en ongeveer 2 procent voor een ICT-opleiding.

Havisten doen in het hbo vaak sociale wetenschappen

Havo-gediplomeerden gaan in het hbo vaak sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten doen (29 procent). Populaire studies bij deze opleidingsrichting zijn: commerciële economie, bedrijfseconomie en hbo-rechten. Ook gezondheidszorg en welzijn (16 procent) en onderwijs (11 procent) zijn populaire studierichtingen. Havo-gediplomeerden met een natuurprofiel die doorstromen naar het hbo, kiezen daar vaak voor de richting gezondheidszorg en welzijn (30 procent). Ook de richting techniek, industrie en bouwkunde is bij deze groep populair (23 procent). Van de havo-gediplomeerden met een maatschappijprofiel die doorstromen naar het hbo, gaat de helft de richting sociale wetenschappen, be-

drijfskunde en rechten doen. Op de tweede plaats komt onderwijs als populaire studierichting bij deze groep (16 procent).

4.2.2 Doorstroom van havo-gediplomeerden naar het hbo, naar profiel op de havo, 2010/'11–2011/'12*

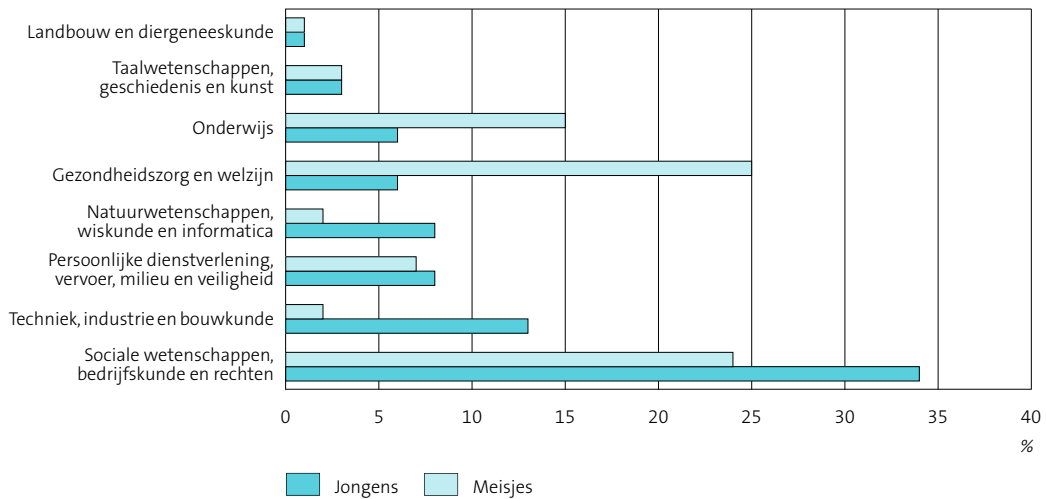
Bron: CBS.

Sociale wetenschappen bij jongens en meisjes populair op hbo

Zowel jongens als meisjes die doorstromen van havo naar hbo, kiezen vaak voor sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten. Bij jongens is dit met 34 procent de populairste studierichting. Zij doen vaak de opleidingen commerciële economie of bedrijfseconomie. Ongeveer 13 procent van de jongens die na het havo-diploma doorstromen naar het hbo volgt een opleiding in de techniek, industrie en bouwkunde. De meest gekozen opleidingen in deze richting zijn werktuigbouwkunde en bouwkunde. Voor een opleiding in de richting persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid koos bijna 8 procent. Hier volgen de jongens vaak de opleidingen logistiek en economie of facility management.

Bij de meisjes die van de havo naar het hbo stromen, is gezondheidszorg en welzijn met 25 procent de populairste studierichting. Meisjes doen hier vaak de opleiding tot verpleegkundige of sociaal-pedagogische hulpverlening. Bij de meisjes kiest 24 procent voor sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten. Zij doen dan vaak de opleidingen hbo-rechten of communicatie. Ruim 15 procent van de meisjes kiest na een havo-diploma in het hbo voor de richting onderwijs. Hier volgen zij vaak de opleiding tot leraar basisonderwijs of pedagogiek.

4.2.3 Doorstroom van havo-gediplomeerden naar het hbo, naar geslacht, 2010/'11–2011/'12*

Bron: CBS.

4.3 Gediplomeerde doorstroom vanuit het vwo naar hbo of wo

De geijkte route voor gediplomeerde vwo'ers is het vervolgen van de opleiding in het wetenschappelijk onderwijs. Daarnaast is ook een vervolgopleiding mogelijk in het hoger beroepsonderwijs.

Grootste doorstroom vanuit vwo naar wo

Van de ruim 37 600 leerlingen die in 2010/'11 in het zesde leerjaar van het vwo zaten, heeft bijna 87 procent een diploma gehaald. Van de vwo-gediplomeerden stroomde 71 procent in het schooljaar 2011/'12 door naar het wo, 12 procent naar het hbo en 17 procent (in elk geval tijdelijk) uit het onderwijs.

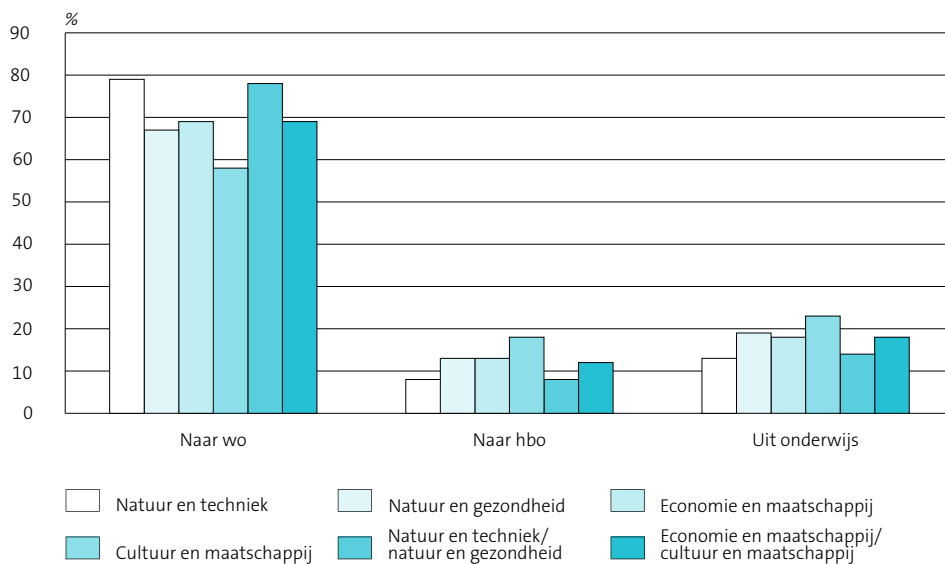
Evenals eerdere jaren kiezen jongens met 75 procent vaker voor een vervolgopleiding in het wo dan meisjes (67 procent). Meisjes daarentegen gaan vaker naar het hbo (14 procent van de meisjes tegen 9 procent van de jongens).

Niet-westerse allochtone leerlingen kiezen na het behalen van hun diploma meer dan autochtone en westerse allochtone leerlingen voor de hoogst mogelijke opleiding. Ongeveer 81 procent van de niet-westerse allochtone leerlingen ging namelijk door naar het wo, tegen 70 procent van de autochtonen en 68 procent van de westerse allochtone leerlingen.

Vanuit cultuur en maatschappij hoogste doorstroom naar hbo

Vanuit de profielen natuur en techniek en natuur ongedeeld stroomt het hoogste percentage gediplomeerden door naar het wo. Bij het profiel cultuur en maatschappij stromen in verhouding tot de andere profielen juist veel gediplomeerden door naar het hbo of naar een bestemming buiten het onderwijs. Vanuit dit laatste profiel stroomde 18 procent naar het hbo, terwijl dit voor de andere profielen met gemiddeld 11 procent veel lager lag. Daarentegen stroomde 58 procent vanuit cultuur en maatschappij door naar het wo, terwijl dit voor de andere profielen tussen de 67 en 79 procent ligt.

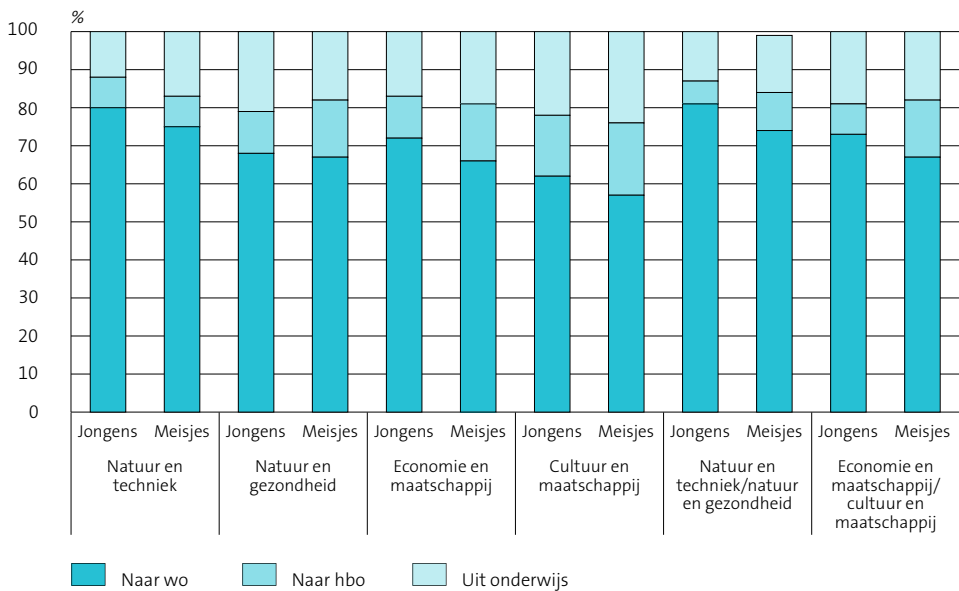
4.3.1 Doorstroom van vwo-gediplomeerden naar het hbo of wo, naar profiel op het vwo, 2010/'11–2011/'12*

Bron: CBS.

Al volgen meer vrouwen het profiel cultuur en maatschappij dan mannen, voor beide groepen geldt dat de doorstroom naar het wo vanuit dit profiel het laagst is. Ook stroomt vanuit dit profiel het hoogste percentage het onderwijs uit. Voor vrouwen is het gemiddelde doorstroompercentage naar het hbo (19 procent) of uit het onderwijs (24 procent) vanuit cultuur en maatschappij nog hoger dan voor mannen (respectievelijk 16 en 21 procent).

4.3.2 Doorstroom van vwo-gediplomeerden naar het hbo of wo, naar profiel op het vwo en geslacht, 2010/'11–2011/'12*

Bron: CBS.

De doorstroom binnen het profiel cultuur en maatschappij is het meest onderscheidend tussen leerlingen van verschillende herkomst. Niet-westerse allochtonen stromen voor alle profielen vaker door naar het wo dan autochtonen, maar bij het profiel cultuur en maatschappij is het verschil het grootst. Van de autochtonen stroomt 57 procent door naar het wo, van de niet-westerse allochtonen maar liefst 73 procent.

Doorstroom naar wo sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten

Veruit het hoogste percentage leerlingen dat met een vwo-diploma doorstroomt naar het wo, gaat een opleiding volgen in de richting sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten. Bijna 11 duizend van de 23 duizend leerlingen die naar het wo gaan, kiest een opleiding in deze richting. Op de tweede en derde plaats volgen de richtingen gezondheidszorg en welzijn met 16 procent en techniek, industrie en bouwkunde met 11 procent. Van de bijna 4 duizend leerlingen die naar het hbo doorstromen, kiest de grootste groep voor een opleiding in de richting gezondheidszorg en welzijn (ruim 22 procent). Ook de richtingen sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten (krap 22 procent) en onderwijs (krap 20 procent) zijn populair.

Jongens techniek, meisjes gezondheidszorg

Uiteraard is ook in de doorstroom naar de verschillende opleidingsrichtingen onderscheid te maken tussen de keuzen van jongens en meisjes. Jongens stromen zowel in het hbo als in het wo veel vaker door naar een opleiding in techniek, industrie en bouwkunde (16 procent hbo en 19 procent wo) dan meisjes. Meisjes gaan zowel in het wo als in het hbo vaker dan jongens naar een opleiding in de richting gezondheidszorg en welzijn. Van de vrouwen die naar het hbo gaan volgt 20 procent een opleiding in deze richting, van de vrouwen die naar het wo gaan 30 procent.

Meisjes kiezen na een vwo-diploma vaker voor het hbo dan jongens. Als ze vanuit het vwo naar het hbo stromen, volgen meisjes vaak (26 procent) een opleiding in de richting onderwijs. Het is echter niet zo dat meisjes liever voor het hbo kiezen puur om de richting onderwijs te kunnen volgen. Van alle meisjes die na een vwo-diploma een vervolgopleiding doen in de richting onderwijs kiest 52 procent voor een opleiding op het wo en 48 procent voor een opleiding op hbo. Het verschil zit in het type opleiding dat op de verschillende niveaus wordt gegeven. Op het hbo volgen bijna alle meisjes die de richting onderwijs hebben gekozen de opleiding tot leraar basisonderwijs. Op het wo volgen meisjes met de richting onderwijs de studie pedagogische wetenschappen.

Niet-westerse allochtonen kiezen sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten

Zowel autochtonen als niet-westerse allochtonen kiezen in het wo het vaakst voor een opleiding in de richting sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten. Niet-westerse allochtonen kiezen deze richting echter nóg vaker (53 procent) dan autochtonen (47 procent). Niet-westerse allochtonen kiezen met 21 procent ook vaker een wo-opleiding in de richting gezondheidszorg en welzijn dan autochtonen (16 procent). Autochtonen daarentegen

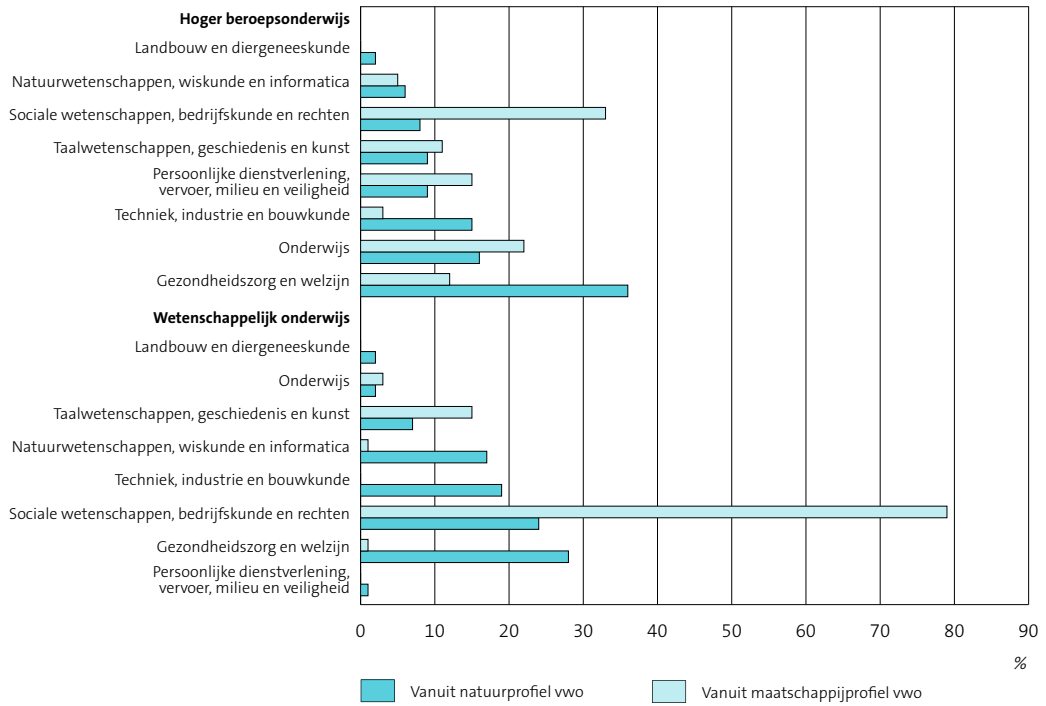
kiezen met 11 procent wat vaker voor een opleiding taalwetenschappen, geschiedenis en kunst dan niet-westerse allochtonen (6 procent). Binnen het hbo verschillen autochtonen en niet-westerse allochtonen met name in hun keuze voor de richtingen onderwijs (autochtonen kiezen dit 9 procentpunten vaker dan niet-westerse allochtonen) en natuurwetenschappen, wiskunde en informatica. Daarvoor kiest 14 procent van de niet-westerse allochtonen en slechts 5 procent van de autochtonen.

Met maatschappijprofiel naar richting sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten

Ongeveer 79 procent van de vwo-gediplomeerden met een maatschappijprofiel die doorstromen naar het wo kiest voor sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten. Een andere richting die vaak wordt gekozen is taalwetenschappen, geschiedenis en kunst (15 procent). Met een maatschappijprofiel gaan vwo-gediplomeerden op het hbo ook vooral sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten doen (33 procent) en verder kiezen ze hier vaak voor onderwijs (22 procent).

Vwo-gediplomeerden met een natuurprofiel die doorstromen naar het wo, kiezen daar vaak voor de richting gezondheidszorg en welzijn (28 procent). Ook de richting sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten wordt door deze groep vaak gekozen (24 procent). Op het hbo gaan vwo-gediplomeerden met een natuurprofiel ook vaak gezondheidszorg en welzijn (36 procent) doen. Daar kiezen ze verder ook vaak voor onderwijs (16 procent).

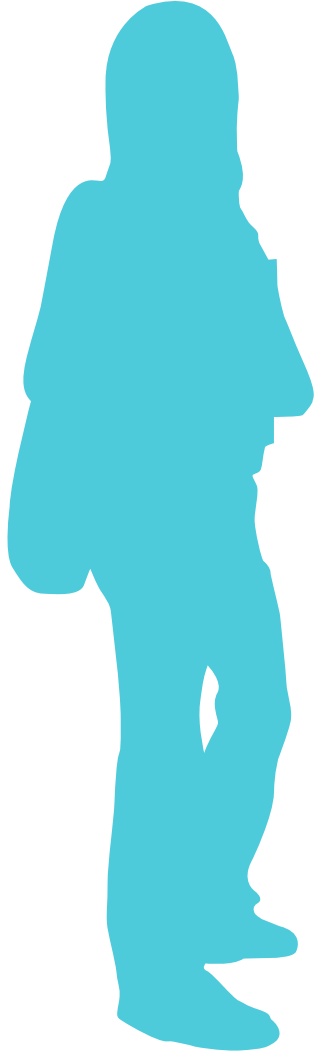
4.3.3 Doorstroom van vwo-gediplomeerden naar opleidingsrichting in het hbo of wo, naar profiel op het vwo, 2010/'11–2011/'12*

Bron: CBS.

Studie-
voortgang

5

Studievoortgang

5.1 Studievoortgang in het voortgezet onderwijs

- Opstroom en afstroom vanuit de verschillende niveaus
- Vertraging door de schoolloopbaan heen
- Doorstroom zes jaar na brugklas
- Schoolloopbaan in aansluiting met Cito Eindtoets Basisonderwijs

5.2 Studievoortgang in het middelbaar beroepsonderwijs

- Vrouwen switchen iets vaker van opleiding
- Mannen scoren beter bij dezelfde opleidingsrichting op startniveau 2 en 3
- Eerstejaars in de richting onderwijs scoren het best
- Grote rendementsverschillen bij gezondheidszorg en welzijn
- Vrouwen bij gezondheidszorg en welzijn op alle niveaus beter dan mannen

5.3 Studievoortgang in het hoger onderwijs

- Vwo'ers in hbo het meest succesvol
- Vrouwen bij alle populaire studies in het hbo succesvoller dan mannen
- Na zeven jaar heeft iets meer dan de helft van de wo-eerstejaars een masterdiploma op zak
- Ook in het wo ronden vrouwen hun studie sneller af dan mannen
- Klein verschil in studietempo bij geschiedenis, archeologie en taalwetenschappen

Leerlingen uit eenoudergezinnen stromen in de jaren na de brugklas vaker af naar een lager niveau dan leerlingen uit een gezin met twee ouders of verzorgers. Ook stromen leerlingen uit eenoudergezinnen minder vaak op naar een hoger niveau. In het mbo verschillen de opleidingsrichtingen tussen mannen en vrouwen flink in rendement. Bij techniek, industrie en bouw doen zij nauwelijks voor elkaar onder, maar bij gezondheidszorg en welzijn is het verschil 20 procentpunten in het voordeel van de vrouwen. In het wetenschappelijk onderwijs zijn autochtonen met een vwo-opleiding succesvoller dan westerse en niet-westerse allochtonen, al zijn de rendementsverschillen er kleiner dan in het hbo.

5.1 Studievoortgang in het voortgezet onderwijs

Belangrijke indicatoren in het voortgezet onderwijs zijn onder andere vertraging, op- en afstroom binnen het voortgezet onderwijs en de doorstroom naar het vervolgonderwijs. Met het onderwijscohort dat gestart is in de brugklas van het schooljaar 2005/'06 zijn ruim 190 duizend leerlingen te volgen op deze indicatoren in hun loopbaan door het onderwijs. Verder wordt in deze paragraaf ingegaan op de relatie tussen het advies van de Cito Eindtoets Basisonderwijs en de schoolloopbaan.

In onderstaande analyses zijn alle brugklassers uit het schooljaar 2005/'06 gevolgd tot en met het begin van het schooljaar 2010/'11: een periode van vijf schooljaren plus de startpositie in het zesde schooljaar. Van de havo-leerlingen die niet zijn blijven zitten en van de vmbo-leerlingen met maximaal één jaar vertraging zijn dus de uitslagen bekend van de examens die ze in het schooljaar 2009/'10 hebben afgelegd. De vwo-leerlingen hebben in principe nog geen diploma gehaald en zitten in het examenjaar, indien ze geen vertraging hebben opgelopen.

Opstroom en afstroom vanuit de verschillende niveaus

Van de 190 duizend leerlingen begonnen in het schooljaar 2005/'06 ruim 11 duizend leerlingen in een vmbo-gt-brugklas, ruim 3 duizend in een havo-brugklas en bijna 16 duizend in een vwo-brugklas. De overige 160 duizend leerlingen begonnen in een

gemengde brugklas, zoals bijvoorbeeld voor vmbo-gt, havo en vwo. Aan het begin van het schooljaar 2010/'11 blijkt ruim 17 procent van de leerlingen die in 2005/'06 begonnen waren in een vmbo-gt-brugklas in de tussentijd te zijn afgestroomd naar een lager niveau binnen het voortgezet onderwijs; van de havo- en vwo-leerlingen is dat respectievelijk 18 en 14 procent.

Jongens stromen vaker af naar een lager niveau dan meisjes. Van de jongens uit een vmbo-gt-brugklas stroomt 21 procent af, tegen 13 procent van de meisjes. Bij leerlingen uit een havo-brugklas stromen jongens nog iets vaker af (23 procent), 10 procentpunten meer dan meisjes. Bij de vwo-leerlingen is het verschil kleiner (15 tegen 12 procent).

Maar ook is een groot deel van de leerlingen na de brugklas opgestroomd naar een hoger niveau in het voortgezet onderwijs. Het hoogste percentage opstroom kwam vanuit een vmbo-k-brugklas (25 procent), maar ook vanuit de vmbo-b-brugklas (21 procent) en de vmbo-gt-brugklas (19 procent) stegen leerlingen in onderwijsniveau. Meisjes stromen vaker op naar een hoger niveau dan jongens. Zo stroomt uit een vmbo-gt-brugklas 22 procent van de meisjes op en 16 procent van de jongens. Op de havo is eenzelfde patroon zichtbaar. Hier stroomt 18 procent van de meisjes op tegen 13 procent van de jongens.

Leerling uit eenoudergezin stroomt vaker naar lager niveau

Voor alle brugklastypen geldt dat leerlingen uit eenoudergezinnen in de jaren na de brugklas vaker naar een lager niveau zijn afgestroomd dan leerlingen uit een gezin met twee ouders of verzorgers. Zo kwam 18 procent van de vwo-brugklassers uit een eenoudergezin lager terecht. Van de leerlingen uit een gezin met twee ouders was dat 13 procent. Ook stromen leerlingen uit eenoudergezinnen minder vaak op naar een hoger niveau. Van de leerlingen uit eenoudergezinnen die begonnen in een brugklas voor de gemengde of theoretische leerweg stroomde 16 procent op naar een hoger niveau; bij leerlingen uit een tweeoudergezin was dat 20 procent.

Leerlingen die enig kind zijn, blijken later vaker naar een lager niveau te zijn afgestroomd dan leerlingen met broers of zussen. Van de leerlingen uit een havo-brugklas die enig kind zijn, was bijvoorbeeld 21 procent afgestroomd terwijl van de leerlingen met één broer of zus 17 procent afstroomde. Eenzelfde patroon is zichtbaar bij leerlingen die in een vmbo-gt-brugklas of vwo-brugklas aan het voortgezet onderwijs begonnen.

5.1.1 Op- en afstroom tot aan het begin van schooljaar 2010/'11

	Vmbo-gt-brugklas		Havo-brugklas		Afstroom vwo-brugklas
	opstroom	afstroom	opstroom	afstroom	
	%				
Totaal	19	17	15	18	14
Geslacht					
Mannen	16	21	13	23	15
Vrouwen	22	13	18	13	12
Type huishouden					
Thuiswonend, 2 ouders/verzorgers	20	16	16	17	13
Thuiswonend, 1 ouder/verzorgers	16	24	12	23	18
Aantal kinderen huishouden					
1 kind	19	19	15	21	16
2 kinderen	18	17	14	17	14
3 kinderen	21	16	16	18	13
4 of meer kinderen	19	19	14	17	13

Bron: CBS.

Vertraging door de schoolloopbaan heen

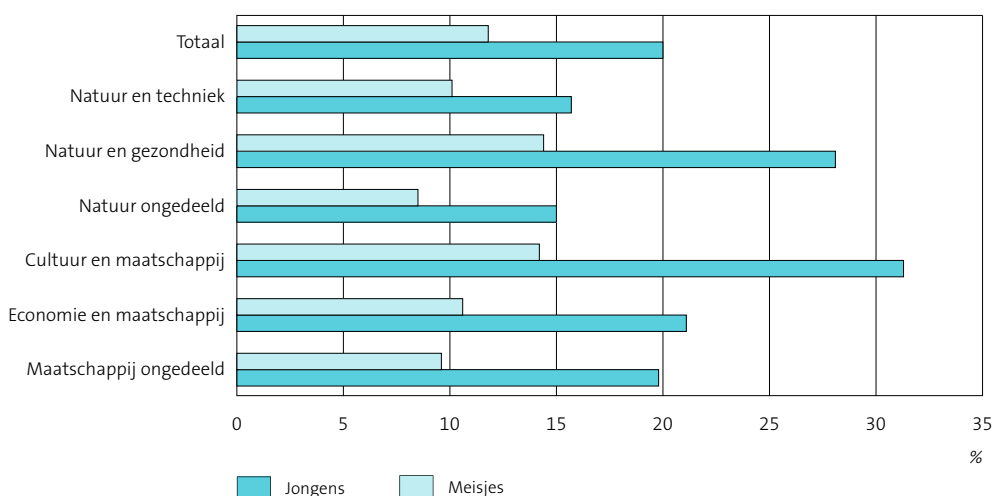
In het zesde schooljaar zitten nog ruim 22 duizend leerlingen van cohort 2005/'06 op de havo. Bijna 7 500 van deze leerlingen hebben hun hele schoolloopbaan op havo-niveau gezeten (al dan niet in een gemengde brugklas) en zijn niet op- of afgestroomd. Wel hebben zij één of meer jaren vertraging opgelopen. De leerlingen die in het vwo zitten hebben dan uiteraard nog geen vwo-diploma op zak. In totaal zitten bijna 37 duizend leerlingen uit dit cohort in 2010/'11 in het vwo. Van hen hebben bijna 34 duizend leerlingen hun hele schoolloopbaan op vwo-niveau gezeten; zij zijn dus niet zijn opgestroomd vanuit een lagere onderwijssoort. Van de leerlingen die zonder opstroom in het vwo zitten, zit bijna 85 procent in het eindexamenjaar. Zij hebben het vwo dus zonder vertraging doorlopen. De overige 16 procent is aan het begin van het schooljaar 2010/'11 wel één of meer keer blijven zitten. Deze vertraging trad vaker op bij jongens dan bij meisjes. Eén op de vijf jongens uit het vwo is blijven zitten, tegen 12 procent van de meisjes. Autochtone leerlingen zijn minder vaak vertraagd (14 procent) dan leerlingen van niet-westers allochtone herkomst (24 procent). Van de leerlingen van westers allochtone herkomst heeft bijna 19 procent vertraging opgelopen.

Leerlingen met profiel natuur ongedeeld minst vaak vertraagd

Ook als er gekeken wordt naar het gekozen profiel, zijn er verschillen te zien in vertraging

op het vwo. Leerlingen die gekozen hadden voor het profiel natuur ongedeeld zijn het minst vaak vertraagd (12 procent), leerlingen met profiel natuur en gezondheid het vaakst (19 procent). Er is echter voor ieder profiel een groot verschil tussen jongens en meisjes. Zo zijn jongens met het profiel cultuur en maatschappij twee keer zo vaak vertraagd (31 procent) als meisjes met hetzelfde profiel (14 procent). Deze grotere vertraging bij jongens treedt zowel op bij profielen waaraan relatief meer meisjes deelnemen, zoals cultuur en maatschappij, als bij profielen die vaker door jongens worden gekozen dan door meisjes. Zo lopen jongens bij het profiel economie en maatschappij ook veel vaker vertraging op dan meisjes (21 tegen 11 procent) terwijl jongens dit profiel vaker hebben gekozen dan meisjes (29 tegen 23 procent). Meisjes lopen het minst vertraging op bij de ongedeelde profielen en het vaakst bij het profiel natuur en gezondheid.

5.1.2 Vertraagde¹⁾ vwo-leerlingen tot aan het begin van schooljaar 2010/'11, brugklascohort 2005/'06

Bron: CBS.

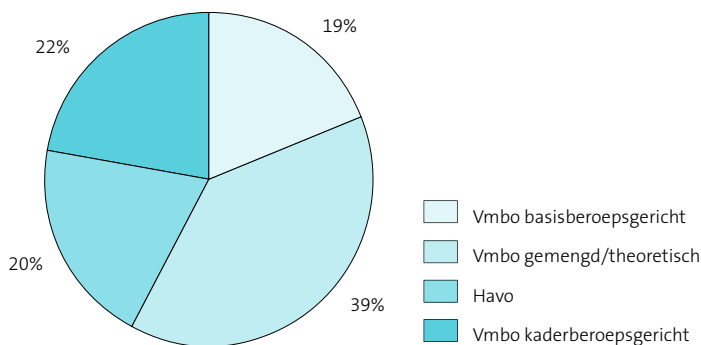
¹⁾ Er is gekeken naar vertraging van vwo-leerlingen die nog niet eerder een diploma hebben gehaald en die de hele schoolloopbaan vwo niveau hebben gevolgd.

Doorstroom zes jaar na brugklas

Aan het begin van het zesde schooljaar heeft 62 procent van de brugklassers uit het schooljaar 2005/'06 één of meer diploma's in het voortgezet onderwijs gehaald. Uiteraard gaat het hier in de meeste gevallen om een diploma op vmbo- of havo-niveau, aangezien er nog niet

voldoende jaren zijn verstreken om een vwo-diploma te behalen. Mede daarom is de grootste groep doorstromers naar een mbo-opleiding gegaan (het betreft ongeveer 48 procent van alle leerlingen uit het brugklascohort). Een kleiner deel van 10 procent volgt een opleiding op hbo-niveau. Verder volgt 2 procent een opleiding op het voortgezet algemeen volwassenonderwijs, volgt 5 procent geen onderwijs meer, maar heeft wel een diploma behaald in het voortgezet onderwijs en heeft bijna 4 procent het onderwijs zonder diploma verlaten. De overige 31 procent van de brugklassers zit nog op het voortgezet onderwijs.

5.1.3 Behaalde diploma's aan het begin van het zesde schooljaar, brugklascohort 2005/'06

Bron: CBS.

Schoolloopbaan in aansluiting met Cito Eindtoets Basisonderwijs

Het verloop door het voortgezet onderwijs kan ook gerelateerd worden aan een eindtoets in het basisonderwijs. De meest gebruikte eindtoets is de Eindtoets Basisonderwijs van Cito. De functie van deze eindtoets is informatie te geven voor de keuze van een passend brugklas- en schooltype. De prestaties van een leerling op de verschillende onderdelen van de Cito-toets worden samengevat in één getal: de standdaardscore. Op basis van deze standdaardscore wordt een advies gegeven voor een brugklastype en voor een schooltype.

De standdaardscore wordt berekend aan de hand van het aantal goede antwoorden op de toetsonderdelen taal, rekenen-wiskunde en studievvaardigheden. Hij wordt omgezet op een schaal van 501 tot 550 met behulp van een formule die jaarlijks wordt aangepast op basis van de moeilijkheidsgraad van de toets. Leerlingen kunnen (vrijwel) dezelfde standdaardscore hebben, maar deze score kan heel verschillend tot stand zijn gekomen. Zo kunnen leerlingen een even hoge standdaardscore halen, en dus hetzelfde Cito-advies

krijgen voor een passend brugklas- en schooltype, terwijl dat bij de ene leerling gebaseerd is op een hoge taalscore en bij de andere op een hoge rekenscore.

Er blijkt een verband te zijn tussen de sector- of profielkeuze en eerder behaalde onderdeelcores voor de afzonderlijke deeltaetsen. Zo hebben leerlingen die in 2005 op basis van de Citotoets een advies kregen voor schooltype vmbo-b en laag scoorden op het onderdeel taal relatief vaker een diploma in de sector techniek gehaald. Leerlingen met een hoge taalscore kozen daarentegen vaak voor de sector zorg en welzijn. Ook de leerlingen met een lage score voor rekenen-wiskunde kozen naar verhouding vaker voor zorg en welzijn (het gaat deels om dezelfde leerlingen), terwijl leerlingen met een hoge score voor rekenen-wiskunde vaker voor de sector techniek kozen.

Bij de gediplomeerden in het vmbo-k is het patroon vergelijkbaar. Ook hier hebben de leerlingen met schooltypeadvies vmbo-k en een lage taalscore en/of hoge rekenen-wiskundescore vaker voor de sector techniek gekozen, en de leerlingen met een hoge taalscore en/of lage rekenen-wiskundescore voor zorg en welzijn. Ook de sector economie is populair bij leerlingen met een lage taalscore en/of een hoge score voor rekenen-wiskunde.

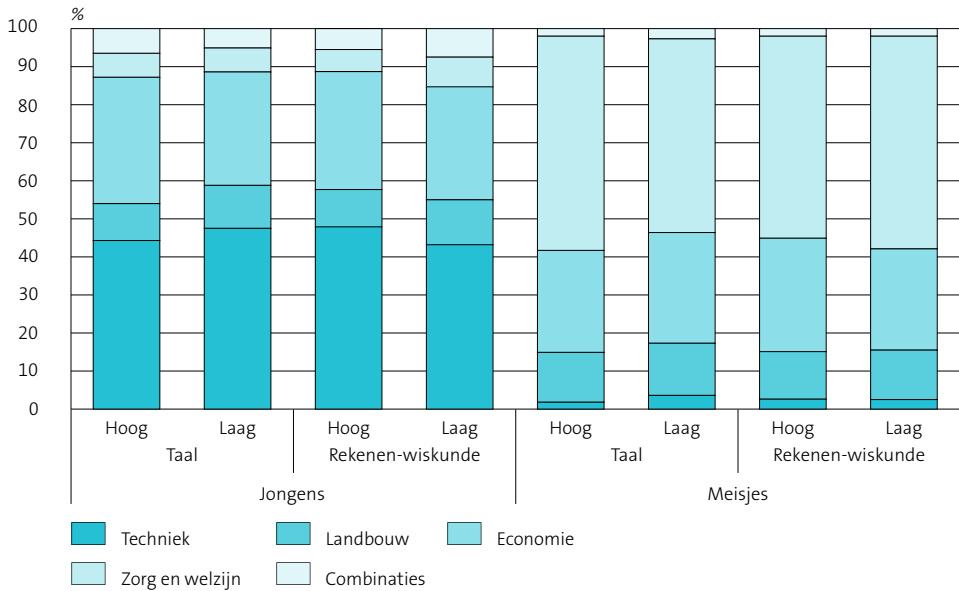
Ook jongens met hoge taalscore kiezen vooral sector techniek

De verdeling naar hoge/lage score op taal en rekenen valt voor een groot deel samen met het geslacht: de leerlingen met een hoge taalscore zijn vaker meisjes (62 procent) en de leerlingen met een hoge rekenen-wiskundescore zijn vaker jongens (71 procent). Echter, ongeacht de hoogte van de taal- of rekenscore heeft ruim de helft van de meisjes in het vmbo-b een diploma voor zorg en welzijn, terwijl bijna geen enkel meisje een diploma voor techniek heeft. Wel hebben meisjes met een hoge score op rekenen-wiskunde naar verhouding wat vaker een diploma voor economie dan meisjes met een lage score op dat onderdeel. Jongens daarentegen kiezen het meest voor techniek, ook jongens met een lage score op rekenen-wiskunde.

Bij het vmbo-k zijn geslacht, deeltaetsscores en sectorkeuze eveneens nauw met elkaar verbonden. Opnieuw gaat het bij de leerlingen met een hoge rekenen-wiskundescore vaker om jongens (70 procent) en bij de leerlingen met een hoge taalscore vaker om meisjes (69 procent). En ook hier kiezen jongens, los van de prestaties op taal en rekenen, verhoudingsgewijs het meest voor techniek en meisjes voor zorg en welzijn.

Jongens met een hoge score op rekenen-wiskunde hebben wel vaker een diploma in de sector techniek dan andere jongens. Meisjes met een hoge rekenscore kiezen iets vaker voor economie dan meisjes met een lage score, ten koste van zorg en welzijn. Dat blijft echter wel de populairste sector voor meisjes. Jongens met een hoge taalscore halen vaker een diploma in de sector economie ten koste van techniek, en meisjes met een hoge taalscore en/of een lage rekenen-wiskundescore hebben nog vaker een diploma in de sector zorg en welzijn dan andere meisjes.

5.1.4 Sector van vmbo-k-gediplomeerden naar deelscores Cito-toets en geslacht

Bron: CBS.

Bij havisten vaker maatschappelijk profiel bij hoge taalscore

Bij de havo-gediplomeerden valt op dat het merendeel (gemiddeld ruim 60 procent) een maatschappijprofiel verkiest boven een natuurprofiel. Dat geldt voor alle leerlingen, ongeacht hun score voor taal of rekenen-wiskunde. Toch zijn er verschillen. Van de leerlingen met een schooltypeadvies havo en een hoge score voor taal heeft 69 procent een diploma in een maatschappelijk profiel en 31 procent in een natuurprofiel. Van de leerlingen met een hoge score voor rekenen-wiskunde heeft 54 procent een maatschappelijk profiel en 46 procent een natuurprofiel. De profielkeuze van leerlingen met een lage score voor taal en leerlingen met een hoge score voor rekenen-wiskunde is vrijwel identiek; datzelfde geldt voor de keuze van leerlingen met een hoge taalscore en leerlingen met een lage score voor rekenen-wiskunde. Vermoedelijk gaat het om grotendeels dezelfde leerlingen.

Ook voor de havo geldt dat het bij de leerlingen met een hoge taalscore vaker om meisjes gaat (66 procent) en bij de leerlingen met een hoge score voor rekenen-wiskunde vaker om jongens (64 procent). Maar de behaalde taal- en rekenscores verklaren niet alle verschillen in profielkeuze tussen jongens en meisjes. De helft van de jongens met een schooltypeadvies havo en een hoge score op rekenen-wiskunde en/of een lage score op

taal heeft een diploma in een van de natuurprofielen gehaald. Meisjes met hoge rekenscores en/of lage taalscores hebben naar verhouding nog steeds vaak een diploma in een van de maatschappijprofielen (60 procent). Dat percentage komt overeen met dat van jongens met een lage score voor rekenen-wiskunde en/of een hoge score voor taal. Meisjes met een hoge taalscore hebben het vaakst een diploma in het profiel cultuur en maatschappij. Jongens met een hoge score voor rekenen-wiskunde hebben relatief vaker dan alle anderen een diploma in het profiel natuur en techniek. Meisjes met een hoge rekenscore hebben met name vaker een diploma in het profiel economie en maatschappij (ten koste van cultuur en maatschappij) en kiezen vaker dan alle anderen voor het profiel natuur en gezondheid.

5.2 Studievoortgang in het middelbaar beroepsonderwijs

In het schooljaar 2005/'06 zijn in het middelbaar beroepsonderwijs 93 duizend eerstejaars begonnen die het jaar ervoor ander onderwijs volgden. Aan het begin van het zesde jaar had driekwart van die eerstejaars een diploma op zak. Ruim de helft behaalde een diploma in dezelfde opleidingsrichting als die waarmee ze waren begonnen. Iets meer dan een vijfde van de eerstejaars behaalde als hoogste diploma een diploma in een andere richting dan die waarin ze waren gestart. Aan het begin van het derde jaar had slechts 2 procent van de eerstejaars een diploma in een andere opleidingsrichting behaald. Aan het begin van het vierde jaar was dit ongeveer 8 procent. Aan het begin van jaar vijf en zes had respectievelijk 15 procent en 21 procent van de eerstejaars een hoogste diploma in een andere opleidingsrichting behaald.

Voor de verschillende cohorten zijn er per peilmoment weinig verschillen in rendement. De slagingspercentages zijn nagenoeg gelijk. Ook voor de groepen 'uit zonder diploma' en 'nog ingeschreven zonder diploma' zijn de percentages voor de verschillende cohorten per peilmoment ongeveer hetzelfde. De uitval zonder diploma ligt aan begin van het vierde tot en met het zesde jaar op of rond de 18 procent.

5.2.1 Rendement van eerstejaars in het mbo¹⁾ per cohort binnen dezelfde of een andere opleidingsrichting dan die bij de instroom in het mbo

	Totaal	Geslaagd voor mbo-diploma ²⁾			Nog in mbo zonder diploma	Uit mbo zonder diploma
		totaal	dezelfde opleidingsrichting	andere opleidingsrichting		
	x 1 000	% (cumulatief)				
Begin jaar 3						
2005/'06	93,2	24	22	2	61	15
2006/'07	104,3	24	22	2	60	16
2007/'08	103,6	25	23	2	61	15
2008/'09	105,9	26	24	2	60	14
Begin jaar 4						
2005/'06	93,2	47	39	7	36	18
2006/'07	104,3	47	39	8	35	17
2007/'08	103,6	48	40	8	36	16
Begin jaar 5						
2005/'06	93,2	68	53	15	13	18
2006/'07	104,3	68	53	16	13	18
Begin jaar 6						
2005/'06	93,2	75	54	21	6	18

Bron: CBS.

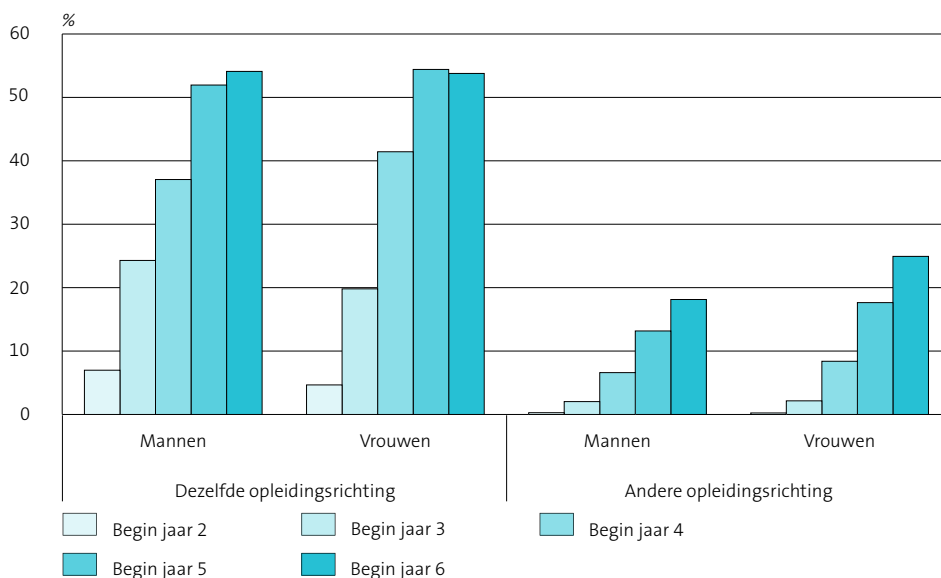
¹⁾ Eerstejaars mbo die in het voorafgaande jaar ander onderwijs volgden (directe instroom in het mbo).

²⁾ Als een deelnemer meerdere diploma's heeft behaald dan is hier het diploma met het hoogste niveau meegenomen.

Vrouwen switchen iets vaker van opleiding

Aan het begin van het zesde jaar heeft een kwart van de vrouwelijke starters van schooljaar 2005/'06 een diploma in een andere opleidingsrichting behaald. Bij de mannen lag dit percentage een stuk lager, namelijk 18 procent. Het percentage geslaagden in dezelfde opleidingsrichting is bij mannen en vrouwen aan het begin van het zesde jaar gelijk. Voor beide groepen was dat 54 procent. Opvallend is dat mannen aan het begin van jaar twee en drie een hoger rendement bij dezelfde richting hebben dan vrouwen. Aan het begin van jaar vier en vijf scoren de vrouwen weer beter en aan het begin van het zesde jaar is het slagingspercentage bij dezelfde opleidingsrichting voor mannen en vrouwen gelijk. Bij de geslaagden bij een andere opleidingsrichting zijn de verschillen tussen mannen en vrouwen tot en met het begin van jaar 4 gering. Daarna lopen de verschillen tussen mannen en vrouwen op. Begin jaar vijf is het verschil vijf procentpunten in het voordeel van de vrouwen en een jaar later zeven procentpunten.

5.2.2 Hoogste diploma behaald binnen dezelfde of een andere opleidingsrichting dan die bij de instroom in het mbo naar geslacht, cohort 2005/'06

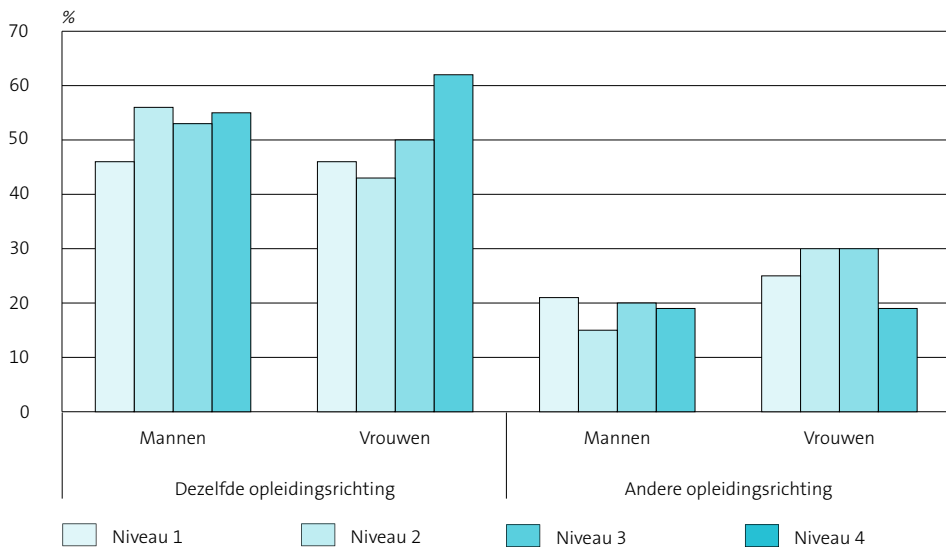
Bron: CBS.

Mannen scoren beter bij dezelfde opleidingsrichting op startniveau 2 en 3

Van de eerstejaars uit 2005/'06 lag het slagingspercentage begin jaar 6 bij dezelfde opleidingsrichting bij mannen die op op startniveau 2 en 3 aan de opleiding waren begonnen, hoger dan bij vrouwen. Op startniveau 2 lag het slagingspercentage van de mannen bij dezelfde opleiding op 56 procent en bij de vrouwen op 43. Op startniveau 3 waren de percentages voor mannen 53 en voor vrouwen 50. Op startniveau 2 en 3 halen vrouwen weer vaker een diploma in een andere richting dan mannen. Op startniveau 2 en 3 switchen drie op de tien vrouwen en twee op de tien mannen. Het totaal rendement van vrouwen komt hiermee begin jaar 6 hoger uit dan dat van mannen.

Bij een begin op startniveau 4 is het slagingspercentage van vrouwen bij dezelfde opleidingsrichting hoger dan dat van mannen. Het verschil is zeven procentpunten. Bij een diploma bij een andere richting scoren mannen en vrouwen op niveau 4 gelijk. Op niveau 4 is het switchgedrag van mannen en vrouwen gelijk. Van beide seksen hebben dan twee op de tien een diploma in een andere richting. Op niveau 1 zijn de verschillen tussen mannen en vrouwen bij dezelfde en een andere opleidingsrichting gering.

5.2.3 Hoogste diploma behaald binnen dezelfde of een andere opleidingsrichting dan die bij de instroom in het mbo naar geslacht en startniveau, cohort 2005/'06

Bron: CBS.

Eerstejaars in de richting onderwijs scoren het best

Van de eerstejaars uit 2005/'06 is het slagingspercentage per opleidingsrichting nogal verschillend. Deelnemers aan de richting onderwijs scoren goed met een rendement van 84 procent aan het begin van het zesde jaar. Deelnemers aan de richting algemeen hebben met 60 procent een laag rendement. Deze richting voor arbeidsmarkt gekwalificeerd assistent kan alleen op niveau 1 worden gevolgd. De rendementen op startniveau 1 liggen lager dan die op andere niveaus. Deelnemers aan gezondheidszorg en welzijn en aan landbouw en dieren scoren met respectievelijk 81 en 80 procent eveneens goed. De uitval zonder diploma is bij de opleidingsrichting algemeen aan het begin van het tweede jaar erg hoog; een kwart van de eerstejaars heeft de opleiding dan al verlaten. Uiteindelijk is de uitval zonder diploma bij deze richting na 4 jaar of meer ruim een derde. Bij de andere opleidingsrichtingen ligt de uitval aan het begin van jaar 2 op ongeveer één op de tien. Behalve bij onderwijs en gezondheidszorg en welzijn: daar lag de uitval iets lager.

5.2.4 Rendement van eerstejaars in het mbo¹⁾ naar opleidingsrichting, stand begin jaar 6 van cohort 2005/'06

	Totaal	Geslaagd voor een mbo-diploma ²⁾ na					Uit mbo zonder diploma na			
		1 jaar	2 jaar	3 jaar	4 jaar	5 jaar	1 jaar	2 jaar	3 jaar	4 jaar of meer
	x 1 000	% (cumulatief)								
Instroom	93,2	6	24	47	68	75	10	15	18	18
Onderwijs	2,2	1	3	67	79	84	6	8	10	10
Vormgeving en audiovisuele productie	3,8		6	18	61	72	10	15	18	19
Handel, administratie en juridische ondersteuning	19,6	5	24	52	68	73	11	16	19	20
ICT	4,7	1	22	41	62	71	9	15	19	20
Techniek, industrie en bouw	18,1	4	27	43	68	76	9	15	17	18
Landbouw en dieren	2,6	2	22	45	74	80	10	13	16	16
Gezondheidszorg en welzijn	19,7	4	23	53	74	81	8	12	13	13
Persoonlijke dienstverlening, vervoer en veiligheid	20,7	11	27	42	65	73	12	18	20	20
Algemeen	1,8	41	51	55	58	60	26	33	35	36

Bron: CBS.

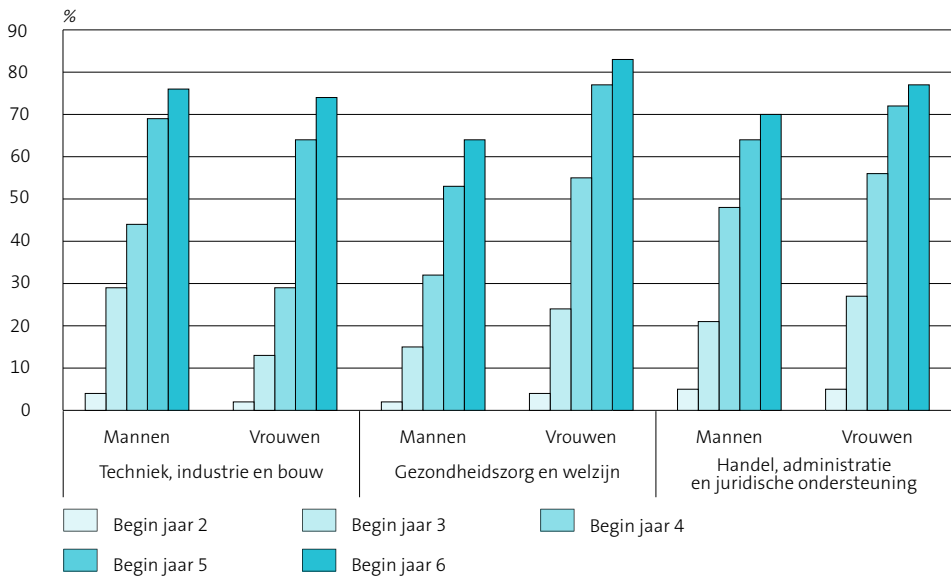
¹⁾ Eerstejaars mbo die in het voorafgaande jaar ander onderwijs volgden (directe instroom in het mbo).

²⁾ Als een deelnemer meerdere diploma's heeft behaald dan is hier het diploma met het hoogste niveau meegenomen.

Grote rendementsverschillen bij gezondheidszorg en welzijn

De drie grootste opleidingsrichtingen in het mbo verschillen in het rendement flink tussen mannen en vrouwen. Bij techniek, industrie en bouw doen de mannelijke en vrouwelijke eerstejaars uit 2005/'06 aan het begin van jaar zes nauwelijks voor elkaar onder. Van de mannen was toen 76 procent geslaagd en van de vrouwen 74 procent. Bij gezondheidszorg en welzijn is het rendementsverschil tussen de seksen aan het begin van jaar zes echter 20 procentpunten in het voordeel van de vrouwen. Bij de richting handel, administratie en juridische ondersteuning is het verschil een stuk kleiner, maar de vrouwen scoren er nog altijd zeven procentpunten hoger dan de mannen.

5.2.5 Rendement van eerstejaars in het mbo voor de drie grootste opleidingsrichtingen naar geslacht, cohort 2005/'06

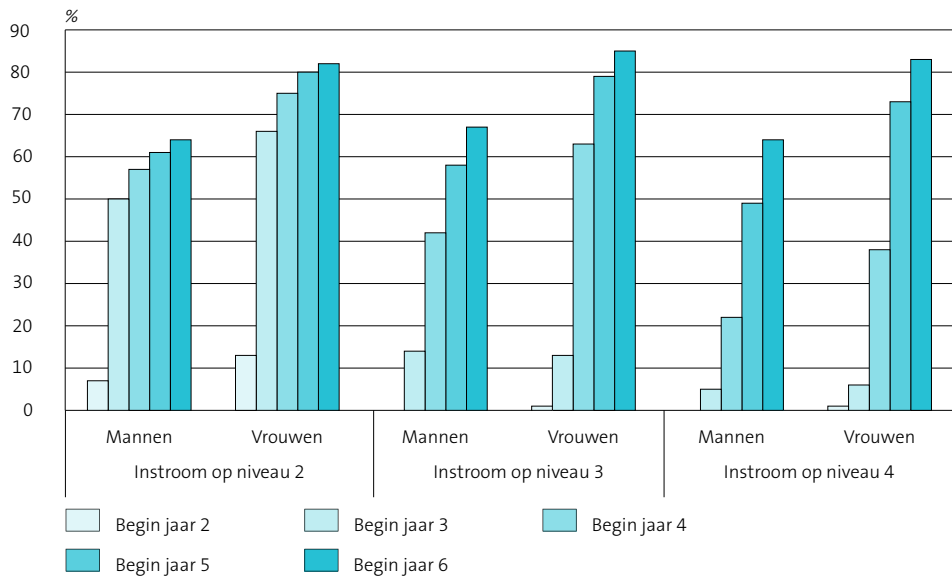

Bron: CBS.

Vrouwen bij gezondheidszorg en welzijn op alle niveaus beter dan mannen

Aan het begin van het zesde jaar zijn de rendementsverschillen tussen mannen en vrouwen bij de in 2005/06 begonnen studenten gezondheidszorg en welzijn iets minder dan 20 procentpunten. Voor alle startniveaus geldt: vrouwen presteren een stuk beter. Ook eerder in de opleiding is dit verschil al zichtbaar. Aan het begin van jaar vier was het verschil ook al rond de 20 procentpunten in het voordeel van de vrouwen. Daarvoor waren de verschillen nog niet zo groot.

5.2.6 Rendement van eerstejaars in het mbo voor de opleidingsrichting gezondheidszorg en welzijn naar geslacht en niveau, cohort 2005/'06

Bron: CBS.

5.3 Studievoortgang in het hoger onderwijs

Voor de meeste opleidingen in het hoger beroepsonderwijs staat een studieduur van vier jaar. Van de eerstejaars die in de periode 2002–2006 aan een voltijdstudie begonnen, rondde ongeveer 55 procent de opleiding binnen vijf jaar af. Dit aandeel is geleidelijk aan afgenomen. Een op de zeven studenten uit deze jaargroepen haakte al in het eerste jaar af. Na vijf jaar had ruim een vijfde van de hbo'ers het hoger onderwijs zonder diploma verlaten.

5.3.1 Rendementen van eerstejaars in het voltijd hbo³⁾ per cohort

	Totaal	Geslaagd voor een hbo-bachelordiploma na							
		3 jaar	4 jaar	5 jaar	6 jaar	7 jaar	8 jaar	9 jaar	
	<i>x 1 000</i>	<i>% (cumulatief)</i>							
2002/03	67,3	9	42	57	64	67	70	71	
2003/04	73,4	10	42	57	64	68	70		
2004/05	77,0	9	39	55	62	66			
2005/06	77,7	8	38	53	61				
2006/07	80,6	7	35	51					
2007/08	82,1	6	34						
2008/09	84,2	6							
	Totaal	Uit het hoger onderwijs zonder diploma na							
		1 jaar	2 jaar	3 jaar	4 jaar	5 jaar	6 jaar	7 jaar	8 jaar
	<i>x 1 000</i>	<i>% (cumulatief)</i>							
2002/03	67,3	13	17	18	19	20	21	21	21
2003/04	73,4	13	17	18	19	20	21	21	22
2004/05	77,0	14	18	19	20	21	21	22	
2005/06	77,7	14	18	20	20	21	22		
2006/07	80,6	16	20	21	22	23			
2007/08	82,1	16	19	20	22				
2008/09	84,2	14	18	20					
2009/10	89,2	14	19						
2010/11	89,1	15							

Bron: CBS.

³⁾ Inclusief ingeschrevenen voor duale studievarianten.

Vwo'ers in hbo het meest succesvol

In 2006/'07 begonnen bijna 81 duizend eerstejaars aan een voltijdopleiding in het hbo. Van hen rondde 51 procent de studie binnen vijf jaar af. Slechts een zeer kleine groep eerstejaars (1 procent) presteerde het om in dezelfde periode een bachelordiploma in het wetenschappelijk onderwijs te behalen. Zij zijn meestal na de havo en een afgeronde hbo-propedeuse naar het wo overgestapt. Van het cohort 2006/'07 had na vijf jaar 48 procent nog geen diploma behaald: 25 procent was in het zesde jaar nog bezig met de studie en 23 procent was er zonder diploma mee gestopt.

Eerstejaars met vwo als vooropleiding zijn in het voltijd-hbo het meest succesvol. Van hen had na vijf jaar 64 procent een hbo-diploma en 5 procent een wo-bachelordiploma behaald. Van de vwo'ers stond op dat moment nog 21 procent ingeschreven; slechts 10 procent had de studie voortijdig beëindigd. Van de havisten had na vijf jaar 48 procent een hbo- of wo-bachelordiploma op zak en stond nog 34 procent in het hoger onderwijs ingeschreven.

Van de mbo'ers had in dezelfde periode een iets groter deel (52 procent) een hbo-diploma behaald, maar in het zesde jaar stond slechts 18 procent ingeschreven om de studie af te maken. Bijna drie op de tien mbo'ers had er inmiddels de brui aan gegeven en het hoger onderwijs zonder diploma verlaten.

Van de vrouwelijke eerstejaars had na vijf jaar 60 procent de studie succesvol afgerond; 21 procent stond nog in het hoger onderwijs ingeschreven. Van de mannelijke eerstejaars was dit respectievelijk 44 en 30 procent. Van hetzelfde cohort waren binnen vijf jaar meer mannen dan vrouwen voortijdig met de studie gestopt.

Van de autochtonen had na vijf jaar 55 procent een bacheloropleiding met succes afgerond. Van de westerse allochtonen was dit 53 procent en van de niet-westerse allochtonen 37. In laatstgenoemde groep liep het rendement uiteen van 29 procent bij de Antillianen en Arubanen tot 42 procent bij de studenten uit de groep 'overige niet-westerse allochtonen'. Van de niet-westerse allochtonen was in het zesde jaar weliswaar nog een betrekkelijk grote groep bezig met de studie, maar was ook een aanzienlijk deel voortijdig afgehaakt. De studierichtingen in het hbo zijn op verschillende manieren in te delen. Bij de meest globale indeling werden de beste resultaten behaald bij landbouw en diergeeskunde en bij gezondheidszorg en welzijn. Bij beide richtingen had na vijf jaar ongeveer 60 procent van de studenten een hbo- of wo-bachelordiploma op zak. Bij rechten was dit slechts 39 procent. Wel stond bij deze studierichting in het zesde jaar nog 41 procent ingeschreven in het hoger onderwijs, waarvan in vergelijking met andere studierichtingen een zeer groot deel aan een universiteit.

5.3.2 Rendementen van eerstejaars in het voltijd hbo¹⁾ naar geslacht, vooropleiding, herkomstgroepering en studierichting, cohort 2006/'07

	Totaal	Geslaagd binnen het hoger onderwijs na 5 jaar		Uit het hoger onderwijs zonder diploma na 5 jaar	Ingeschreven zonder diploma begin jaar 6		
		hbo-bachelor	wo-bachelor		totaal	w.v.	
					hbo	wo	
	x 1 000	% (cumulatief)					
Totaal	80,6	51	1	23	25	23	2
Geslacht							
Mannen	38,2	43	1	26	30	28	2
Vrouwen	42,4	58	2	20	21	18	2
Vooropleiding							
Havo	36,2	47	1	18	34	31	3
Vwo	8,4	64	5	10	21	16	5
Mbo/bol	24,7	52	0	29	18	18	1
Overig ²⁾	11,3	51	1	33	15	14	2
Herkomstgroepering³⁾							
Autochtonen	58,9	53	1	21	24	22	2
Westerse allochtonen	7,5	51	2	24	24	21	3
Niet-westerse allochtonen w.v.	11,6	36	1	28	35	32	3
Turken	1,8	35	1	27	38	34	3
Marokkanen	1,9	35	1	32	32	30	2
Surinamers	2,2	31	1	28	40	37	2
Antillianen en Arubanen	1,2	28	1	29	42	39	3
overige niet-westerse allochtonen	4,4	41	2	27	31	27	3
Studierichting							
Onderwijs	13,4	50	1	24	24	22	2
Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst	4,8	55	2	24	19	17	2
Sociale wetenschappen ⁴⁾	4,3	47	2	21	30	27	3
Bedrijfskunde en administratie ⁵⁾	19,4	44	1	24	30	28	2
Rechten	2,0	35	5	19	41	31	10
Natuurwetenschappen, wiskunde en informatica	4,5	47	1	26	26	25	2
Techniek, industrie en bouwkunde	7,2	55	1	21	23	22	2
Landbouw en diergeneeskunde	1,0	60	0	25	15	14	1
Gezondheidszorg en welzijn	15,8	58	2	21	20	17	2
Persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid	8,3	54	1	21	24	23	1

Bron: CBS.

¹⁾ Inclusief ingeschrevenen voor duale studievarianten, maar exclusief ingeschrevenen voor associate degree-programma's.

²⁾ Buitenlandse en onbekende vooropleidingen.

³⁾ Exclusief een gering aantal studenten van wie de herkomstgroepering onbekend is.

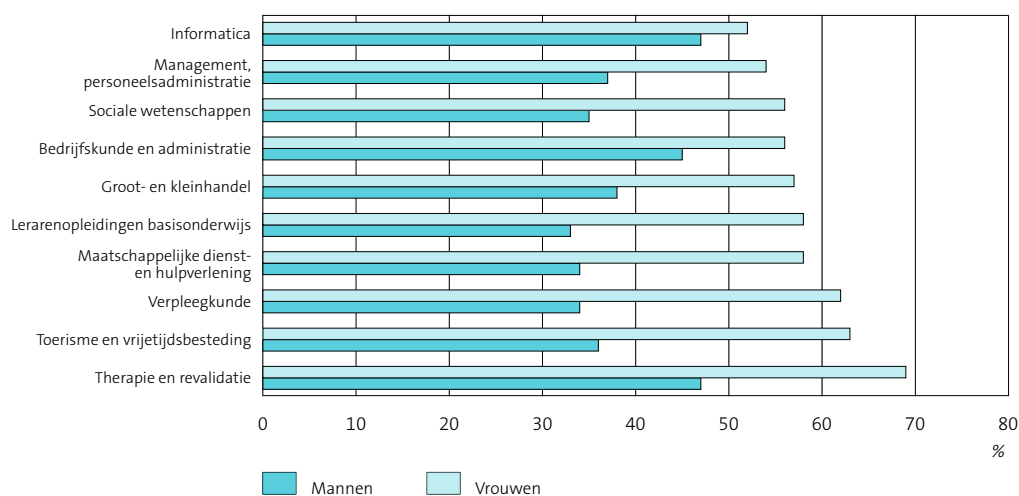
⁴⁾ Inclusief economie (algemeen), journalistiek, documentatie en informatie.

⁵⁾ Onder deze studierichting vallen onder meer bedrijfseconomie, commerciële economie en (juridische) bestuurskunde.

Vrouwen bij alle populaire studies in het hbo succesvoller dan mannen

Bij de gedetailleerde indeling van de International Standard Classification of Education (ISCED) zijn binnen het hbo 76 studierichtingen onderscheiden. In grafiek 5.3.3 zijn daarvan de tien meest gekozen richtingen door voltijdeerstejaars uit 2006/'07 weergegeven. Bij al deze studierichtingen waren de vrouwen na vijf jaar succesvoller dan de mannen. Het verschil is het grootst bij verpleegkunde en toerisme en vrijetijdsbesteding (respectievelijk 28 en 27 procentpunten). Bij bedrijfskunde en administratie bleef het verschil in rendement tussen de seksen beperkt tot 11 procentpunten. Bij de tien populairste studierichtingen behaalden zowel mannen als vrouwen het hoogste rendement bij voltijdopleidingen op het gebied van therapie en revalidatie.

5.3.3 Afgestudeerden voor het hbo-bachelordiploma in het voltijd hbo¹⁾ bij de tien populairste studierichtingen onder eerstejaars²⁾, stand na vijf jaar van cohort 2006/'07

Bron: CBS.

¹⁾ Inclusief afgestudeerden voor duale studievarianten.

²⁾ Deze grafiek is gebaseerd op de gedetailleerde indeling van de ISCED met 76 verschillende studierichtingen in het hoger onderwijs.

Na zeven jaar heeft iets meer dan de helft van de wo-eerstejaars een masterdiploma op zak

Bij de invoering van de bachelor-masterstructuur in het studiejaar 2002/'03 zijn de wetenschappelijke opleidingen opgedeeld in een bachelorfase van drie jaar en een daarop

aansluitende masterfase van minimaal één jaar. Verscheidene masteropleidingen op het gebied van gezondheidszorg (geneeskunde, tandheelkunde en farmacie), landbouw (diergeneeskunde), techniek, bètawetenschappen en onderwijs (universitaire lerarenopleidingen) hebben een officiële studieduur van twee tot drieënhalf jaar.

De vwo'ers die na de invoering van de bachelor-masterstructuur aan een voltijdstudie in het wo begonnen, boekten vrijwel dezelfde vorderingen. Ook had van elke jaargroep na vier jaar 5 procent het hoger onderwijs zonder diploma verlaten. Afgaande op het cohort 2004/'05 heeft na zeven jaar iets meer dan de helft (51 procent) van de eerstejaars een masterdiploma op zak, althans van de vwo'ers die een voltijdstudie volgden.

5.3.4 Rendementen van eerstejaars in het voltijd wo¹⁾ met vwo als vooropleiding per cohort

	Totaal	Geslaagd voor een wo-masterdiploma ²⁾ na					
		4 jaar	5 jaar	6 jaar	7 jaar	8 jaar	9 jaar
	<i>x 1 000</i>	<i>% (cumulatief)</i>					
2002/'03	21,4	5	18	36	53	64	70
2003/'04	22,6	5	18	34	52	64	
2004/'05	23,6	4	16	33	51		
2005/'06	24,8	4	16	34			
2006/'07	25,5	4	16				
2007/'08	26,2	4					

	Totaal	Uit het hoger onderwijs zonder diploma na							
		1 jaar	2 jaar	3 jaar	4 jaar	5 jaar	6 jaar	7 jaar	8 jaar
	<i>x 1 000</i>	<i>% (cumulatief)</i>							
2002/'03	21,4	3	4	4	5	5	6	6	7
2003/'04	22,6	3	4	5	5	6	6	6	7
2004/'05	23,6	3	4	5	5	5	6	6	
2005/'06	24,8	3	4	5	5	5	6		
2006/'07	25,5	4	5	5	5	5			
2007/'08	26,2	4	4	4	5				
2008/'09	28,1	3	4	5					
2009/'10	30,2	3	4						
2010/'11	29,4	4							

Bron: CBS.

¹⁾ Inclusief ingeschrevenen voor duale studievarianten.

²⁾ Bij geneeskunde gaat het deels ook nog om postdoctorale diploma's, dat wil zeggen de oude vervolgopleidingen voor basisarts, tandarts en apotheker.

Ook in het wo ronden vrouwen hun studie sneller af dan mannen

Ook in het voltijd wetenschappelijk onderwijs ligt het studietempo van de vrouwen hoger dan dat van de mannen. Bij de eerstejaars van het cohort 2004/'05 had van de vrouwen met vwo als vooropleiding na zeven jaar 61 procent een masterdiploma, 20 procent een wo-bachelordiploma en 8 procent een hbo-diploma. De mannen bleven daar met respectievelijk 41, 27 en 8 procent duidelijk bij achter. In het achtste jaar stonden nog twee keer zoveel mannen als vrouwen zonder diploma ingeschreven. Bovendien had van de mannen op dat moment 9 procent het hoger onderwijs zonder diploma verlaten. Van de vrouwen was dit slechts 4 procent.

Autochtonen met een vwo-opleiding zijn in het wetenschappelijk onderwijs succesvoller dan westerse en niet-westerse allochtonen, zij het dat de rendementsverschillen er kleiner zijn dan in het hbo. Na zeven jaar had van de autochtonen 53 procent een wo-master, tegen 44 procent van de niet-westerse allochtonen. Bij laatstgenoemde groepering loopt dit aandeel uiteen van 40 procent bij de Antillianen en Arubanen tot 45 procent bij de 'overige niet-westerse allochtonen'. De iets betere prestaties van deze laatste groep worden onderstreept door een relatief groot aandeel studenten dat binnen zeven jaar een wo-bachelordiploma heeft behaald.

In het voltijd-wo had na zeven jaar 6 procent van de eerstejaars uit 2004/'05 zonder succes een punt achter de studie gezet. Naast mannen hadden ook niet-westerse allochtonen relatief vaak het hoger onderwijs voortijdig verlaten. Zo haakten Surinamers bijna twee keer zo vaak af als gemiddeld.

Bij de meest globale indeling van de studierichtingen komen de minste afvallers voor bij gezondheidszorg en welzijn (3 procent) en de meeste bij taalwetenschappen, geschiedenis en kunst (9 procent). De beste resultaten werden behaald bij opleidingen op het gebied van onderwijs. Bij deze studierichting waren na zeven jaar twee op de drie eerstejaars voor hun wo-master geslaagd. Bij techniek, industrie en bouwkunde was dit slechts één op de drie eerstejaars.

Klein verschil in studietempo bij geschiedenis, archeologie en taalwetenschappen

Bij de gedetailleerde indeling van de ISCED zijn binnen het wo dezelfde 76 studierichtingen onderscheiden als in het hbo. Grafiek 5.3.6 toont daarvan de tien meest gekozen richtingen door vwo'ers die in 2004/'05 aan een voltijdstudie begonnen. Ook bij deze studies waren vrouwen succesvoller dan mannen. Na zeven jaar was het rendementsverschil het grootst bij sociale wetenschappen (25 procentpunten). Alleen bij geschiedenis, archeologie en taalwetenschappen was het de mannen gelukt om het studietempo van de vrouwen nog enigszins bij te benen. Het verschil in rendement bleef daar tussen beide seksen beperkt tot 8 procentpunten. Bij de tien populairste studierichtingen in het wo werden zowel door

5.3.5 Rendementen van eerstejaars in het voltijd wo¹⁾ met vwo als vooropleiding naar geslacht, herkomstgroepering en studierichting, cohort 2004/'05

	Totaal	Geslaagd binnen het hoger onderwijs na 7 jaar			Uit het hoger onderwijs zonder diploma na 7 jaar	Ingeschreven zonder diploma begin jaar 8		
		wo-master ²⁾	wo-bachelor	hbo-bachelor		totaal	w.v.	
						wo	hbo	
	x 1 000	% (cumulatief)						
Totaal	23,6	51	23	8	6	11	8	3
Geslacht								
Mannen	11,3	41	27	8	9	15	11	4
Vrouwen	12,3	61	20	8	4	7	5	2
Herkomstgroepering³⁾								
Autochtonen	19,5	53	23	9	6	10	7	3
Westerse allochtonen	2,0	46	28	6	8	13	9	4
Niet-westerse allochtonen w.v.	2,2	44	24	5	9	18	14	3
Turken	0,2	43	28	3	10	16	14	2
Marokkanen	0,2	42	23	5	10	20	15	5
Surinamers	0,5	44	20	6	11	19	15	4
Antillianen en Arubanen	0,3	40	22	8	10	20	15	6
overige niet-westerse allochtonen	1,0	45	27	4	8	17	14	2
Studierichting⁴⁾								
Onderwijs	0,8	66	10	15	4	5	3	2
Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst	2,7	43	29	8	9	11	7	4
Sociale wetenschappen ⁵⁾	4,5	59	18	9	6	8	5	3
Bedrijfskunde en administratie ⁶⁾	4,2	55	18	10	6	10	7	3
Rechten	2,8	53	18	9	8	12	8	3
Natuurwetenschappen, wiskunde en informatica	1,8	44	31	6	7	11	8	4
Techniek, industrie en bouwkunde	2,2	33	33	10	6	18	14	4
Landbouw en diergeneeskunde	0,3	44	40	6	6	5	2	2
Gezondheidszorg en welzijn	4,1	55 ⁷⁾	26	4	3	12	10	2

Bron: CBS.

¹⁾ Inclusief ingeschrevenen voor duale studievarianten.

²⁾ Eerder hadden deze afgestudeerden al een wo-bachelordiploma behaald.

³⁾ Exclusief een zeer gering aantal studenten van wie de herkomstgroepering onbekend is.

⁴⁾ Exclusief persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid vanwege het kleine aantal ingeschrevenen voor deze studierichting.

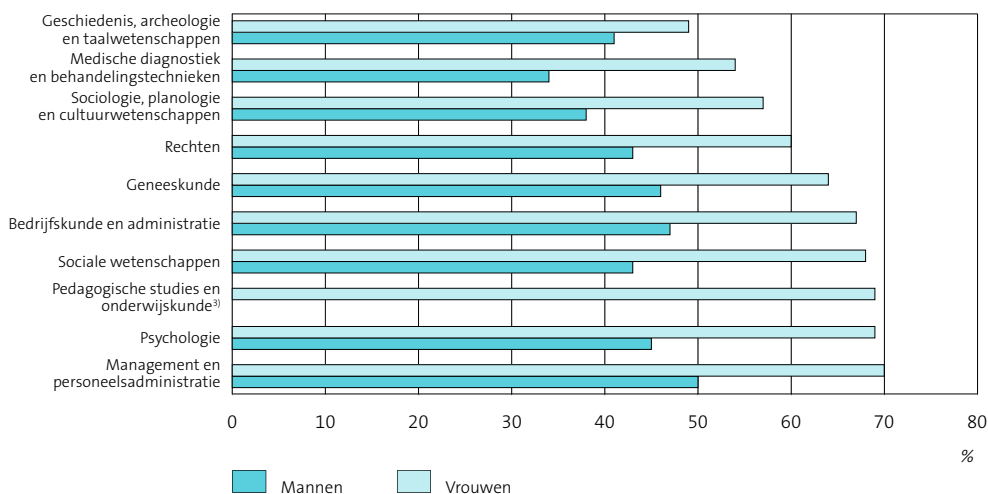
⁵⁾ Inclusief economie (algemeen), journalistiek, documentatie en informatie.

⁶⁾ Onder deze studierichting vallen onder meer bedrijfseconomie en (juridische) bestuurskunde.

⁷⁾ Bij geneeskunde gaat het deels ook nog om postdoctorale diploma's, dat wil zeggen de oude vervolopleidingen voor basisarts, tandarts en apotheker.

mannen als vrouwen de beste resultaten boekt bij opleidingen op het gebied van management en personeelsadministratie. Daar had na zeven jaar 70 procent van de vrouwen en de helft van de mannen een masterdiploma op zak.

5.3.6 Afgestudeerden voor een wo-masterdiploma in het voltijd wo¹⁾ met vwo als vooropleiding bij de tien populairste opleidingen²⁾ onder eerstejaars, stand na zeven jaar van cohort 2004/'05

Bron: CBS.

¹⁾ Inclusief afgestudeerden voor duale studievarianten.

²⁾ Deze grafiek is gebaseerd op de gedetailleerde indeling van de ISCED met 76 verschillende studierichtingen in het hoger onderwijs.

³⁾ Vanwege het kleine aantal afgestudeerde mannen in deze studierichting is het rendement voor hen niet weergegeven.

Toelichting

In paragraaf 5.2 heeft het CBS bij het onderscheid van de opleidingsrichtingen in het mbo gebruik gemaakt van de International Standard Classification of Education (ISCED) van de Unesco. Daarbij zijn voor het mbo de 9 hoofdrichtingen onderverdeeld in 47 subrichtingen. Een deelnemer is in dezelfde opleidingsrichting geslaagd als de subrichting van het hoogste diploma gelijk is aan de subrichting bij de instroom in het mbo. Een deelnemer is in een andere opleidingsrichting geslaagd als de subrichting van het hoogste diploma niet gelijk is aan de subrichting bij de instroom in het mbo.

Voortijdig
school-
verlaten

6

Voortijdig schoolverlaten

6.1

Voortijdig schoolverlaters en hun achtergrondkenmerken

- Meer voortijdig schoolverlaters in voortgezet algemeen volwassenenonderwijs
- Stijging voortijdig schoolverlaters onder verdachten van misdrijf
- Veel voortijdige schooluitval vanuit mbo-sector landbouw
- Vrouwen vallen vaker uit bij opleidingen met veel mannen

6.2

Herintredende voortijdig schoolverlaters

- 22 procent heeft na zeven jaar een startkwalificatie
- Grootste groep vsv'ers is na zeven jaar niet heringetreden in het onderwijs
- Hoe hoger het niveau bij uitstroom hoe vaker alsnog een startkwalificatie

6.3

Voortijdig schoolverlaters van 15 tot 25 jaar

- Sterkste daling voortijdig schoolverlaters in grote steden

Sinds het schooljaar 2005/'06 is het aandeel voortijdige schoolverlaters met 0,9 procentpunt gedaald. Over het algemeen is de voortijdige schooluitval groter bij mannen dan bij vrouwen en bij allochtone dan bij autochtone leerlingen. Voortijdige schooluitval varieert echter per opleidingsrichting in het mbo. Van de voortijdig schoolverlaters van schooljaar 2004/'05 heeft na zeven jaar ongeveer een vijfde alsnog een startkwalificatie behaald. Binnen zowel het middelbaar beroeps- als het voortgezet onderwijs blijkt dat vsv'ers die uitstromen op een hoger niveau, vaker alsnog een startkwalificatie halen. In de grote steden ligt voortijdig schoolverlaten rond het Nederlands gemiddelde, na een sterke daling sinds 2001.

6.1 Voortijdig schoolverlaters en hun achtergrondkenmerken

De meeste jongeren in Nederland behalen een zogenoemde startkwalificatie. Een leerling heeft een startkwalificatie als hij ten minste een havo- of vwo-diploma of een diploma op mbo-niveau 2 heeft behaald. Een klein deel van de jongeren onder 23 jaar verlaat het onderwijs echter voortijdig, dus zonder startkwalificatie. Regeringsbeleid is erop gericht om deze (voortijdige) schooluitval te voorkomen omdat een startkwalificatie van belang is voor goede kansen op de arbeidsmarkt.

Het aandeel leerlingen dat zonder startkwalificatie het onderwijs verlaat, is gedaald van 4,1 procent in schooljaar 2005/'06 naar 3,2 procent in 2010/'11. De daling van het percentage voortijdig schoolverlaters zet door, maar lijkt minder hard te gaan dan in eerdere jaren.

Meer voortijdig schoolverlaters in voortgezet algemeen volwassenenonderwijs

In het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) is meer voortijdige schooluitval (7,3 procent) dan in het voortgezet onderwijs (1,1 procent). Het percentage vsv'ers nam voor beide onderwijssoorten af ten opzichte van het jaar ervoor. Binnen het mbo neemt het aandeel vsv'ers op de assistentopleidingen (niveau 1) weer licht toe. In twee jaar tijd steeg op deze opleidingen het percentage vsv'ers met 1,1 procentpunt naar 36,6 procent.

Ook in het voortgezet algemeen volwassenenonderwijs (vavo) daalde het percentage vsv'ers niet ten opzichte van het jaar ervoor, maar nam met 1,0 procentpunt toe. Tot en met het schooljaar 2008/'09 daalde het percentage vsv'ers vanuit het vavo flink tot 14,1 procent, om daarna langzaam weer op te lopen tot 15,8 procent. Vooral mannen en leerlingen van

westers allochtone herkomst verlaten het vavo vaak zonder startkwalificatie. In 2010/'11 verliet 19,2 procent van de mannen voortijdig het vavo, terwijl dat 2 jaar eerder 16,3 procent was. Onder westers allochtone leerlingen steeg het aandeel vsv'ers van 16,0 procent in 2008/'09 naar 19,5 procent in 2010/'11.

Het aandeel voortijdig schoolverlaters vanuit vwo 6/havo 5 nam het afgelopen jaar toe met 0,7 procentpunt en ligt daarmee weer op het niveau van 2008/'09. Waarschijnlijk houdt dit verband met de slagingspercentages op de havo en het vwo. Deze dalen namelijk de laatste jaren, terwijl het aantal examenkandidaten stijgt.

Net als in voorgaande jaren gingen allochtone leerlingen in het schooljaar 2010/'11 vaker voortijdig van school dan autochtone leerlingen: 5,3 procent tegen 2,6 procent. De eerdere daling in het aandeel vsv'ers onder allochtonen lijkt te stagneren. Het percentage allochtone voortijdige schoolverlaters daalde in drie jaar tijd met 1,4 procentpunt naar 5,1 procent in 2008/'09, maar is de afgelopen twee jaar weer licht toegenomen tot 5,3 procent. Dit terwijl het aandeel vsv'ers onder autochtonen, weliswaar heel geleidelijk, blijft dalen.

De schooluitval onder vrouwen is lager dan onder mannen. In 2010/'11 viel 3,7 procent van de mannen en 2,6 procent van de vrouwen voortijdig uit. Onder mannen is het aandeel vsv'ers in de afgelopen 5 jaar echter sterker afgenomen dan onder vrouwen.

6.1.1 Voortijdig schoolverlaten naar onderwijssoort

	2005/'06	2007/'08	2008/'09	2009/'10	2010/'11*
	%				
Totaal	4,1	3,7	3,3	3,3	3,2
Onderwijssoort					
Voortgezet onderwijs	1,8	1,4	1,2	1,2	1,1
ww.					
leerjaar 1–2	0,9	0,8	0,7	0,7	0,8
vwo 3–5/havo 3–4	0,9	0,9	0,7	0,7	0,7
vwo 6/havo 5 zonder diploma	8,5	8,7	6,2	5,5	6,2
vmbo 3–4	4,3	3,1	2,7	2,6	2,5
ww.					
vmbo 3	1,6	1,3	1,1	1,2	1,3
vmbo 4 zonder diploma	18,4	13,7	11,9	11,0	9,8
vmbo 4 met diploma	6,1	4,1	3,6	3,3	3,1
Middelbaar beroepsonderwijs ¹⁾	9,3	8,5	7,7	7,6	7,3
ww.					
assistentopleiding (niveau 1)	38,0	35,8	35,5	36,1	36,6
basisberoepsopleiding (niveau 2)	15,3	15,1	13,8	13,5	13,1
vakopleiding (niveau 3)	6,7	5,6	5,0	5,0	4,8
middenkader-/specialistenopleiding (niveau 4)	4,7	4,5	3,9	3,9	3,9
Voortgezet algemeen volwassenenonderwijs	19,1	17,8	14,1	14,8	15,8

Bron: CBS.

¹⁾ Inclusief extraneï.

Stijging voortijdig schoolverlaters onder verdachten van misdrijf

Leerlingen die ooit verdacht zijn geweest van een misdrijf gaan vaker voortijdig van school dan niet-verdachten. Onder leerlingen voor wie de voorgaande drie jaar één keer proces verbaal is opgemaakt door de politie is het aandeel vsv'ers ruim 9 procentpunt hoger dan onder leerlingen die geen contact met de politie hebben gehad. Onder leerlingen die twee of meer keer verdacht zijn geweest ligt het aandeel vsv'ers nog eens bijna 12 procentpunt hoger.

Vooral in het voorgezet onderwijs ligt het percentage voortijdig schoolverlaters onder verdachten van een misdrijf vele malen hoger dan onder niet-verdachten. Voor de leerlingen in het voorgezet onderwijs die twee of meer keer verdacht zijn geweest, is het aandeel vsv'ers meer dan 14 keer groter dan onder leerlingen die nooit verdacht zijn geweest.

6.1.2 Voortijdig schoolverlaten naar geslacht, herkomstgroepering en verdacht van misdrijf

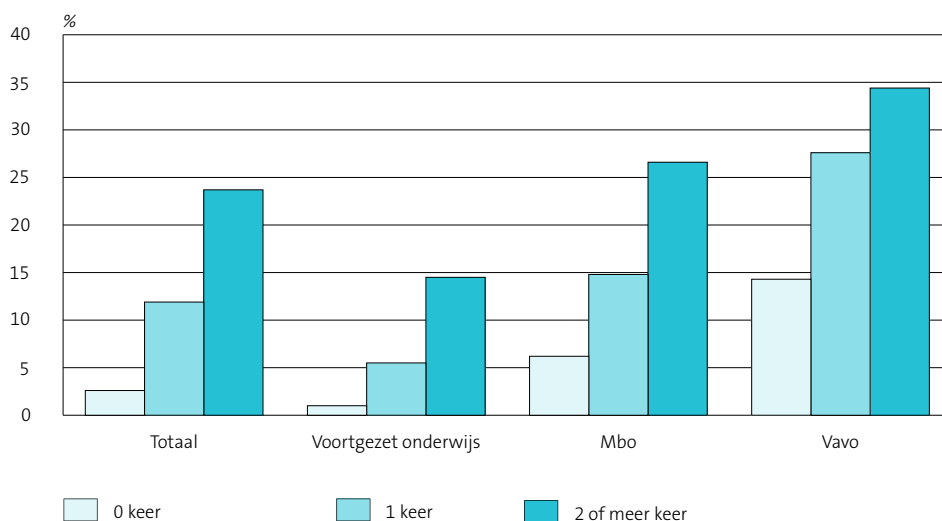
	2005/06	2007/08	2008/09	2009/10	2010/11*
	%				
Totaal	4,1	3,7	3,3	3,3	3,2
Geslacht					
Mannen	4,8	4,3	3,9	3,9	3,7
Vrouwen	3,4	3,0	2,7	2,7	2,6
Herkomstgroepering					
Autochtonen	3,5	3,1	2,8	2,7	2,6
Allochtonen	6,5	5,9	5,1	5,3	5,3
ww.					
westerse allochtonen	5,3	4,7	4,1	4,4	4,3
Marokkanen	6,8	7,0	5,9	6,0	6,1
Turken	6,2	5,7	4,9	5,0	5,1
Surinamers	7,2	6,8	6,1	5,8	5,8
Antillianen/Arubanen	8,1	8,4	7,1	7,4	7,4
overige niet-westerse allochtonen	7,1	5,7	4,8	5,1	5,1
Verdacht geweest van misdrijf					
0 keer	3,5	3,0	2,7	2,7	2,6
1 keer	14,2	12,6	11,4	11,5	11,9
2 of meer keer	24,9	23,3	22,3	22,9	23,7

Bron: CBS.

In het mbo is het verschil tussen niet-verdachten en leerlingen die twee of meer keer verdacht zijn geweest minder groot, maar wel is hier sprake van meer dan een verviervoudiging. In het vavo is het aandeel voortijdig schoolverlaters onder leerlingen die twee of meer keer verdacht

zijn geweest ruim twee keer groter dan onder leerlingen die nooit verdacht zijn geweest. Bovendien stijgt het aandeel voortijdig schoolverlaters onder de groepen verdachten de afgelopen jaren na eerder te zijn gedaald, terwijl het percentage vs'ers onder niet-verdachten en het totaal aandeel voortijdig schoolverlaters licht daalt. Het aandeel voortijdig schoolverlaters onder leerlingen die twee of meer keer verdacht zijn geweest van een misdrijf is bijvoorbeeld de afgelopen twee jaar met 1,4 procentpunt gestegen en ligt daarmee weer boven het niveau van 2007/'08.

6.1.3 Voortijdig schoolverlaten naar onderwijssoort en verdacht van misdrijf, 2010/'11*

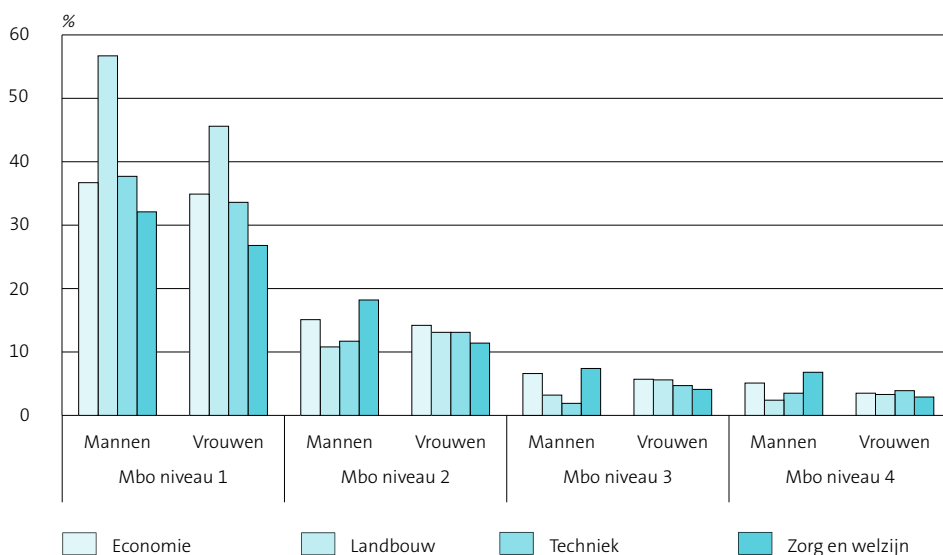
Bron: CBS.

Veel voortijdige schooluitval vanuit mbo-sector landbouw

Binnen het mbo vallen vanuit de lagere niveaus meer leerlingen voortijdig uit dan vanuit de hogere niveaus. Dit geldt voor zowel mannen als vrouwen. Net als in voorgaande jaren gingen leerlingen op de assistentopleidingen (niveau 1) in het schooljaar 2010/'11 het vaakst voortijdig van school. In de sector landbouw is de uitval het grootst: bijna 57 procent van de mannen en bijna 46 procent van de vrouwen haakt voortijdig af. Op de hogere niveaus in het mbo vindt in verhouding veel uitval plaats vanuit de sector economie. Verder valt op dat mannen relatief vaak voortijdig stoppen met hun opleiding in de sector zorg en welzijn. Het feit dat mannen in deze opleidingsrichting in de minderheid zijn, speelt waarschijnlijk wel een rol; slechts één op de tien mannelijke mbo'ers kiest voor de

sector zorg, tegen 55 procent van de vrouwen. Dit zou ook kunnen verklaren waarom bij vrouwen de voortijdige schooluitval vanuit de sector zorg en welzijn op alle niveaus van het mbo juist het laagst is van alle sectoren.

6.1.4 Voortijdig schoolverlaten naar geslacht, niveau en sector mbo, 2010/'11*

Bron: CBS.

Vrouwen vallen vaker uit bij opleidingen met veel mannen

Zoals bekend vallen vrouwen over het algemeen minder vaak voortijdig uit dan mannen. De opleidingsrichting lijkt echter wel een rol te spelen. Zo vallen vrouwen die op het mbo een opleiding volgen in de richting techniek, industrie en bouw of landbouw en dieren relatief vaak uit, respectievelijk 11,1 en 12,8 procent. Bij techniek, industrie en bouw en de opleidingsrichting ICT vallen vrouwen zelfs vaker uit dan mannen, mogelijk doordat vrouwen bij deze opleidingen in de minderheid zijn. Zo kiest slechts 3,5 procent van de vrouwen voor de opleidingsrichting techniek, industrie en bouw tegen ruim 35 procent van de mannen. Het verschil bij de richting landbouw en dieren is minder groot; 5,0 procent van de mannen kiest deze richting tegen 3,7 procent van de vrouwen. Ook bij de richting ICT zijn vrouwen in de minderheid; slechts 0,3 procent van de vrouwen kiest deze opleidingsrichting tegen 7,4 procent van de mannen. De opleidingsrichting algemeen kent een heel hoog percentage voortijdig schoolverlaters bij zowel mannen als vrouwen. Een mogelijke verklaring is dat deze richting voor arbeidsmarkt gekwalificeerd assistent alleen voorkomt op

mbo-1-niveau waar de schooluitval naar verhouding groter is dan op hogere mbo-niveaus. Ook onder leerlingen van allochtone herkomst is de uitval vanuit de opleidingsrichting algemeen erg groot; daarin verschillen deze leerlingen maar weinig van autochtone leerlingen. Een opvallend verschil tussen leerlingen van autochtone en allochtone herkomst is de schooluitval bij de opleidingsrichting landbouw en dieren. Ruim één derde van de allochtone leerlingen valt hier voortijdig uit, tegen ruim 12 procent van de autochtone leerlingen. Met name onder leerlingen van niet-westers allochtone herkomst is de schooluitval bij landbouw en dieren groot, ruim 47 procent. Hier speelt mogelijk mee dat deze richting onder leerlingen van niet-westers allochtone herkomst relatief weinig gekozen wordt. Deze leerlingen zijn daar dus (nog) sterker in de minderheid dan bij andere opleidingsrichtingen.

6.1.5 Voortijdig schoolverlaten naar geslacht, herkomstgroepering, sector en opleidingsrichting mbo, 2010/'11*

	Totaal	Geslacht		Herkomstgroepering			
		mannen	vrouwen	autochtonen			niet-westerse allochtonen
				totaal	westerse allochtonen		
	%						
Sector							
Economie	9,4	10,0	8,6	7,9	12,0	11,8	12,1
Landbouw	13,2	14,6	11,5	11,7	28,5	23,1	34,7
Techniek	11,1	10,6	13,5	8,9	19,1	14,4	21,1
Zorg en welzijn	7,7	10,1	7,2	6,9	10,2	10,4	10,2
Combinatie van sectoren	19,3	18,2	23,1	16,7	23,6	19,2	24,5
Opleidingsrichting							
Onderwijs	4,9	8,3	4,1	4,6	5,8	7,4	5,4
Vormgeving en audiovisuele productie	5,4	6,3	4,3	4,8	7,8	7,8	7,7
Handel, administratie en juridische ondersteuning	9,4	10,2	8,7	8,2	11,2	11,4	11,1
ICT	6,2	6,2	8,6	5,3	8,0	6,1	8,5
Techniek, industrie en bouw	9,1	8,9	11,1	7,6	15,6	13,6	16,4
Landbouw en dieren	14,1	15,0	12,8	12,4	34,5	26,1	47,1
Gezondheidszorg en welzijn	8,1	12,2	7,4	7,3	10,2	10,4	10,2
Persoonlijke dienstverlening, vervoer en veiligheid	9,2	10,3	7,7	7,7	14,6	12,0	15,8
Algemeen	49,3	51,1	46,7	50,6	48,1	49,2	47,9

Bron: CBS.

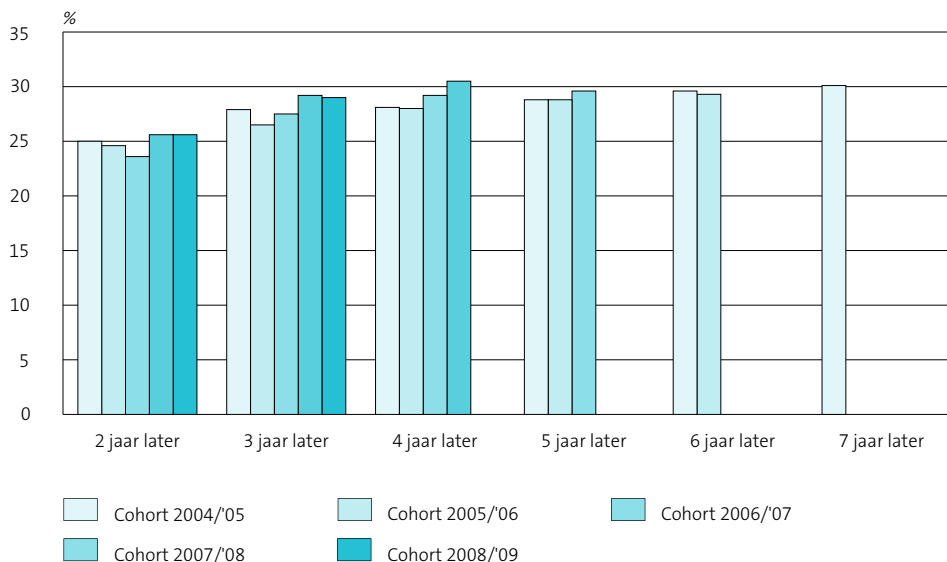
6.2 Herintredende voortijdig schoolverlaters

Naast het aantal voortijdig schoolverlaters (vsv'ers) per schooljaar houdt het CBS ook bij of deze vsv'ers later alsnog onderwijs volgen en/of een startkwalificatie behalen. De overheid streeft ernaar om zo veel mogelijk mensen die het onderwijs aanvankelijk zonder startkwalificatie hebben verlaten alsnog een startkwalificatie te laten behalen.

Het CBS heeft inmiddels cijfers over de herintrede in het onderwijs van voortijdig schoolverlaters uit de schooljaren 2004/'05 tot en met 2008/'09. Het meest interessant is vooralsnog het cohort vsv'ers uit het schooljaar 2004/'05, aangezien zij het langst de kans hebben gehad terug te keren in het onderwijs.

De grootste groep voortijdig schoolverlaters keert niet binnen zeven jaar terug in het onderwijs. Van degenen die wel terugkeren heeft een gedeelte alsnog een startkwalificatie behaald, volgen sommigen nog steeds onderwijs en hebben anderen het onderwijs opnieuw zonder startkwalificatie verlaten.

6.2.1 Voortijdig schoolverlaters die weer onderwijs volgen of een startkwalificatie hebben behaald

Bron: CBS.

De vijf cohorten schoolverlaters lijken qua patroon veel op elkaar. Circa 25 procent volgt twee jaar later weer onderwijs of heeft inmiddels een startkwalificatie behaald. Dit aandeel neemt met de jaren toe tot zo'n 30 procent.

22 procent heeft na zeven jaar een startkwalificatie

Van de voortijdig schoolverlaters van schooljaar 2004/'05 heeft na zeven jaar ongeveer 22 procent alsnog een startkwalificatie behaald. Bij de vsv'ers uit het voortgezet onderwijs is dat 27 procent en bij die uit het mbo 20.

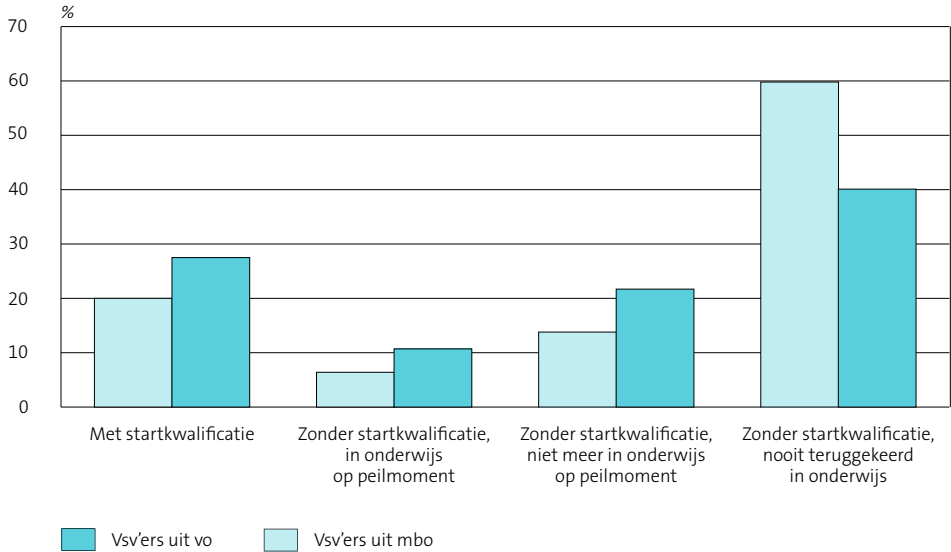
Een voortijdig schoolverlater is gedefinieerd als een leerling die het onderwijs verlaten heeft zonder een startkwalificatie en die een jaar later geen onderwijs volgt. Als een periode van zeven jaar zou worden aangehouden, zou het aandeel vsv'ers duidelijk lager liggen. Voor het vo zou het aandeel vsv'ers dan 1,2 procent bedragen in plaats van 2,0; voor het mbo zou dat 8,0 procent zijn, in plaats van 10,8.

Grootste groep vsv'ers is na zeven jaar niet heringetreden in het onderwijs

Van de vsv'ers uit het vo in het schooljaar 2004/'05 volgt na zeven jaar 11 procent opnieuw onderwijs. Verder heeft 22 procent in de voorafgaande schooljaren opnieuw onderwijs gevolgd zonder een startkwalificatie te behalen en heeft 40 procent de laatste zeven jaar geen bekostigd onderwijs meer gevolgd. Van de vsv'ers uit het mbo volgt na zeven jaar 6 procent opnieuw onderwijs, heeft 14 procent eerder opnieuw onderwijs gevolgd zonder een startkwalificatie te behalen en heeft 60 procent de laatste zeven jaar geen bekostigd onderwijs meer gevolgd.

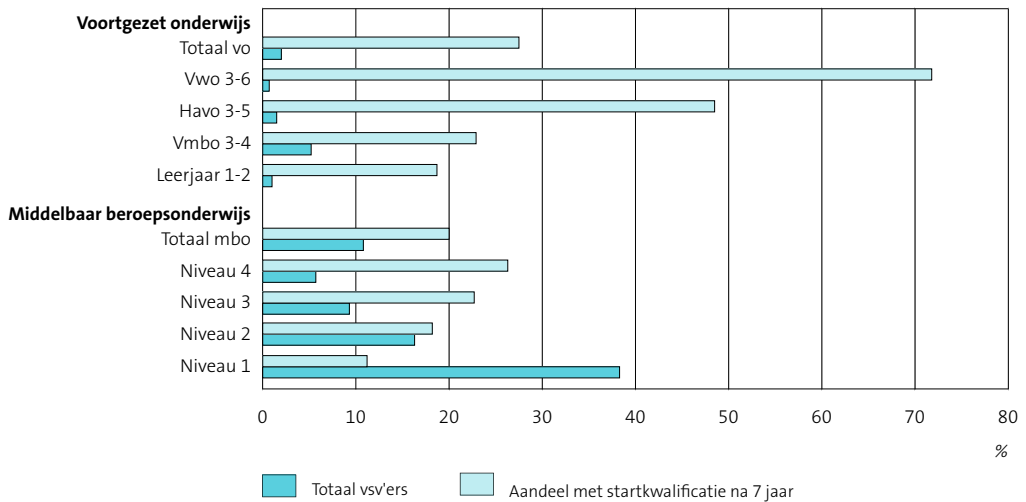
Het verschil in terugkeer tussen vo en mbo wordt deels verklaard door het feit dat van de vsv'ers uit het vo een groter gedeelte nog leerplichtig was dan van de vsv'ers uit het mbo. Voor de vsv'ers uit zowel het vo als het mbo is het percentage dat na zeven jaar geen onderwijs meer had gevolgd met 4 procentpunten afgenomen ten opzichte van het peilmoment na vijf jaar.

6.2.2 Onderwijspositie vsv'ers uit 2004/'05 na 7 jaar

Bron: CBS.

6.2.3 Vsv'ers uit cohort 2004/'05 die al of niet alsnog een startkwalificatie hebben behaald

Bron: CBS.

Niet alleen zijn er verschillen tussen vsv'ers uit het mbo en uit het vo, maar ook zijn er verschillen te zien tussen mannen en vrouwen en tussen autochtonen en niet-westerse allochtonen. Van de autochtone vsv'ers uit 2004/'05 heeft na zeven jaar 24 procent een startkwalificatie behaald, tegen 18 procent van de niet-westerse allochtonen.

Van de vrouwelijke voortijdig schoolverlaters tot en met schooljaar 2010/'11 heeft 25 procent alsnog een startkwalificatie behaald. Van de mannen is dit 21 procent.

Hoe hoger het niveau bij uitstroom hoe vaker alsnog een startkwalificatie

Binnen zowel het middelbaar beroepsonderwijs als het voortgezet onderwijs blijkt dat vsv'ers die uitstromen op een hoger niveau, vaker alsnog een startkwalificatie hebben behaald. Op zich is dit te verklaren doordat zij al dichterbij de startkwalificatie aan zitten. Toch zijn de verschillen opvallend. Van de vsv'ers uit het vwo (leerjaar 3–6) heeft na zeven jaar 72 procent alsnog een startkwalificatie behaald, voor de havo (leerjaar 3–5) is dit 49 procent en voor het vmbo (leerjaar 3–4) 23 procent. Voor de leerlingen die het onderwijs al in de brugperiode verlieten, is de periode van zeven jaar wellicht wat aan de korte kant om reeds alsnog een diploma op minimaal mbo-2 niveau te hebben behaald (19 procent).

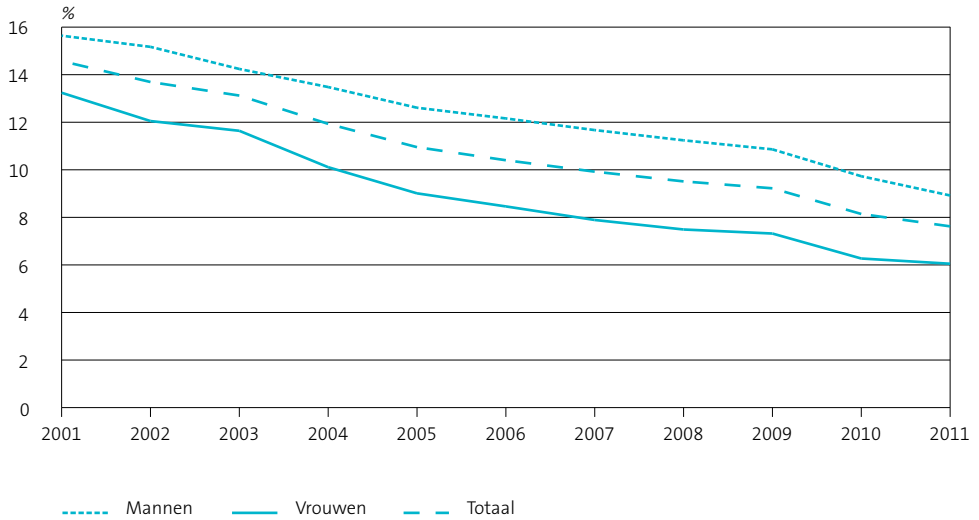
Binnen het mbo haalt van de vsv'ers uit niveau 4 (middenkader en specialisten) 26 procent alsnog binnen zeven jaar een startkwalificatie. Voor niveau 3 (vakopleiding) en niveau 2 (basisberoepsopleiding) zijn de percentages 23 en 18.

Van de vsv'ers op mbo niveau 1 (assistentopleidingen) heeft slechts 11 procent na zeven jaar een startkwalificatie behaald.

6.3 Voortijdig schoolverlaters van 15 tot 25 jaar

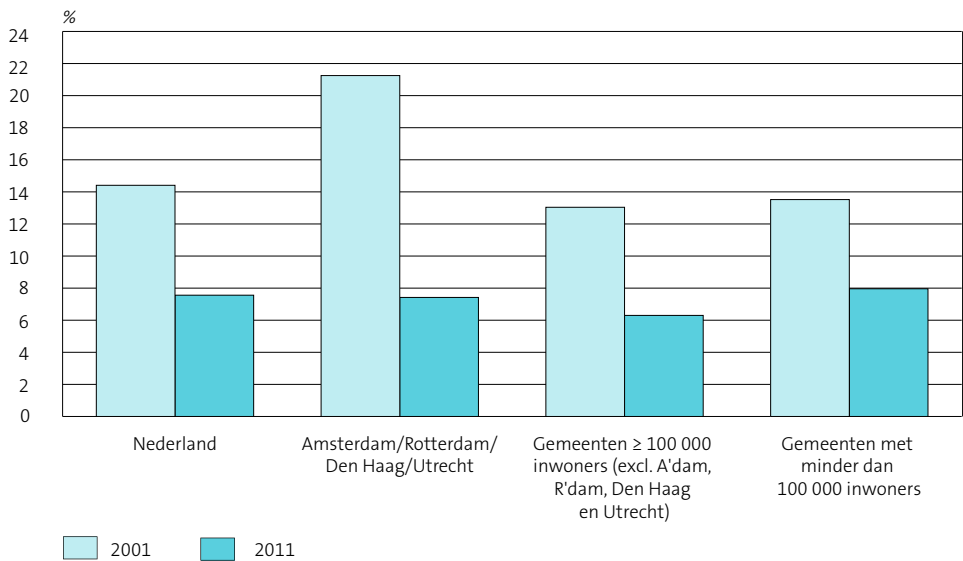
In 2011 telde Nederland 151 duizend voortijdig schoolverlaters, waarvan 91 duizend mannen en 60 duizend vrouwen. Bij de mannelijke vsv'ers komt dat neer op 9 procent, bij de vrouwelijke op 6. Zowel bij mannen als vrouwen daalde het percentage vsv'ers geleidelijk in de periode 2001–2011.

6.3.1 Voortijdig schoolverlaters (15 tot 25 jaar) naar geslacht

Bron: CBS.

6.3.2 Voortijdig schoolverlaters (15 tot 25 jaar) naar gemeentegrootte

Bron: CBS.

Sterkste daling voortijdig schoolverlaters in grote steden

In de grote steden Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht was het aandeel voortijdig schoolverlaters vergelijkbaar met het gemiddelde in Nederland. Dit aandeel voortijdig schoolverlaters is aanzienlijk gedaald sinds 2001. Toen verliet in deze steden ruim 20 procent van de schoolverlaters voortijdig het onderwijs. In de overige gemeenten met 100 duizend of meer inwoners was dit iets minder, één op de zestien. In gemeenten met minder dan 100 duizend inwoners was ruim één op de twaalf voortijdig schoolverlater, beduidend meer dus dan in de grote steden.

Overgang naar de arbeidsmarkt

7

Overgang naar de arbeidsmarkt

7.1 Overgang van onderwijs naar de arbeidsmarkt

7.2 Arbeidsmarktpositie van mbo-geplomeerden

- Minder dan de helft van de bol'ers op niveau 1 heeft betaald werk
- Per niveau zijn de verschillen bij bbl'ers met betaald werk gering
- Bij techniek hebben bbl schoolverlaters op alle niveaus een hoog startsalaris

7.3 Werk en inkomsten van voortijdig schoolverlaters

- Voortijdig schoolverlaters vinden minder snel een baan
- Vsv'ers uit mbo richting onderwijs en techniek snelst aan het werk
- Grote verschillen in startsalaris voortijdig schoolverlaters vanuit het mbo

7.4 Arbeidsmarktpositie zonder en met startkwalificatie

- Vooral bij vrouwen grote verschillen in arbeidsdeelname naar onderwijsniveau
- Vrouwen vaker werkloos dan mannen, maar grote verschillen naar onderwijsniveau
- Vrouwen vaker inactief dan mannen, maar grote verschillen naar onderwijsniveau
- Vaak werk met startkwalificatie onderwijsrichting gezondheidszorg

Van de personen die in 2008/'09 regulier onderwijs volgden en in 2009/'10 het onderwijs hadden verlaten, hadden gediplomeerden uit het mbo in september 2009 het vaakst een betaalde baan. Voortijdig schoolverlaters hadden het minst vaak werk gevonden. Het vinden van een baan na schoolverlaten is per opleidingsrichting verschillend. Voortijdig schoolverlaters met de opleidingsrichting onderwijs hadden de grootste kans direct na schoolverlaten een baan te vinden. Mensen met een startkwalificatie hebben vaker werk dan mensen zonder. Zonder startkwalificatie had nog net geen zes op de tien een baan.

Bij de bbl-schoolverlaters was het startsalaris van deelnemers aan de opleidingsrichting techniek, industrie en bouw op alle niveaus hoger dan dat van de andere grote opleidingsrichtingen. Op alle niveaus verdienden bbl'ers meer dan bol'ers.

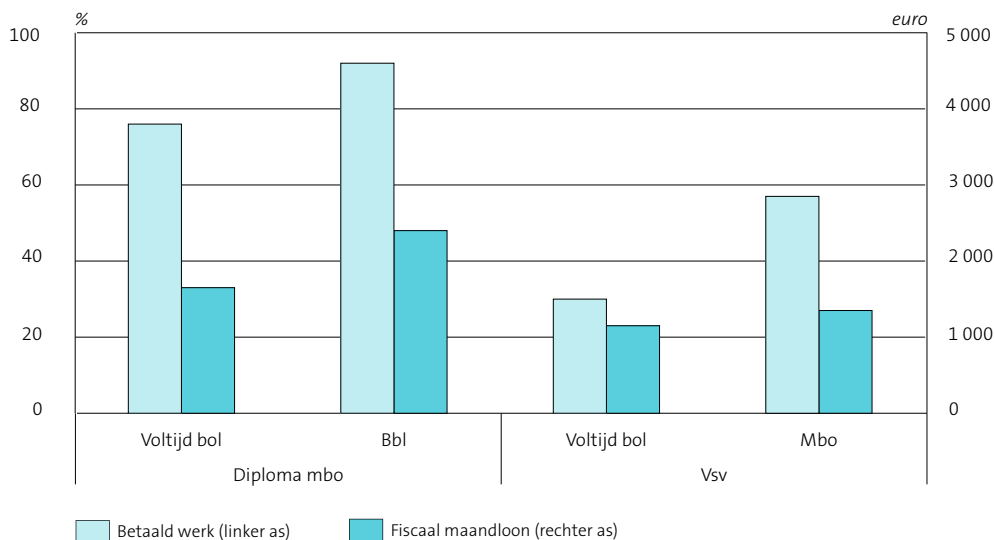
7.1 Overgang van onderwijs naar de arbeidsmarkt

Van leerlingen die in 2008/'09 nog onderwijs volgden maar het volgende schooljaar niet meer, is nagegaan hoe in september 2009 hun arbeidsmarktpositie was. Daarbij zijn twee groepen beschouwd: de schoolverlaters met een mbo-diploma uit 2008/'09 en de schoolverlaters vanuit vo en mbo zonder startkwalificatie (vsv'ers).

Van de schoolverlaters met een mbo-diploma had 86 procent direct na schoolverlaten betaald werk. Van de mbo-schoolverlaters met een bbl-diploma had ruim 90 procent werk, met een diploma bol-voltijd drie kwart. Bij voortijdig schoolverlaters lag het percentage werkenden een stuk lager: slechts de helft van de schoolverlaters had betaald werk. Voortijdig schoolverlaters uit het mbo hadden met 57 procent de meeste kans op betaald werk, vo scoort met 30 procent aanzienlijk lager. Bijna alle schoolverlaters met betaald werk waren werkzaam als werknemer. Slechts weinig schoolverlaters met een baan als werknemer hadden een voltijd dienstverband.

Bij het gemiddelde maandloon van voltijd werknemers zijn forse verschillen tussen bbl en bol-voltijd te constateren. Bbl'ers verdienden in hun baan na schoolverlaten bijna 2 400 euro, ruim 700 euro meer dan schoolverlaters uit bol-voltijd. Binnen de groep vsv'ers zijn de verschillen tussen mbo- en vo-schoolverlaters gering. Voortijdig schoolverlaters uit het mbo verdienden 1 350 euro en voortijdig schoolverlaters uit het vo 1 140 euro.

7.1.1 Betaald werk en verdiend loon van schoolverlaters met en zonder diploma

Bron: CBS.

7.2 Arbeidsmarktpositie van mbo-gediplomeerden

Van de gediplomeerden in het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) uit het schooljaar 2008/'09 die daarna het onderwijs verlieten, had 86 procent eind september 2009 betaald werk. Slechts 1 procent werkte als zelfstandige.

Het aandeel gediplomeerden dat kort na het verlaten van de opleiding betaald werk heeft, is groter als zij de beroepsbegeleidende leerweg (bbl) hebben gevolgd. Van de bbl-gediplomeerden had 93 procent eind september 2009 een baan. De aandelen werkenden onder bbl-geslaagden lagen voor alle opleidingsrichtingen rond of boven de 90 procent. Bij gezondheidszorg en welzijn had zelfs 95 procent betaald werk.

Bij deelnemers met een diploma vanuit de voltijd beroepsopleidende leerweg (bol) was het aandeel werkenden met 79 procent een stuk kleiner. Bij de opleidingsrichtingen gezondheidszorg en welzijn en onderwijs werden de hoogste percentages werkenden

7.2.1 Arbeidsmarktpositie van mbo-gediplomeerde schoolverlaters uit schooljaar 2008/'09, eind september 2009

	Totaal	w.o.				Gemiddeld fiscaal maandloon van voltijd werknemers ¹⁾
		met betaald werk	werknemer	zelfstandige	voltijd werknemer	
	<i>x 1 000</i>	%				<i>euro</i>
Totaal mbo-gediplomeerde schoolverlaters	77,0	86	85	1	26	2 190
Voltijd-bol	36,2	79	78	1	8	1 590
<i>w.v.</i>						
onderwijs	0,9	85	84	1	2	
vormgeving en audiovisuele productie	2,0	76	73	3	5	1 390
handel, administratie en juridische ondersteuning	6,5	76	75	1	8	1 470
ICT	1,7	73	71	2	16	1 570
techniek, industrie en bouw	3,9	80	78	2	13	1 610
landbouw en dieren	2,0	75	71	4	7	1 360
gezondheidszorg en welzijn	10,5	86	86	0	8	1 710
persoonlijke dienstverlening, vervoer en veiligheid	8,0	76	76	1	7	1 610
algemeen	0,7	41	39	1	3	
Bbl	40,8	93	92	1	41	2 300
<i>w.v.</i>						
onderwijs	0,4	93	93	0	33	2 750
vormgeving en audiovisuele productie	0,1	86	86	0	43	1 640
handel, administratie en juridische ondersteuning	5,7	94	93	1	39	2 110
ICT	0,2	88	88	0	44	2 100
techniek, industrie en bouw	12,2	93	91	1	54	2 430
landbouw en dieren	2,3	90	88	2	52	1 880
gezondheidszorg en welzijn	11,8	95	95	0	26	2 360
persoonlijke dienstverlening, vervoer en veiligheid	7,4	90	89	0	42	2 290
algemeen	0,8	88	88	0	47	1 810

Bron: CBS.

¹⁾ Geen fiscaal maandloon bij minder dan 25 deelnemers.

gevonden met respectievelijk 86 en 85 procent. Bij de opleiding ICT vinden gediplomeerde schoolverlaters minder snel een baan, slechts 73 procent van de geslaagden heeft bij deze opleiding betaald werk.

Ook bij het gemiddeld fiscaal maandloon van voltijd werknemers zijn er verschillen tussen bol-voltijd en bbl. Zo ligt het maandsalaris bij de bbl-gediplomeerden op 2 300 euro; het salaris van de gediplomeerden in bol-voltijd ligt op ongeveer 1 600 euro. Binnen het bol-voltijd verdienen gediplomeerden binnen de opleidingsrichting gezondheidszorg en

welzijn het meest; het startsalaris is in die sector ongeveer 1 700 euro. Binnen het bbl verdienen gediplomeerden bij de opleidingsrichtingen onderwijs en techniek, industrie en bouw het meest met respectievelijk 2 750 euro en 2 430 euro.

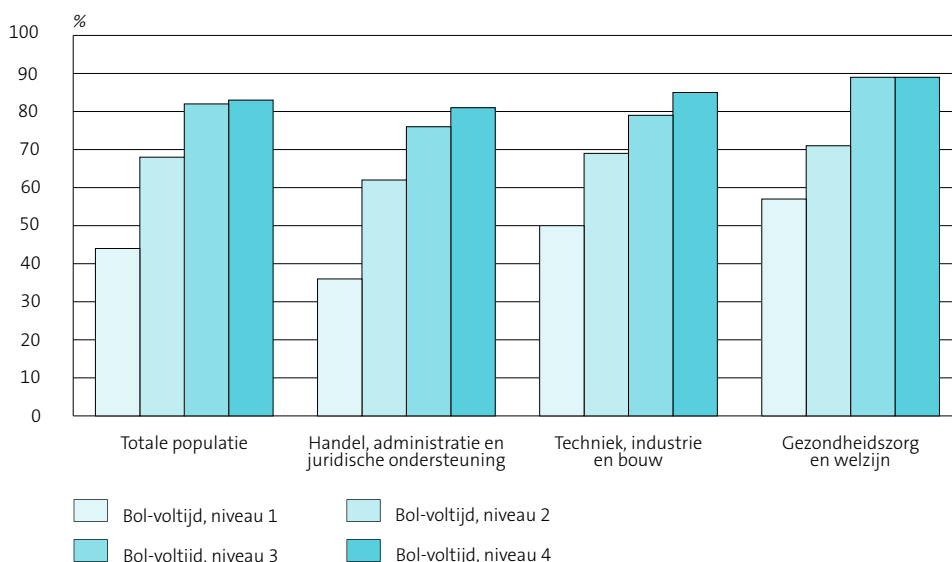
Minder dan de helft van de bol'ers op niveau 1 heeft betaald werk

Eind september 2009 hadden vier van de vijf personen die in het schooljaar 2008/'09 uit de voltijd-bol hun mbo-diploma op niveau 3 en 4 hadden behaald en die niet verder leerden, betaald werk. Voor niveau 2 lag het percentage betaald werk iets onder de 70. Op niveau 1 had slechts 44 procent van de geslaagden betaald werk.

In de tabellen per niveau is gekozen om de opleidingsrichtingen handel, administratie en juridische ondersteuning, techniek, industrie en bouw en gezondheidszorg en welzijn verder uit te werken, omdat bij de andere opleidingsrichtingen voor sommige niveaus het aantal gediplomeerde schoolverlaters nogal laag is. Daardoor zeggen de uitkomsten niet veel.

Op alle niveaus hebben gediplomeerden met een diploma in de richting gezondheidszorg en welzijn de grootste kans op betaald werk. Op niveau 1 liggen voor de opleidingsrichtingen handel, administratie en juridische ondersteuning, techniek, industrie en bouw en gezondheidszorg en welzijn de percentages met betaald werk op 36, 50 en 57 procent. Op niveau 2 zijn deze percentages 62, 69 en 71 procent. Op niveau 3 is het verschil tussen het hoogste en laagste percentage 13 procentpunten en op niveau 4 nog maar 8.

7.2.2 Mbo-gediplomeerde schoolverlaters uit bol-voltijd in 2008/'09 met betaald werk, eind september 2009

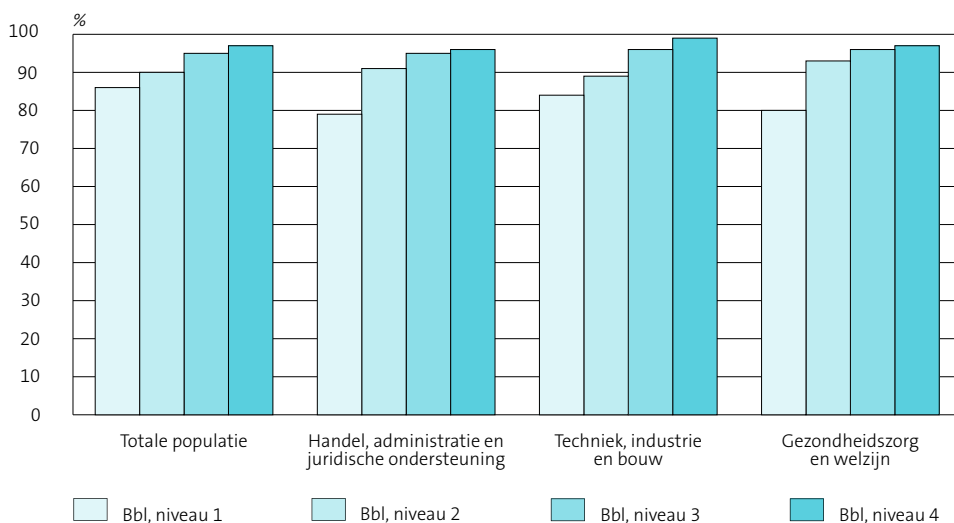
Bron: CBS.

Per niveau zijn de verschillen bij bbl'ers met betaald werk gering

Het aandeel mbo-gediplomeerde schoolverlaters uit de bbl in het schooljaar 2008/'09 dat eind september 2009 betaald werk had, varieert minder tussen de niveaus dan dat voor de schoolverlaters uit de bol-voltyjd. Voor niveau 1 ligt het percentage mbo-gediplomeerden met betaald werk op 86 procent, voor de niveaus 2, 3 en 4 zijn de percentages 90, 95 en 97.

Het maximale verschil per niveau tussen de opleidingsrichtingen handel, administratie en juridische ondersteuning, techniek, industrie en bouw en gezondheidszorg en welzijn bedraagt 5 procentpunten. Voor gediplomeerde bbl'ers is het voor hun kansen op de arbeidsmarkt dus niet zo belangrijk welke opleidingsrichting ze hebben gevolgd.

7.2.3 Mbo-gediplomeerde schoolverlaters uit bbl in 2008/'09 met betaald werk, eind september 2009

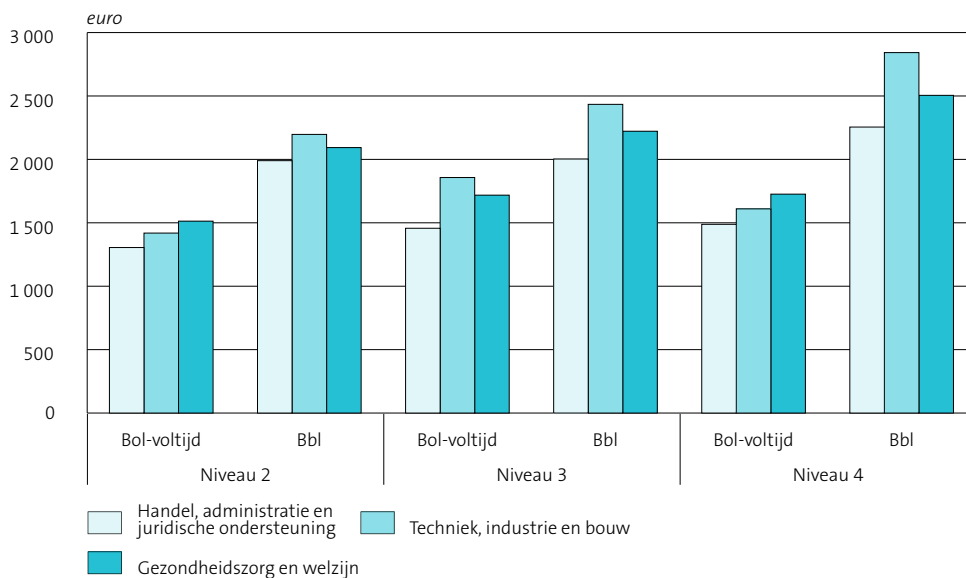
Bron: CBS.

Bij techniek hebben bbl schoolverlaters op alle niveaus een hoog startsalaris

De startsalarissen van gediplomeerde mbo'ers lopen per niveau en leerweg (bol-voltyjd/bbl) nogal uiteen. Het gemiddelde startsalaris van schoolverlaters in 2008/'09 met een voltyjdbaan lag voor degenen met een voltyjd-bol-diploma bij de opleidingsrichting handel, administratie en juridische ondersteuning op alle niveaus lager dan de andere hier gedetailleerd weergegeven opleidingsrichtingen. Bij de bbl schoolverlaters was het startsalaris van deelnemers aan de opleidingsrichting techniek, industrie en bouw op alle

niveaus hoger dan dat van de andere grote opleidingsrichtingen. Op alle niveaus verdienen bbl'ers meer dan bol'ers.

7.2.4 Gemiddeld fiscaal maandloon van mbo-gediplomeerde schoolverlaters in 2008/'09 met een voltijdaanstelling

Bron: CBS.

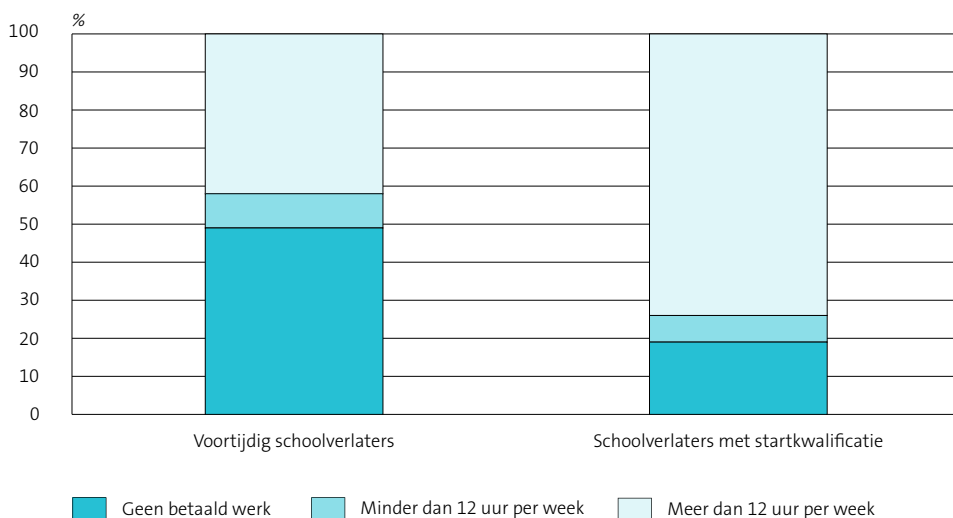
7.3 Werk en inkomsten van voortijdig schoolverlaters

Schoolverlaters uit 2008/'09 die jonger waren dan 23 jaar, vonden met een startkwalificatie vaker een betaalde baan dan leerlingen die in hetzelfde schooljaar uitstroomden zonder startkwalificatie. Deze schoolverlaters werkten gemiddeld ook meer uren per week en ontvingen in een voltijdbaan gemiddeld een hoger salaris dan leerlingen die in hetzelfde schooljaar uitstroomden zonder startkwalificatie.

Van de schoolverlaters uit 2008/'09 met een startkwalificatie werkte 81 procent eind september 2009, terwijl slechts 51 procent van de voortijdig schoolverlaters (vsv'ers) uit hetzelfde jaar een betaalde baan had gevonden in het jaar direct na schoolverlaten.

Verreweg de meeste schoolverlaters werkten in loondienst. Ten slotte verdienden de vsv'ers aanzienlijk minder: gemiddeld 1 350 euro per maand tegenover 1 650 euro voor gekwalificeerde schoolverlaters met een voltijdaanstelling.

7.3.1 Schoolverlaters uit 2008/'09 naar aantal uren betaald werk in september 2009

Bron: CBS.

Tussen vsv'ers onderling bestaan ook grote verschillen in de kansen op de arbeidsmarkt. Met name het onderscheid tussen de onderwijssoorten is opvallend. Van de deelnemers die het middelbaar beroepsonderwijs zonder startkwalificatie hebben verlaten, had ruim 54 procent direct na het schooljaar een baan gevonden. Van de vsv'ers uit het voortgezet onderwijs daarentegen had slechts ruim één op de drie een baan gevonden.

Het verschil tussen de vsv'ers uit het mbo en het vo komt ook naar voren in het aantal uren van de aanstelling. Terwijl 11 procent van de vsv'ers uit het mbo een voltijdbaan had, gold dit slechts voor 1 procent van de vsv'ers uit het vo. Tussen de voltijdwerkende vsv'ers uit het mbo en vo is het verschil in maandsalaris ook groot: vsv'ers uit het mbo verdienden gemiddeld 1 350 euro; die uit het vo gemiddeld 1 140 euro.

7.3.2 Arbeidsmarktpositie van (voortijdig) schoolverlaters jonger dan 23 jaar uit schooljaar 2008/'09, eind september 2009

	Totaal	w.o.				Gemiddeld fiscaal maandloon van voltijd werknemers
		met betaald werk ¹⁾	werknemer	zelfstandige	voltijd werknemer	
	<i>x 1 000</i>	%				<i>euro</i>
Totaal schoolverlaters	106,3	66	65	1	11	1 590
Totaal schoolverlaters met startkwalificatie	63,2	80	79	1	15	1 650
Totaal voortijdig schoolverlaters	43,1	51	50	1	6	1 350
w.o.						
vsv voortgezet onderwijs	10,6	30	30	0	1	1 140
vsv middelbaar beroepsonderwijs	30,5	57	56	1	11	1 350

Bron: CBS.

¹⁾ Het gaat hier om al het betaald werk als werknemer of zelfstandige in Nederland, gemeten op de laatste vrijdag van september 2009. Dit is inclusief personen die minder dan 12 uur per week werkten.

Voortijdig schoolverlaters vinden minder snel een baan

In 2008/'09 zijn er ruim 7 duizend minder schoolverlaters dan een jaar eerder. Deze groep schoolverlaters met en zonder startkwalificatie heeft eind september 2009 minder vaak een betaalde baan dan het jaar ervoor. Eind september 2008 vond 72 procent van de schoolverlaters direct werk na het stoppen of beëindigen van de opleiding. In 2009 heeft 66 procent van de schoolverlaters eind september een betaalde baan.

De leerlingen die in 2008/'09 voortijdig gestopt zijn met hun opleiding, vinden minder snel een betaalde baan dan het jaar ervoor. Eind september 2008 vond 57 procent van de voortijdig schoolverlaters direct na het verlaten van de opleiding een betaalde baan. Eind september 2009 was dit slechts 51 procent van de voortijdig schoolverlaters. In 2008 had 64 procent van de vsv'ers uit het mbo direct na het verlaten van de school een baan, in 2009 was dit 57 procent. Voor het voortgezet onderwijs waren deze percentages voor 2008 en 2009 respectievelijk 34 en 30.

Verder valt op dat schoolverlaters na het voortijdig verlaten van het onderwijs minder snel een voltijdaanstelling weten te bemachtigen. Eind september 2008 vond 13 procent van de vsv'ers direct na schoolverlaten een fulltime baan, een jaar later is dit aandeel gekelderd tot 6 procent. Van de vsv'ers uit het voortgezet onderwijs vond in 2008 4 procent

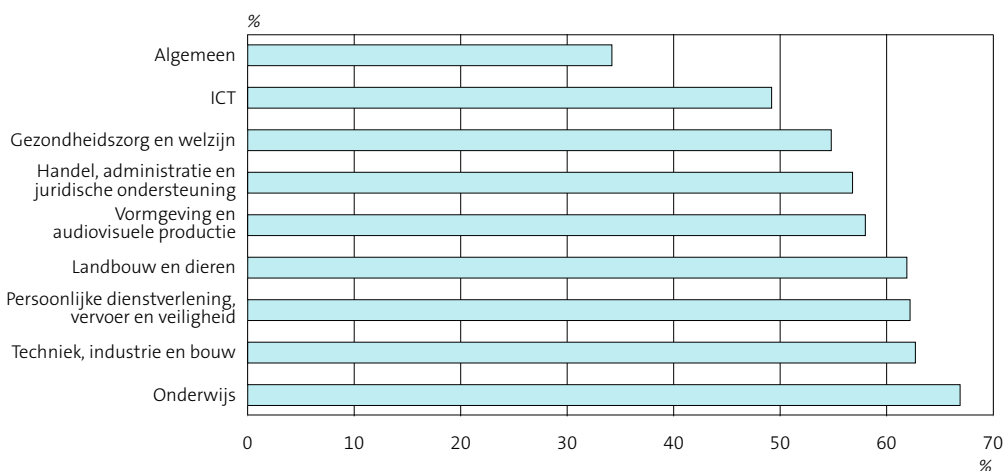
direct een voltijd baan, in 2009 was dit slechts 1 procent. Van de vsv'ers uit het mbo vond in 2008 16 procent direct een voltijd baan, in 2009 had 11 procent er direct één.

Vsv'ers uit mbo richting onderwijs en techniek snelst aan het werk

Ruim 17 duizend mbo'ers zonder startkwalificatie vonden direct na het beëindigen van hun opleiding een betaalde baan. Vsv'ers uit de mbo-opleidingsrichting onderwijs vonden het snelst een baan (67 procent had direct een baan na het verlaten van de opleiding). Andere opleidingsrichtingen van vsv'ers uit het mbo met een relatief grote kans op betaald werk zijn techniek, industrie en bouw (63 procent) en persoonlijke dienstverlening, vervoer en veiligheid (62 procent).

Na het voortijdig verlaten van opleidingen als gezondheid en zorg en ICT is het relatief wat lastiger om snel een betaalde baan te vinden; respectievelijk 55 en 49 procent van de voortijdig schoolverlaters vindt direct een baan.

7.3.3 Aandeel voortijdig schoolverlaters vanuit mbo 2008/'09 met betaald werk in september 2009 naar opleidingsrichting

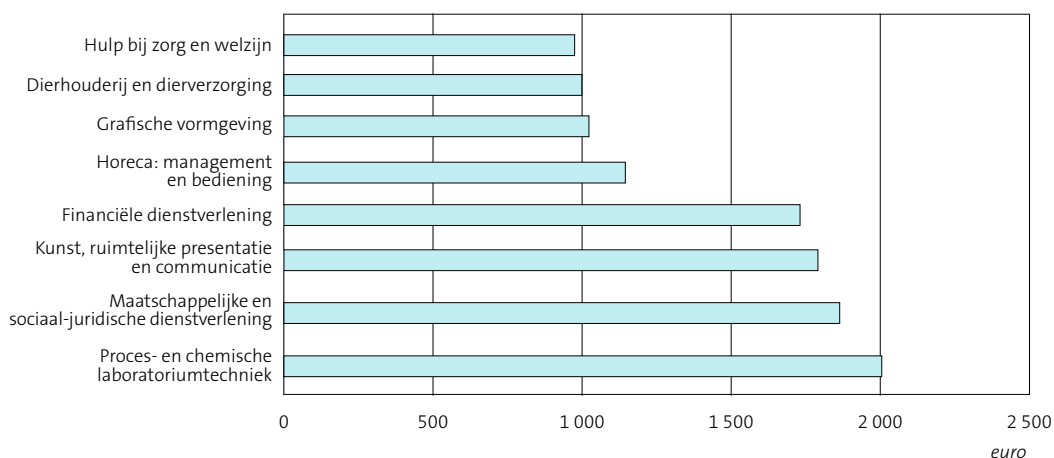

Bron: CBS.

Grote verschillen in startsalaris voortijdig schoolverlaters vanuit het mbo

Opvallend is dat het startsalaris van voortijdig schoolverlaters uit het mbo vrij grote verschillen vertoont, afhankelijk van de gevolgde opleidingsrichting. Het gemiddelde startsalaris van alle vsv'ers die in 2008/'09 het mbo verlieten en eind september 2009 een voltijd baan hadden, bedroeg 1 350 euro per maand. Mbo'ers zonder startkwalificatie, maar toch werkend in 2009, met de opleidingsrichting proces- en chemische laboratoriumtechniek hebben gemiddeld het hoogste startsalaris (ruim 2 000 euro). Andere opleidingsrichtingen die het voor vsv'ers qua startsalaris goed doen op de arbeidsmarkt zijn maatschappelijke en sociaal-juridische dienstverlening (1 860 euro per maand) en kunst, ruimtelijke presentatie en communicatie (gemiddeld 1 790 euro per maand). Opleidingsrichtingen als hulp bij zorg en welzijn en dierhouderij en dierverzorging verdienen een stuk minder.

7.3.4 Gemiddeld fiscaal maandloon van voortijdig schoolverlaters uit het mbo 2008/'09 met voltijdaanstelling in september 2009 naar opleidingsrichting¹⁾

Bron: CBS.

¹⁾ Opgenomen zijn de vier opleidingsrichtingen met het hoogste, en de vier met het laagste fiscaal maandloon, geselecteerd uit een groep van 46 richtingen.

7.4 Arbeidsmarktpositie zonder en met startkwalificatie

In 2011 telt Nederland bijna 9 miljoen mensen in de leeftijd van 25 tot 65 jaar. Daarvan participeren er nagenoeg 7 miljoen op de arbeidsmarkt. Zij behoren tot de beroepsbevolking, dat wil zeggen dat zij werkzaam zijn of werkloos. De overige 2 miljoen personen behoren tot de niet-beroepsbevolking. Zij worden aangeduid als inactief. Dit zijn personen die geen werk hebben (of werk van minder dan 12 uur per week) en die ook niet op zoek zijn naar een baan van 12 uur of meer per week.

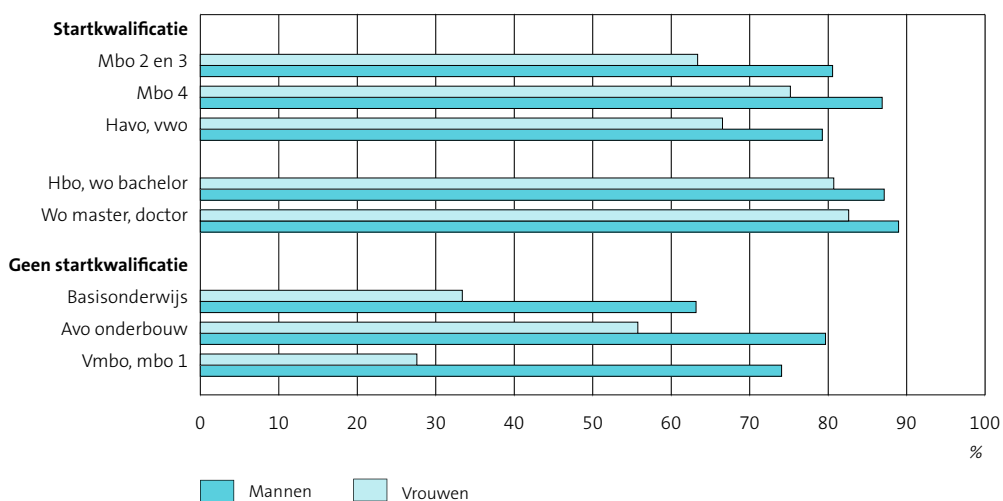
Mensen met een startkwalificatie hebben vaker werk dan mensen zonder. In 2011 had van de 25- tot 65-jarigen die niet meer op school zaten ongeveer acht op de tien werk. Zonder startkwalificatie had nog net geen zes op de tien een baan. Een startkwalificatie hangt dus positief samen met het hebben van werk. Een negatieve samenhang bestaat met werkloosheid en tot de inactieven behoren. Onder de 25- tot 65-jarigen met een startkwalificatie was ruim 3,6 procent werkloos en 16,5 procent inactief. Bij het ontbreken van een startkwalificatie lagen deze percentages hoger, respectievelijk op 4,1 en 38,3 procent.

Van de 25- tot 65-jarigen zonder startkwalificatie met alleen basisonderwijs bedroeg de (netto) arbeidsdeelname bijna 50 procent. Het werkloosheidspercentage lag op 8,4 procent en het aandeel inactieven op 48. Onder hoogopgeleiden (wo en hbo) is de arbeidsdeelname hoog, 85 procent, het werkloosheidspercentage laag, 3,6 procent en de inactiviteit laag op 12 procent.

Vooral bij vrouwen grote verschillen in arbeidsdeelname naar onderwijsniveau

Onder vrouwen met uitsluitend basisonderwijs was de arbeidsdeelname met 33 procent erg laag vergeleken met hoogopgeleide vrouwen. Met een wo- of hbo-diploma werkte 81 procent van de 25- tot 65-jarige vrouwen in 2011.

7.4.1 Netto arbeidsdeelname (25 tot 65 jaar) naar geslacht, 2011

Bron: CBS.

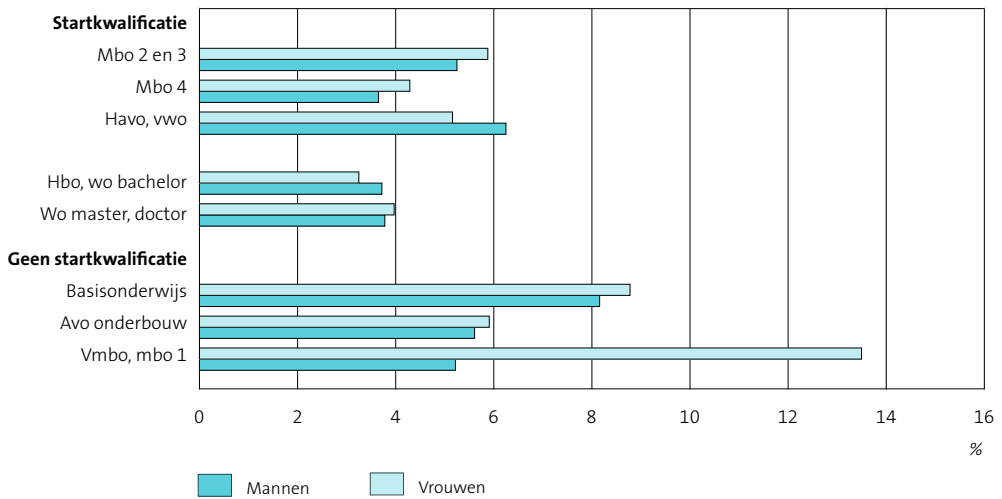
Bij mannen zijn de verschillen in arbeidsdeelname tussen onderwijsniveaus aanzienlijk geringer. Van de mannen met een wo- of hbo-diploma werkte zo'n 88 procent, ongeveer hetzelfde percentage als bij mannen met een mbo-4-diploma. Op vmbo- en mbo-1-niveau lag dit aandeel op 74 procent. Bij mannen met uitsluitend basisonderwijs bedroeg de arbeidsdeelname 63 procent. Overigens werken mannen bij alle onderwijsniveaus vaker dan vrouwen.

Vrouwen vaker werkloos dan mannen maar grote verschillen naar onderwijsniveau

In 2011 was het werkloosheidspercentage 4,8. Onder mensen zonder startkwalificatie was de werkloosheid beduidend hoger dan onder mensen met een startkwalificatie (6,7 tegenover 4,2 procent), los van het geslacht. Afhankelijk van het specifieke onderwijsniveau kan het werkloosheidspercentage bij vrouwen toch aanzienlijk hoger zijn dan bij mannen. Op vmbo- en mbo-1-niveau was de werkloosheid bij 25- tot 65-jarige vrouwen 13,5 procent, bij 25- tot 65-jarige mannen 5,2 procent.

Tussen vrouwen en mannen bestaat nauwelijks verschil meer in werkloosheid als zij een startkwalificatie hebben. Vrouwen met een hbo-, wo-bachelor- of havo/vwo-diploma zijn zelfs minder vaak werkloos dan mannen met een vergelijkbaar onderwijsniveau.

7.4.2 Werkloosheidspercentage (25 tot 65 jaar) naar geslacht, 2011

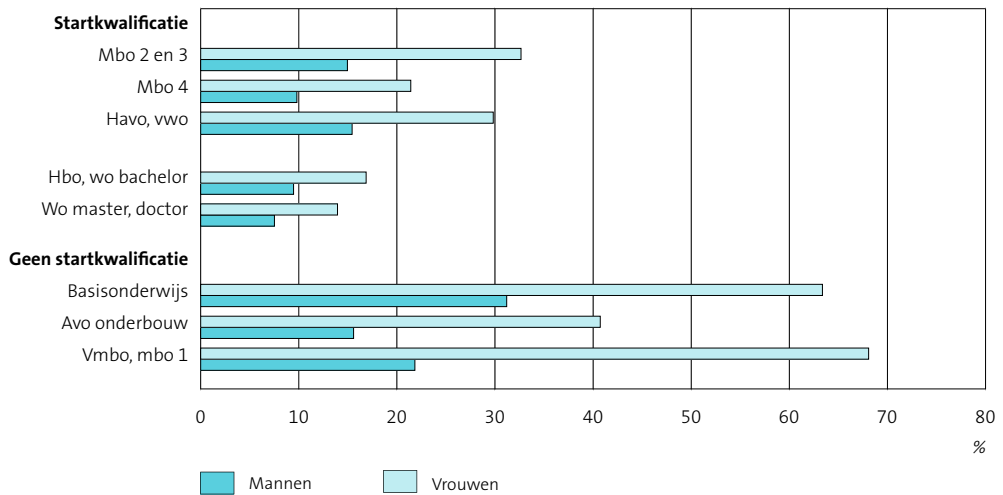
Bron: CBS.

Vrouwen vaker inactief dan mannen, maar grote verschillen naar onderwijsniveau

In 2011 was 22 procent van de mensen in de leeftijd van 25 tot 65 jaar inactief. Onder degenen zonder startkwalificatie lag dit aandeel met 38 procent beduidend hoger. Daarbij loopt het aandeel inactieven tussen vrouwen en mannen aanzienlijk uiteen. Meer dan de helft van de vrouwen zonder startkwalificatie was inactief, bij de mannen in deze groep was dat iets minder dan een kwart. Binnen de groep vrouwen zonder startkwalificatie waren vrouwen met een vmbo- of mbo-1-opleiding het vaakst inactief.

Met een startkwalificatie was 16 procent van de 25- tot 65- jarigen inactief, vrouwen vaker dan mannen. Mannen met een onderwijsniveau op hbo- of wo-niveau waren naar verhouding niet zo vaak inactief.

7.4.3 Aandeel in de bevolking dat niet participeert op de arbeidsmarkt (25 tot 65 jaar) naar geslacht, 2011

Bron: CBS.

Vaak werk met startkwalificatie onderwijsrichting gezondheidszorg

De netto arbeidsdeelname van personen zonder startkwalificatie (25 tot 65 jaar) varieert sterk naar onderwijsrichting. Van hen die de onderwijsrichting gezondheidszorg e.d. hebben gevolgd, had slechts 41 procent in 2011 een baan. Het merendeel bestond uit vrouwen. Bij de onderwijsrichting gezondheidszorg e.d. gaat het lage aandeel dat werkt samen met een hoog aandeel dat inactief is. Meer dan de helft van degenen zonder startkwalificatie in deze richting was inactief.

Had men wel een startkwalificatie met onderwijsrichting gezondheidszorg e.d. dan was het aandeel dat werkte juist erg hoog. Het aandeel werkzamen van 25- tot 65-jarigen met onderwijsrichting techniek was onder degenen zonder startkwalificatie hoog (75 procent).

7.4.4 Arbeidsmarktpositie naar startkwalificatie en onderwijsrichting (25 tot 65 jaar), 2011

	Met startkwalificatie			Zonder startkwalificatie		
	werkzaam	werkloos	inactief	werkzaam	werkloos	inactief
<i>% van de bevolking 25 tot 65 jaar</i>						
Algemeen	73	4	23	54	4	41
Humaniora, sociale wetenschap, communicatie en kunst	79	3	19	48	6	46
Economie, commercieel, management en administratie	81	4	15	61	5	34
Juridisch, bestuurlijk, openbare orde en veiligheid	81	4	14	.	.	22
Wiskunde, natuurwetenschap en informatica	.	.	13	61	1	38
Techniek	83	4	13	75	4	21
Agrarisch en milieu	84	3	12	80	3	17
Gezondheidszorg, sociale dienstverlening en verzorging	88	3	10	41	3	56
Horeca, toerisme, vrijetijdsbesteding, transport en logistiek	76	3	21	69	6	26
Totaal	80	4	16	57	4	38

Bron: CBS.

Toelichting

Afgestudeerden hoger onderwijs

In dit hoofdstuk zijn afgestudeerden uit het hoger onderwijs betrokken die een voltijdopleiding in het ho hebben gevolgd en die op het moment van afstuderen ingeschreven stonden in de Gemeentelijke Basisadministratie (GBA).

Arbeidsmarktpositie van afgestudeerden uit het hoger onderwijs

Om de transitie vanuit het onderwijs naar de arbeidsmarkt in beeld te brengen, wordt gebruik gemaakt van informatie over de inschrijvingen en behaalde diploma's en van gegevens over werk en inkomsten uit arbeid en uitkering. De arbeidsmarktpositie van gediplomeerden is genomen op de eerstvolgende peildatum na het voltooien van de opleiding, dat wil zeggen eind september.

Enquête beroepsbevolking

De gegevens in dit hoofdstuk zijn ontleend aan de Enquête beroepsbevolking (EBB) van het CBS. De EBB wordt sinds 1987 gehouden onder mensen die in Nederland wonen met uitzondering van de personen in institutionele huishoudens zoals tehuizen, internaten, revalidatiecentra en gevangnissen. Deze enquête wordt bij een steekproef van 1 procent van de bevolking uitgevoerd. De uitkomsten hebben daardoor een onnauwkeurigheidsmarge.

De EBB bevat arbeidsmarktkenmerken en demografische kenmerken. De demografische kenmerken, zoals geslacht, geboortedatum, burgerlijke staat, land van herkomst en positie in het huishouden, hebben betrekking op alle leden van het huishouden. De vragen

naar de positie op de arbeidsmarkt worden alleen gesteld aan personen van 14 jaar of ouder. Zij hebben onder andere betrekking op het al dan niet werkzaam zijn, de positie in de werkring, het bedrijf waar men werkt, het zoeken naar werk, de gevolgde opleiding en het ingeschreven zijn bij een Centrum voor Werk en Inkomen.

Inactief

Zij die niet werkloos of werkzaam zijn, participeren niet op de arbeidsmarkt ('niet-beroepsbevolking'). Zij worden aangeduid als 'inactief'.

Mbo-gediplomeerde schoolverlaters

Hiermee worden alle schoolverlaters uit het middelbaar beroepsonderwijs bedoeld die in de beschreven periode een mbo-diploma behaalden. Schoolverlaters zijn leerlingen die tijdens of direct na het schooljaar het (bekostigd) onderwijs verlaten. Paragraaf 7.2 beschrijft alleen de mbo-gediplomeerden die in hun laatste schooljaar een voltijdopleiding (bol-voltijd of bbl) volgden. Personen die ingeschreven stonden als bol-deeltijd en extraneï – personen die geen onderwijs volgden, maar slechts ingeschreven stonden voor het doen van een examen – zijn niet opgenomen in de onderzoekspopulatie.

Netto arbeidsdeelname

De netto arbeidsdeelname is gelijk aan het aandeel van de werkzame beroepsbevolking in de bevolking.

Voortijdig schoolverlaters

Dit zijn de leerlingen die het (bekostigd) onderwijs verlaten zonder dat zij een startkwalificatie hebben behaald. Een leerling heeft een startkwalificatie als hij/zij ten minste een havo- of vwo-opleiding of een basisberoepsopleiding op mbo-niveau 2 heeft afgerond.

Werkloos

Werkloos is iedereen die zonder werk is, of met werk voor minder dan twaalf uur per week, die op zoek is naar betaald werk voor twaalf uur of meer per week en die daarvoor direct beschikbaar is ('werkloze beroepsbevolking').

Werkloosheidspercentage

Het werkloosheidspercentage is gelijk aan het aantal werklozen als percentage van de beroepsbevolking.

Werkzaam

Werkzaam is iedereen die 12 uur of meer per week betaald werk verricht ('werkzame beroepsbevolking').

8

Uitgaven voor onderwijs

8.1 Nederlandse onderwijsuitgaven

- Hoger budget voor universiteiten
- Rijkssubsidies voor onderwijs in elf jaar tijd flink gestegen

8.2 Internationale indicatoren onderwijsuitgaven

- Europa blijft investeren in onderwijs
- Nederland scoort boven Europees gemiddelde

In 2011 is ruim 40 miljard euro uitgegeven aan onderwijs. Dit is 6,7 procent van het bruto binnenlands product (bbp), net zoveel als in 2010. Ondanks het voortduren van de economische crisis en de noodzaak voor de overheid om te bezuinigen, nemen de uitgaven aan onderwijs in zowel Nederland als Europa nog steeds toe.

8.1 Nederlandse onderwijsuitgaven

Hoger budget voor universiteiten

Het overgrote deel van de uitgaven aan onderwijs gaat naar de onderwijsinstellingen. In 2011 was dit bijna 36 miljard euro, ruim 15 miljard euro meer dan in 2000. De uitgaven aan universiteiten stegen in 2011 het meest, met 5 procent. Vooral de uitgaven van de Rijksoverheid aan universiteiten namen toe. Die bekostiging was bedoeld voor een loonsverhoging, de toename van het aantal studenten en het uitvoeren van meer contractonderzoek. Bedrijven lieten bovendien voor ruim 50 miljoen euro meer contractonderzoek uitvoeren door universiteiten dan in 2010. Voor de universiteiten is het contractonderzoek in 2011 uitgegroeid tot een inkomstenbron van in totaal 1,6 miljard euro.

Rijkssubsidies voor onderwijs in elf jaar tijd flink gestegen

Naast de uitgaven aan onderwijsinstellingen heeft de Rijksoverheid in 2011 voor 3,4 miljard euro subsidie en fiscale tegemoetkomingen aan bedrijven en huishoudens gegeven. Dit is 1,4 miljard euro meer dan in 2000. Bedrijven die leerwerkplekken en stageplaatsen beschikbaar stellen, kunnen subsidie aanvragen of gebruik maken van fiscale regelingen. Het bedrag dat bedrijven hieruit ontvangen is gestegen van 280 miljoen euro in 2000 naar 664 miljoen in 2011. Een deel van de subsidies wordt beschikbaar gesteld door de Europese Unie en vervolgens door het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid aan bedrijven toegekend.

De verstrekkingen aan huishoudens betreffen grotendeels studiefinanciering en tegemoetkomingen in de schoolkosten. Het bedrag aan toegekende studiegiften is gestegen van 1,3 miljard euro in 2000 naar 2,2 miljard in 2011. In 2011 was 60 procent van de giften bestemd voor studenten in het hoger onderwijs en 40 procent voor leerlingen in het mbo. Tegenover het groeiende belang aan giften staat een daling van de tegemoetkoming in de

schoolkosten. Dat komt doordat in 2005 het lesgeld voor scholieren in het voortgezet onderwijs en een deel van de mbo-leerlingen is afgeschaft. Sinds 2000 is de uitgekeerde tegemoetkoming gedaald van 284 naar 97 miljoen euro.

8.1.1 Onderwijsuitgaven

	2000	2005	2010	2011*
<i>mln euro</i>				
Uitgaven aan onderwijs ¹⁾	23 196	32 159	39 567	40 080
overheid	19 638	26 864	32 802	33 243
uitgaven aan onderwijsinstellingen	18 031	24 876	30 395	30 375
subsidie- en fiscale regelingen	1 972	2 302	2 850	3 393
ontvangsten	365	314	443	525
huishoudens	1 947	2 936	3 468	3 315
uitgaven aan onderwijsinstellingen	1 749	2 250	2 563	2 654
overige uitgaven aan onderwijs	1 224	1 598	1 742	1 948
ontvangen bijdragen	1 026	912	837	1 287
bedrijven	1 418	2 109	2 866	3 007
uitgaven aan onderwijsinstellingen	1 692	2 399	3 447	3 620
overige uitgaven aan onderwijs	6	12	27	51
ontvangen subsidies	280	302	608	664
buitenland	193	250	431	515
uitgaven aan onderwijsinstellingen	78	134	277	296
subsidieregelingen	115	115	154	219
<i>% bbp</i>				
Uitgaven aan onderwijs ¹⁾	5,5	6,3	6,7	6,7
<i>euro</i>				
Uitgaven per hoofd van de bevolking	1 462	1 972	2 387	2 406

Bron: CBS.

¹⁾ Van iedere sector worden de uitgaven gesaldeerd met de ontvangsten en bij elkaar opgeteld tot de totale uitgaven aan onderwijs. Er wordt gecorrigeerd voor dubbelstellingen. (Aflossingen op) studieleningen worden buiten beschouwing gelaten.

8.1.2 OESO-indicatoren onderwijsuitgaven

	Eenheid	2000	2005	2010	2011*	
Overheidsuitgaven aan onderwijs ¹⁾	<i>mln euro</i>	20 832	28 368	35 086	35 575	
	<i>% bbp</i>	5,0	5,5	6,0	5,9	
	<i>% overheidsuitgaven</i>	11,3	12,3	11,6	11,9	
Uitgaven aan onderwijsinstellingen	<i>mln euro</i>	21 550	29 660	36 681	36 944	
	<i>% bbp</i>	5,2	5,8	6,2	6,2	
Uitgaven van onderwijsinstellingen per deelnemer	primair onderwijs	<i>euro</i>	3 981	5 623	6 533	6 523
	secundair onderwijs	<i>euro</i>	6 302	8 016	9 977	9 959
	tertiair onderwijs					
	inclusief R&D	<i>euro</i>	12 075	13 826	15 032	15 178
	exclusief R&D	<i>euro</i>	7 556	8 549	9 639	9 776

Bron: CBS.

¹⁾ Inclusief studieleningen aan huishoudens, exclusief ontvangsten van de overheid zoals aflossingen op studieschuld.

8.2 Internationale indicatoren onderwijsuitgaven

Om de nationale onderwijsuitgaven internationaal te vergelijken, wordt gebruik gemaakt van de indicatoren *Uitgaven aan onderwijsinstellingen* en *Overheidsuitgaven aan onderwijs*, uitgedrukt als percentage van het bbp. Een derde belangrijke indicator is *Uitgaven van onderwijsinstellingen per deelnemer*. Het jaar 2009 is het meest recente waarvoor cijfers voor een internationale vergelijking beschikbaar zijn.

Europa blijft investeren in onderwijs

In 2008 was het effect van de economische crisis nog niet zo duidelijk zichtbaar in de cijfers. In 2009 kromp de economie echter in bijna alle EU-21 landen.¹⁾ Voor Nederland was

¹⁾ De EU-21 landen zijn de 21 OESO-landen die ook lid zijn van de Europese Unie: België, Denemarken, Duitsland, Estland, Finland, Frankrijk, Griekenland, Hongarije, Ierland, Italië, Luxemburg, Nederland, Oostenrijk, Polen, Portugal, Slovenië, Slowakije, Spanje, Tsjechië, Verenigd Koninkrijk en Zweden.

het bruto binnenlands product in 2009 4 procent lager dan het jaar ervoor. Vanaf 2010 herstelt het bbp zich in de Europese landen, met uitzondering van Griekenland en Ierland.

Welk effect heeft de economische crisis in 2009 gehad op de uitgaven voor onderwijs in Europa? De indicatoren uitgedrukt als percentage van het bbp, zijn in 2009 een stuk hoger dan in 2008 doordat de uitgaven aan onderwijs op niveau blijven, terwijl het bbp daalt. Daarnaast stijgen de uitgaven per deelnemer in de meeste Europese landen. Daaruit blijkt dat onderwijs niet de eerste sector is waarop bezuinigd wordt. Overheden zien onderwijs als een economische en sociale investering waarvoor het huidige budget gehandhaafd of zelfs verhoogd moet worden. Een deel van de studenten volgt een extra (vervolg)opleiding om hun waarde voor werkgevers te verhogen en het toetreden op de arbeidsmarkt uit te stellen. Overheden kunnen overigens ook niet direct bezuinigen op hun onderwijsuitgaven vanwege verplichtingen die al voor aanvang van de crisis zijn aangegaan.

8.2.1 Internationale positie Nederland - deel 1¹⁾

Uitgaven aan onderwijsinstellingen als % bbp				Overheidsuitgaven aan onderwijs als % bbp				
totaal			w.o. door de overheid					
	2008	2009	2008	2009	2008	2009	2008	2009
	%		%		%		%	
Denemarken	7,1	7,9	Noorwegen	7,3	6,1	Noorwegen	9,0	7,3
België	6,6	6,7	Denemarken	6,5	7,5	Denemarken	7,7	8,7
Zweden	6,3	6,7	België	6,3	6,4	Zweden	6,8	7,3
Frankrijk	6,0	6,3	Zweden	6,1	6,6	België	6,5	6,6
Finland	5,9	6,4	Finland	5,7	6,3	Finland	6,1	6,8
Ver. Koninkrijk	5,7	6,0	Frankrijk	5,5	5,8	Frankrijk	5,6	5,9
Nederland	5,6	6,2	Oostenrijk	5,2	5,7	Oostenrijk	5,5	6,0
Oostenrijk	5,4	5,9	Ver. Koninkrijk	5,1	5,3	Nederland	5,5	5,9
Spanje	5,1	5,6	Nederland	4,8	5,3	Ver. Koninkrijk	5,4	5,6
Italië	4,8	4,9	Italië	4,5	4,5	Spanje	4,6	5,0
Duitsland	4,8	5,3	Spanje	4,5	4,9	Italië	4,6	4,7
			Duitsland	4,1	4,5	Duitsland	4,6	5,1
Noorwegen	m	m						
EU-21 gemiddelde	5,5	6,0	EU-21 gemiddelde	4,8	5,5	EU-21 gemiddelde	5,4	5,8

Bron: OESO, Education at a Glance 2011 en Education at a Glance 2012.

¹⁾ Internationale positie in vergelijking met de EU-21 landen, de 21 OESO-landen die ook lid zijn van de EU: België, Denemarken, Duitsland, Estland, Finland, Frankrijk, Griekenland, Hongarije, Ierland, Italië, Luxemburg, Nederland, Oostenrijk, Polen, Portugal, Slovenië, Slowakije, Spanje, Tsjechië, Verenigd Koninkrijk en Zweden.

m = missing, gegevens ontbreken.

8.2.2 Internationale positie Nederland - deel 2¹⁾

Uitgaven van onderwijsinstellingen per deelnemer

primair onderwijs		secundair onderwijs		tertiair onderwijs, incl. R&D		tertiair onderwijs, excl. R&D					
2008	2009	2008	2009	2008	2009	2008	2009				
<i>dollar</i>		<i>dollar</i>		<i>dollar</i>		<i>dollar</i>					
Noorwegen	11 077	11 833	Noorwegen	13 070	13 883	Zweden	20 014	19 961	Noorwegen	11 598	11 290
Denemarken	10 080	11 166	Oostenrijk	11 741	12 589	Noorwegen	18 942	19 269	Nederland	11 203	11 479
Oostenrijk	9 542	10 080	Nederland	10 950	11 793	Denemarken	17 634	18 556	Oostenrijk	10 477	9 811
Zweden	9 080	9 382	Denemarken	10 720	11 036	Nederland	17 245	17 849	Zweden	10 019	9 464
Ver Koninkrijk	8 758	9 088	België	10 511	10 775	Finland	15 402	16 569	Frankrijk	9 854	10 042
Italië	8 671	8 669	Frankrijk	10 231	10 696	Duitsland	15 390	15 711	België	9 713	10 001
België	8 528	8 341	Zweden	9 940	10 050	Ver Koninkrijk	15 310	16 338	Finland	9 592	10 085
Nederland	7 208	7 917	Spanje	9 792	10 111	Oostenrijk	15 043	14 257	Duitsland	9 504	9 594
Spanje	7 184	7 446	Ver Koninkrijk	9 487	10 013	België	15 020	15 443	Spanje	9 451	9 656
Finland	7 092	7 368	Italië	9 315	9 112	Frankrijk	14 079	14 642	Ver Koninkrijk	8 399	9 889
Frankrijk	6 267	6 373	Finland	8 659	8 947	Spanje	13 366	13 614	Italië	5 959	5 980
Duitsland	5 929	6 619	Duitsland	8 606	9 285	Italië	9 553	9 562			
									Denemarken	m	m
EU-21 gemiddelde	7 257	7 762	EU-21 gemiddelde	9 116	9 513	EU-21 gemiddelde	12 958	12 967	EU-21 gemiddelde	8 315	8 332

Bron: OESO, Education at a Glance 2011 en Education at a Glance 2012.

¹⁾ Internationale positie in vergelijking met de EU-21 landen, de 21 OESO-landen die ook lid zijn van de EU: België, Denemarken, Duitsland, Estland, Finland, Frankrijk, Griekenland, Hongarije, Ierland, Italië, Luxemburg, Nederland, Oostenrijk, Polen, Portugal, Slovenië, Slowakije, Spanje, Tsjechië, Verenigd Koninkrijk en Zweden.

m = missing, gegevens ontbreken.

Nederland scoort boven Europese gemiddelde

In 2009 scoort Nederland voor alle indicatoren boven het Europese gemiddelde. De Noord-Europese landen als Noorwegen, Denemarken en Zweden staan over het algemeen op de hogere posities.

In de meeste Europese landen zijn de uitgaven per deelnemer in het primair en secundair onderwijs verhoogd: zelfs in Spanje, waar de overheid op andere gebieden fors bezuinigt. Alleen in Italië lopen de uitgaven in zowel het primair als het secundair onderwijs terug. In het hoger onderwijs heeft het merendeel van de Europese landen de uitgaven voor onderzoek geïntensiveerd, meer dan en soms zelfs ten koste van de uitgaven aan onderwijs. In Finland en Noorwegen zijn de onderzoeksuitgaven in 2009 bijvoorbeeld fors gestegen. Onderzoek wordt gunstig ten opzichte van onderwijs om de ontwikkeling van de

kenniseconomie te stimuleren; voor veel Europese landen is kennis het punt waarop zij zich willen onderscheiden. Door de ontwikkeling van kennis te stimuleren willen overheden de economische positie van hun land op langere termijn beschermen of verbeteren.

Voor Nederland zijn ook al cijfers over 2010 en 2011 beschikbaar (zie tabel 8.1.2). Dan blijken in 2011 de uitgaven aan instellingen per deelnemer in het secundair onderwijs te dalen. In het primair onderwijs is de stijging in vergelijking met 2010 zeer beperkt. Door het aanhouden van de crisis lijkt daarmee ook het onderwijs niet te ontkomen aan bezuinigingen en veranderende prioriteiten in uitgaven.

Toelichting

Onderwijsuitgaven

Alle uitgaven aan het Nederlandse onderwijs door overheid, huishoudens, bedrijven en internationale organisaties. Dit zijn uitgaven aan onderwijsinstellingen, aan subsidies, studiefinanciering, tegemoetkoming in de schoolkosten en overige tegemoetkomingen, maar ook de uitgaven voor boeken, materialen en openbaar vervoer door huishoudens. Eventuele ontvangsten zijn met de uitgaven verrekend. Studieleningen worden bij de berekening van de totale onderwijsuitgaven buiten beschouwing gelaten, omdat leningen geen echte uitgaven zijn. Ze worden namelijk na een bepaalde tijd terugbetaald. Ook de aflossingen op studieleningen worden niet meegerekend.

Herziening onderwijsuitgaven

Vergeleken met het Jaarboek Onderwijs uit 2011 zijn de onderwijsuitgaven herzien. De totale onderwijsuitgaven zijn naar boven bijgesteld. Niet eerder in kaart gebrachte onderdelen zoals Europese subsidies voor onderwijs, uitgaven aan educatie aan

driejarigen en uitgaven aan huiswerkbegeleiding en bijles zijn ingevuld. Daarnaast is de kwaliteit van de data over leerbedrijven en onderzoek verbeterd.

Algemene toelichting

In Nederland zijn kinderen vanaf 5 jaar tot het einde van het schooljaar waarin zij 16 jaar worden verplicht om naar school te gaan. Met ingang van het schooljaar 2007/'08 is daar de kwalificatieplicht bijgekomen. Deze houdt in dat jongeren zonder startkwalificatie tot hun achttiende verjaardag onderwijs moeten volgen. Een leerling heeft een startkwalificatie als hij ten minste een havo- of vwo-opleiding of een basisberoepsopleiding op mbo-niveau 2 heeft afgerond.

Primair onderwijs

Het primair onderwijs is geregeld in de Wet op het Primair Onderwijs (WPO) en de Wet op de Expertisecentra (WEC). De WPO heeft betrekking op het basisonderwijs en het speciaal basisonderwijs. De WEC regelt het onderwijs op speciale scholen.

Het basisonderwijs is bedoeld voor kinderen van 4 tot en met 12 jaar. Kinderen die meer hulp nodig hebben bij de opvoeding en het leren dan het basisonderwijs kan bieden, zijn aangewezen op het speciaal basisonderwijs. Deze onderwijssoort heeft doorgaans kleinere klassen dan het basisonderwijs en beschikt over meer afzonderlijke deskundigen om leerlingen met leer- en opvoedingsproblemen te begeleiden.

Speciale scholen zijn bedoeld voor basis- en voortgezet onderwijs aan onder andere visueel gehandicapte kinderen, dove en slechthorende kinderen, lichamelijk gehandicapte kinderen, zeer moeilijk lerende of opvoedbare kinderen en langdurig zieke kinderen. Vanaf het schooljaar 2003/'04 zijn de speciale scholen onderverdeeld in vier clusters. Cluster 1 omvat scholen voor visueel gehandicapte kinderen en meervoudig gehandicapte kinderen met een visuele handicap. Cluster 2 omvat scholen voor dove kinderen, slechthorende kinderen, kinderen met ernstige spraakmoeilijkheden en meervoudig gehandicapte kinderen met een van deze handicaps. Cluster 3 omvat scholen voor lichamelijk gehandicapte kinderen, zeer moeilijk lerende kinderen, langdurig zieke kinderen met een lichamelijke handicap en meervoudig gehandicapte kinderen met een van deze handicaps. Cluster 4 omvat scholen voor zeer moeilijk opvoedbare kinderen en langdurig zieke kinderen zonder lichamelijke handicap en scholen verbonden aan pedologische instituten.

Voortgezet onderwijs

Het voortgezet onderwijs omvat het voorbereidend wetenschappelijk onderwijs (vwo), het hoger algemeen voortgezet onderwijs (havo), het voorbereidend middelbaar beroeps-onderwijs (vmbo) en het praktijkonderwijs. Deze onderwijssoorten vallen onder de Wet op het voortgezet onderwijs.

Het vwo is bedoeld als vooropleiding voor het wetenschappelijk onderwijs en omvat zes leerjaren. Tot het vwo behoren de onderwijssoorten gymnasium (klassieke talen verplicht) en atheneum (klassieke talen als keuzevak). De havo bereidt voor op het hoger beroepsonderwijs en heeft vijf leerjaren. Gediplomeerde havisten kunnen ook doorstromen naar het vijfde leerjaar van het vwo.

In zowel het vwo als de havo moeten leerlingen in de hogere leerjaren kiezen uit vier profielen: natuur en techniek, natuur en gezondheid, economie en maatschappij en cultuur en maatschappij. Elk profiel bevat profielonafhankelijke verplichte vakken, profielspecifieke verplichte vakken en vrije keuzevakken. Leerlingen kunnen ook een combinatie van profielen kiezen.

Het vmbo bereidt voor op het middelbaar beroepsonderwijs (mbo), heeft een duur van vier jaar en kent vier onderwijsprogramma's. Deze zogenoemde leerwegen hebben een voorgeschreven aantal vakken en een relatief vaststaand examenpakket. Leerlingen kunnen kiezen uit de theoretische, de gemengde, de kaderberoepsgerichte en de basisberoepsgerichte leerweg.

De theoretische leerweg geeft toegang tot de middenkaderopleiding (niveau 4) in het mbo. Geslaagden voor deze onderwijssoort kunnen ook doorstromen naar het vierde leerjaar havo.

De gemengde leerweg is een tussenvorm van de theoretische leerweg en de kaderberoepsgerichte leerweg. Deze leerweg heeft hetzelfde niveau als de theoretische leerweg, maar omvat ook een beroepsgericht vak. De gemengde leerweg geeft toegang tot de middenkaderopleiding (niveau 4) van het mbo en, afhankelijk van de school, tot het vierde leerjaar havo.

De kaderberoepsgerichte leerweg is de beroepsgerichte vooropleiding voor de vakopleiding (niveau 3) en de middenkaderopleiding (niveau 4) van het mbo.

De basisberoepsgerichte leerweg is bedoeld als vooropleiding voor de basisberoepsopleiding (niveau 2) van het mbo.

Binnen alle leerwegen is het mogelijk om een indicatie voor leerwegondersteunend onderwijs (lwoo) te krijgen. Dit onderwijs is bedoeld voor leerlingen met achterstanden of gedrags- en motivatieproblemen, die extra begeleiding nodig hebben om een vmbo-diploma te kunnen behalen.

In het vmbo (inclusief het lwoo) worden binnen elke leerweg vier sectoren onderscheiden: landbouw, techniek, economie en zorg en welzijn. Vanaf het schooljaar 2002/'03 is het mogelijk om voor een intersectoraal programma te kiezen.

Het praktijkonderwijs biedt praktisch onderwijs, aansluitend op het basisonderwijs, aan leerlingen die niet in staat zijn om een vmbo-diploma te behalen. Het beoogt leerlingen op te leiden voor zeer eenvoudig werk. Stages zijn een essentieel onderdeel van het onderwijsprogramma. Leerlingen die het praktijkonderwijs verlaten, krijgen een getuigschrift. Ze kunnen daarmee doorstromen naar niveau 1 of 2 in het mbo.

Middelbaar beroepsonderwijs en educatie

De volwasseneneducatie en het middelbaar beroepsonderwijs zijn geregeld in de Wet Educatie en Beroepsonderwijs. Vanaf de invoering geldt voor het middelbaar beroepsonderwijs een landelijke kwalificatiestructuur die moet bijdragen aan een verbetering van de kwaliteit van het onderwijs. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen vijf opleidingstypen op vier niveaus:

- niveau 1: assistentopleiding met een duur van een half tot één jaar
- niveau 2: basisberoepsopleiding met een duur van twee tot drie jaar
- niveau 3: vakopleiding met een duur van twee tot vier jaar
- niveau 4a: middenkaderopleiding met een duur van drie tot vier jaar
- niveau 4b: specialistenopleiding met een duur van één tot twee jaar

Naast deze opleidingstypen worden in het mbo twee leerwegen onderscheiden:

- de beroepsopleidende leerweg (bol), waarbij de omvang van de beroepspraktijkvorming (stage) tussen de 20 en 60 procent van de totale opleidingsduur ligt
- de beroepsbegeleidende leerweg (bbl), waarbij de beroepspraktijkvorming meer dan 60 procent van de totale opleidingsduur omvat en de deelnemer een arbeidsovereenkomst heeft met een leerbedrijf

Binnen beide leerwegen zijn de opleidingen in te delen naar opleidingsrichtingen. In dit jaarboek is daarbij meestal gebruik gemaakt van de hoofdingeling van de International Standard Classification of Education (ISCED) van de UNESCO. Dit is een indeling die het mogelijk maakt om onderwijsprogramma's internationaal te vergelijken. Bij de toepassing van de ISCED op het mbo is in Nederland de naamgeving van de categorieën aangepast aan de namen van opleidingen in het mbo. De oorspronkelijke omschrijvingen zijn namelijk sterk gericht op het hoger onderwijs.

Bij de volwasseneneducatie wordt in dit jaarboek onderscheid gemaakt tussen de educatie en het voortgezet algemeen volwassenenonderwijs (vavo). De educatie vervult onder meer een belangrijke rol bij de integratie van allochtonen in de Nederlandse samenleving. Bij de educatie kunnen opleidingen worden gevolgd op vier niveaus. Niveau 1 en 2 worden basiseducatie genoemd en zijn gericht op het aanleren van sociale vaardigheden en basisvaardigheden in lezen, schrijven en rekenen. Niveau 3 komt overeen met het niveau van de theoretische leerweg van het vmbo of de vakopleiding van het mbo. Niveau 4 correspondeert met het niveau van de havo, het vwo of de middenkaderopleiding van het mbo.

Behalve naar niveau zijn de opleidingen van de educatie ook in te delen naar typen. Daarbij worden educatieve, sociale en professionele redzaamheid onderscheiden. De educatieve redzaamheid wordt uitsluitend aangeboden op niveau 4, de twee andere typen op de niveaus 1 tot en met 4. Bij de educatieve redzaamheid zijn de opleidingen gericht op het bijspijkeren of aanvullen van leerstof voor de havo en het vwo. In cursussen voor sociale redzaamheid wordt aandacht besteed aan vaardigheden om zelfstandig te kunnen

functioneren in regelmatig voorkomende situaties, zoals contact met buurtgenoten en leerkrachten op de basisschool of overleg met een huisarts of specialist. De cursussen voor professionele redzaamheid zijn gericht op re-integratie op de arbeidsmarkt en ondersteuning bij het volgen van opleidingen in het mbo en het behalen van diploma's in deze onderwijssoort.

De educatie wordt gecompleteerd door alfabetiseringscursussen voor allochtonen, waarbij geen niveaus worden onderscheiden.

Het voortgezet algemeen volwassenenonderwijs (vavo) is bestemd voor personen die alsnog een diploma of deelcertificaat willen behalen van het vmbo (theoretische leerweg), de havo of het vwo. Het vavo is primair opgezet als tweedekansonderwijs, maar ook leerlingen die in het reguliere voortgezet onderwijs voor hun examen zijn gezakt kunnen er terecht.

De opleidingen voor het middelbaar beroepsonderwijs en educatie (inclusief vavo) worden merendeels gegeven op Regionale Opleidingen Centra (ROC's). Voor het middelbaar beroepsonderwijs zijn daarnaast vakscholen en Agrarische Opleidingscentra (AOC's) van belang.

Hoger onderwijs

Het hoger beroepsonderwijs (hbo) en het wetenschappelijk onderwijs (wo) zijn geregeld in de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek. Opleidingen in het hbo worden gegeven aan hogescholen; opleidingen in het wo aan universiteiten. In dit jaarboek hebben de cijfers over het hoger onderwijs betrekking op het door de overheid bekostigde onderwijs, met uitzondering van de financiële gegevens die zowel het bekostigde als particuliere onderwijs betreffen.

Met ingang van het studiejaar 2002/'03 is in het hoger onderwijs het bachelor-masterstelsel ingevoerd. Als gevolg daarvan zijn de meeste reguliere hbo-opleidingen omgezet in bacheloropleidingen van vier jaar en zijn de wetenschappelijke opleidingen opgedeeld in een bachelorfase van drie jaar en een daarop aansluitende masterfase van één jaar of langer. Om de instroom in het hoger onderwijs te vergroten, kunnen studenten in het hoger beroepsonderwijs vanaf 2006/'07 ook voor een tweejarig associate degree-programma kiezen.

Levenlang leren

Tot het post-initieel onderwijs wordt alle deeltijdonderwijs gerekend, plus het voltijdonderwijs dat wordt gevolgd na een onderbreking van de onderwijsloopbaan van ten minste vijf jaar. Naast bijscholing op lager, middelbaar en hoger niveau in de vorm van opleidingen en cursussen voor werk en particuliere doeleinden behoren hiertoe ook opleidingen aan de Open Universiteit.

Onderwijsuitgaven

De onderwijsuitgaven betreffen de uitgaven en ontvangsten van de overheid en de private sector aan onderwijs en onderwijsinstellingen. De uitgaven hebben betrekking op het reguliere onderwijs: onderwijs dat een breed erkend diploma oplevert, relevant is voor de arbeidsmarkt, een studiebelasting van minstens 400 uur heeft, minimaal zes maanden duurt en geen interne bedrijfsopleiding is. Dit onderwijs kan worden verzorgd door zowel onderwijsinstellingen die door de overheid worden bekostigd als door particuliere onderwijsinstellingen.

De overheid bestaat uit de Rijksoverheid, provincies en gemeenten. De private sector wordt gevormd door huishoudens, bedrijven en non-profit-instellingen en internationale organisaties die in het buitenland zijn gevestigd. De gepresenteerde cijfers zijn berekend volgens de gestandaardiseerde definities van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO).

Bij de berekening van de onderwijsuitgaven worden de ontvangsten van de uitgaven afgetrokken. De ontvangsten van de overheid zijn de terugontvangen studiefinanciering en tegemoetkoming in de schoolkosten die te veel of ten onrechte zijn uitgekeerd en de rente op studieleningen. Ontvangsten van huishoudens zijn de tegemoetkoming in de schoolkosten en de studiefinanciering voor zover die bedoeld is als tegemoetkoming in de uitgaven aan les- en collegegeld, boeken en leermiddelen en openbaar vervoer. Voor bedrijven wordt de tegemoetkoming in de begeleidingskosten van stagiairs en van deelnemers die leren en werken combineren van de uitgaven afgetrokken. Behalve bij de rente wordt dit gedaan om dubbeltellingen te voorkomen; deze ontvangsten worden namelijk gebruikt voor de dekking van (een deel van) de uitgaven.

Een aantal uitgaven en ontvangsten wordt niet meegenomen in de berekening van de totale uitgaven aan onderwijs. Voor de overheid zijn dit de verstrekte studieleningen en ontvangen aflossingen op studieleningen, voor huishoudens de tegemoetkoming in levensonderhoud, de ontvangen studieleningen en aflossingen hierop en voor bedrijven de subsidie voor het verzorgen van leerlingenvervoer. Studieleningen en aflossingen hierop worden buiten beschouwing gelaten omdat leningen niet als echte uitgaven worden gezien. Ze worden immers na een bepaalde periode terugbetaald. De tegemoetkoming in het levensonderhoud heeft een algemeen doel zonder raakvlak met onderwijs, terwijl de subsidie voor leerlingenvervoer wordt verstrekt aan bedrijven buiten de onderwijssector die uit commercieel belang vervoer leveren. Om deze redenen worden ze niet meegerekend als uitgaven en ontvangsten voor onderwijs.

Financiële gegevens

Voor gegevens over de onderwijsuitgaven en -ontvangsten door de overheid wordt gebruik gemaakt van de jaarrekeningen van de Rijksoverheid, provincies, gemeenten

en samenwerkingsverbanden van gemeenten. De gegevens over de private uitgaven en ontvangsten worden samengesteld uit diverse bronnen, zoals de jaarverslagen van bekostigde onderwijsinstellingen, de Schoolkostenmonitor (een initiatief van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap), de Enquête beroepsbevolking, studiegidsen en internet. Daarnaast wordt gebruik gemaakt van gegevens over deelnemersaantallen van de Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO), een agentschap van het Ministerie van OCW.

De (inter)nationale indicatoren over de overheidsuitgaven aan onderwijs en de uitgaven aan onderwijsinstellingen zijn samengesteld op basis van bepalingen van de OESO. Deze indicatoren zijn verhoudingscijfers en worden weergegeven als percentage van het bruto binnenlands product. De internationale indicatoren maken vergelijkingen met andere landen mogelijk en plaatsen de uitgaven aan onderwijs in een bredere context.

De financiële gegevens over onderwijsinstellingen betreffen de gegevens van instellingen die door het Ministerie van OCW of het Ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie worden bekostigd. Dit laatste ministerie is verantwoordelijk voor het zogeheten groene onderwijs dat opleidingen verzorgt voor beroepen in de landbouw, voeding, natuur en het milieu. De gegevens over het wetenschappelijk onderwijs zijn inclusief de Open Universiteit.

Het (school)bestuur van elke bekostigde onderwijsinstelling legt jaarlijks verantwoording af in het jaarverslag. Voor het opstellen van de jaarrekening gelden voorschriften waarop wordt gecontroleerd door instellingsaccountants. Vanaf verslagjaar 2008 zijn deze voorschriften vernieuwd.

De financiële gegevens uit de jaarrekeningen worden door de Dienst Uitvoering Onderwijs verwerkt en aan het CBS verstrekt. Over de verslagjaren 1998–2010 heeft het CBS geconsolideerde exploitatierekeningen, balansen en investeringsoverzichten opgesteld, die een gedetailleerd overzicht geven van de baten en lasten van de bekostigde onderwijsinstellingen per onderwijssector, terwijl de balans inzicht geeft in de bezittingen en de schulden.

Onderwijsinformatie op CBS.nl

Op cbs.nl/onderwijs staat nagenoeg alle informatie over de onderwijsstatistieken van het CBS. De pagina geeft een overzicht van de meest recente cijfers, artikelen en boeken en van geplande uitgaven. Op het tabblad Publicaties kunt u alle CBS-publicaties over onderwijs raadplegen. Het tabblad Methoden bevat onderzoeksbeschrijvingen, begrippen en classificaties. Op het tabblad Cijfers staat een selectie van tabellen over onderwijs en een link naar maatwerktabellen. Het complete aanbod aan tabellen staat in StatLine, de databank van het CBS.

Onderwijscijfers in StatLine

StatLine is toegankelijk via statline.cbs.nl. Voor uitleg over het gebruik van StatLine kunt u op cbs.nl/statlinedemo een instructiefilmpje bekijken.

De ingang 'Thema' geeft het meest uitgebreide overzicht van onderwijscijfers. Nadat u op 'Onderwijs' heeft geklikt krijgt u toegang tot cijfers over de volgende onderwerpen:

- **Algemene tabellen over onderwijs**
 - Leerlingen en geslaagden vanaf 1900 en naar woongemeente
 - Leerlingstromen
 - Schoolgrootte naar onderwijssoort en levensbeschouwing
 - Behaald onderwijsniveau van de (beroeps)bevolking en startkwalificaties
- **Primair onderwijs**
 - Leerlingen in het basis- en speciaal onderwijs naar persoonskenmerken en regio
- **Voortgezet onderwijs**
 - Schoolkleur
 - Vertraging en op- en afstroom naar persoonskenmerken en regio
 - Studievoortgang brugklassen 2003–2007 naar leerling- en huishoudenskenmerken, regio en advies eindtoets basisonderwijs
 - Door- en uitstroom naar persoons- en huishoudenskenmerken en regio
 - Leerlingen en geslaagden naar onderwijssoort, persoonskenmerken en regio
- **Middelbaar beroepsonderwijs**
 - Gediplomeerden naar arbeidsmarktsituatie
 - Deelnemers en geslaagden naar persoonskenmerken, richting en regio
 - Door- en uitstroom naar leerweg, sector, persoons- en huishoudenskenmerken en regio
 - Instroom naar persoonskenmerken, werknemers/zelfstandigen en regio
 - Cohorten naar vooropleiding, persoons- en huishoudenskenmerken en regio

- **Volwasseneneducatie**
 - Deelnemers (basis-)educatie naar educatietype en persoonskenmerken
 - Deelnemers en geslaagden vavo naar persoonskenmerken
- **Hoger onderwijs**
 - Ingeschrevenen, eerstejaarsstudenten, afgestudeerden en eerste diploma naar hbo/wo, opleidingsvorm, studierichting en persoonskenmerken
 - Studieduur en studievoortgang naar studierichting en persoonskenmerken
 - Ingeschrevenen en geslaagden voor theologie en humanistiek naar opleidings- en persoonskenmerken
 - Studenten Open Universiteit naar opleidings- en persoonskenmerken en arbeidsrelatie
 - Arbeidsmarktpositie voltijd afgestudeerden naar persoonskenmerken, bedrijfstak en werknemersloon
- **Onderwijs financieel**
 - Overheidsuitgaven vanaf 1900
 - Financiën van onderwijsinstellingen per sector
 - Uitgaven aan onderwijs en per diploma
- **Levenlang leren**
 - Bedrijfsopleidingen: typen, instanties, beleid, leerbanen, deelname en kosten
 - Post-initieel onderwijs en levenlang leren naar persoons- en opleidingskenmerken
 - Niet-bekostigd onderwijs naar persoons- en opleidingskenmerken
 - Cursusdeelname van de werkzame beroepsbevolking van 25–64 jaar (AES)
- **Voortijdig schoolverlaters (VSV)**
 - Naar achtergrondkenmerken (onderwijs-, persoons-, huishoudenskenmerken en regio) en overgang naar de arbeidsmarkt (werk/uitkering; baankenmerken en inkomsten)
 - Verdacht van misdrijf naar onderwijs-, persoons- en huishoudenskenmerken
 - Studierterugkeer naar persoons- en huishoudenskenmerken

Lijst van afkortingen

AES	Adult Education Survey
AOOC	Agrarisch Opleidingscentrum
avo	algemeen voortgezet onderwijs
bao	basisonderwijs
bbi	beroepsbegeleidende leerweg
bbp	bruto binnenlands product
bol	beroepsopleidende leerweg
cao	collectieve arbeidsovereenkomst
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
Cito	Centraal Instituut voor Toetsontwikkeling
DUO	Dienst Uitvoering Onderwijs
EAG	Education at a Glance
EBB	Enquête Beroepsbevolking
EU	Europese Unie
GBA	Gemeentelijke Basisadministratie
glo	gewoon lager onderwijs
havo	hoger algemeen voortgezet onderwijs
hbo	hoger beroepsonderwijs
hbs	hogere burgerschool
ho	hoger onderwijs
HOOP	Hoger Onderwijs en Onderzoeksplan
ICT	informatie- en communicatietechnologie
ISCED	International Standard Classification of Education
IT	informatietechnologie
KvK	Kamer van Koophandel
lwoo	leerwegondersteunend onderwijs

mavo	middelbaar algemeen vormend onderwijs
mbo	middelbaar beroepsonderwijs
mms	middelbare meisjesschool
mulo	meer uitgebreid lager onderwijs
NG	natuur en gezondheid
NT	natuur en techniek
OCW	Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
OECD	Organization for Economic Cooperation and Development
OESO	Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling
OR	ondernemingsraad
OU	Open Universiteit
pc	personal computer
po	primair onderwijs
pro	praktijkonderwijs
R&D	Research en development
ROC	Regionaal Opleidingen Centrum
sbao	speciaal basisonderwijs
so	speciaal onderwijs
svo	speciaal voortgezet onderwijs
ulo	uitgebreid lager onderwijs
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation
vavo	voortgezet algemeen volwassenenonderwijs
vbo	voorbereidend beroepsonderwijs
vhmo	voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs
vmbo	voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs
vmbo-b	voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs, basisberoepsgerichte leerweg
vmbo-g	voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs, gemengde leerweg
vmbo-gt	voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs, gemengde en theoretische leerweg
vmbo-k	voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs, kaderberoepsgerichte leerweg
vmbo-t	voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs, theoretische leerweg
vo	voortgezet onderwijs
vso	voortgezet speciaal onderwijs
vsv'er	voortijdig schoolverlater
vte	voltijdequivalent

vve	voor- en vroegschoolse educatie
vwo	voorbereidend wetenschappelijk onderwijs
WEC	Wet op de Expertisecentra
WIA	Wet Inkomen en Arbeid
wo	wetenschappelijk onderwijs
WPO	Wet op het Primair Onderwijs
WVO	Wet op het Voortgezet Onderwijs
WW	Werkloosheidswet

Medewerkers aan deze uitgave

1. Uitgelicht

1.1 Richtingkeuze van meisjes en jongens in het onderwijs

Marijke Hartgers

1.2 Het voortgezet onderwijs vanaf 1900 tot nu

Frank Blom

Mark Groen

Theo van Miltenburg

1.3 Bedrijfsopleidingen

Jack Claessen

Jeroen Nieuweboer

1.4 Personeelskosten per leerling internationaal vergeleken

Inge van der Heul (OCW)

1.5 Stijging onderwijsuitgaven ontleed in factoren

Hugo Elbers

2. Onderwijs algemeen

Daniëlle Andarabi-van Klaveren

Harry Bierings

Theo van Miltenburg

Dick Takkenberg

3. Kerncijfers per onderwijssoort

Frank Blom

Sabine Gans

Mark Groen

Annelie Hakkenes-Tuinman

Theo van Miltenburg

4. Stromen in het onderwijs

Wendy Jenje-Heijdel

Marina Pool

5. Studievoortgang

Annelie Hakkenes-Tuinman
Kasper van der Heide
Theo van Miltenburg
Marina Pool

6. Voortijdig schoolverlaten

Harry Bierings
Annelie Hakkenes-Tuinman
Rob Kapel

7. Overgang naar de arbeidsmarkt

Pascal van den Berg
Harry Bierings
Kasper van der Heide

8. Uitgaven voor onderwijs

Daniëlle Andarabi-van Klaveren

Algemene toelichting

Mark Groen
Theo van Miltenburg

Redactie

Pieter Duimelaar

